

MIROSLAV PROTIVINSKÝ

DEKÓDOVÁNÍ INFORMACE Z KRIMINALISTICKÉ STOPY

STUDIE METODOLOGICKÝCH ZÁKLADŮ
KRIMINALISTICKÉ IDENTIFIKACE

HLAVA I. METODOLOGIE DEKÓDOVÁNÍ INFORMACE Z KRIMINALISTICKÉ STOPY
IDENTIFIKACE

1. Úvod	13
2. Úvodní kapitola	13
3. Úvodní kapitola	13
4. Úvodní kapitola	13
5. Úvodní kapitola	13
6. Úvodní kapitola	13
7. Úvodní kapitola	13
8. Úvodní kapitola	13
9. Úvodní kapitola	13
10. Úvodní kapitola	13
11. Úvodní kapitola	13
12. Úvodní kapitola	13

HLAVA II. DEKÓDOVÁNÍ INFORMACE Z KRIMINALISTICKÉ STOPY

1. Úvod	13
2. Úvod	13
3. Úvod	13
4. Úvod	13
5. Úvod	13
6. Úvod	13
7. Úvod	13
8. Úvod	13
9. Úvod	13
10. Úvod	13
11. Úvod	13
12. Úvod	13

UNIVERZITA KARLOVA, PRAHA 1978

UNIVERSITY OF PRAGUE

DEKODOVÁNÍ

INFORMACE

Z KRIMINALISTIKY

STOPY

STUDIE METODICKÝCH ZÁKLADŮ
KRIMINALISTICKÉ PRAXE

ÚVOD	9
HLAVA I SUBSTITUTY ORIGINÁLŮ V KRIMINALISTICE	
§ 1. Druhy, gnoseologický význam a dělení substitutů originálů v kriminalistice	13
§ 2. Informační aspekt substitutu originálu a hlavní formy dekodování informace z kriminalistické stopy	20
§ 3. Stopa jako informační signál	25
§ 4. Podstata a význam modelů a modelování v kriminalistice	32
§ 5. Shrnutí	38
HLAVA II OBECNÉ PROBLÉMY DEKÓDOVÁNÍ INFORMACE Z KRIMINALISTICKÉ STOPY IDENTIFIKACÍ	
§ 1. Dekodování informace z kriminalistické stopy jako forma poznání orgánů činných v trestním řízení	40
§ 2. Pojem a podstata kriminalistické identifikace	42
§ 3. Pojem totožnosti a odlišnosti objektu	45
§ 4. Srovnávací zkoumání, formy a subjekty kriminalistické identifikace	50
§ 5. Zjišťování skupinové příslušnosti objektu	54
§ 6. Konkrétní a abstraktní objekty kriminalistické identifikace	59
§ 7. Identifikační vlastnosti, znaky a pole	69
§ 8. Zjištění celku podle jeho částí a zjištění konkrétního zdroje původu	76
§ 9. Identifikační a jiné souvislosti	81
§ 10. Zkoumání měnicího se objektu	87
§ 11. Význam adekvátnosti odrazu pro kriminalistickou identifikaci	92
§ 12. Shrnutí	94
HLAVA III DEKÓDOVÁNÍ INFORMACE Z PAMĚŤOVÉ STOPY	
§ 1. Vztah kriminalistické stopy k dekodování jejího informačního obsahu	99
§ 2. Význam paměťové stopy pro výsledek a rekognici	102
§ 3. Objektivizace subjektivních poznatků při výslechu a rekognici	105
§ 4. Vznik, poznání a využití identifikačních souvislostí v psychice člověka	108
§ 5. Cíl dekodování informace z paměťové stopy na úrovni identifikace a abstraktní objekty tohoto procesu	110
§ 6. Je dekodování informace z paměťové stopy na úrovni identifikace formou výslechu?	112

§ 7. Znovupoznání analytické a syntetické	116
§ 8. Shrnutí	118
ZÁVĚR	121
SEZNAM LITERATURY	123

СОДЕРЖАНИЕ

ВВЕДЕНИЕ	9
ГЛАВА 1 СУБСТИТУТЫ ОРИГИНАЛОВ В КРИМИНАЛИСТИКЕ	
§ 1 Виды, гносеологическое значение и деление субститутов оригиналов в криминалистике	13
§ 2 Информационный аспект субститута оригинала и основные формы декодирования информации криминалистического следа	20
§ 3 След как информационный сигнал	25
§ 4 Сущность и значение моделей и моделирования в криминалистике	32
§ 5 Выводы	38
ГЛАВА II ОБЩЕЕ ПРОБЛЕМЫ ДЕКОДИРОВАНИЯ ИНФОРМАЦИИ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОГО СЛЕДА ПУТЕМ ИДЕНТИФИКАЦИИ	
§ 1 Декодирование информации криминалистического следа как форма познавательной деятельности правоохранительных органов	40
§ 2 Понятие и сущность криминалистической идентификации	42
§ 3 Понятие идентичности и отличия объекта	45
§ 4 Сравнительное исследование, формы и субъекты криминалистической идентификации	50
§ 5 Установление групповой принадлежности объекта	54
§ 6 Конкретные и абстрактные объекты криминалистической идентификации	59
§ 7 Идентификационные свойства, признаки и поля	69
§ 8 Установление целого по его частям и установление конкретного источника происхождения	76
§ 9 Идентификационные и другие связи	81
§ 10 Исследование изменяющегося объекта	87
§ 11 Значение адекватности отражения для криминалистической идентификации	92
§ 12 Выводы	94
ГЛАВА III ДЕКОДИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИИ СЛЕДА В ПАМЯТИ	
§ 1 Соотношение криминалистического следа и декодирования его информационного содержания	99
§ 2 Значение следа в памяти для допроса и предъявления для опознания	102
§ 3 Объективизация субъективных данных в процессе допроса и предъявления для опознания	105
§ 4 Возникновение, познание и использование идентификационных связей в психике человека	108
§ 5 Цель декодирования информации следа в памяти на уровне идентификации и абстрактные объекты этого процесса	110
§ 6 Декодирование информации следа в памяти на уровне идентификации — разновидность допроса?	112

§ 7 Аналитический и синтетический психический процесс узнавания (опознация)	116
§ 8 Выводы	118
ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНАЯ ЧАСТЬ	121
Список литературы	123

INHALT

EINLEITUNG	9
KAPITEL I DIE SUBSTITUTEN DER ORIGINALE IN DER KRIMINALISTIK	
§ 1. Arten, gnoseologische Bedeutung und Einleitung der Substituten der Originale in der Kriminalistik	13
§ 2. Der Informationsaspekt des Substituten des Originals und die Hauptformen der Dekodierung der aus der kriminalistischen Spur gewonnenen Information	20
§ 3. Die Spur als Informationssignal	25
§ 4. Wesen und Bedeutung der Modelle und des Modellierens in der Kriminalistik	32
§ 5. Zusammenfassung	38
KAPITEL II DIE ALLGEMEINEN PROBLEME DER DEKODIERUNG DER AUS DER KRIMINALISTISCHEN SPUR GEWONNENEN INFORMATION DURCH DIE IDENTIFIZIERUNG	
§ 1. Die Dekodierung der aus der kriminalistischen Spur gewonnene Information als Erkenntnisform der im Strafverfahren tätigen Organe	40
§ 2. Begriff und Wesen der kriminalistischen Identifizierung	42
§ 3. Begriff der Identität und der Verschiedenheit des Objektes	45
§ 4. Vergleichende Untersuchung, Formen und Subjekte der kriminalistischen Identifizierung	50
§ 5. Die Feststellung der Gruppenzugehörigkeit des Objektes	54
§ 6. Konkrete und abstrakte Objekte der kriminalistischen Identifizierung	59
§ 7. Identifizierungseigenschaften, Merkmale und Felder	69
§ 8. Die Feststellung des Ganzen nach seinen Teilen und die Feststellung der konkreten Ursprungsquelle	76
§ 9. Identifizierungs- und andere Zusammenhänge	81
§ 10. Die Untersuchung des sich verändernden Objektes	87
§ 11. Die Bedeutung der Adäquatheit des Abbildes für die kriminalistische Identifizierung	92
§ 12. Zusammenfassung	94
KAPITEL III DIE DEKODIERUNG DER AUS DER GEDÄCHTNISSPUR GEWONNENEN INFORMATION	
§ 1. Die Beziehung der kriminalistischen Spur zur Dekodierung ihres Informationsinhaltes	99
§ 2. Die Bedeutung der Gedächtnisspur für das Verhör und die Rekognisierung	102
§ 3. Die Objektivierung der subjektiven Erkenntnisse beim Verhör und bei der Rekognisierung	105

§ 4. Entstehung, Erkennen und Auswertung der Identifizierungszusammenhänge in der menschlichen Psyche	108
§ 5. Das Ziel der Dekodierung der aus der Gedächtnisspur gewonnenen Information auf dem Niveau der Identifizierung und die abstrakten Objekte dieses Prozesses	110
§ 6. Ist die Dekodierung der aus der Gedächtnisspur gewonnenen Information auf dem Niveau der Identifizierung eine Form des Verhöres?	112
§ 7. Analytisches und synthetisches Wiedererkennen	116
§ 8. Zusammenfassung	118
SCHLUSS	121
LITERATURVERZEICHNIS	123

ÚVOD

K vzestupu výrobních sil, ke zvýšení životní úrovně a k dalšímu úspěšnému budování rozvinuté socialistické společnosti v ČSSR, a tím k posílení celého socialistického společenství v příštím období významně přispěje uskutečňování hospodářského a sociálního rozvoje podle 6. pětiletého plánu, založeného zejména na rychlém růstu efektivnosti a společenské produktivity práce. Tyto náročné úkoly mohou být splněny, bude-li ruku v ruce s budováním materiálně technické základny probíhat formování socialistického člověka a ochrana všech hodnot naší socialistické společnosti, především socialistického společenského zřízení, socialistického a osobního vlastnictví, života, zdraví a důstojnosti lidí.

Z dokumentů XV. sjezdu KSČ vyplývá, že účinný, promyšlený a koordinovaný boj s protispolečenskou činností není jen záležitostí soudů, prokuratury a Bezpečnosti, nýbrž celé společnosti. „Strana věnovala a věnuje stálou pozornost zdokonalování právního řádu a dodržování socialistické zákonnosti. Je to důležité pro růst vnitřní síly státu, posilování jistot a důvěry občanů k našemu zřízení, pro uplatňování socialistické demokracie.“¹⁾

V materiálu vědecké konference k základním problémům a k aktuálním úkolům rozvoje věd o státu a právu ve světle XV. sjezdu KSČ a XXV. sjezdu KSSS, jež se konala ve dnech 17. a 18. ledna 1977, se mj. uvádí, že na základním výzkumu boje s protispolečenskou činností se mohou podílet vedle trestněprávní nauky i jiné obory: sociologie, kriminologie, psychologie, psychiatrie a další.²⁾ Domníváme se, že v této souvislosti materiál opominul akcentovat kriminalistiku, která má významné poslání právě v boji s protispolečenskou činností. Zkvalitnit práci Bezpečnosti, orgánů činných v trestním řízení, zvýšit úroveň vyšetřování trestných

¹⁾ Viz „Zpráva o činnosti strany a vývoji společnosti od XIV. sjezdu KSČ a další úkoly strany“, přednesená gen. taj. ÚV KSČ s. G. Husákem na XV. sjezdu KSČ. Sborník hlavních dokumentů XV. sjezdu KSČ, Svoboda, Praha 1976, str. 41.

²⁾ Srov. Materiál vypracovaný kolektivem pracovníků ÚSP ČSAV pod vedením prof. dr. Z. Česky, CSC., str. 53.

činů, zvědečtit důkazní řízení, to neznamená zdokonalovat jen trestně-právní a trestněprocesní instituty, nýbrž i kriminalistické metody, prostředky o postupy odhalování, vyšetřování a prevence trestné činnosti. Kriminalistická věda „přispívá k ochraně společenských vztahů vhodných a výhodných pro dělnickou třídu a ostatní pracující před jednáními nebezpečnými pro společnost tím, že objasňuje zákonitosti vzniku, shromažďování a využívání různých stop a soudních důkazů a že vypracovává podle potřeb trestního zákona a trestního řádu metody a jim odpovídající postupy, prostředky a operace v zájmu úspěšného odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti“.³⁾

Rozvoj kriminalistické teorie a praxe má význam pro uplatnění funkce socialistického státu při ochraně a rozvíjení socialistického společenského zřízení, socialistického vlastnictví a ostatních hodnot socialistické společnosti. Kriminalistika přispívá k ochraně občanských práv, která byla porušena, a tím k prohloubení socialistické zákonnosti, právních a životních jistot občanů.

Pro socialistickou kriminalistiku, které bylo v socialistických státech přiznáno objektivně determinované pevné místo v učebních plánech právnických fakult, plně platí, že je třeba „dbát o důsledně třídní, marxisticko-leninský přístup ke zkoumaným problémům“.⁴⁾ Chce-li být kriminalistika usměrňujícím činitelem pro kriminalistickou praktickou činnost, musí se věnovat metodologickým problémům, musí být vyzbrojena marxisticko-leninskou metodologií. „Principy, zákony a kategorie dialektiky mají metodologický význam pro poznání jakýchkoli objektů a jevů materiálního světa, ale nenahrazují speciální metody, jimiž se dialektická metoda obohacuje o konkrétní obsah.“⁵⁾ Při tom si musíme být vědomi, že filozofie nemůže dát kriminalistovi a právníkovi konkrétní metodu, nýbrž jen obecné zaměření, „jaká má být cesta k odhalení pravdy“.⁶⁾ Tedy rozpracování metodologických problémů kriminalistické vědy, jak správně uvádí Saltevskij,⁷⁾ na základě marxisticko-leninské metodologie je věcí samotných kriminalistů.

Kategorií odrazu, informace aj. se dotýkáme nikoli proto, abychom mechanicky přenášeli filozofické kategorie do kriminalistiky, nýbrž proto,

³⁾ Viz J. Pješčak a kol.: Základy kriminalistiky. Vysokoškolská učebnice. Naše vojsko, Praha 1976, str. 10.

⁴⁾ Viz „Úkoly věd o státu a právu v ČSSR“, hlavní referát prof. dr. J. Pješčaka, DrSc., na stranickém semináři dne 23. 5. 1973 v Praze, str. 76.

⁵⁾ Viz G. A. Podkorytkov: Sootnošeniye dialektičeskogo metoda s častno-naučnymi metodami. Voprosy filosofii, 1962, No. 6, str. 45.

⁶⁾ Viz B. M. Kedrov: Filosofija kak obščaja nauka. Voprosy filosofii, 1962, No. 6, str. 60.

⁷⁾ Srov. M. V. Saltevskij: Teoretičeskije osnovy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti v sudebnoj ekspertize (metodologičeskije i pravovyje problemy). Dokt. dis., Charkov 1969, str. 39.

abychom hlouběji odhalili „mechanismus jejich působení v kriminalistice, aby kriminalistické problémy byly řešeny na základech marxisticko-leninské filozofie“.⁸⁾ Použití těchto pojmů v kriminalistice jako výchozích pojmů vytvořilo základ pro její rozvoj na novém, marxisticko-leninském teoretickém základě. Je zbytečné namítat, že jde o zavádění cizích, filozofických pojmů. Nejde přece o samoučelné používání těchto termínů, nýbrž o hlubší poznání zákonitostí, jak se trestné činy odrážejí v materiálním prostředí a ve vědomí lidí, jak vznikají a zachovávají se stopy, jak je hledat a využívat při zjišťování objektivní pravdy v konkrétních trestních věcech. K tomuto pravdivému poznání nemůže kriminalistika dospět, bude-li ignorovat marxisticko-leninskou filozofii, materialisticko-dialektickou metodu a tvůrčí aplikaci poznatků věd společenských, přírodních a technických. Socialistická kriminalistika se tohoto nedostatku nedopouští, a tím se liší od pseudovědeckých názorů buržoazních kriminalistů, kteří zdůvodňují reakční policejní a justiční praxi při dekódování informací ze stop trestných činů v kapitalistických zemích.

Má-li kriminalistika poznat hlouběji svůj předmět a svůj systém, nemůže opomíjet zkoumání nejobecnějších stránek odrazu trestného činu a informací v něm obsažených, nejobecnějších shodných a odlišných stránek materiálních a ideálních obrazů. Nelze se tedy věnovat jen oddělenému zkoumání obrazů materiálních a obrazů ideálních. Toto oddělené zkoumání je sice nezbytné jak z hlediska teoretického poznání, tak z hlediska potřeb kriminalistické praktické činnosti, ale z hlediska potřeb kriminalistického vědeckého poznání není dostačující. Kriminalistika musí hledat, zkoumat a objasňovat význam obecných zákonitostí vzniku, uchování a zániku kriminalistických stop a od nich odvozených obecných zákonitostí, forem a pravidel dekódování informace ve stopách obsažené, a to v zájmu vypracování vědecky zdůvodněných konkrétních metod, prostředků a způsobů odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti. Další vývoj teoretických základů kriminalistické nauky o stopách a dekódování informace z nich si vynucuje tvůrčí využití zákonů a kategorií marxisticko-leninské filozofie jako metodologie vědeckého poznání, která umožňuje stanovit hlavní směry každého vědeckého zkoumání.

Zmíněné úkoly si klademe v této práci, která je logickým pokračováním naší předchozí monografie nazvané „Kriminalistická stopa (studie o metodologických základech kriminalistické nauky o stopách)“.⁹⁾

V první hlavě řešíme problematiku substitutů originálů v kriminalistice, jejich druhy, dělení a gnoseologický význam pro kriminalistickou praxi,

⁸⁾ Srov. R. S. Belkin: Philosophie und Kriminalistik, Zusammenhänge und Probleme. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, Berlin, H. 9/1972, S. 12.

⁹⁾ Viz M. Protivinský: Kriminalistická stopa (studie o metodologických základech kriminalistické nauky o stopách). Univerzita Karlova, AUC — Iuridica, Praha 1976.

informační stránku substitutu originálu a hlavní formy dekodování informace z kriminalistické stopy, stopu jako informační signál, podstatu a význam modelu a modelování v kriminalistice. Výsledky poznání této problematiky nám pomáhají v následujícím zkoumání obecných otázek dekodování informace z kriminalistické stopy, zejména formou kriminalistické identifikace.

V druhé hlavě řešíme obecné problémy kriminalistické identifikace. Zkoumáme dekodování informace z kriminalistické stopy jako formu poznání orgánů činných v trestním řízení, pojem a podstatu kriminalistické identifikace, pojem totožnosti a odlišnosti objektu, srovnávací zkoumání, formy a subjekty kriminalistické identifikace, zjišťování skupinové příslušnosti objektu, objekty kriminalistické identifikace, identifikační vlastnosti, znaky a pole, zjišťování celku podle jeho částí, zjišťování konkrétního zdroje původu, identifikační souvislosti, měnící se objekt a význam adekvátnosti odrazu pro kriminalistickou identifikaci.

Poznání obecných problémů kriminalistické identifikace nám umožňuje zabývat se v třetí hlavě zvláštnostmi dekodování informace z paměťové stopy. Posuzujeme zde především vztah kriminalistické stopy k dekodování jejího informačního obsahu, význam paměťové stopy pro kriminalistickou praxi, objektivizaci subjektivních poznatků při výslechu a rekognici, vznik, poznání a využití identifikačních souvislostí v psychice člověka, cíl dekodování informace z paměťové stopy na úrovni identifikace a abstraktní objekty tohoto procesu, vztah dekodování informace z paměťové stopy na úrovni identifikace k výslechu, analytické a syntetické znovupoznání.

Při zkoumání zmíněných problémů používáme vedle obecné metody srovnávací a logické především specifické kriminalistické metody přebírání a tvůrčí aplikace poznatků souvislých vědních oborů a zevšeobecnění zkušeností kriminalistické praxe.

SUBSTITUTY ORIGINÁLŮ V KRIMINALISTICE

§ 1. DRUHY, GNOSEOLOGICKÝ VÝZNAM A DĚLENÍ SUBSTITUTŮ ORIGINÁLŮ V KRIMINALISTICE

1. Druhy substitutů originálů v kriminalistice a jejich gnoseologický význam je jedním z metodologických problémů kriminalistiky.

Originálem, který je zastupován (reprezentován) substitutem, může být i událost trestného činu a její jednotlivé elementy, např. pachatel, jím použitý nástroj, oběť trestného činu apod.

Substitut gnoseologického charakteru, tj. substitut, který zastupuje nějaký jev, proces, předmět v poznávací činnosti subjektu, je buď jednostupňový (obraz materiální a obraz ideální) nebo dvoustupňový (znak).¹⁰⁾

Materiálním obrazem rozumíme zobrazení jedněch materiálních jevů, předmětů v druhých materiálních jevech, předmětech, např. zobrazení události trestného činu v materiálním prostředí (otisk papilárních linií prstů pachatele, ulpění kapek krve pachatele na oběti násilného trestného činu apod.). Materiální obraz vzniká vzájemným působením hmotných těles a existuje jako objektivní realita nezávisle na vědomí člověka. Může vzniknout buď přímým odrazem (kontaktem), např. stopa nástroje, obuvi, papilárních linií, stopa krve apod., nebo nepřímým odrazem, např. fotografováním, při němž je odraz zprostředkován paprskem světla (viz fotografie zachycující pachatele při páčání trestného činu, ale i kriminalistickou fotografii místa činu, třídičnou portrétní fotografii aj.).

Vznikne-li materiální obraz přímým odrazem objektů, mluvíme o obrazu původním (stopa nástroje, obuvi, papilárních linií apod.), který je zafixován na nějakém hmotném nositeli. Zajistíme-li jej např. odlitím sádkou, sejmutím na daktyloskopickou fólii apod., získáme obraz odvozený (obraz obrazu), který je zafixován na jiném hmotném nositeli. V kriminalistické literatuře

¹⁰⁾ Někteří autoři nepovažují subjektivní obraz za substitut originálu a mají zato, že substitutem mohou být jen předměty a jevy, které jsou vnější ve vztahu k vědomí člověka (viz např. A. M. Koršunov: *Specifičeskoje funkcionalnogo otryženija. Problemy otryženija i sovremennaja nauka. Materialy k teoretičeskoj konferencii*. Izdat. Mosk. univ., 1967).

se tento odvozený obraz nazývá zpravidla kopií (kopií stopy).¹¹⁾ Je výsledkem druhotného odrazu, tj. výsledkem odrazu nikoli originálu, nýbrž jeho prvotního materiálního obrazu. Obraz původní je vyvolán událostí trestného činu, kdežto obraz odvozený nikoli. Ten vzniká (pořizuje se) až v souvislosti s vyšetřováním události trestného činu. Tyto materiální obrazy (častěji odvozené než původní) slouží v procesu kriminalistického identifikačního znaleckého zkoumání jako ztotožňující (identifikující) objekty, jejichž původ se zkoumá. Neznáme totiž objekt-originál, který je jejich původcem, tj. objekt, který vytvořil původní obraz. Také srovnávací materiály (vzorky) jednotlivých objektů, jako ztotožňující objekty známého původu, nejsou ničím jiným než obrazy originálu (ztotožňovaného, prověřovaného objektu).

Ideálním obrazem jsou jevy, předměty vybavené v mozku člověka ve formě počitků, vjemů, představ, pojmů, soudů, vědeckých teorií atd. V souvislosti se zkoumanou problematikou nás zajímá především ideální obraz události trestného činu a jeho elementů, zejména paměťová stopa ve vědomí svědka. Ideální obraz vzniká jako odraz objektivní reality (události trestného činu) v mozkové hmotě a existuje jako ideální obraz ve vědomí člověka (svědka, pachatele apod.). Hmotným nositelem ideálního obrazu je člověk, jeho šedá kůra mozková, jeho psychofyziologické procesy. Potenciální vztah mezi předmětem (originálem) a člověkem (obrazem v jeho vědomí) je materiální. Vztah mezi originálem a obrazem se stane aktuálním, tj. skutečným (reálným) až tehdy, kdy člověk např. svědek trestného činu sám podrobí změnu (otisk, stopu), tj. obraz zafixovaný v šedé kůře mozkové, speciální poznávací analýze, tzn. když abstrahuje obraz od hmotného nositele a porovná jej s předmětem-originálem.¹²⁾ To se děje např. při výslechu, je-li předložen věcný důkaz, anebo při rekognici.

2. Naše poznávání světa jako jeho nazírání ve formě vztahu originál — obraz, tj. poznávání světa jako jeho kopie, má vždy podobu idejí. Avšak abstrakce, vytvářející tento ideální vztah, odpovídá skutečnosti pouze v tom případě, jestliže v reálných předmětech, které se staly základem takové abstrakce, jsou objektivně obsaženy vztahy podobnosti, tj. jestliže tyto předměty mají reálné předpoklady pro takovou abstrakci v průběhu materiální interakce realit.¹³⁾ V kriminalistice hovoříme o obecných (typických) a zvláštních (specifických) vlastnostech objektu, které v důsledku svého odrazu mohou sloužit jako identifikační či jiné znaky.

¹¹⁾ Srov. např. P. Danisjavičus: Kriminalističeskoje sledovedenie (obščije teoretičeskie voprosy). Min. Vysš. i spec. sred. obrazovanija Litovskoj SSR, Vilňus 1973, str. 23; J. Pješčak a kol.: Nástin základů kriminalistiky. SPN, Praha 1973, str. 61, aj.

¹²⁾ Srov. M. Protivinský: Rekognice v přípravném řízení. MV ČSSR, Praha 1971, str. 18–19.

¹³⁾ Srov. J. A. Ponomarjov: Duševní život a intuice. Orbis, Praha 1972, str. 51.

Racionálně existující obraz objektivní skutečnosti, abstrahovaný od hmotného nositele, neexistuje objektivně reálně, ale jakmile se objektivizuje ve slově, stává se v jisté míře dostačující pro poznávací analýzu našich poznatků o skutečnosti.¹⁴⁾

Do interakce mohou vstoupit i dva subjekty. Pak jeden z nich vystupuje jako objekt ve vztahu k druhému. Např. když svědek vnímal a zafixoval si ve své paměti podobu pachatele, je svědek subjektem a pachatel objektem. Tento vztah je typický pro výslech i pro kriminalistickou identifikaci pomocí rekognice. Podoba pachatele, kterého svědek viděl na místě trestného činu, je ideálním obrazem na úrovni převážně smyslového názorného poznání.

Při zkoumání shody ideálního a materiálního obrazu budeme vycházet z ideálních obrazů formovaných převážně na smyslové, názorné úrovni.

Obraz, a to jak materiální, tak ideální, nebývá nikdy absolutně shodný s originálem, nýbrž jen více či méně homomorfní podle stupně shody elementů a struktur.

Ke vzniku materiálního obrazu není třeba odpovídajících ideálních obrazů. Např. zobrazení pachatele na portrétní kriminalistické fotografii nepředchází nutně příslušný obraz v mozku člověka. Naproti tomu náčrtky, plánky, schemata, makety, vzorky, které izomorfne odrážejí vztahy mezi námi vyčleněnými abstraktními a idealizovanými objekty, jsou druhotnými ve vztahu k ideálnímu obrazu. To znamená, že prvotně zkoumané objekty se odrážejí v mozku člověka v podobě ideálních obrazů a potom se materializují v příslušných grafických zobrazeních, tj. náčrtech, plánech atp. Např. v hlavě svědka se odrazí podoba pachatele (ideální obraz), která se pak materializuje jako zobrazení pomocí fotorobotu, Identity-Kitu apod.

Po tomto stručném osvětlení podstaty materiálního a ideálního obrazu se zaměříme na znaky shody ideálního a materiálního obrazu.¹⁵⁾

Prvým znakem shody ideálního a materiálního obrazu je jejich shoda s originálem, tj. předmětem, jehož obrazem jsou. Tato shoda může být různého stupně, až po adekvátnost originálu. O ní lze mluvit tehdy, je-li obraz shodný s originálem co do elementů i struktury. Např. otisk papírálních linií prstu se jako materiální obraz shoduje s markanty (elementy) papírálních linií prstu ztotožňované osoby.

Druhým znakem shody ideálního a materiálního obrazu je skutečnost, že zaměňují (zastupují, nahrazují, představují, substituují) originál. To znamená, že člověk, aby získal nutnou informaci o originálu, se v různých poznávacích situacích spokojuje s jejím získáním z příslušného ob-

¹⁴⁾ Srov. J. A. Ponomarjov: tamtéž, str. 68.

¹⁵⁾ Znaky shody uvádíme podle práce „Leninskaja teorija otryženija i sovremenaja nauka“, kol. avt., izd. Nauka i iskustvo, Sofia 1973, str. 362 a dále.

razu. Např. znalec nezískává informaci o elementech a struktuře papilárních linií přímo z prstů osoby, nýbrž analýzou otisků papilárních linií, tedy z materiálního obrazu. Při tomto kriminalistickém identifikačním znaleckém zkoumání materiálních obrazů (původních i odvozených) nelze vystačit s pouhou abstrakcí. Znalec musí provést věcnou analýzu objektivní struktury hmotného nositele původního materiálního obrazu i objektivní struktury odvozeného materiálního obrazu. Realizuje tedy aktuální vztah mezi originálem a jeho kopií tím, že dekoduje informaci obsaženou v obrazu adekvátními vědeckotechnickými metodami, prostředky a postupy, svými smysly a abstrakcí. Nemůže tedy objektivně oddělit obraz od hmotného nositele. Objektivně reálně existuje obraz jen v hmotném předmětu. To platí o obrazu původním i odvozeném. Znalec objektivizuje obraz v konkrétních relacích dorozumívacími znaky (slovy, číslicemi, např. daktyloskopickými vzorci, bodově popisnou metodou vyznačenými markanty papilárních linií), a tak předkládá ve znaleckém posudku logické řešení identifikačního úkolu, které je jím samostatným, jiným specialistou nebo orgánem činným v trestním řízení kontrolovatelné.

Analogicky svědek, a jeho prostřednictvím vyšetřovatel, nezískává informaci o podobě pachatele jeho přímým zkoumáním in natura, nýbrž analýzou vjemu zafixovaného v paměti a vybaveného v podobě představy, tedy z ideálního obrazu.

Materiální a ideální obrazy tedy vystupují v roli substitutu gnoseologického charakteru v poznávacích situacích. V kriminalistické praxi vystupují materiální a ideální obrazy v roli substitutu při různé činnosti, zejména při vyšetřovacích úkonech, v procesu kriminalistické identifikace, při myšlení vyšetřovatele ve formě verzí aj.

Třetím znakem shody materiálního a ideálního obrazu je okolnost, že získání (vyčtení) nezbytné informace z obrazů v poznávacích situacích probíhá analogicky a vyžaduje jistého úsilí ze strany poznávajícího subjektu. Např. identifikace originálu podle ideálního obrazu formou rekognice i identifikace originálu podle materiálního obrazu kriminalistickou expertízou se provádí shodným způsobem, tj. na základě odhalení specifických charakteristik obrazu a originálu.

V takové poznávací situaci je materiální obraz jistým fyzikálním objektem, který vyvolává příslušný ideální obraz (vjem, představu). Je-li materiální objekt analyzován v době, kdy bezprostředně působí na smyslové orgány (kdy je např. vnímán znalcem), pak je zkoumán sám předmět, který je materiálním obrazem (např. otisky prstů na deka kartě, kriminalistická portrétní fotografie apod.). Když však materiální obraz, např. fotografie pachatele, kterou svědek dříve viděl, již není k dispozici, máme co činit s analýzou příslušného ideálního obrazu. Informaci získáme tím, že svědek podle tohoto ideálního obrazu osobu popíše anebo znovu pozná.

Čtvrtým znakem shody materiálních a ideálních obrazů je to, že se podle těchto znaků odlišují od fenoménů jako model a znak dorozumění, které jsou těsně spjaty s procesem poznání jako odrazem skutečnosti. Model je prostředek k získání znalostí o originálu tehdy, kdy se zjistí mezi nimi shodnost, a informace získaná studiem modelu se přenesou na originál. Model tedy zastupuje v procesu poznání originál. Např. posmrtná maska jako model zastupuje v identifikačním procesu osobu in natura. Model je tedy gnoseologickým substitutem originálu. Tento model, vzatý jako fyzikální objekt vně jeho vztahu k originálu, může být zdrojem formování ideálního obrazu. Model zhotovený metodou prof. Gerassimova vyvolává např. obraz osoby, který může sloužit orientačním účelům znovupoznání. Stejně i originál, posuzovaný mimo jeho vztah k modelu, je též jistým fyzikálním objektem, který se může stát zdrojem formování ideálního obrazu. Např. mrtvola jako originál (fyzikální objekt) zformuje ve vědomí určité osoby (svědka) ideální obraz, který může sloužit k identifikaci znovupoznáním. Avšak ideální obraz, který vzniká jako výsledek procesu modelování (např. verze o způsobu a motivu spáchání určitého trestného činu), se podstatně liší od obrazů o „modelu“ a „originálu“, nahlížených jako fyzikální objekty. Modelování ideálního obrazu je bezprostřednější. Prostší je však proces získání informace z materiálního obrazu než ideálního obrazu vzniklého v důsledku modelování. Je tomu tak proto, že v materiálním obrazu jsou dány vlastnosti originálu bezprostředně, kdežto v procesu modelování musí být odhalovány pomocí speciálních procedur (viz např. postup při vytyčování a prověřování vyšetřovacích verzí). Neztotožňujeme se s názorem V. S. Tjučina, že je nekorektní dělit modely na materiální a ideální.¹⁶⁾ Podle něho je každý model materiální a jeho obsah ideální, obraz je ve vztahu k modelu prvotní geneticky a funkčně, model je pomocným prostředkem poznání, protože zajišťuje získání obrazů adekvátních originálu.

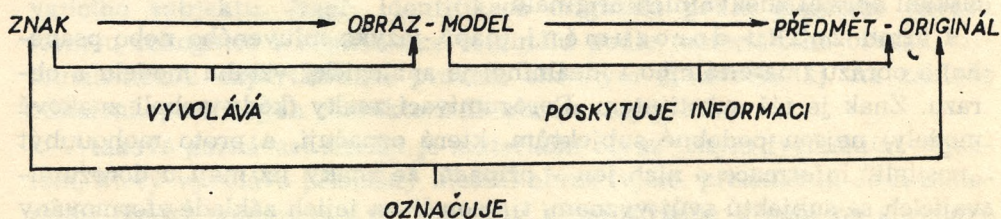
Vztah znaku dorozumění (např. jazyka mluveného nebo psaného) a obrazu (materiálního i ideálního) je analogický vztahu modelu a obrazu. Znak je též substitutem. Dorozumívací znaky (kódy neboli znakové modely) nejsou podobné subjektům, které označují, a proto mohou být „nosieli“ informace o nich jen v případě, že znaky již mají u dorozumívajících se subjektů svůj význam, tj. jsou-li na jejich základě zformovány ideální modely o příslušných objektech. Takovými znaky jsou např. termíny verbálního popisu, daktyloskopické vzorce aj. Ideální a materiální obrazy se liší od dorozumívacích znaků tím, že jsou bezprostředními „nosieli“ informace o příslušných objektech.

¹⁶⁾ Srov. V. S. Tjučin: Problema teorii otrazeniija (v svete sistemnogo podchoda i kibernetiki. Avto-ref. dokt. dis., AN SSSR, inst. filosofii, Moskva 1970, str. 15.

Znak je tedy též substitutem gnoseologické povahy, ale může poskytnout určitou informaci o předmětu jen tehdy, je-li zde subjekt získávající tuto informaci a je-li schopen tak učinit. Např. z daktyloskopického vzorce může získat informaci o základních vzorech a dalších elementech papilárních linií jen odborník, který zná klasifikační a subklasifikační daktyloskopická pravidla, tj. daktyloskopické dorozumívací znaky (umělé kódy). Mimo takový subjekt je znak jen jisté materiální těleso, které je k jiným materiálním tělesům ve vztahu fyzikálním a nikoli gnoseologickým.

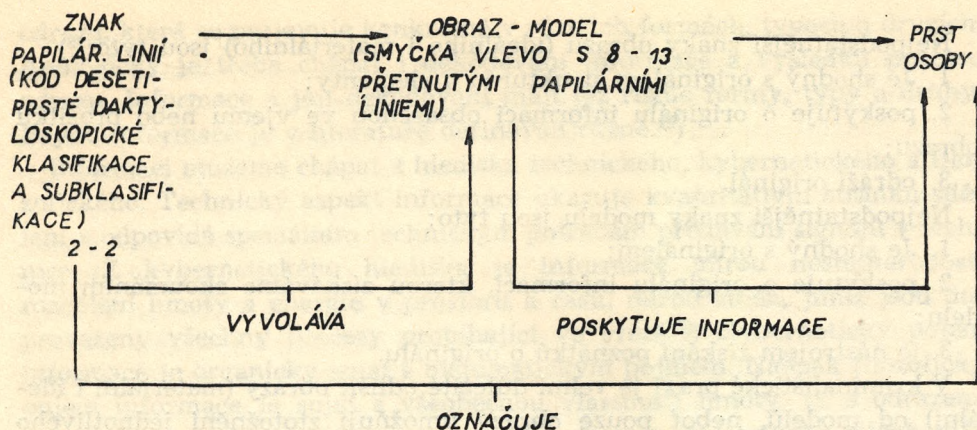
Znakové systémy mají v kriminalistice perspektivu, neboť „s nimi je spojena možnost využití poznatků kybernetiky, matematické logiky, semiotiky a ostatních rozvíjejících se oblastí poznání“.¹⁷⁾

Znak se však liší od jiných druhů substitutů, tj. od obrazů a modelů. Obrazy a modely jsou shodné se svým originálem, znak nikoli, neboť sám o sobě neodráží předmět (originál). Vjem znaku nám o předmětu nic neříká; je zdrojem informace o originálu jen ve znakových modelech. Znak je zdrojem poznatků nikoli sám o sobě, nýbrž proto, že formuje ve vědomí poznávajícího subjektu modely, jež jsou poznatky o předmětu. Tedy informace se nezískává bezprostředně ze znaku (slova, číslice, daktyloskopického vzorce apod.), ale z modelu, který je znakem ve vědomí člověka vyvolán. Na rozdíl od obrazů (ideálních a materiálních), které jsou gnoseologickými substituty jednostupňovými, je dorozumívací znak dvoustupňovým substitutem gnoseologického charakteru, neboť musí nejdříve vyvolat ve vědomí obraz — model, a teprve z něho získáme vědomost o předmětu. Znakový proces má vždy dva stupně: 1. stupeň uvědomění si smyslu (vyvolání příslušného ideálního modelu) a 2. stupeň objektivizace (získání poznatku o předmětu ze vzniklých modelů). Ve znakovém procesu, jenž probíhá ve vědomí subjektu, vzniká tedy vztah mezi třemi elementy: známkem, obrazem-modelem a předmětem-originálem, jak je znázorněno na uvedeném schématu:

Tak lze znázornit základní znakovou situaci, znakový proces, který je procesem subjektivním. Aplikace na konkrétní znakový proces v kriminalistické praxi může být znázorněn např. takto:

¹⁷⁾ Srov. R. S. Belkin: Leninskaja teorija otryženija i metodologičeskie problemy sovetskoj kriminalistiki. VŠ MVD SSSR, Moskva 1970, str. 65.

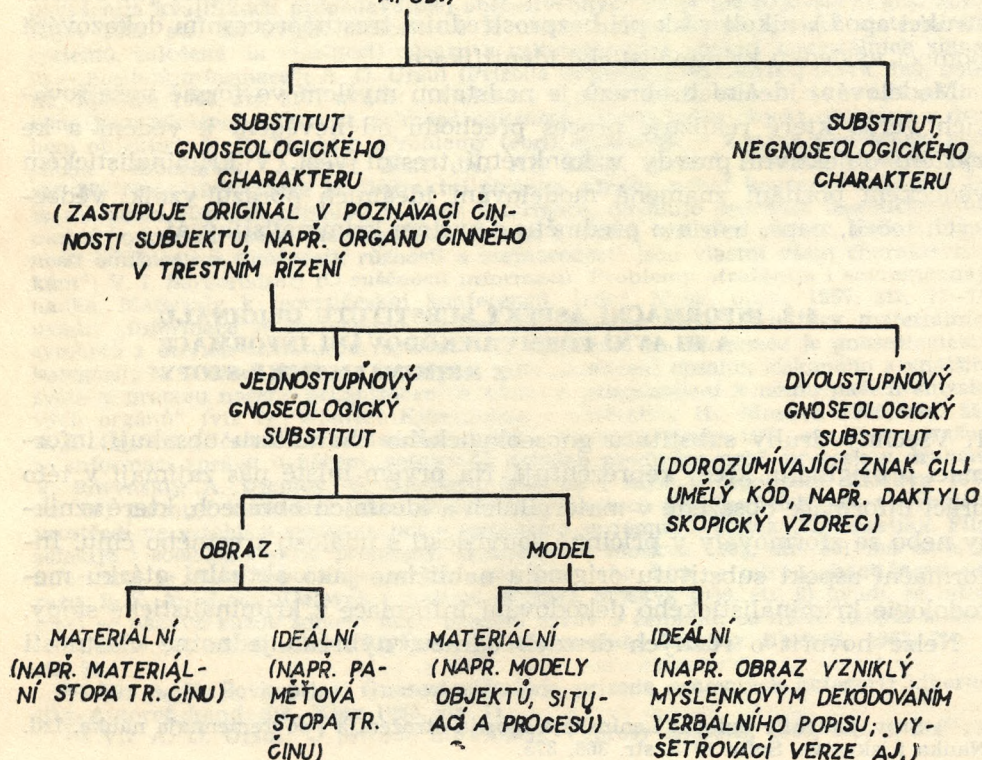

Ze všeho dosud uvedeného vyplývá tato klasifikace substitutů originálů v kriminalistice:

SUBSTITUT

(ZASTUPUJE NĚJAKÝ JEV, PŘEDMĚT - ORIGINÁL, NAPŘ. TRESTNÝ ČIN A JEHO ELEMENTY: PACHATELE, JÍM POUŽITÉ NÁSTROJE

APOD.)

Nejpodstatnější znaky obrazu (ideálního i materiálního) jsou tyto:¹⁸⁾

1. Je shodný s originálem strukturou a elementy;
2. poskytuje o originálu informaci obsaženou ve vjemu nebo prožitku obrazu;

3. odráží originál.

Nejpodstatnější znaky modelu jsou tyto:

1. Je shodný s originálem;
2. poskytuje o originálu informaci, kterou získáváme zkoumáním modelu;
3. je nástrojem získání poznatků o originálu.

V kriminalistické praxi je velmi důležité odlišit obrazy (materiální i ideální) od modelů, neboť pouze obrazy umožňují ztotožnění jednotlivého objektu, který odrážejí. Modely nejsou k individuálnímu ztotožnění v podstatě způsobilé. Materiální modely (rekonstruované obličeje podle lebky metodou prof. Gerassimova, plastické vyjádření popisu aj.) mohou být použity jen k orientačnímu znovupoznání. Totožnost osoby musí být pro účely trestního řízení prokázána jinými prostředky, kterými lze spolehlivě dosáhnout hodnověrných výsledků. Význam materiálních modelů spočívá tedy především v jejich využití při pátrání po hledaných osobách, při různých vyšetřovacích úkonech (např. při vyšetřovacím pokusu, při rekonstrukci apod.), nikoli však při bezprostředním trestněprocesním dokazování pomocí výsledků kriminalistické identifikace.

Modelování ideálních obrazů je podstatou myšlení ve formě vyšetřovacích verzí, které realizuje proces přechodu od nevědomí k vědomí a ke zjištění objektivní pravdy v konkrétní trestní věci. V kriminalistickém vědeckém poznání znamená modelování ideálních obrazů vznik vědeckých teorií, např. teorie o předmětu a systému kriminalistiky aj.

§ 2. INFORMAČNÍ ASPEKT SUBSTITUTU ORIGINÁLU A HLAVNÍ FORMY DEKÓDOVÁNÍ INFORMACE Z KRIMINALISTICKÉ STOPY

1. Všechny druhy substitutů gnoseologického charakteru obsahují informaci o originálu, který reprezentují. Na prvním místě nás zajímají v této práci informace obsažené v materiálních a ideálních obrazech, které vznikly nebo se zformovaly v příčinné souvislosti s událostí trestného činu. Informační aspekt substitutu originálu nahlížíme jako aktuální otázku metodologie kriminalistického dekódování informace z kriminalistické stopy.

Nelze hovořit o různých druzích odrazu, nýbrž o jednotné vlastnosti

¹⁸⁾ Srov. Kolektiv autorů: Leninskaja teorija oťraženija i sovremennaja nauka. Izd. Nauka i iskustvo, Sofia 1973, str. 366, 375.

odrazu, která se projevuje konkrétně v různých formách, typech a druzích. Analogicky je třeba chápat i dekodování informace z výsledku procesu odrazu. Informace a její dekodování mají též různé formy, typy a druhy. Pojem informace je v literatuře definován různě.¹⁹⁾

Informaci můžeme chápat z hlediska technického, kybernetického a filozofického. Technický aspekt informace ukazuje kvantitativní stránku sdělení a odpovídá speciálním technickým potřebám předávání signálů v technice. Z kybernetického hlediska je informace mírou nestejnorodosti rozdělení hmoty a energie v prostoru a času, mírou změn, jimiž jsou doprovázeny všechny procesy probíhající ve světě.²⁰⁾ Kybernetický pojem informace je organicky spjat s matematickým pojmem. Naopak filozofický pojem informace je spjat s všeobecnou vlastností hmoty, tj. s odrazem. Informace je pak považována za stránku procesu vzájemného působení²¹⁾ nebo za míru různosti.²²⁾

Také z právního a kriminalistického aspektu se setkáváme v odborné literatuře s různým pojetím informace. A. I. Trusov považuje informaci za „odraz určitých jevů nebo procesů, tj. sdělení o minulých, současných

¹⁹⁾ Např. G. G. Vdovičenko (Leninskaja teorija otaženija i informacija. Institut povyšeniya kvalifikacij prepodavatelej obščestvennyh nauk pri Kijevskom gos. univ., Kijev 1969, str. 30) uvádí: „Informace je určitý proces, forma spojení materiálních systémů, založená na vlastnosti odrazu a uskutečňovaná pomocí materiálních signálů — nositelů informace“; A. D. Ursul (Priroda informacij. Filosofskij očerk. Izd. polit. lit., Moskva 1968, str. 217) uvádí: „Informace z pozic teorie odrazu může být definována jako odrážená odlišnost, zejména odlišnost, kterou jeden objekt obsahuje o druhém objektu“; V. S. Tjuchtin (Problemy teorii otaženija — v svete sistemnogo podčoda i kibernetiki. Avtoref. dokt. dis., AN SSSR, institut filosofii, Moskva 1970, str. 27) říká: „Informace je abstraktní stránka odrazu, neboť koncepce různosti, jež je základem různých přístupů v teorii informace, dovoluje provádět teoretickoinformační hodnocení všech charakteristik obsahu i forem výsledku odrazu, jelikož vlastnosti odlišnosti a totožnosti, různosti a stejnorodosti jsou vlastní všem charakteristikám“; V. I. Šargorodskij (O suščnosti informacij. Problemy otaženija i sovremennaja nauka. Materialy k teoretičeskoj konferencii. Izdat. Mosk. univ., 1967, str. 72–74) uvádí: „Informace je materiálně ideální jev, jednota určité struktury materiálních symbolů s určitou strukturou myšlení.“ To znamená, že informace je gnoseologickou kategorií; N. Wiener definuje informaci jako „označení obsahu, získaného z vnějšího světa v procesu našeho přizpůsobení k němu a přizpůsobení k němu našich smyslových orgánů“ (viz N. Wiener: Kibernetika i obščestvo. IL, Moskva 1958, str. 31); A. G. Spirkin (Učebnice marxistické filozofie. Svoboda, Praha 1971, str. 112) považuje za informaci zprávu o něčem, zobrazení jednoho předmětu nebo procesu v druhém; V. Rovenskij, A. Ujemov, E. Ujemova (Mašina i mysl. Gospolizdat, Moskva 1960, str. 69) definují informaci jako „sdělení o událostech probíhajících jak ve vnějším prostředí ve vztahu k systému, tak o samotném systému“; I. Novik (Kibernetika. Filosofskije i sociologičeskije problemy. Gospolizdat, Moskva 1963, str. 60) má zato, že informace je míra uspořádání odrazu, podobně jako šum je mírou chaotičnosti odrazu; S. F. Anisimov (Čelovek i mašina. Znanije, Moskva 1959, str. 8) uvádí, že informace se nazývá každé sdělení nebo předání zpráv o čemkoli, co dříve nebylo známo.

²⁰⁾ Srov. V. M. Gluškov: Myšlenije i kibernetika. Voprosy filosofii, 1963, No. 1, str. 36.

²¹⁾ Viz A. V. Šovkoplas: Gnoseologičeskaja priroda osnovnyh kategorij kibernetiki. Avtoref. kand. dis., Kiev 1965, str. 11.

²²⁾ Viz A. D. Ursul: O prirode informacij. Voprosy filosofii, 1965, No. 3, str. 133.

nebo budoucích událostech“.²³⁾ Ju. A. Ilčenko zdůrazňuje, že informací není jen obsah materiální změny, ale i zpracování jejího obsahu.²⁴⁾ Podle Dorochova je informace obsahem signálů.²⁵⁾ Informace jen na úrovni lidského vědomí uznává A. A. Eisman.²⁶⁾ Za předání informace považuje proto především osobní důkazy, tj. sdělení. Za tento názor je právem kritizován M. V. Saltěvským.²⁷⁾

Informaci nelze zužovat na sdělení, poznatek, neboť v tomto jejím aspektu se odráží jen její pomocná úloha v procesu poznání. Správně ukazuje G. Klaus, že „sdělení jsou takové informace, které si vyměňují nositelé vědomí. Sdělení je jednota fyzického nositele (signálu) a významu (sémantiky)“.²⁸⁾ K odhalení filozofické podstaty informace je nutné zkoumat otázku vztahu informace a odrazu, odlišit je.

2. Jestliže hodnota kriminalistické stopy spočívá v jejím informačním obsahu, pak získání, vyčlenění této informace a poznání jejího významu pro objasnění vyšetřované události je nezbytnou a nejdůležitější součástí manipulace se stopou.

„Stopy vzájemného působení jako nutná stránka informačních vztahů jsou materiálním substrátem odrazu, jeho materiální formou. Od zobrazení stop je třeba přísně odlišovat obsah odrazu jako sdělení, jako informaci o odraženém objektu. Při tom musíme vyzvednout především gnoseologickou podstatu obsahu odrazu, která je charakterizována tím, že odraz a odrážený objekt jsou adekvátní. Nehledě na to, že stopa jako forma zobrazení je chudší než stopu vytvářející objekt, obsahuje přesto dostatečnou a nikoli zřídka mimořádně zajímavou informaci o podstatných vlastnostech ztotožňovaného objektu.“²⁹⁾

Ch. Koristka³⁰⁾ člení „věcné uchování“ signálů na „umělé uchování“ a „přirozené uchování“. Za umělé věcné uchovatele považuje např. písemnosti, magnetofonové záznamy, fotografie aj., za přirozené věcné ucho-

²³⁾ Viz A. I. Trusov: Sudebnoje dokazyvanie v svete idej kibernetiki i prava. Nauka, Moskva 1967, str. 21.

²⁴⁾ Srov. Ju. A. Ilčenko: Materialnaja obstanovka prestuplenija kak istočnik informacii. Naučnaja konferencija aspirantov i soiskatelej, posvjaščennaja 30-letiju Kazachskogo Gos. univ. imeni S. M. Kirova, Alma-Ata 1964, str. 35.

²⁵⁾ Srov. V. Ja. Doročov: Ponjatije dokazatelstva v sovetskom ugolovnom processe. Sovetskoje gosudarstvo i pravo, 1964, No. 9, str. 112.

²⁶⁾ Viz A. A. Eisman: O ponjatii veščestvennych dokazatelstv drugih vidov. Voprosy predupreždenija prestupnosti, vyp. 1, Moskva, Izd. Jurid. lit., 1965, str. 88.

²⁷⁾ Viz M. V. Saltěvskij: Teoretičeskije osnovy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti v sudebnoj ekspertize (metodologičeskije i pravovye problemy). Dokt. dis., Charkov 1969, str. 128.

²⁸⁾ Viz G. Klaus: Sila slova (gnoseologičeskij i pragmatičeskij analiz jazyka). Progress, Moskva 1967, str. 20.

²⁹⁾ Viz M. J. Segaj: Zur Methodologie der gerichtlichen Identifizierung. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, Heft 10/72, S. 16.

³⁰⁾ Srov. Ch. Koristka: Zur informationstheoretischen Stellung und zum Informationsgehalt von Spuren. Forum der Kriminalistik, 10 (1966), Berlin, MdI der DDR, S. 50–51.

vatele považuje stopy trestného činu. Týž autor v inej práci člení ďalej umelého uchovateľa na náhodného a účelového.³¹⁾ Náhodným uchovateľom je ten, ktorý vznikol bez úmyslu poríadiť dôkaz (napr. náhodné amatérske fotografie pachateľa). Účelový uchovateľ vzniká s dôkazným úmyslom v širšom smysle slova a člení sa z hľadiska právnej relevance na uchovateľa priameho (uchováva-li sa signál vychádzajúci bezprostredne – časovo a miestne – z udalosti) a nepriameho (protokoly, magnetofonové záznamy, registračné karty apod.).

Informácia je ve stopě obsažena v určitej forme, je zakódovaná. Forma a druh kódu je určujúci pre voľbu metód dekódovania informácie obsaženej ve stopě.³²⁾ Rozoznávame dve hlavné formy zakódovania informácie: 1. formu materiálneho zakódovania (u všetkých druhov materiálnych stop existujúcich ako objektívna realita nezávisle na vedomí človeka), 2. formu ideálneho zakódovania (u stop pamäťových, ktoré sú ideálnym obrazom objektívnej reality ve vedomí človeka).

Prvou formou (materiálneho zakódovania) lze dekódovať dvoma základnými formami: a) ohľadávaním kriminalistom, orgánom činným v trestnom řízení, b) znaleckým zkoumáním. Druhou formou (ideálneho zakódovania) lze dekódovať také dvoma základnými formami: a) analýzou ideálneho obrazu a reprodukciou subjektom, ktorý je jeho nositeľom, b) analýzou ideálneho obrazu a znovuzistením subjektom, ktorý je nositeľom ideálneho obrazu.³³⁾ Také iní kriminalisté uznávajú dve formy uchovávania informácie. Napr. Ch. Koristka uvádza, že uchovávani signálů v kriminalisticky relevantních událostech je zásadne možné jen dvěma způsoby: 1. vnímaním človeka a zafixovaním ve vedomí (ideálneho uchovávani) alebo 2. formou věčného zafixování uvnitř libovolného materiálneho nositele alebo na něm (věčné uchovávani).³⁴⁾

Za ohľadání považujeme činnosť, pri níž kriminalista alebo orgán činný v trestnom řízení za pomoci adekvátnych metód zisťuje, zachycuje a zkoumá materiálne kriminalistickú stopu, aby z ní bezprostredným pozorovaním dekodoval informáciu o okolnostech udalosti trestného činu. Je to veľmi častá činnosť operatívne pátracích pracovníkov a orgánů činných v trestnom řízení jak na místě činu, tak i jinde (pri domovní a osobní prohlídce aj.).

Znalecké zkoumání se od ohľadání liší tím, že je provádí specialista,

³¹⁾ Srov. Ch. Koristka: Zu einer Theorie des Informationsflusses und der Informationsspeicherung bei kriminalistisch relevanten Ereignissen. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, H. 3/1970, S. 43.

³²⁾ Srov. M. Protivinský a L. Bureš: Kriminalistická stopa jako odraz události trestného činu. Československá kriminalistika č. 2, vyd. Magnet, Praha 1974, str. 86.

³³⁾ Srov. M. Protivinský a kol.: Kriminalistická technika. Učební pomůcka. MV ČSSR, Praha 1976, str. 7–43.

³⁴⁾ Viz Ch. Koristka: Zur informationstheoretischen Stellung und zum Informationsgehalt von Spuren. Forum der Kriminalistik, 10 (1966), Berlin, MfI der DDR, S. 49–50.

příbráný orgánem činným v trestním řízení k posouzení skutečnosti důležité nebo zvláště důležité pro trestní řízení. Specialista využívá svých odborných znalostí, které mu umožňují odhalit i složitým způsobem zakódované informace v materiálních stopách. Rozeznáváme několik základních druhů znaleckého zkoumání z hlediska informace, kterou můžeme získat: a) identifikační zkoumání, b) klasifikační zkoumání, c) jiná zkoumání (defektoskopická apod.).

Podstatou identifikačního zkoumání je individualizace vztahu mezi stopou a objektem, jehož vlastnosti se ve stopě odrazily. Proto přicházejí v úvahu především materiální stopy zobrazení (zobrazení vnější stavby objektu a zobrazení funkčních a dynamických vlastností objektu aj.). Zjišťuje se zdroj původu stopy, který je hledaným (zjišťovaným) objektem. Mohou jím být osoby, věci i zvířata. Identifikační zkoumání je složitým procesem s přesně stanovenou strukturou, metodikou i s přesně vymezenými pojmy. Nedovršený identifikační proces, tj. zjištění nikoli individuálních, nýbrž jen skupinových (rodových, druhových) vlastností se nazývá zjištěním skupinové příslušnosti objektu (tzv. skupinovou identifikací).

Klasifikačním zkoumáním rozumíme jednak zjištění podstaty zkoumané látky, tj. její skupinové určení (zda jde o krev, barvu, sliny, spermie, křemičitý prach apod.), jednak její rodové nebo druhové určení (např. krev lidská, jaké krevní skupiny a jakých dalších krevních vlastností). Objekty zkoumání jsou především stopy rovnosti, obsahující informaci o vnitřním složení (substanci) látky.

Jiné způsoby znaleckého zkoumání jsou zaměřeny zejména na materiální změny, fixované na hmotném nositeli jinak než zobrazením nebo zůstavením substance látky. Jde např. o zkoumání defektoskopická.

Analýzou ideálního obrazu a reprodukcí (výpovědí) může nositel paměťové stopy dekodovat jakoukoli informaci o okolnostech trestného činu. Je-li tato informace obsažena v ideálním obrazu osoby nebo věci, která má být pro potřeby trestního řízení ztotožněna, pak přistupuje jako forma dekodování paměťové stopy i znovupoznání (rekognice). V tomto případě hovoříme o dekodování informace z paměťové stopy na identifikační úrovni.

Dekodování informace ze stop se děje převážně v souvislosti s procesem dokazování, jehož podstatou je shromažďování, zkoumání, hodnocení a využití důkazů. Výsledkem dekodování informace je poznání objektivní skutečnosti, poznání dosud neznámého, přechod od neznání ke znání. Orgány činné v trestním řízení přecházejí od smyslového stupně poznání k logickému (abstraktnímu) poznání jednotlivých faktů, znaků, vlastností zkoumaných objektů, procesů a jevů.

§ 3. STOPA JAKO INFORMAČNÍ SIGNÁL

1. Stopy trestného činu obsahují informaci o trestném činu. Každá materiální a paměťová stopa je tedy obrazem-signálem. Protože obsahuje informaci, bývá též nazývána informačním signálem. Tvoří jej materiální nositel informace a samotná informace, která je v něm určitou formou a určitým způsobem zakódována. Informační signál má tedy svůj obsah (informaci) a svou výrazovou formu (kód; přirozený kód).

Např. sešinutá stopa hasáku (tzv. stopa transformované ekvivalentnosti) na pancéřové schránce má svůj obsah v deformaci povrchu pancéřové schránky (hmotného nositele) a svou formu v transformovaném zobrazení obecných a zvláštních vlastností záběrové části konkrétního hasáku, kterou je schopen dekodovat znalec — mechanoskop.

Kdybychom se z tohoto aspektu zaměřili na krevní stopu (tzv. stopu rovnosti, která nevzniká předáním energie, nýbrž látky), budeme konstatovat, že jejím obsahem je krevní substance, vnitřní výrazovou formou jsou její krevní vlastnosti (skupina, podskupina aj.) a vnější výrazovou formou je její smyslově vnímatelný tvar (kaluž, stříkanec, kapka, skvrna, šmouha apod.).

Forma vyjadřuje souvislost daného objektu s jinými objekty, např. souvislost daktyloskopické stopy s osobou, jejíž prsty stopu způsobily, souvislost krevní stopy s osobami, které mají stejné krevní vlastnosti atp.

Jako jiný, složitější příklad uvádíme latentní stopu papilárních linií prstů člověka. Tato stopa — materiální obraz (obraz-signál), substituující určitý okruh vlastností konkrétní osoby (objektu-originálu), má svůj obsah (informaci) v jistém množství potu (hmotného substrátu), které ulpělo na nějakém předmětu (hmotném nositeli), svou vnitřní formu má ve vlastnostech potní substance, které jsou v kriminalistické praxi opominutelné, a svou vnější formu má v zobrazení papilárních linií, tj. ve tvaru a uspořádání papilárních linií. V této formě je zakódována potenciální informace o určitém okruhu vlastností konkrétní osoby. Je možno říci, že vznikl potenciální vztah mezi materiálním obrazem (stopou) a objektem-originálem (konkrétní osobou).

Tento potenciální vztah může být změněn ve vztah aktuální (reálný, skutečný) analytickou činností nějakého subjektu, např. vyšetřovatele nebo znalce — daktyloskopa, tj. v procesu poznávací činnosti, jejímž cílem je vyčlenit informaci ze stopy, dekodovat ji. Tedy aktualizace informace probíhá jen při vzájemném působení systému „signál — subjekt“.

Kriminalisticky relevantní informací je souhrn strukturálních vlastností stopy (důkazu), který reprezentuje určité strukturální vlastnosti objektu — originálu, např. trestného činu a jeho elementů (osob, nástrojů atp.). Jinými slovy lze říci, že „předmět (jeho vlastnosti, znaky) nese informaci

o okolnosti, jež je s ním v objektivní souvislosti a podléhá dokazování“.³⁵⁾

Obsah změn a jejich souvislost s odraženým trestným činem je podstatou informace, tj. informační stránkou procesu odrazu trestného činu v prostředí. Souvislost změn s trestným činem existuje objektivně, způsob jejich zjištění je však vždy subjektivní. Informace je mírou souvislosti trestného činu a jím vyvolaných změn v okolním prostředí (materiálním i ve vědomí lidí). R. S. Bělkin a A. I. Vinberg uvádějí, že v jazyce teorie důkazů je možno říci, že „změny související s událostí jsou důkazy a míra souvislosti důkazů s událostí, k níž se vztahují, nalézající se v přímé závislosti na kvantitativním a kvalitativním obsahu těchto změn, je důkazní informací“.³⁶⁾ Důkazní informace má tedy svou stránku kvantitativní (např. množství zobrazených papilárních linií a jejich markantů) a kvalitativní (přesnost, adekvátnost odrazu, zobrazení). Informace se stává důkazní informací, jsou-li dodrženy procesní předpisy týkající se odhalení signálu a dešifrování jeho kódu.

Obecně lze konstatovat, že formou výrazu čili projevu informačního signálu je jeho kód. Přírozeným kódem materiální stopy (informačního signálu) bývají např. prostorová geometrická uspořádání odražených (zobrazených) vnějších strukturálních vlastností, charakteristiky substančního (vnitřního) složení hmotných substrátů, rukopis a písemný projev aj. V případě paměťových stop jsou to nejčastěji prostorově geometrická uspořádání odražených (zobrazených) vnějších strukturálních vlastností objektů (např. vnější viditelné anatomické vlastnosti osob) anebo přímo pojmy lidské řeči (slova, číslice), soudy, úsudky apod. „Díky jazyku,“ uvádí A. S. Pigolkin, „se znaky a vztahy věcí odražené ve vědomí objektivizují ve formě slov, a tak vytvářejí ideální objekty myšlení – pojmy, s jejichž pomocí se uskutečňuje činnost myšlení.“^{36a)}

Forma a druh informace a kódu determinují formu a způsob dekodování informace. Informace, obsažená a zakódovaná v materiálních stopách, se dekoduje zpravidla znalcem na základě jeho odborných znalostí a pomocí adekvátních vědeckotechnických metod, prostředků a postupů, např. mechanoskopických, kriminalisticko-balistických, daktyloskopických, biologických, chemických, fyzikálních aj.

Materiální stopy a některé paměťové stopy v důsledku jejich živelného vzniku neobsahují dostatečně určitý kód, tj. předem smluvený systém znaků dorozumění. Je třeba je dekodovat, tj. převést do umělých dorozu-

³⁵⁾ Viz Kolektiv autorů: Teorija dokazatelstv v sovetskom ugolovnom processe, časť obščaja. Jurid. lit., Moskva 1966, str. 246.

³⁶⁾ Viz R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika i dokazyvanije. Jurid. lit., Moskva 1969, str. 173.

^{36a)} Viz A. S. Pigolkin: Osnovnyje osobennosti jazyka zakonodatelstva kak osobogo stilja literaturnoj reči. Učenyje zapiski, vyp. 26, VNII sovetskogo zakonodatelstva, Moskva 1972, str. 4.

mívacích znaků (kódů jiného druhu), např. daktyloskopických vzorců, spektrogramů apod. Překódování informace a její vyjádření v dorozumívacích znacích se může realizovat např. mírou (udáním kilogramů, litrů, stupňů apod.), popisem, grafem, dynamickým modelem aj.

Informace, zakódovaná a obsažená v paměťových stopách (ideálních obrazech), se dekoduje samotnou osobou, jejíž vědomí (šedá kůra mozková, psychofyziologické procesy) je jejím nositelem, a to pomocí vlastních psychických procesů formou slovního či písemného líčení (sdělení), kresbou apod. Při tomto procesu může být vyslýchané osobě nápomocen vyslýchající. Jeho činnost musí být v souladu s předpisy trestního řádu a má se řídit kriminalistikou vypracovanými doporučeními. Výsledkem dekodování informace je výpověď osoby, tj. převedení informace do ústní nebo písemné řeči, která není ničím jiným než formou umělého kódu (dorozumívacích znaků). Výpověď je tedy formou projevu informačního signálu (ideálního obrazu).

Překódování informace se podchycuje (fixuje) v příslušných procesních dokumentech (protokolech, znaleckých posudcích apod.), aby byla zachována pro potřeby trestního řízení a zpracování orgány činnými v trestním řízení.

V kriminalistické praxi se nejčastěji setkáváme se vzájemným působením objektů neživé a živé přírody, které se uskutečňuje formou předání energie nebo látky. Položme si otázku, zda a jaký rozdíl existuje v hmotném nositeli při předání energie a při předání látky?

V obou případech hmotný nositel existuje, neboť bez hmotného nositele nemůže být řeči o odrazu. Při předání energie (kinetické, tepelné aj.), tj. v případě většiny stop traseologických a stop tzv. prostého působení, je hmotným nositelem změny (stopy) předmět, na nějž bylo působeno. Při předání látky (hmoty), tj. v případě stop rovnosti, je hmotným nositelem změny (stopy) též předmět, na který bylo působeno, tzn. předmět, na němž ulpěla část (částice) působícího tělesa.

Rozdíl je v tom, že při předání energie je obsahem informačního signálu výsledek předání energie, tj. zpravidla deformace samotného hmotného nositele, kdežto při předání látky je obsahem informačního signálu výsledek předání látky, tj. sám hmotný substrát, který se přenesl z působícího objektu na hmotného nositele.

Např. sešinutá stopa hasáku na pancéřové schránce (tzv. stopa transformované ekvivalentnosti) má svůj obsah v deformaci povrchu schránky a svou formu v transformovaném zobrazení obecných a zvláštních vlastností záběrové části hasáku na povrchu schránky. V této formě je zakódována přirozeným způsobem informace o vlastnostech vnější stavby pracovní části nástroje — hasáku.

Krevní stopa (tzv. stopa rovnosti) má svůj obsah v krevní substanci,

kteřá ulpěla na určitém předmětu. Svou vnitřní formu má ve vlastnostech krve (krévní skupina, podskupina atd.), svou vnější formu má ve smyslově vnímatelném tvaru (kaluž, skvrna, kapka, stříkanec, šmouha apod.). Informace obsažená ve vnitřní formě se dekóduje znalecky, informace obsažená ve vnější formě se dekóduje na místě kriminalistou. V prvním případě hovoříme o tzv. technické hodnotě stopy, v druhém případě o hodnotě taktické.

Forma stopy je významná proto, že vyjadřuje souvislost stopy s jinými objekty, např. s hasákem, určitou skupinou lidí.

Námi uvedené teze, v čem spočívá rozdíl v obsahu informačního signálu při předání energie a při předání látky, neplatí pro některé trasologické stopy. Platí jen pro ty trasologické stopy, které jsou sice zobrazením vnější stavby působícího objektu na hmotném nositeli, ale je nepodstatný eventuální přenos částic (mikročástic) hmotného substrátu odráženého objektu (např. stopy nástrojů, obuvi, pneumatik, mechanismu střelných palných zbraní na vystřelených střelách a nábojnicích apod.). Je-li však vnější stavba odráženého (působícího) objektu zobrazena na hmotném nositeli uspořádáním částí (částic) hmotného substrátu přeneseného z působícího objektu, pak považujeme za podstatnou skutečnost přenesení částic, neboť bez tohoto přenosu by se neodrazil působící objekt na objektu jiném. Dospíváme proto k závěru, že trasologické stopy (stopy zobrazení organických a anorganických objektů) by se měly — kromě jiných členění, např. stopy podobnosti, transformované ekvivalentnosti — dělit též na tyto dvě skupiny: 1. trasologické stopy zobrazující vnější stavbu působícího objektu předanou energií (mechanoskopické a jiné stopy), 2. trasologické stopy zobrazující vnější stavbu působícího objektu předanou látkou (např. daktyloskopické stopy latentní, barevné, prašné apod.).

V prvním případě je informace zakódována deformací hmotného nositele ve formě zobrazení (podobného nebo transformovaného) obecných a zvláštních vlastností vnější stavby působícího objektu, kdežto v druhém případě je informace zakódována uspořádáním substance přenesené látky, zobrazujícím též obecné a zvláštní vlastnosti vnější stavby působícího objektu.

Nejlépe je to možno dokumentovat na latentní stopě papírárních linií. Tato stopa má svůj obsah v potní substanci, která ulpěla na nějakém hmotném nositeli, např. na okenní tabuli. Svou vnitřní formu má ve vlastnostech potní substance, svou vnější formu má ve tvaru a uspořádání papírárních linií, ve tvaru a uspořádání obecných a zvláštních znaků papírárních linií. Pro kriminalistickou praxi není relevantní vnitřní forma, nýbrž forma vnější, neboť v ní je přirozeným způsobem zakódována potenciální informace o určitém okruhu vlastností konkrétní osoby, a to o vlastnostech jejích papírárních linií.

Jak u trāsologických stop zobrazujících vnější stavbu působícího objektu předanou látkou (viz daktyloskopické stopy latentní, barevné, prašné), tak u stop rovnosti (např. stopa krevní) vzniká informační signál předáním látky. V prvním případě je informace zakódována uspořádáním substance přenesené látky, zobrazujícím obecné a zvláštní vlastnosti vnější stavby působícího objektu, kdežto ve druhém případě je nejcennější informace zakódována ve vnitřní formě, tj. ve vlastnostech přenesené látky. Je tedy třeba rozlišovat hmotného nositele jakékoli změny (stopy) od hmotného substrátu, který byl přenesen z jednoho objektu na druhý, z působícího objektu na objekt přijímající změnu (stopu).

Bélkin a Vinberg³⁷⁾ upozorňují na nepřesnost, které se dopustil A. I. Trusov tvrzením, že informace je ztělesněna a předávána ve změnách stavu objektu. Akcentují, že informace je ztělesněna ve svém materiálním nositeli — signálu. Domníváme se, že i tato jejich teze si zasluhuje upřesnění, protože je nutné odlišovat materiálního nositele změny a hmotný substrát přenesený na materiálního nositele. Informace je ztělesněna v obou. V hmotném nositeli (objektu, na nějž bylo působeno předáním látky) je informace obsažena proto, že se stal nositelem části (částic) hmotného substrátu působícího objektu. Hmotný nositel poskytuje tedy informaci o tom, že se dostal do vzájemného působení s jiným objektem, v jakém rozsahu (kvantitě, kvalitě), jakým způsobem apod. Avšak informaci o tom, o jaký hmotný substrát se jedná (např. krev, krev lidská, krevní skupina atd.), obsahuje jen samotný tento substrát, který je zpravidla oddělitelný od hmotného nositele.

2. V literatuře jsou vedeny spory, zda informace existuje jen na úrovni živé přírody nebo i v přírodě neživé, tj. nezávisle na poznávajícím subjektu. Protože informace je stránkou pojmu odrazu (jako jeho výsledku), má V. S. Tjučtin zato, že informace, stejně jako odraz v neorganické přírodě, existuje objektivně, ale v potenciální podobě: informace se stává aktuální jako zvláštní faktor (informační faktor) v systémech samorizení v živé přírodě a společnosti.³⁸⁾ Naopak A. D. Ursul je názoru, že informace se poprvé objevuje až na úrovni živé přírody.³⁹⁾ Také R. S. Bélkin a A. I. Vinberg uvádějí, že o informaci lze hovořit, vyskytne-li se její upotřebitel.⁴⁰⁾

Informační procesy, zosobněné v materiálním nositeli, vystupují jako svérázné příčiny fungování určitých systémů, zejména chování člověka.

³⁷⁾ Viz R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika i dokazyvanije. Jurid. lit., Moskva 1969, str. 177.

³⁸⁾ Srov. V. S. Tjučtin: Problema teorii ožraženija (v svete sistemnogo podchoda i kibernetiki). Avtoref. dokt. dis., AN SSSR, institut filosofii, Moskva 1970, str. 31.

³⁹⁾ Srov. A. D. Ursul: Ožraženije i informacija. Izdat. Mysl, Moskva 1973, str. 46.

⁴⁰⁾ Viz R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika i dokazyvanije. Jurid. lit., Moskva 1969, str. 172.

K objasnění obsahu informace je třeba přistupovat funkčně. „To znamená, že informace je jen tam, kde jsou živé organizmy, člověk nebo kybernetické stroje, tj. systémy fungující na základě řízení.“⁴¹⁾ Teprve na úrovni těchto systémů se projevuje zřetelně spojení odrazu a informace. Informační proces odrazu je spojen s formováním obrazu, v němž se vyčleňuje obsah odráženého z výsledků vzájemného působení. M. V. Saltěvskij říká, že „do zahájení trestního stíhání je objektivnost informace potenciální („mrtvá“), neboť se o ni nikdo nezajímá.“⁴²⁾ Změna potenciální informace v aktuální informaci probíhá tedy až tehdy, objeví li se poznávající subjekt, který vyčleňuje a přepracovává informaci k dosažení určitých cílů, např. orgán činný v trestním řízení ve snaze zjistit objektivní pravdu v konkrétní trestní věci. Jestliže orgán činný v trestním řízení při vyčleňování a přepracování potenciální informace dodrží trestněprocesní formu, hovoříme o důkazní informaci.

V živé přírodě a ve společnosti mají procesy odrazu aktuální, aktivní charakter. To znamená, že princip odrazu se konkretizuje a doplňuje principem aktivního vyčlenění mrtvé informace a vyloučení nepotřebné informace. V pojmu ideální (gnoseologický) obraz jsou zahrnuty všechny druhy smyslového odrazu a teoretického poznání. „Gnoseologický obraz,“ uvádí A. S. Tjuchtin, „je takový výsledek poznání subjektem objektu, jehož uspořádání elementů odpovídá uspořádání vlastností, spojení a vztahů objektu-originálu. Toto uspořádání (struktura) je funkčně subjektem vyčleněno od substrátu obrazu a bezprostředně existuje v subjektivní ideální formě; aktivně se využívá subjektem při orientaci a při řízení praktické činnosti v okolním světě.“⁴³⁾

V procesu odrazu prochází předání informace od odráženého k odrážejícímu ve formě signálu. To znamená, že proces odrazu se obecně uskutečňuje jen při existenci třetí komponenty — prostředí (kanálu), jež předává informaci zakódovanou ve formě signálu.⁴⁴⁾ Tak vzniká známý jednotný informační model předání informace, skládající se z pěti komponent: vysílače, kodéru, kanálu, dekodéru a přijímače. K předání informace je tedy třeba materiálního nositele, tj. signálu. Informace je obsahem signálu, je odrazem určitých jevů či procesů, tj. zprávou o prošlých, současných i budoucích událostech. Signál je jednotou obsahu (informace)

⁴¹⁾ Viz G. M. Černica: Princip determinizma i psichičeskoje otryaženie. Avtoref. kand. dis., MGU, Moskva 1970, str. 8.

⁴²⁾ Viz M. V. Saltevskij: Teoretičeskie osnovy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti v sudebnoj ekspertize (metodologičeskie i pravovyje problemy). Dokt. dis., Char'kov 1969, str. 293.

⁴³⁾ Viz V. S. Tjuchtin: Problemy teorii otryaženija (v svete sistemnogo podchoda i kibernetiki). Avtoref. dokt. dis., AN SSSR, institut filosofii, Moskva 1970, str. 14–15.

⁴⁴⁾ Srov. A. D. Ursul: Informacija. Metodologičeskie aspekty. Izd. Nauka, Moskva 1971, str. 155–156.

a formy (materiálního obalu).⁴⁵⁾ Nejen Trusov, ale i další autoři se domnívají, že důkazy (trestněprocesní důkazy) můžeme považovat za signály informace, tj. informační signály.⁴⁶⁾ Tito autoři uvádějí, že představa o důkazu jako signálu neodporuje představě o důkazu jako změně související s vyšetřovanou událostí. „Prvá vyjadřuje jeho informační úlohu, druhá jeho gnoseologickou podstatu.“⁴⁷⁾ Analogický názor má i M. V. Saltěvskij a A. I. Trusov.⁴⁸⁾ Naopak V. D. Arsenjev⁴⁹⁾ tvrdí, že předmět (stopa) na rozdíl od ústní informace není signálem informace. Za tento názor — i podle nás nesprávný — je kritizován jinými procesualisty.⁵⁰⁾ Ústní informace (zpráva, sdělení) je jen zvláštností širokého pojmu „informace“, používaného v kybernetice.

Informace o události trestného činu nemůže existovat bez materiálního základu, tj. vně informačního signálu. Pod informačním signálem se rozumí jednota materiálního nositele a prostředků předání informace. „Tedy,“ jak uvádějí Bělkin a Vinberg, „důkaz je informační signál, který má svůj obsah — informaci — a formu vyjádření — informační kód.“⁵¹⁾ Informační kód může mít formu předmětnou (věcnou) a myšlenkovou (obraznou). Důkaz je materiálním nositelem informace a samotná informace (důkazní informace) je obsahem důkazu. Bělkinova a Vinbergova koncepce je v souladu s názory A. I. Trusova, který uvádí, že k předání informace je třeba materiálního nositele, tj. signálu; že informace je obsahem signálu, odrazem určitých jevů či procesů, tj. zprávou o prošlých, současných i budoucích událostech; že signál je jednotou obsahu (informace) a formy (materiálního obalu).⁵²⁾ A. I. Trusov kritizuje právem I. M. Luzgin,⁵³⁾ který zdůrazňuje, že Trusovova koncepce odtrhuje mechanismus vzniku důkazů od základů, tj. od trestněprocesní činnosti, bez níž nemůže být důkazů.

⁴⁵⁾ Srov. A. I. Trusov: Sudebnoje dokazyvanije v svete idej kibernetiki. Sb. Voprosy kibernetiki i pravo, Nauka, 1967, str. 20–35.

⁴⁶⁾ Např. R. S. Belkin: Leninskaja teorija otaženija i metodologičeskije problemy sovetskoj kriminalistiki. VŠ MVD SSSR, Moskva 1970, str. 11 a dále; též R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika — obščeteoričeskije problemy. Jurid. lit., Moskva 1973, str. 26.

⁴⁷⁾ Viz R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika i dokazyvanije. Jurid. lit., Moskva 1969, str. 177.

⁴⁸⁾ Srov. M. V. Saltěvskij: Teoričeskije osnovy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti v sudebnoj ekspertize (metodol. i pravovyje problemy). Dokt. dis., Charkov 1969, str. 283; dále A. I. Trusov: Sudebnoje dokazyvanije v svete idej kibernetiki. Voprosy kibernetiki i prava, izd. Nauka, Moskva 1967, str. 20 a dále.

⁴⁹⁾ Srov. V. D. Arsenjev: Voprosy obščej teorii sudebnogo dokazyvanija v sovetskom ugovnom processe. Moskva 1964, str. 85.

⁵⁰⁾ Viz Kolektiv autorů: Teorija dokazatelstv v sovetskom ugovnom processe. Jurid. lit., Moskva 1966, str. 244.

⁵¹⁾ Viz R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika — obščeteoričeskije problemy. Jurid. lit., Moskva 1973, str. 25.

⁵²⁾ Srov. A. I. Trusov: Sudebnoje dokazyvanije v svete idej kibernetiki. Sb. Voprosy kibernetiki i pravo, Nauka, 1967, str. 20 a dále.

⁵³⁾ Srov. I. M. Luzgin: Metodologičeskije problemy rassledovanija. Jurid. lit., Moskva 1973, str. 73–74; srov. též Kolektiv autorů: Teorija dokazatelstv v sovetskom ugovnom processe, časť obščaja. Jurid. lit., Moskva 1966, str. 245.

§ 4. PODSTATA A VÝZNAM MODELŮ A MODELOVÁNÍ V KRIMINALISTICE

1. Modelování je důležitou metodou poznání, která vedle takových metod, jako je indukce, dedukce, analýza, syntéza apod., se stala součástí teorie poznání.

V prvním paragrafu této hlavy jsme se již zmínili o úloze modelů jako substitutů originálů v kriminalistice. Považujeme za vhodné zabývat se modelováním podrobněji, neboť ani v teorii modelování, a tím spíše ve speciálních vědách včetně kriminalistiky není modelování chápáno jednotně, často je zaměňován pojem obrazu a modelu, pojem modelu a kopie apod.

Nikoli zřídka je model ztotožňován s ideálním obrazem.⁵⁴⁾ V. A. Štoff uvádí, že model je gnoseologickým obrazem, protože vždy, jak při myšlení, tak i materiálním vytvoření modelu, je třeba tento model nahlížet jako systém gnoseologicky druhotný ve srovnání s objektem poznání (zkoumání, studia)⁵⁵⁾ A. G. Spirkin považuje za modely objektů skutečnosti i počítky, vjemy, představy a myšlenky.⁵⁶⁾ G. I. Černica⁵⁷⁾ uvádí, proč nelze modely vytvořené subjektem považovat za obrazy. Předně proto, že obraz je produkt příčinně následných vztahů subjektu s objektem; model, jako druhotný produkt, je však v genetické závislosti na obrazu. Za druhé proto, že u gnoseologického obrazu a modelu jsou odlišné možnosti uvést svou strukturu do souladu se strukturou objektu — originálu.⁵⁸⁾ Za třetí proto, že obraz sám je komponentou poznání, kdežto model je vřazen v poznávací proces jakoby z vnějšku, tj. plní funkci prostředníka, spojovacího článku mezi subjektem a objektem-originálem v procesu poznání. Také jiní autoři jsou proti chápání modelů jako obrazů objektů ve filozofickém smyslu slova „obraz“.⁵⁹⁾ Považují model jen za prostředek získání znalostí (obrazů ve filozofickém smyslu) o objektech, nikoli za samotné tyto znalosti. S jejich názorem se neztotožňuje V. A. Štoff.⁶⁰⁾ My sami se k názoru V. A. Štoffa nepřikláníme.

⁵⁴⁾ Např. V. A. Štoff: *Role modelej v poznani*. Leningrad 1963; A. Cornelius Benjamín: *The Logical Structure of Science. Studies and Essays in the History of Science and Learning*. New York 1944, p. 242.

⁵⁵⁾ Srov. V. A. Štoff: *Modelirovanije i filosofija*. Izd. Nauka, Moskva—Leningrad 1966, str. 150.

⁵⁶⁾ Srov. A. G. Spirkin: *Učebnice marxistické filozofie*. Svoboda, Praha 1971, str. 111.

⁵⁷⁾ Srov. G. I. Černica: *Princip determinizma i psihičeskoje otaženie*. Avtoref. kand. dis., MGU, Moskva 1970, str. 9 a dále.

⁵⁸⁾ Srov. též V. S. Tjuhtin: *Otaženie, model i znak i informacija*. Leninskaja teorija otaženie i sovremennost, Moskva—Sofia, izd. AN SSSR i Bolg. AN, 1969, str. 209.

⁵⁹⁾ Viz např. A. A. Zinovjev i I. I. Revzin: *Logičeskaja model kak sredstvo naučnogo issledovanija*. VF, 1960, No. 1, str. 82—90.

⁶⁰⁾ Viz V. A. Štoff: *Modelirovanije i filosofija*. Izd. Nauka, Moskva—Leningrad 1966, str. 131.

Nelze také ztotožňovat pojem ideální obraz a nervový model. Formování nervového modelu předchází vzniku obrazu. Jednota fyziologických a psychických procesů je dána činností subjektu, jeho vzájemným působením s vnějším prostředím. Při objasnění psychických procesů, při zkoumání jejich spojení s mozkem musíme vycházet nikoli ze substancionálního, ale funkčního vztahu. Tedy obraz je z jedné strany spjat s materiálním substrátem a z druhé strany je v obrazu dán obsah objektu a nikoli nervového substrátu. „Fyziologický substrát je základem psychických procesů, ale „obsahuje“ je jen v možnosti. A jen pod vlivem sociálního prostředí, předmětné praktické činnosti individua se daná možnost mění ve skutečnost“.⁶¹⁾

Často se model ztotožňuje i s teorií.⁶²⁾ Neméně často se setkáváme s tím, že model je ztotožňován s popisem⁶³⁾ a s kopií.⁶⁴⁾

Pojem modelování je definován různě. I. B. Novik uvádí, že „pod modelováním je třeba rozumět metodu zprostředkovaného praktického nebo teoretického operování objektem, při němž se využívá pomocného vloženého nebo přirozeného „quazi-objektu“ (modelu), jenž je v nějakém objektivním souladu s poznávaným objektem, je schopen jej zastupovat v určitých vztazích a poskytuje při svém zkoumání nakonec informaci o samotném modelovaném objektu“.⁶⁵⁾ Kolektiv jiných autorů definuje modelování jako metodu zprostředkovaného poznání pomocí umělých nebo přirozených systémů, způsobilých v určitých vztazích reprezentovat zkoumaný objekt a poskytovat o něm nové poznatky.⁶⁶⁾

Také pojem modelu je definován různě. V. A. Štoff chápe pod pojmem model „takový myšlenkově představovaný nebo materiálně realizovaný systém, který tím, že odráží nebo rekonstruuje objekt zkoumání, je schopen jej zastupovat tak, že zkoumání systému poskytuje novou informaci o tomto objektu“.⁶⁷⁾ Ju. A. Gastevev⁶⁸⁾ doporučuje nazývat modely takové dva systémy objektů A a B, mezi nimiž je možno zjistit homomorfní odraz

⁶¹⁾ Viz G. I. Černica: Princip determinizma i psichičeskoje otaženije. Avtoref. kand. dis., MGU, Moskva 1970, str. 14.

⁶²⁾ Viz např. A. I. Rakitov: Naučnaja teorija kak model. Tezisy dokladov i vystuplenij na simpoziume „Metod modelirovanija v jestestvoznanii“, Tartu 1966; G. Kekser: Kinetičeskie modely razvitija i nasledstvennosti. Modelirovanie v biologii, Moskva 1963; R. Harre: An Introduction to the Logic of the Science. London 1960, p. 88; R. B. Braithwaite: Models in the Empirical Science. Logic, Methodology and Philosophy of Science, Stanford 1962, p. 225; M. Brodbeck: Model, Meaning and Theories. Symposium on Sociological Theory, New York 1950, p. 313.

⁶³⁾ Viz N. D. Njuberg: O poznatelnyh vozmožnostjach modelirovanija. Matematikačeskoje modelirovanije žiznennyh processov, Moskva 1968, str. 137.

⁶⁴⁾ Srov. A. P. Šljachov: Struktura ekspertnogo issledovanija i gnoseologičeskaja charakteristika vyvodov eksperta-kriminalista. Trudy VNII SE, Moskva 1972, str. 31.

⁶⁵⁾ Viz I. B. Novik: Filosofskie voprosy modelirovanija psichiki. Izd. Nauka, Moskva 1969, str. 34.

⁶⁶⁾ Viz A. A. Bratko, P. P. Volkov, A. N. Kočergin, G. I. Caregorodcev: Modelirovanije psichičeskoj dejatelnosti. Izd. Mysl, Moskva 1969, str. 15.

⁶⁷⁾ Viz V. A. Štoff: Modelirovanije i filosofija. Izd. Nauka, Moskva—Leningrad 1966, str. 19.

systemu A na nějakém systému A' a homomorfní odraz B na nějakém systému B' tak, aby A' a B' se projevily mezi sebou izomorfními. To znamená, že Gastev předpokládá nezbytně vztah izoformismu mezi modelem a prototypem. Jiní autoři⁶⁸⁾ se domnívají, že model a prototyp se mohou nalézat nejen ve vztahu izoformismu, homomorfismu, izofunkcionalismu, ale i ve vztahu části a celku, společných příčin apod., tj. ve vztazích analogie. Máme zato, že je to příliš široké chápání pojmu model, které potřebám kriminalistiky neodpovídá, zejména pokud jde o vztah části a celku, společných příčin apod.

G. Klaus uvádí, že „modelem se rozumí odraz faktů, věcí a vztahů určité oblasti poznání v podobě prostší, názornější materiální struktury této oblasti nebo jiné oblasti“.⁷⁰⁾ A. A. Bratko a kol. chápou model jako jev (předmět, proces, situaci atd.), vytvořený přirozeně nebo uměle pro zkoumání objektů poznání a analogický druhému jevu (předmětu, procesu, situaci atd.), jehož zkoumání je ztíženo nebo zcela znemožněno.⁷¹⁾ A. G. Spirkin uvádí: „Model je napodobením jedné nebo řady vlastností objektu pomocí jiných objektů, které se kvalitativně liší od originálu... Model je prostředkem a způsobem vyjádření rysů a relací objektu, který je přijat za originál. Proto modelem může být každý objekt, reprodukcující tyto zvláštnosti originálu.“⁷²⁾

Z definic pojmu modelování a modelu vyplývá, že filozofové rozeznávají dvě velké třídy modelů: 1. materiální modely (jinak též: činné, reálné, věcné) a 2. ideální modely (jinak též: představované, myšlenkové).⁷³⁾ Materiální modely se dále člení zpravidla na fyzické, geometrické a matematické. Ideální modely se dělí na modely — představy a znakové modely. V literatuře najdeme i jiné dělení modelů. Např. A. A. Bratko a kol.⁷⁴⁾ uvádějí 3 typy modelů: 1. fyzické, 2. věcně matematické, 3. logicko-matematické, I. B. Novik⁷⁵⁾ jmenuje dva typy modelů, a to věcné a znakové, P. Danisjavičus⁷⁶⁾ zdůvodňuje, že modely trasologických objektů využívané vyšetřovatelem, soudní a expertizní praxí, je účelné klasifikovat na dvě základní skupiny: 1. předmětné modely, v nichž nositelem informace

⁶⁸⁾ Srov. Ju. A. Gastev: Model. Filosofskaja enciklopedija, t. 3, Moskva 1964.

⁶⁹⁾ Viz A. A. Bratko, P. P. Volkov, A. N. Kočergin, G. I. Caregorodcev: tamtéž, str. 11.

⁷⁰⁾ Viz G. Klaus: Kibernetika i filosofija. Moskva 1963, str. 262.

⁷¹⁾ A. A. Bratko, P. P. Volkov, A. N. Kočergin, G. I. Caregorodcev: tamtéž, str. 12.

⁷²⁾ A. G. Spirkin: Učebnice marxistické filozofie. Svoboda, Praha 1971, str. 111.

⁷³⁾ Srov. V. A. Štoff: Modelirovanije i filosofija. Izd. Nauka, Moskva-Leningrad 1966, str. 23; srov. též P. Danisjavičus: Kriminalističeskoje sledovedenie (obščije teoretičeskije voprosy). Min. vysš. i spec. sred. obrazovanija Litovskoj SSR, Vilnius 1973, str. 31; B. A. Glinskij, B. S. Grjaznov, B. S. Dynin, E. P. Nikitin: Modelirovanije kak metod naučnogo issledovanija. Izd. MGU, Moskva 1965, str. 72 a dále.

⁷⁴⁾ A. A. Bratko, P. P. Volkov, A. N. Kočergin, G. I. Caregorodcev: tamtéž, str. 17.

⁷⁵⁾ Viz I. B. Novik: Filosofskije voprosy modelirovanija psichiki. Izd. Nauka, Moskva 1969, str. 34.

⁷⁶⁾ Viz P. Danisjavičus: tamtéž, str. 30–31.

(o originálu) je sama struktura, uspořádání, forma modelu a 2. znakové modely, z nichž se příslušná informace vyčleňuje díky jejich signální funkci. Ke kategorii předmětných modelů řadí modely opticko-chemického, chemicko-technického původu: odlitky, otisky, fotografické snímky. Znakovým modelem jsou podle něho verbální a graficko-sémantické soubory, zahrnující i matematickou symboliku: popisy věcných důkazů v příslušném procesním dokumentu, zhotovení jejich plánu, schematu atd. S tímto pojetím modelů v kriminalistice nelze souhlasit, neboť za modely jsou považovány i odvozené materiální obrazy (kopie stop).

V. A. Štoff⁷⁷⁾ provádí detailnější dělení materiálních myšlenkových modelů. Materiální modely dělí na: 1. prostorově podobné (makety, kompozice, prostorové modely v chemii, muláže), 2. fyzikálně podobné (modely, jež jsou mechanicky, dynamicky, kineticky a jinak fyzikálně podobné originálu), 3. matematicky podobné (analogické modely, strukturální modely, číslicové stroje, funkční kybernetická zařízení). Myšlenkové modely dělí na: 1. obrazné (hypotetické modely, modely-analogy, modely-idealizace, jiné modelové představy), 2. smíšené, tj. obrazově-znakové (schemata, grafy, mapy — topografické, geografické aj., strukturální vzorce chemické, náčrtky, grafiky), 3. znakové, tj. symbolické (určitým způsobem interpretované znakové systémy).

Materiální modely se vztahují k praktické činnosti, myšlenkovými modely se operuje v teoretické činnosti. Modely jsou tedy praktickou i teoretickou cestou, praktickou i teoretickou metodou poznání objektivního světa. Modelování je jednou z forem abstrakce, jednou z metod poznání, přiblížení se k pravdě. Předmětem modelování mohou být tudíž jak konkrétní, tak abstraktní objekty. V. A. Štoff uvádí, že z gnoseologického aspektu se pojmu model používá ve dvou protikladných významech: 1. ve významu nějaké teorie a 2. ve významu něčeho takového, k čemu se teorie vztahuje, tj. co ona popisuje čili odráží.⁷⁸⁾

Modelování předpokládá nikoli totožnost srovnávaných systémů, nýbrž vytváří znovu nějaké jednotlivé stránky modelovaného systému. Za výstižné je tedy třeba považovat definování pojmu modelování termínem „reprezentace“ a nikoli „reprodukce“ autory A. Rosenbluethem a N. Wienerem.⁷⁹⁾ A. A. Bratko a kol. uvádějí, že k odlišení fyzického modelování se v zahraniční literatuře pro složitější druhy modelování používají termíny „zpodobení“, „imitace“, „simulace“.⁸⁰⁾

⁷⁷⁾ Viz V. A. Štoff: tamtéž, str. 34.

⁷⁸⁾ Viz V. A. Štoff: tamtéž, str. 7.

⁷⁹⁾ Srov. A. Rosenblueth and N. Wiener: *The Role of Models in Science*. *Philosophy of Science*, 1945, vol. 12, No. 4, p. 317.

⁸⁰⁾ Viz A. A. Bratko, P. P. Volkov, A. N. Kočergin, G. I. Caregorodcev: tamtéž, str. 13–14.

Využití modelování značně rozšiřuje možnosti teoretického i praktického poznání v kriminalistice.⁸¹⁾ V praktické činnosti využívají modelování především vyšetřovatelé a znalci. Modelování umožňuje vytyčovat hypotézy o charakteru zkoumaných objektů a jevů, prověřovat je, usuzovat na úplnost a pravdivost existujících představ, předvídat existenci nových jevů, odhalovat nutnost provedení nových modelových experimentů atp.

Podle našeho názoru lze v kriminalistice dělit modely takto:⁸²⁾

1. modely materiální

a) modely objektů

b) modely situací, prostředí

c) modely procesů, činností

2. modely ideální

Materiálním modelem objektu je např. rekonstruovaný obličej podle lebky metodou prof. Gerassimova. Modelem situace (prostředí) je např. rekonstruované místo činu. Modely procesů (činností) vznikají v průběhu vyšetřovacích a znaleckých experimentů.⁸³⁾ Ideální modely buď předcházejí jako myšlenkové konstrukce modelu materiálnímu nebo vznikají jako výsledek dekódování nějakého dorozumívacího znaku (kódu). Jako příklad ideálního modelu na racionální úrovni, který předchází modelu materiálnímu, lze uvést myšlenkový model o způsobu spáchání konkrétního trestného činu a následné jeho materiální modelování pomocí rekonstrukce, vyšetřovacího experimentu či jinak. Případem ideálního modelu, který vzniká jako výsledek dekódování nějakého dorozumívacího znaku (umělého kódu), je ideální model zformovaný na základě dekódování verbálního popisu pachatele trestného činu, na základě dekódování daktyloskopického vzorce apod.

2. Znakové (logické) modely jsou často nazývány jen znaky (znaky dorozumění) a někdy nejsou ani řazeny k modelům, nýbrž do samostatné skupiny substitutů originálů, tzv. dvoustupňových substitutů.⁸⁴⁾

Znak je materiálním nositelem informace o označovaném předmětu a jako takový je ve dvojím vztahu: 1. k objektu, který je jím představo-

⁸¹⁾ Upozorňujeme např. na práce těchto autorů: I. M. Luzgin: Logický charakter modelování při zkoumání způsobů spáchání trestného činu. Československá kriminalistika 3/1973; V. Prerad: Význam využití experimentální metody v kriminalistice. Československá kriminalistika 2/1969; M. Vychodil: Modelování v kriminalistice. Československá kriminalistika 1/1976; L. Penzeš: K niektorým možnostiam využitia metódy modelovania pri vyšetrovaní trestných činov. Československá kriminalistika 3/1971.

⁸²⁾ Viz M. Protivinský: Substituty originálů a jejich význam pro kriminalistiku. Československá kriminalistika 1/1975, vyd. Magnet, Praha, str. 24; jiné dělení modelů v kriminalistice uvádí např. M. Vychodil: Ke klasifikaci modelů z hlediska potřeb kriminalistiky. Československá kriminalistika 1/1977, str. 62–70.

⁸³⁾ Blíže srov. např. V. Prerad: Vyšetřovací experiment. MV ČSSR, Praha 1972.

⁸⁴⁾ Srov. Kolektiv autorů: Leninskaja teorija otažrenija i sovremennaja nauka. Izd. Nauka i iskustvo, Sofia 1973, str. 366, 375.

ván, a 2. k subjektu, pro nějž znak něco představuje nebo označuje. Mezi znakem a tím, co je jím označováno, neexistuje vnější shoda.⁸⁵⁾

Znak se tedy podstatně liší od obrazu, ale proces poznání je dialektickou jednotou znakového (zprostředkovaného) a obrazného odrážení. Obraz ukazuje, zpodobňuje, reprezentuje obsah odráženého předmětu, kdežto znak zastupuje odrážený předmět jen v informačním vztahu. Pod znakem, jak uvádí A. D. Ursul, se obvykle rozumí smyslově vnímaný předmět (nebo proces), využívaný jako zástupce (reprezentant) jiného předmětu a přivzatý do procesu poznání a komunikace za účelem zachování, předání, získání a přetvoření informace o samotném předmětu.⁸⁶⁾

Fyzikální modely jsou zkoumány týmiž způsoby jako objekty-originály, tj. pozorováním, měřením, vážením, experimentováním apod. Znakové modely jako quasi-objekty, objekty „stínové“, jsou v jistém smyslu názornými a smyslově vnímatelnými, především však abstraktně.

Znaky umožňují komunikaci lidí, při níž se gnoseologické obrazy předávají pomocí znakové informace. Na rozdíl od signálu-obrazu je znak signálem-kódem, tj. znakovou formou signálů v lidské společnosti. Kódování a dekodování informace obsažené ve znaku slouží k zjednodušení a urychlení procesu odrazu a znovupoznání, operací souvisejících s přepracováním obrazů, jejich předáváním a reprodukcí.⁸⁷⁾ Nelze ztotožňovat informaci se znakem. Informaci lze předat i pomocí obrazů, ale nejdůležitější formou je předání informace pomocí znaků.

Ke znakům patří i slova a jiné jazykové výrazy. Vztah pojmenování (označení) existující mezi slovem a předmětem, se zjišťuje zprostředkovaně pomocí odrazu tohoto předmětu ve vědomí člověka ve formě ideálního obrazu. Proto jakýkoli znak (komplex znaků) se stává slovním znakem jen tehdy, když vzniká vnitřní spojení mezi ním a ideálním obrazem označeného předmětu. Tedy ideální obraz je významem znaku. Termín „odraz“ se vztahuje nikoli ke slovu, znaku, nýbrž k jeho významu, tj. nikoli k jazyku, ale k myšlení. Slovo, jako „signál signálů“, je nástrojem abstrakce, zobecnění. Proto jako význam slova vystupuje zpravidla pojem a mnohdy smyslová představa.⁸⁸⁾

Znakovými systémy, jak uvádí Stěpanov, se zabývá semiotika, která se liší od kybernetiky zejména tím, že kybernetika zkoumá dynamický a kvantitativní aspekt spojení a řízení v živém organismu, v přírodě

⁸⁵⁾ Srov. A. F. Poltorackij: Značeniye znaka i obraz oboznačajemogo predmeta. Problema otraženiya i sovremennaja nauka. Materialy k teoretičeskoj konferencii. Izd. Mosk. univ. 1967, str. 19–21.

⁸⁶⁾ Srov. A. D. Ursul: Otraženiye i informacija. Izd. Mysl, Moskva 1973, str. 64–65.

⁸⁷⁾ Srov. M. F. Vedenov, V. I. Kremjanskij: Rol kodirovaniya v biologičeskom otraženi. Leninskaja teorija otraženiya i sovremennost. Izd. AN SSSR i Bolg. AN, Moskva–Sofia 1969, str. 101.

⁸⁸⁾ Srov. B. I. Vostok: Otraženiye i jazyk. Problemy otraženiya i sovremennaja nauka. Materialy k teoretičeskoj konferencii. Izd. Mosk. univ., 1967, str. 22.

a společnosti, kdežto semiotika aspekt statický a kvalitativní. Kybernetika zkoumá procesy, semiotika systémy, v nichž a na jejichž základě se realizují procesy. Je to vztah podobný vztahu mezi abecedou a písmem a čtením na základě abecedy.⁸⁹⁾

Znaky je možno vyjádřit molekulární složení zkoumaných látek. Matematické vzorce a symboly v roli znaků mohou sloužit k sestrojení programů pro využití elektronických počítačů při analýze a srovnávání údajů o obrazcích papírných linií, rukopisech, profilogramech srovnávaných objektů apod. Kriminalisté jsou přesvědčeni, že experimentální výzkumy v oblasti využití matematických metod v kriminalistické expertize jsou perspektivní. Šljachov⁹⁰⁾ se v této souvislosti výstižně dovolává slov K. Marxe, že věda dosáhne dokonalosti jen tehdy, když se jí podaří využívat matematiky. V posledních letech se nejen množí literatura týkající se využití matematických metod v kriminalistice,⁹¹⁾ nýbrž se i stále intenzivněji pracuje na výzkumných úkolech spojených s postupným využitím matematických a matematicko-statistických metod v kriminalistické praxi.

§ 5. SHRUTÍ

1. V kriminalistice jsou gnoseologickým substitutem originálu, tj. události trestného činu, výsledky odrazu jejích elementů, především pachatele, jím použitých prostředků, obětí trestného činu apod., a to jak v materiálním prostředí, tak ve vědomí lidí.

Materiální obraz vzniká vzájemným působením hmotných těles a existuje jako objektivní realita nezávisle na vědomí člověka. Je buď obrazem původním (hmotnou stopou) nebo odvozeným (kopií hmotné stopy).

Ideální obraz vzniká jako obraz objektivní reality — události trestného činu — v mozku, ve vědomí člověka.

Shoda ideálního a materiálního obrazu spočívá v tom, že se shodují s originálem, že v poznávací činnosti substituuují originál, že získání relevantní informace z nich probíhá analogicky a že se podle týchž znaků odlišují od jiných fenomenů, např. od modelu a dorozumívacího znaku.

Materiální a ideální obrazy mohou obsahovat informaci, která umožňuje ztotožnění konkrétního objektu na základě jedinečných vlastností. Naproti tomu modely nemohou sloužit účelům individuálního kriminalistického ztotožnění.

⁸⁹⁾ Srov. Ju. S. Stepanov: Semiotika. Izd. Nauka, Moskva 1971, str. 3.

⁹⁰⁾ Srov. A. P. Šljachov: Struktura ekspertnogo issledovanija i gnoseologičeskaja charakteristika vyvodov eksperta-kriminalista. Trudy VNII SE, vypusk 4, Moskva 1972, str. 36.

⁹¹⁾ Viz např. N. A. Selivanov: Matematičeskije metody v sobiranii i issledovanii dokazatelstv. Jur. lit., Moskva 1974 aj.

2. Cílem práce se stopou je vyčlenění informace, jež je v ní obsažena, a poznání jejího významu pro objasnění vyšetřované události.

Informace je ve stopě obsažena v určité formě, je zakódována. Rozeznáváme dvě hlavní formy přirozeného zakódování informace: 1. formu materiální, 2. formu ideální. Prvou formu lze dekódovat dvěma základními způsoby: a) smyslovým ohledáním kriminalistou, b) znaleckým zkoumáním. Druhou formu lze dekódovat také dvěma základními způsoby: a) analýzou a reprodukcí, b) analýzou a znovupoznáním.

3. Materiální a paměťová stopa je obrazem — signálem. Jelikož obsahuje informaci, lze ji nazvat informačním signálem. Informační signál sestává z materiálního nositele informace a samotné informace, která je v něm určitou formou a určitým způsobem přirozeně zakódována. Informační signál má tedy svůj obsah (informaci) a svou výrazovou formu (přirozený kód).

Podstatou informace o trestném činu je obsah změn (stop) a jejich souvislost s odraženým trestným činem. Souvislost změn s trestným činem existuje objektivně, způsob jejich zjištění je však vždy subjektivní. Informace je mírou souvislosti trestného činu a jím vyvolaných změn v materiálním prostředí a ve vědomí lidí. Má svou stránku kvantitativní a kvalitativní. Informaci lze nazvat důkazní informací, jsou-li při odhalení signálu a dešifrování jeho kódu dodrženy trestněprocesní předpisy.

Forma a druh informace a přirozeného kódu determinují formu a způsob dokódování informace. Dekódování informace se fixuje v příslušných procesních dokumentech (protokolech, znaleckých posudcích apod.), aby informace mohla sloužit potřebám trestněprocesního dokazování.

V živé přírodě a ve společnosti mají procesy odrazu aktuální, aktivní charakter. Princip odrazu se konkretizuje a doplňuje principem aktivního vyčlenění mrtvé informace a vyloučení nepotřebné informace. Změna potenciální informace v aktuální informaci probíhá až tehdy, objeví-li se poznávající subjekt.

4. Model je prostředek k získání znalostí o originálu, zjistí-li se mezi nimi shodnost. Modelováním rozumíme metodu zprostředkovaného poznávání objektu, při němž se využívá modelu, který je s to zastupovat poznávaný objekt a poskytnout o něm informaci.

V kriminalistice lze dělit modely na: 1. materiální: a) objektů, b) situací a prostředí, c) procesů a činností; 2. ideální.

Znakové (logické) modely čili znaky dorozumění nejsou signálem — obrazem, nýbrž signálem — umělým kódem. Kódování a dekódování informace obsažené ve znaku slouží i v kriminalistice ke zjednodušení a urychlení jak procesů odrazu a znovupoznání, tak operací spojených s přepracováním materiálních a ideálních obrazů, jejich předáváním a reprodukcí.

OBECNÉ PROBLÉMY DEKÓDOVÁNÍ INFORMACE Z KRIMINALISTICKÉ STOPY IDENTIFIKACÍ

§ 1. DEKÓDOVÁNÍ INFORMACE Z KRIMINALISTICKÉ STOPY JAKO FORMA POZNÁNÍ ORGÁNŮ ČINNÝCH V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

K významným druhům poznávací činnosti v trestněprocesním dokazování patří nalézání, shromažďování, zkoumání, hodnocení a využívání stop a jiných důkazů. Dekódování informace je podstatou procesu zkoumání stop a jiných důkazů, je speciálním způsobem poznání objektivní skutečnosti. I pro tuto oblast poznávací činnosti plně platí Leninova slova: „Poznání je věčné, nekonečné přibližování se myšlení k objektu. Odraz přírody v mysli člověka nutno pojímat ne „mrtvě“, ne „abstraktně“, ne bez pohybu, ne BEZ ROZPORŮ, nýbrž ve věčném PROCESU pohybu, vznikání rozporů a jejich řešení.“⁹²⁾

Získání, uchování, předání a přepracování informace orgánem činným v trestním řízení je procesem poznání vyšetřované události, procesem poznání objektivního odrazu materiálních systémů, které se dostaly do vzájemného působení v souvislosti s pácháním trestného činu. Tento proces poznání je psychickým odrazem skutečnosti, objektivní reality. Vrcholí při hodnocení získaných důkazů věčných i osobních; je procesem vědomým. „Vědomí člověka nejen odráží předměty a jevy skutečnosti tím, že vyčleňuje z vnějšího světa signály, vztahuje je k objektivní skutečnosti a minulé zkušenosti a formuje adekvátní obrazy, nýbrž také uvědomuje, kontroluje, koriguje samotný proces psychického odrazu.“⁹³⁾ To znamená, že se uskutečňuje odraz odrazu.

Proces poznání orgánů činných v trestním řízení z metodologického hlediska podle Saltěvského znamená:

- a) uznání vlastnosti všeobecnosti odrazu jako objektivní možnosti poznání jakýchkoli jevů, událostí, objektů a jejich vzájemných vztahů v procesu předcházení a vyšetřování trestných činů;
- b) cílevědomé použití kategorií a zákonů dialektického materialismu a dia-

⁹²⁾ V. I. Lenin: Filosofické sešity. SPN, Praha 1953, str. 161.

⁹³⁾ Viz V. Ja. Koldin: Teoretičeskije osnovy i praktika kriminalističeskoj identifikacii pri rassledovanii i sudebnom rassmotrenii ugolovnyh del. Dis. na soiskanie učen. stepeni dokt. jurid. nauk, Moskva 1969, str. 38.

lektické logiky k zajištění všestrannosti a úplnosti odrazu toho, co je zkoumáno;

- c) všestranný rozvoj a uvádění do praxe orgánů činných v trestním řízení nových metod shromažďování, zkoumání a hodnocení důkazů;
- d) využití zobecněné vyšetřovatelské a soudní praxe jako kritéria pravdivosti poznání při vyšetřování a projednávání trestních věcí;
- e) formování závěrů a hodnocení poznávaných událostí, faktů a vzájemných vztahů mezi nimi na základě marxisticko-leninského světového názoru a dodržování zásad socialistické zákonnosti.⁹⁴⁾

Informace, s nimiž operujeme, představují idealizované obrazy ve vědomí člověka, protože při myšlení nevyužíváme samotných předmětů, jevů a procesů, ale jejich obrazů, pojmů a představ. Proces vyčlenění informace z jejího zdroje je psychickou činností subjektu poznání. Informace mohou být transformovány z jedné formy v druhou, např. výpověď svědka zapísána do protokolu, laický popis osoby převeden v materiální model pomocí Mimicu nebo Identity-Kitu apod.

„Buržoazní vědci,“ uvádí A. R. Ratinov, „snižovali roli myšlení s poukazem na nedokonatelnost a omezenost prostředků poznání a ignorovali nepochybnou skutečnost, že údaje smyslových orgánů, doplněné myšlením a korigované denní praxí, nám poskytují správnou informaci, která zajišťuje úspěšnou činnost v libovolné sféře, tedy i v oblasti soudního řízení trestního.“⁹⁵⁾ Praxe však neustále ukazuje, že člověk je schopen odrážet adekvátně objektivní realitu, že orgán činný v trestním řízení je s to odrážet správně vyšetřovanou událost trestného činu, tj. poznat objektivní pravdu. Všechny subjektivistické idealistické koncepce buržoazních filozofů, procesualistů a kriminalistů jsou tedy neopodstatněné, nevědecké.

Získání, uchování, předání a přepracování informace předpokládá objektivní zdroj informace (A), hmotného nositele odražené informace (B), odraženou informaci (A') a poznávající subjekt (C). Taková je v podstatě struktura informačního procesu.

A —————> BA' —————> C

Saltěvskij uvádí, že poznávajícím subjektem (C) je účastník procesu dokazování.⁹⁶⁾ Zcela jiná situace podle něho vzniká, když svědek viděl pachatele: Svědek (B) obsahuje informaci (A') o pachateli — zdroji (A) a mezi nimi vzniká systém A — — — BA'.⁹⁷⁾ Poznámává, že zde není pro-

⁹⁴⁾ Viz M. V. Saltevskij: Teoretičeskije osnovy ustanovlenija gruppovoj prinaležnosti v sudebnoj ekspertize (metodologičeskije i pravovyje problemy). Dokt. dis., Charkov 1969, str. 10.

⁹⁵⁾ Viz A. R. Ratinov: Otázky vyšetřovatelského myšlení ve světle teorie informace. Kriminalistický přehled 4/1969, GP — odb. vyš., Praha, str. 39.

⁹⁶⁾ Srov. M. V. Saltevskij: tamtéž, str. 301.

⁹⁷⁾ Srov. M. V. Saltevskij: tamtéž, str. 301–302.

ces dokazování, neboť chybí subjekt dokazování okolnosti (A), a toto schema prý odráží vznik a uchování informace, ale nikoli její využití při poznání minulé události. Domníváme se, že toto tvrzení je nepřesné. Stejně jako v prvním případě i ve druhém případě existuje poznávající subjekt, ale není jím znalec nebo orgán činný v trestním řízení, nýbrž samotná osoba (B), která je nositelem paměťové stopy. Ta je schopna analyzovat tuto stopu a překódovat informaci v ní obsaženou. Ta pak může sloužit dalšímu poznávajícímu subjektu (C), např. vyšetřovateli. Tak je též možno dospět k adekvátnímu poznání minulé události.

Dekódování informace z kriminalistické stopy má svou metodologii s objektivně danou strukturou: 1. cíle, 2. objekty, 3. prostředky, 4. proces, 5. výsledky. Metodologie dekodování informace z kriminalistické stopy je součástí metodologie kriminalistiky jako speciální vědní disciplíny a praktické činnosti. Její podstatu tvoří souhrn jednotlivých metod, zásad, pojmů a speciálních teorií, souvisejících s procesem vyhledávání, zkoumání a využívání kriminalistických stop, zvláště pak s dekodováním informace z nich. Metodologie dekodování informace z kriminalistické stopy má význam jak pro další zdokonalování již existujících, tak pro vznik nových způsobů, postupů a metodik vyhledávání, zkoumání a využívání kriminalistických stop na vědeckém základě.

§ 2. POJEM A PODSTATA KRIMINALISTICKÉ IDENTIFIKACE

V této práci se věnujeme především problematice kriminalistické identifikace, nikoli ostatním formám dekodování informace z kriminalistické stopy.⁹⁸⁾ Činíme tak proto, že se chceme vyhnout příliš širokému záběru zkoumané problematiky a že si jsme vědomi, že ostatní formy dekodování informace z materiálních stop, založené na metodách, prostředcích a postupech věd přírodních a technických, si zasluhují samostatného posouzení v jiné práci.

Místo kriminalistické identifikace v kriminalistice je posuzováno různě. H. Gross zužoval učení o totožnosti na řešení otázky ztotožnění živých a mrtvých osob.⁹⁹⁾ M. V. Saltěvskij nazývá kriminalistickou identifikaci speciálně vědní metodou poznání konkrétní totožnosti.¹⁰⁰⁾ M. J. Segaj po-

⁹⁸⁾ Teorii kriminalistické identifikace rozpracovali především tyto autoři: S. M. Potapov, S. P. Mitričev, A. I. Vinberg, N. V. Terzijev, V. P. Kolmakov, B. I. Ševčenko, A. N. Vasiljev, B. M. Komarinec, N. A. Selivanov, A. A. Eisman, B. S. Mitričev, A. R. Šljachov, R. A. Kentler, M. Ja. Segaj, G. L. Granovskij, Z. I. Kirsanov, L. Ja. Arocker, S. P. Pankov, M. V. Saltěvskij, V. Ja. Koldin, R. S. Belkin aj.

⁹⁹⁾ Hans Gross: Handbuch der Kriminalistik, 1. Band. J. Schweitzer Verlag, Berlin und München 1941, S. 380.

¹⁰⁰⁾ Srov. M. V. Saltěvskij: Teoretičeskije osnovy ustanovenija gruppovoj prinadležnosti v sudebnoj ekspertize (metodol. i pravovyje problemy). Dokt. dis., Charkov 1969, str. 77.

važuje kriminalistickou identifikaci za speciální metodu kriminalistiky.¹⁰¹⁾ V pozdější své práci nazývá soudní identifikaci speciální kriminalistickou teorií a speciální vědní metodou.¹⁰²⁾ Bělkin považuje kriminalistickou identifikaci za speciální kriminalistickou teorii a proces zkoumání,¹⁰³⁾ podle Terzieva je kriminalistická identifikace úkolem,¹⁰⁴⁾ podle Mitričeva procesem zkoumání,¹⁰⁵⁾ podle Samojlova je procesem a cílem zkoumání,¹⁰⁶⁾ podle Potapova je všeobecnou metodou kriminalistiky,¹⁰⁷⁾ podle Kučerova je vědeckým poznávacím procesem zkoumání.¹⁰⁸⁾

Kloníme se k názoru, že učení o kriminalistické identifikaci je speciální kriminalistickou teorií a kriminalistická identifikace je specifickou metodou kriminalistické praktické činnosti. Jako speciální kriminalistická teorie je učení o kriminalistické identifikaci metodologickou základnou pro zkoumání a rozpracování prostředků, postupů a metodik vyšetřování a předcházení trestných činů. Jako specifická metoda kriminalistické praktické činnosti je formou dekódování informace ze stop a jiných objektů na úrovni individualizace. Toto pojetí kriminalistické identifikace nejlépe odpovídá dosavadnímu stupni poznání předmětu kriminalistiky a klasifikaci jejích metod.

Různé jsou i definice pojmu kriminalistické identifikace a objasnění její podstaty. Vinberg charakterizuje podstatu kriminalistického ztotožnění jako zjištění totožnosti nebo rozdílnosti určitého objektu srovnávacím zkoumáním znaků.¹⁰⁹⁾ Mitričev říká: „Kriminalistická identifikace čili ztotožnění je procesem zkoumání, v němž se řeší otázky totožnosti nebo odlišnosti zkoumaných objektů.“¹¹⁰⁾ Samojlov uvádí: „Kriminalistická identifikace uskutečňovaná v souvislosti s vyšetřovaným trestným činem, je procesem zjištění existence či neexistence totožnosti objektu podle jeho znaků, zachycených v odrazech (stopách, fotografiích, myšlenkových obrazech atd.) s cílem objasnit jednotlivé okolnosti trestní věci.“¹¹¹⁾ Jiní kri-

¹⁰¹⁾ Viz M. Ja. Segaj: Kriminalističeskaja identifikacija i osobennosti jejo prime-nenija v otdelnych vidach sovetskoj kriminalističeskoj ekspertizy. Kand. dis., Kiev-skij nauč. issled. institut sud. ekspertizy, MJU USSR, Kiev 1959, str. 14.

¹⁰²⁾ Viz M. Ja. Segaj: Metodologija sudebnoj identifikacii. Red. izd. otdel MVD USSR, Kiev 1970, str. 52; M. J. Segaj: Zur Methodologie der gerichtlichen Identifizierung. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, H. 10/1972, S. 10.

¹⁰³⁾ Viz R. S. Belkin: Leninskaja teorija otaženija i metodologičeskie problemy sovetskoj kriminalistiki. VŠ MVD SSSR, Moskva 1970, str. 52 a dále; R. S. Belkin: Sobiranije, issledovanije i ocenka dokazatelstv. Izd. Nauka, Moskva 1966, str. 110.

¹⁰⁴⁾ Viz N. V. Terzijeve: Identifikacija v kriminalistike. Sovetskoje gosudarstvo i pravo, 1948, No. 12, str. 44 a dále.

¹⁰⁵⁾ Viz S. P. Mitričev: Sovetskaja kriminalistika. Moskva 1962, str. 18.

¹⁰⁶⁾ Viz G. A. Samojlov: Kriminalističeskaja ekspertiza. Moskva 1966.

¹⁰⁷⁾ Viz S. M. Potapov: Vvedenie v kriminalistiku. Izd. VJUA, Moskva 1946, str. 8.

¹⁰⁸⁾ Viz I. A. Kučerov: Sootnošeniye toždestva i različija. Nauka i tehnika, Minsk 1968, str. 125.

¹⁰⁹⁾ Viz A. I. Vinberg: Vvedeniye v kriminalistiku. RIO VJUA, Moskva 1950, str. 21.

¹¹⁰⁾ Viz S. P. Mitričev: Sovetskaja kriminalistika (učebnik). Moskva 1962, str. 18.

¹¹¹⁾ Viz G. A. Samojlov: Kriminalističeskaja ekspertiza. Moskva 1966.

minalisté uvádějí: „Podstata kriminalistické identifikace tedy spočívá ve zjištění totožnosti daného konkrétního objektu podle souhrnu jeho obecných a zvláštních identifikačních znaků. Celý proces ztotožňování, uskutečňovaný cestou srovnávacího zkoumání znaků objektu, jejich odrazů nebo částí objektu je kriminalistickou naukou nazýván kriminalistickou identifikací.“¹¹²⁾ Podle Guseva je kriminalistická identifikace srovnávací zkoumání znaků určitých věcných důkazů a stop, prováděné s cílem zjistit totožnost nebo odlišnost.¹¹³⁾ Vinberg a Eisman říkají: „Kriminalistická identifikace je proces, v němž se zjišťuje totožnost objektu (osoby, předmětu) podle souhrnu znaků, které jej individualizují, a to srovnáním těchto znaků nebo jiných odrazů s objektem.“¹¹⁴⁾ Podle Segaje je kriminalistická identifikace proces zkoumání uskutečňovaný specifickými postupy a prostředky kriminalistiky s cílem získat soudní důkaz o existenci či neexistenci totožnosti osob, zvířat, věcí a látek.“¹¹⁵⁾ Podle Saltěvského je kriminalistická identifikace systémem poznávacích postupů s dominujícím významem ztotožnění (zákona totožnosti). Specifikum kriminalistické identifikace podle něho spočívá nejen v dekódování informace, ale i v odpovídajícím jejím přepracování za účelem získání soudních důkazů, tj. za účelem zjištění měnicího se objektu.¹¹⁶⁾ Kolmakov nazval identifikaci způsobem získání důkazů o existenci nebo neexistenci totožnosti individuálně určitých objektů.¹¹⁷⁾ Koldin považuje identifikaci za srovnávací zkoumání ve stopách odražených materiálních objektů s cílem vyřešit otázku jejich totožnosti.¹¹⁸⁾ Kučerov definuje identifikaci jako vědecký poznávací proces zkoumání (odhalení a hodnocení) shodujících se znaků na objektech s cílem zjistit mezi nimi objektivní spojení ve formě totožnosti nebo odlišnosti.¹¹⁹⁾ Pješák a kol. rozumějí identifikaci v kriminalistice poznávací metodu, kterou se určuje vztah mezi stopou nebo jiným odrazem a mezi

¹¹²⁾ Viz Kolektiv autorů: Kriminalistika, razdel I. Moskva 1962, str. 79.

¹¹³⁾ Viz A. A. Gusev: Ustanovlenije ličnosti po priznakam vnešnosti. Moskva 1954, str. 20.

¹¹⁴⁾ Viz A. I. Vinberg, A. A. Eisman: Kriminalističeskaja identifikacija v teorii sudebnych dokazatelstv. Sovetskogo gosudarstvo i pravo, Moskva 1966, No. 2, str. 108 až 113.

¹¹⁵⁾ Viz M. Ja. Segaj: Kriminalističeskaja identifikacija i osobennosti jejo primeneniya v otdelnych vidach sovetskoj kriminalističeskoj ekspertizy. Kand. dis., Kiev 1959, MJU USSR, str. 43–44; též M. J. Segaj: Zur Methodologie der gerichtlichen Identifizierung. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, Heft 10/72, S. 5–28 (zde hovoří o soudní identifikaci, do níž zahrnuje identifikaci kriminalistickou, soudně lékařskou, soudně chemickou, soudně biologickou aj).

¹¹⁶⁾ Srov. M. V. Saltevskij: tamtéž, str. 28.

¹¹⁷⁾ Viz V. P. Kolmakov: Poleznoje posobie po kriminalističeskoj ekspertize. Sovetskaja justicija, 1964, No. 4, str. 28; V. P. Kolmakov: Kriminalističeskaja identifikacija kak sposob dokazyvanija v ugovnom i graždanskom sudoproizvodstve. Kriminalistika i sudebnaja ekspertiza, vyp. 3, Kiev, RIO MOOP USSR, str. 94.

¹¹⁸⁾ Viz V. Ja. Koldin: Teoretičeskije osnovy i praktika primeneniya identifikacij pri rassledovanii i sudebnom rassmotrenii ugovnyh del. Dokt. dis., Moskva 1969, str. 133.

¹¹⁹⁾ Viz I. A. Kučerov: tamtéž, str. 125–126.

objektem, který stopu nebo jiný odraz skutečně vytvořil.¹²⁰⁾ Zotov uvádí jako prvou ze čtyř etap kriminalistické identifikace odhalení objektů identifikace.¹²¹⁾ Podle nás jde o činnost, která náleží orgánům činným v trestním řízení. Pochopitelně při ní může vypomáhat přizvaný specialista, ale tato činnost je za rámcem vlastní identifikační činnosti.

V jedné z posledních sovětských učebnic se uvádí: „Podstata kriminalistické identifikace spočívá ve zjištění totožnosti daného konkrétního objektu podle souhrnu jeho obecných a zvláštních identifikačních znaků.“¹²²⁾ K této definici se přikláníme i my.

V důsledku porovnání těchto definic a jejich jednotlivých znaků vystává před námi ihned několik problémů, několik sporných otázek, o jejichž řešení se v této práci pokusíme. Jde o tyto otázky: jak chápat pojem totožnosti; zda se řeší při kriminalistické identifikaci i otázka odlišnosti objektu; co rozumět obecně procesem srovnávacího zkoumání, formou a subjektem kriminalistické identifikace; zda jsou prostředkem ke ztotožnění jen stopy; co může být objektem kriminalistické identifikace a jiné.

§ 3. POJEM TOTOŽNOSTI A ODLIŠNOSTI OBJEKTU

1. Poznání je všestranné. Jedním z jeho momentů je ztotožnění ve smyslu formálně logickém a dialektickologickém. Ztotožňujeme se s názorem Belkina a Vinberga, že v kriminalistické identifikaci formálně logický zákon totožnosti nemůže být zaměněn dialektickým chápáním totožnosti.¹²³⁾ Hegel objasňuje princip totožnosti tím, že uvádí, že „teze vše je totožné samo sobě, A je A, není skutečným pravdivým zákonem myšlení, nýbrž jen zákonem abstraktního úsudku“.¹²⁴⁾ Pro účely kriminalistické identifikace je tento zákon rozhodující a v podstatě postačující. „Abstraktní myšlení stačí jako všechny metafyzické kategorie pro domácí potřebu, kde jde o malé poměry nebo krátká časová údobí. Hranice, v nichž je použitelná, jsou téměř pro každý jednotlivý případ různé a jsou podmíněny povahou předmětu,“ uvádí Engels.¹²⁵⁾ Kriminalistický identifikační proces je v podstatě takovým případem (až na výjimky), neboť jeho podstatou je zjistit, zda je objekt týž či nikoli. Kdybychom objekt nazírali

¹²⁰⁾ Viz J. Pješčak a kol.: Nástin základů kriminalistiky, SPN, Praha 1963, str. 55 (autorem hlavy je J. Musil).

¹²¹⁾ Viz B. L. Zotov: Identifikacija v kriminalistike. Lekcija Min. vysš. i spec. sred. obraz. SSSR, VJUZI, Moskva 1973, str. 17.

¹²²⁾ Viz Kolektiv autorů: Kriminalistika, učebnik. VJUZI, Moskva 1973, str. 54.

¹²³⁾ Viz R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika i dokazyvanije. Jurid. lit., Moskva 1969, str. 71.

¹²⁴⁾ Viz Hegel: Differenz des Fichteschen und Schelingschen Systems der Philosophie. Sämtliche Werke, Stuttgart 1941, Bd. 1, S. 127.

¹²⁵⁾ Viz B. Engels: Dialektika přírody. Nakl. Svoboda, Praha 1952, str. 182.

z hlediska konkrétní dialektické totožnosti, nikoli v krátkém časovém údobí, nýbrž v jeho vývoji a změně v prostoru a času, pak bychom jej nemohli ztotožnit abstraktně a zavrhl bychom smysl kriminalistické identifikace pro účely trestního řízení. Při kriminalistické identifikaci je tedy zpravidla opominutelný absolutní pohyb zkoumaných objektů a významným se stává relativní klid, který umožňuje systém vzájemného působení a po určitou dobu chrání materiální útvar bez porušení.

To ovšem neznamená, že v procesu kriminalistické identifikace můžeme zcela opomíjet přirozené působení zákona konkrétní totožnosti. I zde platí Engelsova teze: „Rozumí se samo sebou, že totožnost od samého počátku je nutně doplněna odlišností od všeho jiného.“¹²⁶⁾ V praxi malé, nepodstatné změny objektu zpravidla nejsou příčinou znemožnění abstraktního ztotožnění. Obecně se uznává, že vlastnosti objektu a také znaky, v nichž se vlastnosti odrazily, musí být relativně stálé, tj. musí se uchovat bez podstatných změn alespoň do okamžiku jejich využití. Při kriminalistické identifikaci různých objektů různými metodami, prostředky a postupy bývá odlišný požadavek na relativní stálost vlastností objektu. Tedy jistou, ale nepodstatnou změnu stavu objektu musíme připustit, nesmí však překročit hranice možnosti bezpečného zjištění abstraktní totožnosti. Pojem totožnosti v teorii kriminalistické identifikace nemůže odporovat a také neodporuje filozofickému učení o dialektické totožnosti.

V odborné literatuře nacházíme různé názory na pojem totožnosti v kriminalistice. R. A. Kentler považuje identifikaci nikoli za elementární akt poznání, nýbrž za univerzální metodu zjištění objektivní pravdy při dokazování. Domnívá se, že jen při využití logického pojmu ztotožnění se poznává a „správně řeší praktický úkol kvalifikace trestného činu, zjištění subjektu trestného činu nebo jiných osob, vyvození správného znaleckého závěru, dokumentace notářského úkonu atp.“¹²⁷⁾ Oprávněně ho kritizují Belkin a Vinberg, kteří zdůrazňují, že dokazování zahrnuje identifikaci jen jako jeden z elementů, a mají námitky proti tzv. právní identifikaci, nahrazující celý proces dokazování.¹²⁸⁾ Také jiní kriminalisté analogicky kritizují stanovisko Kentlerovo.¹²⁹⁾

Je tedy zásadně třeba rozlišovat proces dokazování a proces kriminalistické identifikace. Specifickým úkolem kriminalistické identifikace je vyřešení otázky týkající se totožnosti materiálních objektů. Úkol zjistit

¹²⁶⁾ Viz F. Engels: *Dialektika přírody*. Moskva 1950, str. 169.

¹²⁷⁾ Viz R. A. Kentler: O suščnosti identifikaci v obecně i juridické v osobnosti. *Voprosy kriminalistiki i sudebnoj ekspertizy*, sb. 2, Dušanbe 1962, str. 90.

¹²⁸⁾ Viz R. S. Belkin i A. I. Vinberg: *Kriminalistika i dokazyvanije*. Jurid. lit., Moskva 1969, str. 118–119.

¹²⁹⁾ Srov. např. M. V. Saltevskij: *Teoretičeskije osnovy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti v sudebnoj ekspertize (metodologičeskije i pravovyje problemy)*. Dokt. dis., Charkov 1969, str. 29 a dále.

materiální objekt a odhalit jeho souvislost s vyšetřovaným trestným činem na základě výsledku kriminalistické identifikace není úkolem této identifikace, nýbrž úkolem trestněprocesního dokazování. Proces dokazování s využitím identifikace zahrnuje podle Koldina tyto etapy: 1. odhalení zdrojů informace o hledaném objektu, 2. určení výchozího souhrnu prověřovaných objektů, 3. určení zúženého okruhu prověřovaných objektů, 4. srovnávací identifikační zkoumání, 5. zjištění hledaného objektu.¹³⁰⁾ Na jiném místě však též autor vykládá identifikaci široce, vidí cíl identifikace v činnosti vyšetřovatele, který v procesu soudní expertizy uskutečňuje jednotlivé „akty identifikace“, jako je ohledání, experiment, rekognice aj. Za tento názor je oprávněně kritizován M. V. Saltevským.¹³¹⁾ Podobného prohřešku se podle nás dopouští i Segaj, když do podstaty soudní identifikace zahrnuje nalézání stop, nalézání vzájemně působících objektů, oddělené zkoumání, srovnávací zkoumání a hodnocení výsledků zkoumání.¹³²⁾ Lze říci, že podstatnou část trestněprocesního dokazování zaměňuje pojmem soudní identifikace. Nalézání stop a vzájemně působících objektů je však evidentně mimo rámec vlastního identifikačního procesu.

Identifikace v kriminalistice se liší od identifikace v jiných oblastech poznání, a to především svými objekty, procesní formou a obecnou tendencí. Trestní řízení využívá kriminalistické identifikace formou bezprostředního evidentního závěru — znaleckého posudku a znovupoznání při rekognici. Do předmětu trestněprocesní nauky patří tedy nejobecnější problematika kriminalistické identifikace (její základní formy, obecný postup subjektů vyžadujících i provádějících identifikaci, hodnocení výsledků identifikace, tj. získaných důkazů, zákonnost identifikačních metod aj.). Specifickými metodami, prostředky a postupy ztotožňování materiálních objektů podle jejich odrazů za účelem získání důkazů se zabývá kriminalistika. Proto někteří kriminalisté tvrdí, že kriminalistická identifikace je teorií na rozhraní kriminalistiky, trestněprocesní nauky a přírodních věd.¹³³⁾ Problematikou využití identifikace v trestněprocesním dokazování se zabývalo mnoho autorů.¹³⁴⁾

¹³⁰⁾ Viz V. Ja. Koldin: *Teoretičeskije osnovy i praktika primeneniija identifikacij pri rassledovanii i sudebnom rassmotrenii ugolovnych del.* Dokt. dis., Moskva 1969, str. 138.

¹³¹⁾ Viz M. V. Saltevskij: tamtéž, str. 33–34.

¹³²⁾ Srov. M. Ja. Segaj: *Metodologija sudebnoj identifikacij.* Red. izd. otdel MVD USSR, Kiev 1970, str. 55; M. J. Segaj: *Zur Methodologie der gerichtlichen Identifizierung. Kriminalistik und forensische Wissenschaften*, Heft 10/1972, S. 10.

¹³³⁾ Srov. např. V. Ja. Koldin: *Teoretičeskije osnovy i praktika primeneniija identifikacij pri rassledovanii i sudebnom rassmotrenii ugolovnych del.* Dokt. dis., Moskva 1969, str. 19.

¹³⁴⁾ Viz V. Ja. Koldin: *Ocenka zaključenija kriminalističeskogo eksperta po voprosu o toždestve kak sudebnogo dokazatelstva.* MGU, Moskva 1957; V. Ja. Koldin: *Sudebnaja identifikacija kak dokazyvanie toždestva. Voprosy kriminalistiki*, No. 6–7, Moskva 1962, str. 25–32; V. Ja. Koldin: *Zadači, objekty i etapy sudebnoj identifikacij.* *Pravovedenie*, No. 3, 1967, str. 129–133; V. Ja. Koldin: *Teoretičeskije osnovy i praktika*

Koldin rozeznává dva oddíly teorie kriminalistické identifikace: 1. přírodovědní, zahrnující proces řešení otázky totožnosti, 2. právní, zkoumající proces využití výsledků identifikace v dokazování.¹³⁵⁾ Jeho názor na druhou část (oddíl) teorie kriminalistické identifikace je sporný. Podstata této části je podle nás především předmětem nauky trestněprocesní, ale i kriminalistika v tomto směru propracovává některá vědecky zdůvodněná doporučení pro orgány činné v trestním řízení. Ztotožňujeme se s pozdějším Koldinovým názorem, který spočívá v tom, že v procesu dokazování je nutno rozlišovat: a) specifický úkol technické identifikace záležející ve vyřešení otázky totožnosti materiálních objektů podle jejich stop, b) úkol zjistit materiální objekt podle stop a na základě provedené identifikace odhalit jeho vztah k vyšetřované události. Tento druhý úkol zjevně přesahuje rámec identifikace.¹³⁶⁾ Proto nepovažujeme za správné, když někteří autoři uvádějí, že identifikaci v kriminalistice rozumějí proces porovnávání a ztotožňování objektů, aby byla určena spojitost či souvislost určité osoby nebo věci s vyšetřovanou událostí podle stop nebo jiných zobrazení.¹³⁷⁾ Určení této souvislosti je již za hranicemi kriminalistické identifikace.

primenenija identifikacij pri rassledovanii i sudebnom rassmotrenii ugovnyh del. Dokt. dis., Moskva 1969; V. Ja. Koldin: Identifikace a její úloha při zjišťování pravdy v trestních věcech. Univerzita Karlova, Praha 1972; V. Ja. Koldin a M. Protivinský: Teorie identifikace a metodika jejího využití při vyšetřování trestních věcí. SVŠ FMV, Praha 1975; A. I. Vinberg: Někotoryje voprosy teorii kriminalističeskoj identifikacij. Voprosy kriminalistiki, No. 1–2, Gosjurizdat, Moskva 1961, str. 21–30; A. S. Mitričev: K voprosu ob ustanovlenii istočnika proischoždenija veščestvennyh dokazatelstv s pomoščju kriminalističeskoj ekspertizy. Sovetskaja kriminalistika na službe sledstviya, vyp. 15, Gosjurizdat, Moskva 1961; M. Ja. Segaj: Aktualnyje problemy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti materialov (veščestv) v teorii i praktike sudebnoj ekspertizy. Materialy naučnoj konferencii, posvjaščonnoj voprosam ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti objektov v praktike sudebnoj ekspertizy, Kiev 1963, str. 3 až 17; A. I. Vinberg, A. A. Eisman: Kriminalističeskaja identifikacija v teorii sudebnyh dokazatelstv. Sovetskoje gosudarstvo i pravo, 1966, No. 2; V. P. Kolmakov: Kriminalističeskaja identifikacija kak sposob dokazyvanija v ugovnom i graždanskom sudoproizvodstve. Kriminalističeskaja i sudebnaja ekspertiza, Kiev 1966, str. 91–100; R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika i dokazyvanije (metodologičeskie problemy). Jurid. lit., Moskva 1969; K. Brendel u. K.-H. Rychlik: Einige Grundsätze zum Begriff der Identität und der kriminalistischen Identifizierung. Schr. DVP 7; U. Kärsten, H.-H. Mosler und F. R. Schurich: Die von der marxistischen Kausalitätslehre herzuleitenden Kriterien für die Herstellung von Spurenvergleichsmaterial zum Zwecke der Identifizierung. Krim. for. Wiss. 2, 1970; Ch. Koristka u. A. Stargardt: Zu einigen aktuellen Problemen der Theorie der kriminalistischen Identifizierung. Forum Krim. 4, 1968; H. Schicht u. G. Petranek: Gerichtschemische Untersuchungen und kriminalistische Identifizierung. Diss., Berlin 1968; S. Siebert: Zur kriminalistischen Untersuchung und Identifizierung von Passstücken. Wissenschaftliche Schriftenreihe der Humboldt-Univ. zu Berlin 1967; A. Stargardt: Einige Gedanken zur Anwendung der Mengenlehre in der Theorie der kriminalistischen Identifizierung. Wiss. Z. Humboldt-Univ. Berlin, Ges.-sprachw. Krim. for. Wiss. 5, 1971.

¹³⁵⁾ Viz V. Ja. Koldin: Teoretičeskie osnovy i praktika primenenija identifikacij pri rassledovanii i sudebnom rassmotrenii ugovnyh del. Dokt. dis., Moskva 1969, str. 16.

¹³⁶⁾ Srov. V. Ja. Koldin a M. Protivinský: Teorie identifikace a metodika jejího využití při vyšetřování trestních věcí. SVŠ FMV, Praha 1975, str. 1.

Gnoseologickou funkci kriminalistické identifikace je třeba posuzovat ve vzájemné souvislosti a podmíněnosti s ostatními způsoby poznání (abstrakcí, idealizací, srovnáváním, experimentováním, extrapolací aj.), ale nelze ji ztotožňovat s gnoseologickou funkcí trestněprocesního dokazování, neboť je jen jeho elementem.

2. Totožnost a odlišnost jsou pojmy párové. „S kladným výsledkem identifikace“, uvádí Koldin, „je spjat pojem totožnosti, identity. Se záporným pojem odlišnosti.“¹³⁸⁾ Také Segaj uvádí, že výsledkem kriminalistické identifikace může být ztotožnění nebo diferenciaci.¹³⁹⁾ Naopak Kentler rozumí identifikaci jen konstataci totožnosti, nikoli rozdílnosti.¹⁴⁰⁾ Koldin tento Kentlerův názor kritizuje a uvádí, že jsou možné tyto výsledky kriminalistické identifikace: konstatování totožnosti nebo rozdílnosti, pravděpodobného závěru totožnosti nebo závěru o rodové totožnosti anebo závěru o nemožnosti vyřešit položené otázky.¹⁴¹⁾ Kučerov tvrdí, že identifikace a diferenciaci jsou samostatné metodické přístupy poznání, přičemž podstata identifikace spočívá ve zkoumání shod, kdežto diferenciaci ve zjištění odlišností.¹⁴²⁾ Saltěvskij s jeho názorem nesouhlasí, dovolává se stanovisek klasiků marxismu. Ztotožňujeme se s názorem Saltěvského. Máme zato, že stejně, jako nelze vyčlenit jen shodné znaky bez konstatování odlišností, nelze vyčlenit ani jen odlišnosti a nezaregistrovat protiklad, tj. shodné znaky. I praktická činnost potvrzuje, že zkoumání jen odlišností u dvou a více objektů není poznávacím procesem protichůdným procesu identifikačnímu. Tedy zjišťování odlišností a zjišťování shod nejsou dva samostatné přístupy k poznání. Saltěvskij uvádí: „Odlišnost není proces, ale výsledek — závěr, že objekt A se nerovná objektu B ($A \neq B$). Současně A i B se shodují nějakými znaky „m“ a jsou elementy množiny M, tj. $A^m, B^m \in M^m$.“¹⁴³⁾ Zjišťujeme-li shodu jedněch znaků, nalézáme odlišnost jiných. Proces zkoumání je jednotný, celistvý. Při každé shodě se snažíme nalézt protiklad — odlišnost, a při odlišnosti naopak zase shodu. Proto nelze zjistit odlišnost bez zjišťování shodnosti.

¹³⁷⁾ Viz např. Kolektiv autorů: Kriminalistika. Překlad sovětské učebnice, Naše vojsko, Praha 1966, str. 32.

¹³⁸⁾ Viz V. Ja. Koldin: Teoretičeskije osnovy i praktika primeneniya identifikacii pri rassledovanii i sudebnom rassmotrenii ugovolnych del. Dokt. dis., Moskva 1969, str. 6.

¹³⁹⁾ Viz M. J. Segaj: Kriminalističeskaja identifikacija i osobennosti jejo primeneniya v otdelnyh vidach sovetskoj kriminalističeskoj ekspertizy. Kand. dis., Kievskij NII sud. eksp. MJU USSR, Kiev 1959, str. 2.

¹⁴⁰⁾ Viz R. A. Kentler: Osnovnyje voprosy identifikacii i novyje vozmožnosti jejo primeneniya v kriminalistike. Avtoref. kand. dis., Leningrad 1963, str. 5.

¹⁴¹⁾ Viz V. Ja. Koldin: tamtéž, str. 8.

¹⁴²⁾ Viz I. D. Kučerov: O suščnosti differencirovaniya v sudebnoj ekspertize. Sudebnaja ekspertiza, Minsk 1964, str. 28–29.

¹⁴³⁾ Viz M. V. Saltevskij: tamtéž, str. 280.

§ 4. SROVNÁVACÍ ZKOUMÁNÍ, FORMY A SUBJEKTY KRIMINALISTICKÉ IDENTIFIKACE

1. V definicích pojmu kriminalistické identifikace se převážně mluví o zkoumání nebo o srovnávacím zkoumání. „Srovnávání je stanovení shody a rozdílů předmětů.“¹⁴⁴⁾ Srovnávání považujeme za obligatorní znak definice pojmu kriminalistické identifikace, neboť bez uplatnění této speciální metody nelze hovořit o identifikaci v kriminalistickém významu. Platí to jak pro identifikaci znaleckou, tak pro identifikaci rekogniční, i když subjekt je jiný a podstata srovnávacího procesu též.

Výraz „zkoumání“ v definicích pojmu kriminalistické identifikace je složitější. Pokud autoři rozumějí zkoumáním jak činnost znalce, tak poznávající osoby, pak je pojem „zkoumání“ namístě. Rozumějí-li tímto pojmem jen zkoumání znalecké, pak je kriminalistická identifikace zužována jen na její znaleckou formu, což není správné. Je možné s tím souhlasit jen tehdy, je-li definována tzv. kriminalistická technická identifikace, tj. identifikace znalecká.

Někteří autoři jsou při definování pojmu kriminalistické identifikace nedůslední. Např. Koldin, ačkoli uznává dvě formy ztotožnění (identifikaci podle materiálních stop formou expertizy a ztotožnění podle myšlenkového obrazu formou rekognice), definuje pojem kriminalistické identifikace tak, že rekognice zůstává mimo jeho rámec.¹⁴⁵⁾ Za identifikaci považuje jen ztotožnění podle materiálních stop formou expertizy, kdežto ztotožnění formou rekognice nazývá identifikací zvláštního druhu, protože myšlenkový obraz nepovažuje v užším slova smyslu za stopu. Domníváme se, že forma ztotožnění není rozhodující pro posouzení, co je či není kriminalistickou identifikací, neboť ztotožnění je atributem identifikace, synonymem identifikace.

Analogické chyby se dopouštějí i jiní autoři.¹⁴⁶⁾ Někteří autoři považují za kriminalistickou identifikaci výslovně jen expertizní zkoumání věcných důkazů, tj. znaleckou identifikaci.¹⁴⁷⁾ Většina autorů však uznává obě formy kriminalistické identifikace (např. A. V. Dulov, B. L. Zotov, Z. M. Sokolovskij, I. L. Petruchin, N. A. Selivanov, V. K. Lisičenko, A. R. Šljachov aj.), někteří rozlišují i více forem kriminalistické identifikace, např. Belkin a Vinberg uvádějí ve svých pracích kriminalistickou identifikaci

¹⁴⁴⁾ Viz A. G. Spirkin: Učebnice marxistické filozofie. Svoboda, Praha 1971, str. 213.

¹⁴⁵⁾ Srov. V. Ja. Koldin: tamtéž, str. 5, 133, 168 aj.

¹⁴⁶⁾ Srov. např. A. A. Gusev: Ustanovenije ličnosti po priznakam vnešnosti. Moskva 1954, str. 3, 20 aj.; N. A. Selivanov: Identifikacija kak metod kriminalističeskogo issledovanija. Voprosy kriminalistiki i sudebnoj ekspertizy, sb. 5, Dušanbe 1966, str. 10.

¹⁴⁷⁾ Viz M. E. Jevgenjev-Tiš: Identifikacija kak odin iz metodov kriminalističeskaj ekspertizy. Referaty dokladov tret'ej naučnoj konferencii Odesskogo otdelenija UNOSM i K. Odessa 1956; S. P. Mitričev: Sovetskaja kriminalistika, No. 1, Moskva 1958, str. 17 a dále.

vyšetřovatelskou, expertizní a registrační,¹⁴⁸⁾ V. P. Kolmakov uvádí identifikaci operativně vyšetřovatelskou a expertizní,¹⁴⁹⁾ V. A. Snetkov identifikaci operativní, soudně vyšetřovatelskou a expertizní.¹⁵⁰⁾ Vyšetřovatelskou kriminalistickou identifikací rozumějí především rekognici, resp. i jednoduché identifikace provedené orgánem činným v trestním řízení. Operativní kriminalistickou identifikací rozumějí např. znovupoznání organizované operativně pátracím orgánem, registrační kriminalistickou identifikací chápou ztotožnění, které provedl pracovník kriminalistické evidenční služby, nikoli znalec přibraný k posouzení skutečnosti důležité pro trestní řízení podle § 105 tr. ř.

Plně se ztotožňujeme s názorem M. Ja. Segaje, že obě hlavní formy kriminalistické identifikace (znalecká i rekogniční) mají též obecný mechanismus vzniku stop: v důsledku vzájemného působení objektů s okolním prostředím se vytváří materiální nebo ideální obraz vlastností objektů.¹⁵¹⁾ Domníváme se, že ke zdůraznění, že rekognice je formou kriminalistické identifikace, je třeba argumentovat nejen tímž obecným mechanismem vzniku stop, ale i tímž mechanismem ztotožnění, tj. pomocí srovnávací metody. Konečně i cíl je u obou forem též, a sice ztotožnit jednotlivý objekt, a ztotožňovací proces se řídí v obou případech trestněprocesními předpisy, i když u každé formy jinými konkrétními ustanoveními (znalecká identifikační činnost paragrafem 105 a dalšími tr. ř. a rekogniční identifikační činnost paragrafem 93 odst. 2 tr. ř.). Gnoseologická funkce obou identifikačních forem je evidentně shodná, rozdíl je však v subjektu poznání, v metodice srovnávání, v objektech ztotožnění, v opakovatelnosti ztotožňovacího procesu aj.

Segaj uvádí, že v kriminalistické literatuře se někdy stavějí obě formy identifikace proti sobě s odůvodněním, že základem rekognice je psychický akt znovupoznání. Podle Segaje se má věc ve skutečnosti právě opačně. Psychický akt znovupoznání prý sjednocuje obě formy identifikace.¹⁵²⁾ Jeho argumentace se nám nezdá dosti přesvědčivá. Při rekognici je objekt ztotožňován poznávající osobou jako nositelem paměťové stopy trestného činu na základě psychického procesu znovupoznání, kdežto při kriminalistické technické identifikaci je objekt ztotožňován znalcem na základě

¹⁴⁸⁾ Viz R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika i dokazyvanije. Jurid. lit., Moskva 1969, str. 122; Kol. avtorov: Kriminalistika, učebnik. VJUZI, Jurid. lit., Moskva 1973, str. 57.

¹⁴⁹⁾ Viz V. P. Kolmakov: Suščnost i zadači identifikacii ličnosti v sovetskoj kriminalistike. Učennyye zapiski Chark. jurid. instituta, vyp. VI, 1955, str. 103.

¹⁵⁰⁾ Viz V. A. Snetkov: Portretnaja kriminalističeskaja identifikacija. Sb. Kriminalistika na službe sledstvija, Vilnius 1967, str. 27 a dále.

¹⁵¹⁾ Viz M. Ja. Segaj: Metodologija sudebnoj identifikacii. Red. izd. otdel MVD USSR, Kiev 1970, str. 74.

¹⁵²⁾ Srov. M. Ja. Segaj: Metodologija sudebnoj identifikacii. Red. izd. otdel MVD USSR, Kiev 1970, str. 74.

odborných znalostí pomocí vědeckotechnických metod, prostředků a postupů. Pokud výsledek jeho činnosti chápeme jako znovupoznání objektu, jde o znovupoznání v jiné rovině, tj. o znovupoznání v gnoseologickém a nikoli psychologickém slova smyslu, neboť znalec nemusel konkrétní zkoumaný objekt svými smysly dříve vnímat. Znalec znovu poznává jen podle myšlenkových schémat (etalonů) a pojmů.

S tímž autorem nelze souhlasit, ani co se týká výkladu procesu zkoumání. Domnívá se, že rekognici lze nazvat procesem zkoumání z toho důvodu, že se znovupoznání provádí za řízení a kontroly vyšetřovatele.¹⁵³⁾ Jsme názoru, že rekogniční akt nelze dobře nazvat procesem zkoumání, posuzujeme-li jej z hlediska vyšetřovatele, který jej organizuje. V opačném případě by mohl být každý vyšetřovací úkon (výsledek, vyšetřovací experiment, ohledání apod.) nazván procesem zkoumání. Vždyť spíše je třeba přirovnat sobě subjekty obou forem identifikace: znalec zkoumá (analyzuje) hmotné objekty (např. materiální stopu z místa činu a srovnávací materiál), kdežto poznávající osoba zkoumá (analyzuje) jiné objekty (paměťovou stopu zafixovanou ve svém vědomí a ztotožňovaný objekt in natura nebo podle jeho kopie mezi objekty přivzatými). Vyšetřovatel v obou případech hodnotí průběh a výsledek identifikačních procesů, ale sám nic nezkoumá.¹⁵⁴⁾ Pokud analyzuje, nejde o analýzu jako součást identifikačního procesu, nýbrž o analýzu jako součást vyšetřování, tj. o využití kriminalistické identifikace v trestněprocesním dokazování. Tím však nechceme říci, že orgán činný v trestním řízení se vůbec nikdy nemůže stát subjektem kriminalistické identifikace. Může, ovšem v případě, že se nejedná ani o znalecké zkoumání, ani o rekognici podle § 93 odst. 2 tr. ř. V praxi to bývají některá jednoduchá a evidentní srovnání materiálních objektů, kdy se lze snadno přesvědčit o shodě či neshodě srovnávaných objektů, např. že průměr otištěného razítka na dvou listinách je různý, že místo popsané poškozeným se shoduje s určitým místem v terénu apod.

Z definic pojmu kriminalistické identifikace zpravidla obecně subjekt nevyplývá. Otázka subjektu kriminalistické identifikace se ujasňuje až poznáním, zda konkrétní autor uznává jen znaleckou nebo i rekogniční kriminalistickou identifikaci, resp. další její formy. Podle toho je pak subjektem kriminalistické identifikace znalec nebo i poznávající osoba, resp. orgán činný v trestním řízení, evidenční pracovník, operativně pátrací pracovník apod. Kdybychom zkoumali blíže znalce jako subjekt identifikace, zjistíme, že podle některých autorů sem patří i znalci v oboru biologie, chemie a jiných přírodních a technických věd, kdežto podle jiných autorů — i podle nás — jen znalci v oboru kriminalistiky, resp.

¹⁵³⁾ Viz M. Ja. Segaj: tamtéž, str. 40—41.

¹⁵⁴⁾ Také sám M. Ja. Segaj: tamtéž, str. 78, připomíná, že vyšetřovatel není subjektem soudní identifikace.

v jiných oborech, pokud ovšem poznatky tohoto oboru mohou cílově sloužit k individualizaci vztahu mezi zkoumanými objekty (viz např. antropologie, stomatologie aj.).

2. V definicích kriminalistické identifikace se někdy uvádí, že jde o ztotožnění hmotných objektů podle jejich stop, nebo že jde o srovnávací zkoumání ve stopách odražených materiálních objektů.¹⁵⁵⁾ Omezování kriminalistické identifikace jen na odrazy objektů ve stopách trestného činu, ať již jen materiálních nebo i paměťových, není správné, je zúžením obsahu pojmu. Proto jiní autoři uvádějí vedle stop další odrazy, v nichž mohou být vlastnosti objektů zobrazeny, např. fotografie,¹⁵⁶⁾ anebo používají obecnou formulaci, např. „jiná zobrazení“,¹⁵⁷⁾ „jiný odraz“¹⁵⁸⁾ apod. Tato obecná formulace je vhodnější, neboť nelze taxativně ani příkladmo vyjmenovat všechny jiné odrazy, všechna jiná zobrazení. Jsou jimi srovnávací materiál (experimentální i přirozený), kriminalistické evidenční materiály (např. deka- a monodaktyloskopické karty, fotografie aj.). Je tedy možná kriminalistická identifikace, aniž je vůbec zkoumána stopa z místa činu (viz identifikace osoby srovnáváním kontrolních otisků prstů s dekadaktyloskopickou kartou z kriminalistické evidence aj.). Naopak jindy mohou být porovnávány jen stopy z téhož místa činu nebo z různých míst činů (např. několik vystřelených střel nalezených na místech různých trestných činů). V tomto případě se jedná o kriminalistickou identifikaci, i když je de facto ztotožněn objekt dosud neznámý (např. neznámá konkrétní pistole, z níž bylo na více místech vystřeleno). Tato kriminalistická identifikace se liší od klasických případů kriminalistické identifikace, obvykle v učebních pomůckách uváděných, tím, že se porovnávají dva či více ztotožňujících objektů neznámého původu (stop). V klasických případech kriminalistické identifikace se porovnává ztotožňující objekt neznámého původu (stopa) se ztotožňujícím objektem známého původu (srovnávacím materiálem) anebo přímo s identifikovaným objektem in natura. Jsou možné i jiné varianty, a to jak při identifikaci znalecké, tak rekogniční.

Někteří autoři ve svých pracích výslovně pamatují na to, že identifikace je možná nejen při existenci objektu a odrazu (např. předmětu a stopy), ale i dvou odrazů (např. dvou stop), které mohly být vytvořeny jedním objektem.¹⁵⁹⁾ Proti tomuto názoru lze těžko něco namítat, vždyť ve vlastním identifikačním procesu je podstatné řešení otázky totožnosti, nikoli

¹⁵⁵⁾ Viz např. V. Ja. Koldin a M. Protivinský: *Teorie identifikace a metodika jejího využití při vyšetřování trestních věcí*. SVŠ FMV, Praha 1975, str. 9.

¹⁵⁶⁾ Viz G. A. Samojlov: *Kriminalističeskaja ekspertiza*. Moskva 1966.

¹⁵⁷⁾ Viz Kolektiv autorů: *Kriminalistika*. Překlad sovětské učebnice. Naše vojsko, Praha 1966, str. 32.

¹⁵⁸⁾ Viz Pješčak a kol.: *Nástin základů kriminalistiky*. SPN, Praha 1973, str. 59.

¹⁵⁹⁾ Viz např. V. Ja. Koldin a M. Protivinský: *tamtéž*, str. 10.

hledání vztahu zkoumaného objektu k vyšetřované události. Tento úkol je za rámcem kriminalistické identifikace (znalecké i rekogniční), za rámcem činnosti znalce nebo poznávající osoby a přísluší jen orgánům činným v trestním řízení.

§ 5. ZJIŠTOVÁNÍ SKUPINOVÉ PŘÍSLUŠNOSTI OBJEKTU

Vedle pojmů „skupinová příslušnost“ a „zjištění skupinové příslušnosti“ se používá v kriminalistické literatuře mnoho jiných pojmů, např. skupinová (rodová, druhová) totožnost, zjištění skupinové (rodové, druhové) totožnosti, skupinová (rodová, druhová) identifikace, stejnorodost, stejný typ, klasifikace, společný zdroj původu aj. Velmi často různí autoři používají těchto pojmů promiscue nebo v různém smyslu, tzn. bývá různý obsah téhož pojmu. Svědčí to o nedostatečné úrovni dosavadního kriminalistického teoretického poznání, o mezerách a nedostacích v kriminalistické terminologii. Hlubší poznání objektivního obsahu pojmů, zamítnutí některých pojmů a systematika a klasifikace pojmů, souvisejících s různými formami a způsoby dekodování informace ze stop, je žádoucí jak z hlediska metodologického, tak z hlediska kriminalistické a pedagogické praxe.

Belkin a Vinberg uvádějí, že v teorii jsou sporné dvě otázky: patří-li zjišťování skupinové příslušnosti bezprostředně k procesu identifikace a je-li oprávnění vůbec oddělovat procesy zjišťování skupinové příslušnosti a kriminalistické identifikace.¹⁶⁰⁾ Domníváme se též, že tyto otázky jsou základní a že ostatní, dílčí problémy, zejména terminologické, je možno řešit v souvislosti s těmito otázkami hlavními.

Patří-li zjištění skupinové příslušnosti bezprostředně k procesu identifikace, resp. do jaké míry, lze lépe posoudit, ujasníme-li si otázku stadií kriminalistické identifikace, tj. zda identifikační proces ze stadií sestává či nikoli. V kriminalistické literatuře nalézáme názory různé, nikoli však zcela protichůdné.

Složení identifikačního procesu ze dvou stadií uznávají např. Saltevsij, Vinberg, Selivanov, Segaj, Kentler, Pješčak, Koldin aj.,¹⁶¹⁾ někteří autoři

¹⁶⁰⁾ Viz R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika i dokazyvanije. Jurid. lit., Moskva 1969, str. 106.

¹⁶¹⁾ Srov. M. V. Saltevsij: Teoretičeskije osnovy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti v sudebnoj ekspertize (metodologičeskije i pravovyje problemy). Dokt. dis., Charkov 1969, str. 92, 108 aj.; A. I. Vinberg: Kriminalističeskaja ekspertiza v sovet-skom ugovnom processe. Moskva 1956, str. 36; N. A. Selivanov: Ustanovlenije gruppovoj prinadležnosti objektov sudebnoj ekspertizy. Sovetskaja kriminalistika na služ-be sledstviya, vyp. 15, Moskva 1961, str. 81; M. J. Segaj: Zur Methodologie der gerichtlichen Identifizierung. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, Heft 10/1972, S. 21; M. Ja. Segaj: Aktualnyje problemy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti materialov (veščestv) v teorii i praktike sudebnoj ekspertizy. Materialy naučnoj kon-

hovoří o třech stadiích (druzích).¹⁶²⁾ Žádný autor výslovně stadia identifi-
fikačního procesu nepopírá, avšak někteří se domnívají, že v procesu zjiš-
ťování totožnosti není určení skupinové příslušnosti vždy závazné,
nutné.¹⁶³⁾

R. A. Kentler považuje za nesprávné dělit jednotný proces identifikace,
v němž se jedná o týž objekt a tytéž vlastnosti různých objektů, na tzv.
individuální identifikaci a skupinovou identifikaci čili zjišťování skupinové
příslušnosti objektu.¹⁶⁴⁾ Právem jej kritizují Belkin a Vinberg,¹⁶⁵⁾ že se
dopouští nesprávného dělení objektů. Za prvé proto, že toto dělení igno-
ruje obecně logický obsah procesu identifikace, v němž je zcela bez roz-
dílu, o totožnost jakých objektů se jedná, nýbrž je důležité jen to, jedná-li
se o totožnost či nikoli. Za druhé je ono dělení vadné metodologicky,
protože nezachovává objektivní souvislost obecných a jedinečných vlast-
ností libovolného objektu, odtrhuje tyto vlastnosti jednu od druhé, vytváří
nepravdivou představu o možnosti objektivní existence ještě jakýchsi
„neindividuálních“ objektů.

Zastáváme názor, že kriminalistická identifikace zpravidla¹⁶⁶⁾ sestává ze
dvou stadií: obecného stadia, jež spočívá ve zjištění obecných znaků, tj. ve
zjištění skupinové příslušnosti objektu, a detailního stadia, jež spočívá
ve zjištění individuálních znaků, tj. ve zjištění individuální totožnosti.
Jako příklad je možno uvést ztotožnění osoby porovnáním kontrolních
otisků papilárních linií všech 10 prstů s otisky prstů na evidenční deka-
daktyloskopické kartě. Nejdříve se porovnají obecné znaky (shoda klasi-
fikačních a subklasifikačních znaků) a teprve pak detailní znaky (mar-
kanty) papilárních linií, jimiž je teprve individualizován vztah mezi oběma
objekty a tím ztotožněna konkrétní osoba. V některých případech však
identifikační proces může vybočit z tohoto pravidla, tzn. je možné usku-
tečnit identifikaci jednotlivého objektu bez zkoumání a konstatování obec-
ných znaků. Jako příklad lze uvést porovnání na místě činu nalezeného

ferencii posveščennoj voprosam ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti veščestven-
nych dokazatelstv v praktike sudebnoj ekspertizy. Kijev 1963, str. 4–17; V. Ja. Koldin:
Teoretičeskije osnovy i praktika primenenija identifikacii pri rassledovanii i sudeb-
nom rassmotrenii ugolovnych del. Dokt. dis., Moskva 1969, str. 12; J. Pješčak a kol.:
Nástin základů kriminalistiky. SPN, Praha 1973, str. 63 a 64; R. S. Belkin i A. I. Vin-
berg: Kriminalistika i dokazyvanije. Gosjurizdat, Moskva 1969.

¹⁶²⁾ Srov. např. Kurt Rothe: Die kriminalistische Identifizierung. Schriftenreihe der
Deutschen Volkspolizei, Heft 5/1956, S. 80.

¹⁶³⁾ Viz např. A. A. Eisman: Nekotoryje voprosy teorii issledovanija veščestvennych
dokazatelstv. Voprosy kriminalistiki. Gosjurizdat, Moskva 1962, No. 5, str. 23; A. I.
Vinberg: Naučnyje voprosy teorii i praktiki sudebnoj ekspertizy. Sovetskoe gos-
udarstvo i pravo, 1961, No. 6, str. 81, aj.

¹⁶⁴⁾ Viz R. A. Kentler: Osnovnyje voprosy identifikacii i novyje vozmožnosti jejo
primenenija v kriminalistike. Avtoref. kand. dis., Leningrad 1963, str. 7 a dále.

¹⁶⁵⁾ Viz R. S. Belkin i A. I. Vinberg: tamtéž, str. 106.

¹⁶⁶⁾ Kol. autorov: Kriminalistika. Učebnik VJUZI. Jur. lid., Moskva 1973, str. 66,
místo „zpravidla“ uvádí „v mnohých případech“.

a zajištěného otisku papilárních linií části posledního článku jednoho prstu s otisky papilárních linií prstů z neobjasněných trestných činů v případě, kdy zmíněná stopa není klasifikovatelná (např. u smyčkového vzoru chybí delta). Zjistí-li se dostatečný počet kvalitativně shodných detailů (markantů), je možno ztotožnit konkrétní osobu, aniž známe obecné vlastnosti papilárních linií jejích prstů.

Kriminalistický identifikační proces je ukončen (dovršen), zjistí-li se totožnost konkrétního, jednotlivého objektu. Jestliže z různých příčin se nepodaří nebo není možno identifikační proces ukončit druhým stadiem, získáme jen výsledek prvního stadia, tj. skupinovou příslušnost objektu.

Zjištění skupinové příslušnosti objektu v rámci identifikačního procesu (jako jeho 1. stadium) je třeba přísně odlišovat od zjištění skupinové příslušnosti objektu mimo identifikační proces, tj. jako proces samostatný, jehož cílem je pouze zjistit skupinovou příslušnost. Podstatou tohoto procesu je klasifikace objektu. Protože výsledky takové klasifikace, prováděné metodami fyzikálními, chemickými, biologickými aj., slouží potřebám kriminalistické praktické činnosti a trestního řízení, nazvali někteří kriminalisté, jak uvádějí Belkin a Vinberg,¹⁶⁷⁾ tento proces „identifikací v kriminalistice“. Domníváme se, že tento termín není nejvhodnější, neboť může snadno dojít k záměně s pojmem „kriminalistická identifikace“, jehož obsah je jiný. Pješčák a kol. chápou pojem „identifikace v kriminalistice“ jako širší pojem, který v sobě zahrnuje i „kriminalistickou identifikaci“ jako pojem užší.¹⁶⁸⁾ Toto pojetí vztahu zmíněných pojmů je jistě přijatelnější. Pješčák a kol., podobně jako řada jiných autorů, nazývá „identifikaci v kriminalistice“, která není „kriminalistickou identifikací“, též „přírodovědní identifikací“.¹⁶⁹⁾ Podle našeho názoru však tento autorový kolektiv chápe neúnosně široce pojem „nedovršené identifikace“, neboť do něj řadí i zkoumání objektů (látek sypkých, tekutých apod.) nezpůsobilých obecně ke zjištění individuální totožnosti.¹⁷⁰⁾ Za nedovršenou identifikaci je třeba považovat jen naplnění prvního stadia kriminalistického identifikačního procesu, směřujícího ke ztotožnění individuálně určitelného objektu.

Katóna a Kertész¹⁷¹⁾ také zastávají stanovisko, že individuální identifi-

¹⁶⁷⁾ Viz R. S. Belkin i A. I. Vinberg: tamtéž, str. 108.

¹⁶⁸⁾ Viz J. Pješčák a kol.: Nástin základů kriminalistiky. SPN, Praha 1973, str. 66.

¹⁶⁹⁾ Viz J. Pješčák a kol.: tamtéž, str. 66; stejný termín používá A. A. Eisman: Zaključenije eksperta. Jurid. lit., Moskva 1967, str. 27; Siegfried Siebert: Über die Rolle der Spuren im Prozess der kriminalistischen Untersuchungen von Verbrechen und bei der Beweisführung im Strafprozess. Schriftenreihe der DVP, H. 2, Februar 1961, S. 172, rozlišuje kriminalistickou identifikaci a přírodovědní zkoumání.

¹⁷⁰⁾ Viz J. Pješčák a kol.: tamtéž, str. 64.

¹⁷¹⁾ Viz Géza Katóna: Identifikace v trestním řízení. Budapešť 1965, str. 85; Imre Kertész: Niekoľko problémov teórie kriminalistickej identifikácie. Československá kriminalistika 4/1970, Praha, str. 314–318, a Československá kriminalistika 1/1971, str. 55–56.

kovatelnost nelze omezovat jen na určité stopy, např. trasologické, nýbrž že může platit pro celý rozsah pojmu kriminalistické stopy. Souhlasíme s tím, že nelze omezovat možnosti kriminalistické identifikace na objekty zanechávající trasologické stopy, ale domníváme se, že nelze obecně tvrdit, že každá kriminalistická stopa, bez ohledu na její druh, může sloužit k individuálnímu ztotožnění objektu. Sám Kertész na jiném místě uvádí, že skupinová identifikace (nedovršená individuální identifikace) je individuálně totožnostní vztah, kdežto skupinová příslušnost (přírodovědní klasifikace — naše poznámka, M. P.) v sobě skrývá perspektivy vykazování stavu individuální totožnosti.¹⁷²⁾ Někteří autoři obracejí smysl jednotlivých pojmů. Např. Segaj uvádí, že nedovršený identifikační proces nemá být nazýván skupinovou identifikací, nýbrž „zjištěním skupinové příslušnosti“.¹⁷³⁾

Za přesnější považujeme stanovisko V. Ja. Koldina a M. Protivinského, kteří ke kriminalistické identifikaci neřadí obyčejné klasifikační metody zkoumání, které nesouvisejí se zjišťováním jednotlivého materiálního objektu.¹⁷⁴⁾ Úkolem klasifikačního zkoumání (tzv. přírodovědní identifikace) je určení podstaty objektu (např. chemické složení neznámé látky), původu (např. zjištění jakostních skupin výrobků určitého závodu) nebo účelu použití zkoumaného objektu (např. zda se jedná o zbraň řeznou, sečnou, bodnou či jinou). Klasifikace zajišťuje vyčlenění skupin, rodů, druhů, nikoli však jednotlivého materiálního objektu. Identifikační kriminalistické zkoumání zpravidla určením skupiny, rodu a druhu začíná a jeho konečným cílem je vyčlenění jednotlivého materiálního objektu, tj. objektu s jedinečnými vlastnostmi (dovršená identifikace) nebo — není-li to možné — vyčlenění co nejužší skupiny, co nejužšího rodu nebo druhu (nedovršená identifikace). Jestliže se stane úkolem klasifikace individualizace objektu, k čemuž ve výjimečných případech dochází, stává se toto klasifikační zkoumání obsahem kriminalistického identifikačního procesu.¹⁷⁵⁾

Saltevskij rozeznává nejen zjišťování skupinové příslušnosti objektu a identifikaci, nýbrž i skupinofikaci.¹⁷⁶⁾ Považuje za evidentní, že u jedné kriminalistických objektů je metoda zjištění skupinové příslušnosti postupem v procesu identifikace a u druhých objektů je metoda zjištění skupinové příslušnosti samostatným procesem zkoumání. Prvý případ, kdy metoda zjištění skupinové příslušnosti je součástí, prvním stadiem identi-

¹⁷²⁾ Srov. Imre Kertész: tamtéž, str. 318.

¹⁷³⁾ Viz M. Ja. Segaj: tamtéž, str. 21.

¹⁷⁴⁾ Srov. V. Ja. Koldin a M. Protivinský: tamtéž, str. 16.

¹⁷⁵⁾ Srov. V. Ja. Koldin a M. Protivinský: tamtéž, str. 19.

¹⁷⁶⁾ Viz M. V. Saltevskij: Teoretické osnovy ustanovenija gruppovoj prinaložnosti v sudobnoj ekspertize (metodologičeskije i pravovyje problemy). Dokt. dis., Charkov 1969, str. 91 a dále.

fikačního procesu, nazývá skupinifikací. Považuje ji za samostatnou metodu zkoumání skupinových objektů, která spojuje v systém různé poznávací postupy co do struktury a obsahu.¹⁷⁷⁾ Dokonce propracovává metodologické otázky skupinifikace, její obecné a speciální principy.¹⁷⁸⁾

Jiní kriminalisté jeho stanovisko oprávněně kritizují jako neudržitelné.¹⁷⁹⁾ Saltevskij se sice dovolává vztahu mezi obecným, zvláštním a konkrétním, ale ve skutečnosti podle našeho názoru izoluje obecné od jednotlivého, fetišizuje „abstraktní objekt“. V souladu s dialektickým materialismem neexistuje samostatně „jako takové“ ani obecné, ani jedinečné. „Samostatně existuje jen jednotlivé, tj. jednotlivé předměty, jevy, procesy, které jsou jednotou opakujícího se a neopakovatelného.“¹⁸⁰⁾ To znamená, že každý materiální objekt má neopakovatelné, jen jemu náležející stránky, rysy, vlastnosti, tzn. jedinečné. Současně má však i to, co se opakuje, co není vlastní jen jemu, nýbrž i jiným materiálním objektům, tj. obecné. Jedinečné a obecné jsou tudíž jen stránkami, vlastnostmi jednotlivých materiálních objektů. Jednotlivé není totožné s jedinečným, neboť je bohatší než jedinečné, je i obecným. Obecné nemůže existovat samostatně v žádné formě, ani jako třída nebo skupina předmětů. Vždy je jen stránkou, vlastností jednotlivých materiálních objektů, jejich tříd, skupin apod. „Tak člověk,“ uvádí Šeptulin, „každým jemu vlastním individuálním rysem, zejména prostřednictvím zcela individuálních papilárních obrazců na povrchu konců prstů, vystupuje jako jedinečné, jako individuální osobnost, prostřednictvím rysů, které ukazují jeho shodu s jinými lidmi, jinými bytostmi a předměty neživé přírody, vystupuje jako obecné.“¹⁸¹⁾

V kriminalistice se rozlišují dva obecné případy identifikace: 1. ztotožnění nedělitelných objektů, tj. takových, které během události trestného činu zachovávají svou celistvost, působí jako celé, nerozdělené; 2. zjištění příslušnosti částí k celku, tj. ztotožnění takových objektů, které se během události trestného činu rozdělují na části nebo se z nich části oddělují.¹⁸²⁾

Obecné případy zjištění skupinové příslušnosti jsou podle některých kriminalistů také dva: a) je objekt (v širokém smyslu) a je třeba určit jeho povahu; b) jsou dva nebo několik objektů rozdělených událostí trest-

¹⁷⁷⁾ Srov. M. V. Saltevskij: tamtéž, str. 13, 108, 400.

¹⁷⁸⁾ Tamtéž, str. 384 a dále.

¹⁷⁹⁾ Viz např. V. Ja. Koldin: Teoretičeskije osnovy i praktika primenenija identifikacij pri rassledovanii i sudebnom rassmotrenii ugovolnyh del. Dokt. dis., Moskva 1969, str. 12; V. Ja. Koldin: Identifikace a její úloha při zjišťování pravdy v trestních věcech. Univ. Karlova, Praha 1972, str. 22; V. Ja. Koldina M. Pritivinský: tamtéž, str. 18–20.

¹⁸⁰⁾ Viz A. P. Šeptulin: Dialektika jediničnogo, osobennogo i obščego. Vysšaja škola, Moskva 1973, str. 116.

¹⁸¹⁾ Tamtéž, str. 122.

¹⁸²⁾ Srov. A. A. Eisman: Zaključeniye eksperta (struktura i naučnoje obosnovaniye). Izd. Jurid. lit., Moskva 1967, str. 29.

ného činu a je třeba zjistit stupeň jejich shodnosti.¹⁸³⁾ V prvním případě se objekt porovnává myšlenkově, tj. s pojmy, a zařazuje se ke konkrétní třídě, skupině, rodu nebo druhu. Zpravidla porovnává znalec objekt se standardními pojmy, např. se státními normami. V druhém případě se zjišťuje shoda rozdělených objektů, činí se závěry o stejnorodosti nebo společném zdroji původu. Saltevskij sem řadí i konstatování příslušnosti objektů k určitému celku.¹⁸⁴⁾ Máme zato, že v takovém případě se již jedná o kriminalistickou identifikaci, o ztotožnění jednotlivého objektu, nikoli o zjištění skupinové příslušnosti. V. Ja. Koldin považuje za kriminalistickou identifikaci i závěr o společném zdroji původu.¹⁸⁵⁾ Naopak Belkin a Vinberg zdůrazňují, že zjištění zdroje původu je variantou zjištění skupinové příslušnosti, nikoli kriminalistickou identifikací.¹⁸⁶⁾ S jejich argumenty je třeba souhlasit.

Závěr znalce o zjištění skupinové příslušnosti objektu nemůže být orgánem činným v trestním řízení zaměňován s pravděpodobnostním závěrem znalce. Logickým základem závěru znalce o skupinové příslušnosti objektu je hodnověrný soud „S je P“, kdežto při pravděpodobnostním závěru platí vztah „S je pravděpodobně P“, tzn. že znalcovy poznatky o objektu kriminalistické identifikace jsou nehodnověrné.

§ 6. KONKRÉTNÍ A ABSTRAKTNÍ OBJEKTY KRIMINALISTICKÉ IDENTIFIKACE

1. Problematika objektů kriminalistické identifikace spočívá ve stanovení jejich okruhu, tj. v určení, co vše z objektivní reality může jimi být, a v jejich dělení podle různých kritérií.

S. M. Potapov považoval za objekty kriminalistické identifikace „... všemožné materiální předměty a jevy, jejich rody a druhy, kvantitu a kvalitu, místa v terénu a momenty času, lidskou osobnost vcelku a její jednotlivé znaky, fyzické vlastnosti člověka a jeho rozumové schopnosti, jeho vnější jednání a vnitřní psychické akty“.¹⁸⁷⁾ Za toto příliš široké pojetí objektů identifikace byl Potapov později kritizován N. V. Terzijeve, S. M. Mitričevem, A. I. Vinbergem aj.¹⁸⁸⁾ Podstata této kritiky spočívá v tom, že podle Potapova je identifikací jakýkoli soud, jakékoli zkoumání, což je

¹⁸³⁾ Srov. M. V. Saltevskij: tamtéž, str. 101.

¹⁸⁴⁾ Viz M. V. Saltevskij: tamtéž, str. 102.

¹⁸⁵⁾ Viz V. Ja. Koldin: Teoretičeskije osnovy i praktika primenenija identifikacij pri rassledovanii i sudebnom rassmotrenii ugovolnych del. Dokt. dis., Moskva 1969, str. 172; V. Ja. Koldin a M. Protivinský: tamtéž, str. 38–42.

¹⁸⁶⁾ Viz R. S. Belkin i A. I. Vinberg: tamtéž, str. 110–111; L. A. Vinberg: Sravnenije kak metod issledovanija v kriminalističeskoj identifikacionnoj ekspertize. Učeb. posobije, VŠ MVD SSSR, Moskva 1972, str. 20.

¹⁸⁷⁾ Viz S. M. Potapov: Vvedenie v kriminalistiku. Izd. VJUA, Moskva 1946, str. 15. až 16.

neúčelnou a umělou konstrukcí identifikace, která tím ztrácí svůj jasný smysl.

Z některých definic pojmu kriminalistické identifikace je evidentní, že autoři rozumějí objektem identifikace jen objekt konkrétní, jednotlivý, individuálně ztotožnitelný. Např. Vinberg a Eisman¹⁸⁹⁾ hovoří o souhrnu znaků, které objekt individualizují, V. P. Kolmakov¹⁹⁰⁾ hovoří o totožnosti individuálně určitých objektů, Pješčak a kol.¹⁹¹⁾ mluví o individualizaci vztahu, A. I. Vinberg¹⁹²⁾ o souhrnu obecných a speciálních identifikačních znaků.

V sovětské kriminalistické literatuře převládá názor, že objektem kriminalistické identifikace mohou být jen lidé (živí i mrtví), zvířata a věci.¹⁹³⁾

Z jiných definic pojmu kriminalistické identifikace evidentně vyplývá, že autoři řadí do objektů kriminalistické identifikace i objekty individuálně nezototožnitelné. Někteří kriminalisté řadí totiž mezi objekty kriminalistické identifikace (soudní identifikace) nejen osoby a věci, ale i látky kapalné, sypké, plynné apod.,¹⁹⁴⁾ jiní kriminalisté zahrnují do objektů kriminalistické identifikace i události, jevy, fakty apod. Např. R. A. Kentler¹⁹⁵⁾ říká, že identifikovat je možno vše, co je individuální a schopné odrážet svou individuálnost na jiných objektech. Tento jeho názor přebírá i B. L. Zotov.¹⁹⁶⁾ Jejich argumentace je zcela nepřesvědčivá.

¹⁸⁸⁾ Viz např. N. V. Terzijev: Identifikacija i opredelenie rodovoj (gruppovoj) prinadležnosti (lekcijskaja po kriminalistike). Min. vysš. i sred. spec. obrazovanija RSFSR, VJUZI, Moskva 1961; N. V. Terzijev: Identifikacija v kriminalistike. Sovetskoe gosudarstvo i pravo, No. 12, Moskva 1948; A. I. Vinberg: Kriminalističeskaja ekspertiza v sovetskom ugolovnom processe. Gosjurizdat, Moskva 1956.

¹⁸⁹⁾ Viz A. I. Vinberg, A. A. Eisman: Kriminalističeskaja identifikacija v teorii sudebnych dokazatelstv. Sovetskoe gosudarstvo i pravo, No. 2, Moskva 1966, str. 108 až 113.

¹⁹⁰⁾ Viz V. P. Kolmakov: Poleznoje posobie po kriminalističeskoj ekspertize. Sovetskaja justicija, 1964, No. 4, str. 28.

¹⁹¹⁾ Viz J. Pješčak a kol.: Nástin základů kriminalistiky. SPN, Praha 1973, str. 59.

¹⁹²⁾ Viz Kol. autorov: Kriminalistika. Učebnik. VJUZI, Jur. lit., Moskva 1973, str. 54.

¹⁹³⁾ Viz např. N. V. Terzijev: Identifikacija v kriminalistike. Sovetskoe gosudarstvo i pravo, No. 12, Moskva 1946, str. 44; M. V. Saltevskij: Teoretičeskije osnovy ustanovenija gruppovoj prinadležnosti v sudebnoj ekspertize (metodologičeskije i pravovye problemy). Dokt. dis., Charkov 1969, str. 205, aj.

¹⁹⁴⁾ Viz M. J. Segaj: Zur Methodologie der gerichtlichen Identifizierung. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, Heft 10/1972, S. 8; V. Ja. Koldin: Teoretičeskije osnovy i praktika primenenija identifikacij pri rassledovanii i sudebnom rassmonternii ugolovnych del. Dokt. dis., Moskva 1969, str. 154; M. Ja. Segaj: Kriminalističeskaja identifikacija i osobennosti jejo primenenija v otдельnych vidach sovetskoj kriminalističeskoj ekspertizy. Kand. dis., Kijevskij NII sud. eksp. MJU USSR, Kijev 1959, str. 43–44, 66.

¹⁹⁵⁾ Viz R. A. Kentler: O suščnosti identifikacij voobščee i juridičeskoj v osobennosti. Voprosy kriminalistiki i sudebnoj ekspertizy, Dušanbe 1962, str. 91; též A. I. Vinberg i A. A. Eisman: Kriminalističeskaja identifikacija v teorii sudebnych dokazatelstv. Sovetskoe gosudarstvo i pravo, 1966, No. 2, str. 109, považují zjištění času, místa, způsobu a jiných okolností trestného činu za kriminalistickou identifikaci v širokém smyslu slova.

¹⁹⁶⁾ Viz B. L. Zotov: Identifikacija v kriminalistike. Lekcijskaja Min. vysš. i sred. spec. obrazovanija SSSR, VJUZI, Moskva 1973, str. 10.

Vždyť jak odráží čas svou individuálnost na jiných objektech? Vzniká přece zcela jiný vztah než při působení hasáku na pancéřovou schránku nebo než při vzniku paměťové stopy, vztah, který nemůže vést k individualizaci a ztotožnění objektu v kriminalistickém smyslu slova. I. A. Kučerov zahrnuje do objektů kriminalistické identifikace mimo materiálních věcí v širokém smyslu slova i procesy, rozličné nebo časově rozdílné stavy téhož objektu a části území a též výskyt objektu v určitém místě v konkrétní časový moment.¹⁹⁷⁾ I u některých jiných zahraničních autorů se setkáváme se širším pojetím objektů kriminalistické identifikace, s pojetím, jež se přibližuje původnímu Potapovovu pojetí. Např. Ch. Koristka a A. Stargardt uvádějí, že může být identifikován každý jev objektivní reality, tj. událost, místo, čas, výpověď, pojem atd.¹⁹⁸⁾

Hovoříme-li v obecné terminologii, je jistě identifikovatelné vše, co uvádějí shora jmenovaní autoři — zastánci nejširšího okruhu objektů kriminalistické identifikace. Zjištění všech zmíněných objektů (událostí, míst, časů, výpovědí, pojmů aj.) může být kriminalisticky relevantní, ale jsme názoru, že se nejedná o kriminalistickou identifikaci. Jejím objektem může být jen to, co je jednotlivé (s jedinečnými vlastnostmi) a identifikovatelné metodou srovnání nejméně dvou objektů.

Sypké, tekuté a plynné látky nemají vlastní stabilní prostorové hranice, a proto nejsou srovnatelné na úrovni individualizovaného vztahu, nýbrž jen na úrovni vztahu skupiny, rodu, druhu. Tyto látky nemohou být proto obecně objektem kriminalistické identifikace.¹⁹⁹⁾

Čas jako obecná vlastnost hmoty nemůže být objektem kriminalistické identifikace, může však být zkoumán jako vlastnost, podle níž lze odlišit jednotlivé části hmoty a tyto části pak zkoumat jako samostatné objekty. Zjišťuje-li se např. čas (doba) smrti zavražděného porovnáváním různých údajů o čase (výpověďmi svědků, soudně lékařským posudkem, podle zastaveného chodu náramkových hodinek oběti trestného činu apod.), jde o porovnávání z hlediska kriminalistické identifikace nesrovnatelných objektů. Výsledkem jejich porovnání není „ztotožnění“ času, nýbrž zjištění (prokázání) času, např. dne a hodiny smrti oběti. Objektem kriminalistické identifikace může však být systém vlastností, ohraničený časovým úsekem, tj. věc ve vymezeném čase. Tato teze souvisí s požadavkem relativní stálosti vlastností objektů kriminalistické identifikace.

¹⁹⁷⁾ Viz A. I. Kučerov: Sootnošeniye toždestva i različija. Nauka i tehnika, Minsk 1968, str. 127–129.

¹⁹⁸⁾ Viz Ch. Koristka und A. Stargardt Forum der Kriminalistik, 4. Jg. (1968), H. 4, Mdl, Berlin 1968, S. 188.

¹⁹⁹⁾ To platí i o pachu lidského těla. Podle individuálního pachu lze zatím ztotožnit osobu jen orientačně služebním psem, nikoli znalecky. Vývoj přírodních a technických věd však spěje k tomu, že v budoucnu bude možné bezpečně ztotožnit osobu podle pachu znaleckými metodami a prostředky.

Také prostor jako obecná vlastnost hmoty nemůže být objektem kriminalistické identifikace. Avšak souhrn vlastností, omezený prostorovými hranicemi, tj. objekt v prostorovém pojetí (např. místo trestného činu, místo úkrytu odcizených věcí apod.) může být objektem kriminalistické identifikace. Jako příklad lze uvést rekognici takového objektu nebo ztotožnění takového objektu vyšetřovatelem na základě popisu získaného od svědka nebo obviněného.

Někteří kriminalisté jmenují jako objekty kriminalistické identifikace i jednotlivé vlastnosti objektů (osob, věcí)²⁰⁰⁾ nebo dokonce i jednotlivé vlastnosti látek.²⁰¹⁾ Jsou za tento názor právem kritizováni,²⁰²⁾ neboť objekty kriminalistické identifikace mohou být souhrny vlastností, tj. věci, osoby apod. To, co se identifikuje, musí být nutně odlišné od toho, na základě čeho se identifikace provádí. Vlastnost může být tedy zkoumána pouze jako prostředek identifikace, nikoli jako její objekt. Hovoříme tedy nikoli o identifikaci vlastností, např. hlasu, rukopisu, papilárních linií, ale o identifikaci osoby podle hlasu, rukopisu, papilárních linií apod. Hovoříme nikoli o identifikaci střely a nábojnice, nýbrž o identifikaci střelné zbraně podle vystřelené střely a nábojnice apod.

Tvrzení některých autorů o tom, že se identifikuje některá komplexní vlastnost objektu, není sice zcela správné, ale nikoli vždy zcela nesmyslné.²⁰³⁾ Segaj např. uvádí, že přesnější by bylo hovořit o identifikaci papilárních linií prstů, hlavně zbraně, dezénu pneumatiky kola motorového vozidla apod.²⁰⁴⁾ Domníváme se, že je to názor opodstatněný, pokud jde o hlaveň zbraně a pneumatiku, neboť u některých střelných palných zbraní je hlaveň vyměnitelná a také pneumatika je na kolech zaměnitelná. Segaj uvádí, že v těch případech, kdy se identifikuje objekt prakticky neoddělitelný od celku (např. papilární linie prstů člověka), je záměna části celkem plně přípustná.²⁰⁵⁾ Podle nás bude vhodnější tvrzení, že záměna části celkem je v takovém případě nutná, nikoli jen plně přípustná. Správně zdůrazňuje L. Bureš, že takové prostředky identifikace, jako jsou papilární linie, hlas apod., jsou sounáležitostí člověka, jeho atributem, a jsou-li použity k identifikaci, jsou zárukou jednoznačné a přísně indivi-

²⁰⁰⁾ Viz I. A. Kučerov: tamtéž, str. 127.

²⁰¹⁾ Viz N. A. Novoselova: Kriminalističeskaja identifikacionnaja ekspertiza. Izd. Belorus, Minsk 1966, str. 8.

²⁰²⁾ Např. V. J. Koldinem a M. Protivinským: tamtéž, str. 24.

²⁰³⁾ Viz např. A. A. Eisman: Zaključeniye eksperta (struktura i naučnoje obosnovaniye). Izd. Jurid. lit., Moskva 1967, str. 44–45; M. Protivinský: O některých otázkách teorie kriminalistické identifikace. Československá kriminalistika 4/1969, vyd. Magnet, Praha, str. 242–243; M. Ja. Segaj: Kriminalističeskaja identifikacija i osobennosti jejo primenenija v otdelnych vidach sovetskoj kriminalističeskoj ekspertizy. Kand. dis., Kijev. NII sudeb. ekspertizy, MJU SSSR, Kijev 1959, str. 73.

²⁰⁴⁾ Viz M. Ja. Segaj: tamtéž, str. 73. Analogický názor má i A. A. Eisman: tamtéž, str. 44–45.

²⁰⁵⁾ Viz M. Ja. Segaj: tamtéž, str. 73.

duální identifikace.²⁰⁶⁾ Někteří kriminalisté se dopouštějí chyby tím, že hovoří o zjištění identity dvou stop nebo o identitě stopy působícího objektu, resp. srovnávacího materiálu.²⁰⁷⁾ Zaměňují pojem identity s pojmem shody, podobnosti, jak správně poukazují jiní autoři.²⁰⁸⁾

Kriminalistická identifikace je možná, protože její objekty mají tyto vlastnosti: 1. individuálnost (neopakovatelnost), 2. relativní stálost, tj. vlastnost uchovat svou individuálnost po určitou dobu, 3. schopnost odrazet tuto neopakovatelnou individuálnost při vzájemném působení s jinými objekty. B. L. Zotov uvádí jako čtvrtou vlastnost ještě schopnost uchovat neopakovatelnost objektu v jeho částech.²⁰⁹⁾ Máme zato, že tato vlastnost není dána objektům kriminalistické identifikace, nýbrž jen objektům skupinově zařaditelným (klasifikovatelným), jako je např. krev, sklo apod.

Podle našeho názoru mohou být objekty kriminalistické identifikace jen jednotlivé materiální objevy s jedinečnými vlastnostmi, které mají alespoň relativně stabilní prostorové hranice. K nim náležejí, jak uvádí Koldin a Protivinský, osoby, zvířata, předměty, území, výrobní a ostatní hmotné komplexy.²¹⁰⁾ Kučerov dělí objekty kriminalistického znaleckého zkoumání na 3 skupiny: 1. prakticky se neměnicí (papírní linie, boltec aj.), 2. relativně stálé (podpis), 3. podstatně se měnící (hlaveň zbraně po sérii výstřelů).²¹¹⁾ Nelze se domnívat, že ke kriminalistické identifikaci jsou způsobilé jen objekty uvedené ad 1 a 2, neboť i některé objekty patřící do skupiny třetí, je možno za určitých okolností identifikovat, jak o tom svědčí výsledky výzkumu kriminalistických balistiků Kriminalistického ústavu Federální správy Veřejné bezpečnosti.²¹²⁾

Z většiny definic pojmu kriminalistické identifikace není zřejmé, jak autoři chápou objekt kriminalistické identifikace. Dovídáme se to až z jejich výkladu jednotlivých znaků definice pojmu a z osvětlení podstaty

²⁰⁶⁾ Srov. L. Bureš: O některých otázkách teorie kriminalistické identifikace. Československá kriminalistika 2/1970, vyd. Magnet, Praha, str. 159–160.

²⁰⁷⁾ Srov. např. Siebert: Über die Rolle der Spuren im Prozess der kriminalistischen Untersuchung von Verbrechen und bei der Beweisführung im Strafprozess. Die Schriftenreihe der DVP, H. 2/1961, S. 169; W. Freyholdt u. S. Siebert: Kriminalistik – Allgemeiner Teil. Deutscher Zentralverlag, Berlin 1958, S. 15.

²⁰⁸⁾ Srov. Karl Brendel, Karl-Heinz Rychlik: Einige Grundsätze zum Begriff der Identität und der kriminalistischen Identifizierung. Die Schriftenreihe der DVP, H. 7/1961, S. 717.

²⁰⁹⁾ Srov. B. L. Zotov: Identifikacija v kriminalistike. Lekcija Min. vysš. i sred. spec. obrazovanija SSSR, VJUZI, Moskva 1973, str. 11.

²¹⁰⁾ Viz V. Ja. Koldin a M. Protivinský: Teorie identifikace a metodika jejího využití při vyšetřování trestních věcí. Moskva–Praha 1975, str. 23.

²¹¹⁾ Viz I. A. Kučerov: Sootnošeniye toždestva i različija. Izd. Nauka i tehnika, Minsk 1968, str. 17.

²¹²⁾ Viz experimentální práci „Komparace tisíce nábojnic a střel vystřelených z jedné samočinné pistole ČZ vzor 50, ráže 7,65 mm“; dále F. Koubík: Je oblast kriminalistické balistiky zcela probádána? Československá kriminalistika 1/1970 a 3/1970, vyd. Magnet, Praha, str. 46–55 a 207–221.

kriminalistické identifikace. Máme zato, že z definice pojmu kriminalistické identifikace má být zřejmé, že cílem identifikačního procesu je ztotožnění individuálně určitelného objektu, tj. objektu jednotlivého s jedinečnými vlastnostmi. Tím v žádném případě nechceme tvrdit, že obecně nelze hovořit o identifikaci (ztotožnění) skupiny objektů. Naopak zcela souhlasíme s filozofickými definicemi totožnosti, které rozumějí totožností nejen vztah rovnosti, stejnosti objektu se sebou samým, ale i rovnost několika objektů.²¹³⁾

F. R. Schurich v souvislosti s úvahou, proč se vědecký spor roznítel právě kolem otázky předmětu kriminalistické identifikace, se zmiňuje i o tendenci rozšiřování pojmu identifikace.²¹⁴⁾ Dokumentuje to na definicích kriminalistické identifikace v pracích některých autorů a vyjadřuje mínění, že tato tendence o rozšíření pojmu kriminalistické identifikace je paralelou snah o rozšíření pojmu stopy (v této souvislosti cituje Anuschata 1931, Zbindena 1954, Petranecka a Schichta 1970).

Podle našeho názoru právem zdůrazňuje, že tato tendence ukazuje úzké vztahy, které přirozeně existují mezi identifikací a stopou. Nedomníváme se však, že tendence k extenzivnímu výkladu pojmu kriminalistické stopy musí být zákonitě doprovázena i tendencí k extenzivnímu výkladu pojmu kriminalistické identifikace. Jsme straníky extenzivního výkladu pojmu kriminalistické stopy a restriktivního výkladu pojmu kriminalistické identifikace, neboť obsah obou pojmů se snažíme charakterizovat na základě vědeckého poznání a z něho plynoucí argumentace. Zatím nás dosažené poznání nevede k tomu, abychom všechny existující formy dekódování informace z kriminalistické stopy subsumovali pod pojem identifikace nebo dokonce kriminalistické identifikace, a to ani u vědomí rychlého vývoje přírodních a technických věd.

2. V teorii kriminalistické identifikace, na rozdíl od praktického kriminalistického identifikačního procesu, není objektem konkrétní materiální objekt jako zlomek objektivní reality, nýbrž jen objekt idealizovaný, abstraktní. Idealizovaným objektem kriminalistické identifikace je objekt ztotožňovaný (identifikovaný) a objekt ztotožňující (identifikující). Ztotožňovaným objektem je objekt, jehož se týká řešení otázky totožnosti a který proto vstupuje do procesu kriminalistické identifikace, aby mohly být zkoumány jeho vlastnosti. Ztotožňujícím objektem je objekt, který sám není ztotožňován, ale odráží vlastnosti působícího objektu, a proto může sloužit jako prostředek kriminalistické identifikace.

²¹³⁾ Srov. např. A. G. Spirkin: Učebnice marxistické filosofie. Svoboda, Praha 1971, str. 146.

²¹⁴⁾ Srov. F. R. Schurich: Zur Definition des Begriffes „Spur“. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, DVP, Berlin 1974, H. 14, S. 21.

V realitě existují tedy jen jednotlivé konkrétní věci a osoby, nadané obecnými vlastnostmi, které slouží k vypracování obecných pojmů (např. ztotožňovaný objekt, ztotožňující objekt). Tyto obecné pojmy zahrnují určitou skupinu věcí nebo osob. Samy o sobě jsou obecné pojmy „v podstatě abstrakcí, čistým výtvořem myšlení a nikoli něčím smyslově existujícím“.²¹⁵⁾

Ztotožňovaným objektem je např. zadržená podezřelá osoba, obuv zadržené podezřelé osoby, hasák a pistole nalezené u zadržené podezřelé osoby apod., pokud jsou podrobovány identifikačnímu zkoumání. Ztotožňovaný objekt je co do své povahy stejnorodý, není třeba jej dále členit. Je zdrojem informace.

Ztotožňující objekt se dělí na dvě skupiny: 1. stopy trestného činu a 2. srovnávací materiály (přirozené a experimentální).

Stopy trestného činu jsou ztotožňující objekty, u nichž se zjišťuje, zda pochází od ztotožňovaného objektu. Jejich charakteristickým znakem je jejich nepochybná souvislost (skutečná, reálná souvislost) s vyšetřovanou událostí. Jsou objekty, jejichž původ je v procesu kriminalistické identifikace zkoumán a je možno je proto nazvat „objekty neznámého původu“. Jsou nositeli informace, tj. informačním signálem (důkazem).

Srovnávací materiály jsou naopak ztotožňující objekty, jejichž původ musí být bezpečně znám a je možno je proto nazvat „objekty známého původu“. Jejich charakteristickým znakem je, že víme, který konkrétní objekt (osoba, věc) je vytvořil.

Nepřikláníme se k názoru těch autorů, kteří mezi objekty kriminalistické identifikace řadí i objekty (osoby, věci), které vytvořily stopy v souvislosti s událostí trestného činu.²¹⁶⁾ Tyto objekty je možno nazvat objekty hledanými (zjišťovanými). V procesu kriminalistické identifikace, má-li mít smysl, nikdy nevíme, zda mezi ztotožňovanými objekty skutečně je či není objekt hledaný. Proto nepovažujeme za správné považovat za ztotožňovaný objekt například nejen páčidlo nalezené při domovní prohlídce u podezřelého, ale i páčidlo, kterým bylo provedeno vloupání, nejen zadrženou podezřelou osobu, ale i ukrývajícího se pachatele, jak činí někteří kriminalisté.²¹⁷⁾ Na jiném místě zmínění autoři však správně uvádějí, že pojmy identifikovaného a identifikujícího objektu jsou zaměřeny na analýzu zejména elementárního odrazu mezi dvěma vzájemně působícími materiálními objekty, kdežto pojmy hledaného a prověřovaného objektu umožňují odhalit podstatu logické stránky procesu dokazování s využitím identifikace.²¹⁸⁾

²¹⁵⁾ Viz A. P. Šeptulin: Dialektika jediničnogo, osobennogo i obščego. Vysšaja škola, Moskva 1973, str. 114.

²¹⁶⁾ Srov. např. B. L. Zotov: tamtéž, str. 12.

²¹⁷⁾ Srov. V. Ja. Koldin a M. Protivinský: tamtéž, str. 27.

²¹⁸⁾ Tamtéž, str. 27.

Nelze tedy slučovat či zaměňovat pojmy ztotožňovaného objektu a hledaného objektu, jak činí např. Kurt Rothe,²¹⁹⁾ a také nelze pojmy „hledaný objekt“ a „prověřovaný objekt“ považovat za další dělení nebo upřesnění pojmu „ztotožňovaný objekt“, jak činí např. M. Ja. Segaj.²²⁰⁾ Jde o dva různé základy dělení, o dva různé párové abstraktní pojmy. Oprávněně v tomto směru kritizoval V. Ja. Koldin J. Musila a L. Kvasničku.²²¹⁾

Prověřovaným objektem je objekt, o němž předpokládáme, že může být hledaným, a proto je zařazen do okruhu objektů ztotožňovaných při kriminalistické identifikaci.

Hledaným objektem je objekt, který zanechal skutečně stopu vyšetřované události a který se může, ale nemusí nalézat mezi objekty ztotožňovanými.

Někteří autoři uvádějí, že hledaný objekt může být jak ztotožňovaným, tak ztotožňujícím nebo současně ztotožňovaným i ztotožňujícím objektem.²²²⁾ S tímto názorem je třeba souhlasit, ale nelze souhlasit s uváděnými příklady (automobil, který zanechal na těle oběti stopy, současně uchoval stopy její krve; pachatel, který zanechal daktyloskopické otisky, současně své ruce umazal barvou, kterou byl natřen sklad apod.).²²³⁾ Vždyť podle krve a barvy lze objekt zařadit jen skupinově. Autoři sami se dožívají do rozporu, když dále tvrdí, že „vymezení odrazů hledaného a prověřovaného objektu je podstatou srovnávacího zkoumání, které se provádí jejich spojením, přiložením a překrytím“. Přece takové objekty, jako je krev, barva apod., nemohou být zkoumány zmíněnými srovnávacími způsoby, jež jsou charakteristické pro kriminalistickou identifikaci znaleckou. Jejich stanovisko, že pojem identifikovaného a identifikujícího objektu se vztahuje i na případy identifikace materiálů a hmot, je tedy nadsazené.²²⁴⁾ Segaj připomíná, že jsou mezi kriminalisty vedeny spory, zda je možno sem řadit i látky tekuté a plynné.²²⁵⁾ Ztotožňujeme se s názorem Belkina a Vinberga, kteří přísně odlišují dva druhy srovnávacích materiálů: „identifikující objekty“ a „objekty pro zjištění shody“.²²⁶⁾ Z toho

²¹⁹⁾ Srov. Kurt Rothe: Die kriminalistische Identifizierung. Schriftenreihe der DVP, H. 5/1956, S. 77.

²²⁰⁾ Viz M. J. Segaj: Zur Methodologie der gerichtlichen Identifizierung. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, Berlin, H. 10/72, S. 20.

²²¹⁾ Srov. V. Ja. Koldin: Objekty a úkoly kriminalistické identifikace v trestně-procesním dokazování. Československá kriminalistika 3/1974, vyd. Magnet, Praha, str. 178.

²²²⁾ Viz V. Ja. Koldin a M. Protivinský: tamtéž, str. 36.

²²³⁾ Tamtéž, str. 36.

²²⁴⁾ Tamtéž, str. 30; viz též M. V. Saltevskij: Teoretičeskije osnovy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti v sudebnoj ekspertize (metodologičeskije i pravovyje problemy). Dokt. dis., Charkov 1969, str. 146.

²²⁵⁾ Viz M. Ja. Segaj: Metodologija sudebnoj identifikacii. RIO MVD USSR, Kijev 1970, str. 25.

lze evidentně učinit závěr, že takové srovnávací materiály jako krev, sliny, zemina apod. neodrážejí fixované znaky jiného objektu, nýbrž své vlastnosti a mohou sloužit jen ke zjištění shody objektů, ke zjištění skupinové příslušnosti objektů — látek.

Saltevsckij uvádí, že vedle ztotožňovaných a ztotožňujících objektů živé a neživé přírody se využívá třetí skupiny objektů materiálního světa, které plní pomocnou funkci při odhalování informace, její fixaci, jejím přetváření, jejím předání, při získávání srovnávacích materiálů a při přepracování informace.²²⁷⁾ Domníváme se, že tyto objekty (viz lupy, hmoty k odlévání stop, měřicí technika atd.) jsou konkrétními pomocnými objekty, které nelze klást do jedné roviny s ideálními (abstraktními) objekty: ztotožňovanými a ztotožňujícími. Kromě toho tyto konkrétní pomocné objekty neslouží jen k získání informace pro proces kriminalistické identifikace, ale i pro jiné způsoby získání informace, např. pro klasifikaci látek apod.

Ztotožňující objekty neznámého původu (stopy) i známého původu (srovnávací materiály) bývají nazývány „prostředky kriminalistické identifikace“, protože slouží ke ztotožnění objektu, který za tím účelem vstupuje do identifikačního procesu. Domníváme se, že toto tvrzení vyžaduje určitého upřesnění. Prostředkem kriminalistické identifikace nejsou totiž hmotní nositelé stop, ale na nich odražené, v podobě znaků zafixované, vlastnosti působícího objektu. Vzhledem k tomu, že tyto vlastnosti nemohou být odrazeny vně nějakého hmotného nositele, lze ztotožňující objekty nazývat prostředky kriminalistické identifikace.

Abstraktní objekty existují jak v teorii kriminalistické identifikace (ztotožňovaný a ztotožňující objekt), tak v nauce trestněprocesní (hledaný a prověřovaný objekt). Doporučujeme toto dělení abstraktních objektů kriminalistické identifikace:

1. hlavní objekty kriminalistické identifikace:
 - a) ztotožňovaný objekt,
 - b) ztotožňující objekt neznámého původu (stopa);
2. pomocný objekt kriminalistické identifikace:
 - ztotožňující objekt známého původu (srovnávací materiál) experimentální, evidenční nebo přirozený).

Toto dělení doporučujeme, abychom odlišili vyšší stupeň prostředčnosti ztotožňujícího objektu známého původu od nižšího stupně prostředčnosti ztotožňujícího objektu neznámého původu.

Ztotožňující objekt neznámého původu, jak jsme již uvedli, je prostředkem ke ztotožnění ve vztahu ke ztotožňovanému objektu. Totéž lze říci

²²⁶⁾ Viz R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika i dokazyvanije. Jurid. lit., Moskva 1969, str. 130.

²²⁷⁾ Srov. M. V. Saltevsckij: tamtéž, str. 196—197.

i o ztotožňujícím objektu známého původu, ale kromě toho je tento objekt i zprostředkujícím faktorem mezi ztotožňovaným objektem a ztotožňujícím objektem neznámého původu. Je tedy pomocným zprostředkujícím objektem ve vztahu k hlavním objektům kriminalistické identifikace, a sice ve vztahu k odhalení a konstatování shody jejich vlastností a znaků.

Dospěli jsme k poznání, že schematicky lze vztahy abstraktních objektů kriminalistické identifikace a využití jejich výsledků v trestněprocesním dokazování znázornit takto:

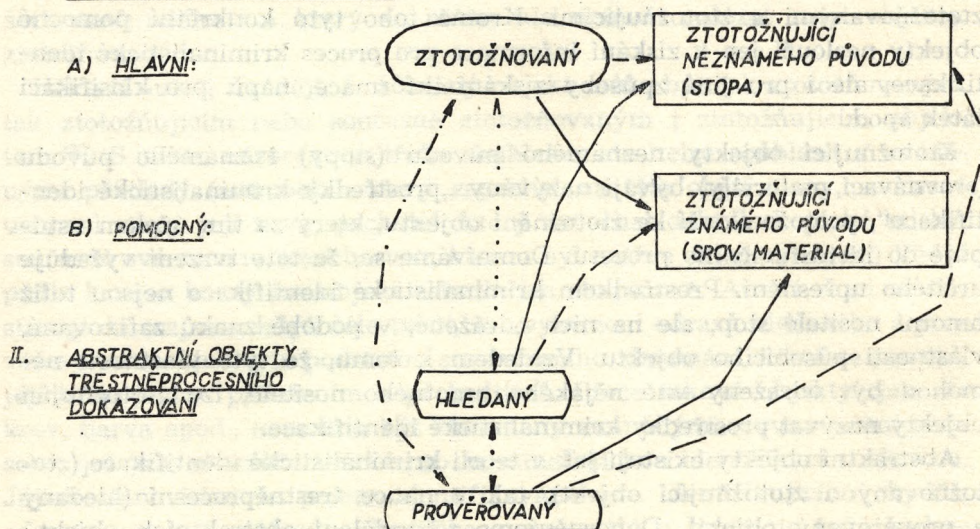
I. ABSTRAKTNÍ OBJEKTY

KRIMINALISTICKÉ IDENTIFIKACE:

A) HLAVNÍ:

B) POMOCNÝ:

II. ABSTRAKTNÍ OBJEKTY TRESTNĚPROCESNÍHO DOKAZOVÁNÍ

ZNÁZORNĚNÍ VZTAHŮ:

- VZTAH SKUTEČNÉHO (REÁLNEHO) ODRAZU
- - - - -→ VZTAH PŘEDPOKLÁDANÉHO (MOŽNÉHO) ODRAZU
-→ VZTAH SKUTEČNÉ (REÁLNÉ) TOTOŽNOSTI
- <.....> VZTAH PŘEDPOKLÁDANÉ (MOŽNÉ) TOTOŽNOSTI

Vzhledem k nutnosti zjednodušení schématu se neuvádějí další možné vztahy, např. pro případ, že hledaný objekt je jak ztotožňovaným, tak ztotožňujícím, nebo pro případ, že dojde ke vstřícným elementárním odrazům apod.

Ke ztotožnění objektu dojde tehdy, potvrdí-li se vztah předpokládané

totožnosti mezi objektem ztotožňovaným a prověřovaným na jedné straně a objektem hledaným na straně druhé. Tím totiž konstatujeme i existenci vztahu původně jen předpokládaného odrazu mezi objektem ztotožňovaným a prověřovaným na jedné straně a ztotožňujícím objektem neznámého původu na straně druhé, a mezi hledaným objektem a ztotožňujícím objektem známého původu.

Kriminalistická identifikace hmotných objektů se provádí metodou srovnávání. Zpravidla se srovnávají ztotožňující objekt neznámého původu (stopa) se ztotožňujícím objektem známého původu (srovnávacím materiálem). Jen výjimečně nebo pomocně lze totiž srovnávat ztotožňující objekt neznámého původu (stopu) se ztotožňovaným objektem in natura. Za srovnávací materiál můžeme v ČSSR považovat přirozeně vzniklý materiál (např. ukázkou písma), experimentálně vzniklý materiál, tj. experimentální stopu (např. zkoušku písma, kontrolní otisk papilárních linií obviněného, sádrový odlitek obuvi zadržené podezřelé osoby, pokusně vystřelenou nábojnici a střelu apod.) i evidenční materiál (např. dekadaktyloskopickou kartu, monodaktyloskopickou kartu aj.). Takto široce je možno u nás chápat srovnávací materiál, protože na rozdíl od SSSR není v našem trestním řádu provedena konkrétní úprava získávání srovnávacích materiálů. Tato problematika je ponechána ke zkoumání a řešení kriminalistice.

V kriminalistické identifikaci se vyskytují i další možnosti srovnávání objektů. Může být porovnáván srovnávací materiál (evidenční, např. dekadaktyloskopická karta) s jiným srovnávacím materiálem, a to přirozeným (např. otiskem papilárních linií na předmětu, který osoba dříve držela v ruce) nebo experimentálním (např. jinou dekadaktyloskopickou kartou). Kriminalistickou identifikací je též srovnávání dvou či více ztotožňujících objektů neznámého původu (stop) z téhož či různých míst činů, neboť výsledkem může být ztotožnění jednotlivého objektu, i když dosud nám neznámého.

§ 7. IDENTIFIKAČNÍ VLASTNOSTI, ZNAKY A POLE

1. Problematika identifikačních znaků byla zkoumána a rozpracována především sovětskými kriminalisty.²²⁸⁾ Identifikační znaky nejsou dorozu-

²²⁸⁾ Viz M. Ja. Segaj: Kriminalističeskaja identifikacija i osobennosti jejo primeneniya v otdelnyh vidach sovetskoj kriminalističeskoj ekspertizy. Avtoref. kand. dis., Kijev 1959, str. 7; N. V. Terziev: Identifikacija i opredelenije rodovoj (gruppovoj) prinadležnosti. Moskva 1961, str. 25–26; A. I. Mancvetova, E. B. Melnikova, V. F. Orlova: Ekspertiza počerka. Teorija i praktika kriminalističeskoj ekspertizy, sb. 6–17, Gosjurizdat, Moskva 1961, str. 8–34; A. R. Šljachov: Organizacija i proizvodstvo kriminalističeskoj ekspertizy, vyp. No. 9–10, Gosjurizdat, Moskva 1962, str. 119; G. L. Granovskij: Osnovy trassologii. VNIIGP, Moskva 1965, str. 27–28; A. A. Eisman: Zaključeniye eksperta. Jurid. lit., Moskva 1967, str. 36; V. Ja. Koldin: Teoretičeskije

mívacími znaky, symboly, umělými kódy, které známe jako dvoustupňové gnoseologické substituty originálů a které označují nějaký předmět, jev nebo proces. Za identifikační znaky považujeme jen ty znaky, které mohou sloužit ke ztotožnění jednotlivého objektu. Nositelem užitečné informace o identifikovaném objektu jsou pouze ty znaky, které odrážejí vlastnosti tohoto objektu.

V kriminalistické literatuře převládá názor, že znak je objektivní odraz vlastnosti.²²⁹⁾ Analogicky, jako neexistují mimo odraz objekty identifikace, neexistují mimo odraz ani identifikační vlastnosti a identifikační znaky. Identifikační vlastnosti a znaky jsou spjaty s procesem odrazu a jsou bez něj nemyslitelné. Mimo poznávací proces nemá pojem znaku žádný smysl, žádný význam. Rozlišení odraženého (vlastnosti) a výsledku odrazu (znaku) je metodologickým předpokladem správné strukturální analýzy identifikačního procesu, správného řešení důležitého problému vztahu smyslového a logického poznání v procesu kriminalistické identifikace. Poznání vlastností ztotožňovaného objektu poznáním identifikačních znaků ztotožňujících objektů determinuje podstatu, cíle i obsah jednotlivých stadií kriminalistického identifikačního procesu.

Eisman²³⁰⁾ uvádí, že pojem vlastnosti je pojem ontologický, jímž se zabývá materialistická dialektika, kdežto znak je pojem formálně logický. Vlastnost charakterizuje věci, jevy samy o sobě, abstrahujíc od způsobu

osnovy i praktika primnenija identifikacii pri rassledovanii i sudebnom rassmotrenii ugovolnych del. Dokt. dis., Moskva 1969, str. 42–49; V. Ja. Koldin: Identifikacionnye priznaki i svojstva. Trudy VNIIE, vyp. 3, Moskva 1971, str. 56–71; M. V. Saltevsij: Teoretičeskije osnovy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti v sudebnoj ekspertize (metodologičeskije i pravovye problemy). Dokt. dis., Charkov 1969, str. 170 až 190; R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika i dokazyvanije. Jurid. lit., Moskva 1969, str. 170–190; L. A. Vinberg: Sravnenije kak metod issledovanija v kriminalističeskoj identifikacionnoj ekspertize. VŠ MVD SSSR, Moskva 1972, str. 29–31; V. Ja. Koldin a M. Protivinský: Teorie identifikace a metodika jejího využití při vyšetřování trestních věcí. SVŠ FMV, Moskva–Praha 1975, str. 27–30, aj.

²²⁹⁾ Viz např. V. Ja. Koldin a M. Protivinský: tamtéž, str. 28; V. Ja. Koldin: Teoretičeskije osnovy i praktika primnenija identifikacii pri rassledovanii i sudebnom rassmotrenii ugovolnych děl. Dokt. dis., Moskva 1969, str. 44; M. Ja. Segaj: Metodologija sudebnoj identifikacii. RIO MVD USSR, Kijev 1970, str. 173; V. Ja. Koldin: Identifikacija pri proizvodstve kriminalističeskich ekspertiz. Gosjurizdat, Moskva 1957, str. 13; M. V. Saltevsij: Teoretičeskije osnovy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti v sudebnoj ekspertize (metodologičeskije i pravovye problemy). Dokt. dis., Charkov 1969, str. 171; A. A. Eisman: Zaključenije eksperta (strukтура i naučnoje obosnovanije). Izd. Jur. lit., Moskva 1967, str. 36–37; M. Ja. Segaj: Kriminalističeskaja identifikacija i osobennosti jejo primnenenija v otdelnych vidach sovetskoj kriminalističeskoj ekspertizy. Avtoref. kand. dis., Kijev 1959, str. 7; A. R. Šljachov: Organizacija i proizvodstvo kriminalističeskoj ekspertizy v SSSR. Sb. Teorija i praktika kriminalističeskoj ekspertizy, No. 9–10, Moskva 1962, str. 119; A. I. Mancvetova, E. B. Melnikova, V. F. Orlova: Ekspertiza počerka. Sb. Teorija i praktika kriminalističeskoj ekspertizy, No. 6–7, Moskva 1961, str. 8, 34; G. L. Granovskij: Osnovy trasologii. VNIOP, Moskva 1965, str. 27–28; A. I. Mancvetova: Častnyje priznaki počerka. Moskva 1960, str. 3.

²³⁰⁾ Srov. A. A. Eisman: Zaključenije eksperta (strukтура i naučnoje obosnovanije). Izd. Jur. lit., Moskva 1967, str. 35.

jejich poznání, od jejich „myšlenkového zpracování“. Znak je pojem, který se formuje s přihlédnutím ke způsobům a prostředkům poznání skutečnosti, odráží fakty objektivní skutečnosti a zvláštnosti poznání těchto faktů.

Znak je materializovaný obraz vznikající v procesu vzájemného působení objektů, odráží nějakou vlastnost působícího objektu a tím uchovává informaci o tomto objektu pro budoucnost.

Hovoříme-li o znaku jako identifikačním znaku v kriminalistickém slova smyslu, pak nemá význam považovat za znak i jevy (jako znak podstaty, kterou vyjadřují) a jednání (jako znak příčiny, která je vyvolává). V kriminalistickém identifikačním procesu je totiž možno ztotožnit jednotlivý objekt pro účely trestněprocesního dokazování jen podle určitých druhů znaků — odražených vlastností, nikoli podle znaků — odražených jevů a jednání. Obecně však lze v kriminalistice využít všech zmíněných znaků (vlastností, jevů, jednání), jak je uvádí L. O. Reznikov.²³¹⁾

Někteří kriminalisté hovoří o druhotných (odvozených) znacích, které odrážejí prvotní znaky bezprostředně náležející objektům.²³²⁾ Znamená to, že ztotožňují pojem „vlastnost věcí“ a „prvotní znak věcí“ a za druhotný znak považují odraz prvotních znaků, např. ve stopě. Výsledek odrazu se však vždy liší od odraženého a znak se tedy liší od vlastnosti, kterou odráží. Předání informace o ztotožňovaném objektu ve znacích odrazu je spojeno s jejím přetvořením, znehodnocením nebo i s úplnou ztrátou. Domníváme se proto, že znak je projevem (odrazem) vlastností objektu a že znak ve stopě in natura je prvotním znakem (materiálním obrazem — negativním). Za druhotný (odvozený) znak považujeme proto až znak v pořízené kopii stopy, např. v sádrovém odlitku, na daktyloskopické fólii, fotografii apod., (jsou to materiální obrazy — pozitivní). Stejně tak považujeme za prvotní znak obraz vlastnosti ztotožňovaného objektu ve srovnávacím materiálu (sádrovém odlitku, kontrolních otiscích prstů, fotografiích aj.), který slouží k porovnání s kopií stopy. Mezi odraženým objektem a jeho obrazem, zafixovaným v odrážejícím objektu prvotním či odvozeným (kopií), vzniká shodnost. Podle Eismana „shodnost v tomto smyslu znamená, že každému elementu struktury originálu odpovídá element struktury kopie (odrazu) a každému spojení prvků elementů odpovídá spojení druhých elementů“.²³³⁾ Takový izomorfismus může mít charakter prosté geometrické podobnosti (vnější formy), kinematické podob-

²³¹⁾ Srov. L. O. Reznikov: Gnoseologičeskije voprosy semiotiki. Izd. MGU, 1964.

²³²⁾ Viz např. A. A. Eisman: tamtéž, str. 37; R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika i dokazyvanije. Jur. lit., Moskva 1969, str. 96; M. V. Saltevskij: Teoretičeskije osnovy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti v sudebnoj ekspertize (metodologičeskije i pravovyje problemy). Dokt. dis., Charkov 1969, str. 184.

²³³⁾ Viz A. A. Eisman: tamtéž, str. 38.

nosti (pohybujících se elementů) nebo dynamické podobnosti (jednajících sil).

K překrytí pojmu identifikační vlastnost a identifikační znak dochází podle nás pouze v případě, kdy objekty jsou oddělenými částmi celku a kdy se fakt, že pocházejí z jednoho celku, zkoumá analýzou jejich vnější stavby (lomu, řezu, stříhu a povrchu), nikoli jejich vnitřní struktury (substance). V takovém případě se totiž neodrazila vlastnost jednoho předmětu na druhém, ale je možno ztotožnit celek podle shodných vnějších vlastností částí. Zde nelze hovořit o odrazu vlastností, nýbrž o projevu vlastností, i když k němu v částech celku došlo v důsledku odrazu události trestného činu v materiálním prostředí.

Identifikovaný objekt musí mít dostatečně výrazné identifikační znaky a musí být způsobilý opakovaně je odrážet. Tyto vlastnosti a způsobilosti nemají objekty sypké, tekuté a plynné, a proto nemohou být objektem kriminalistické identifikace.²³⁴⁾

Identifikační znaky musí splňovat tyto požadavky: relativní stálost, originálnost, nikoli častý výskyt, specifičnost a způsobilost být odhaleny, zajištěny a zkoumány srovnáváním. K jejich výskytu uvádí V. Ja. Koldin: „Identifikační významnost té či oné vlastnosti objektu závisí na frekvenci jejího výskytu ve výchozím souhrnu ztotožňovaných objektů, ale nikoli na frekvenci jejího odrazu v identifikujících objektech.“²³⁵⁾ Z této závislosti plyne, že ke stanovení identifikační významnosti je třeba spočítat frekvenci výskytu vlastností ztotožňovaných objektů a nikoli jejich odrazů — znaků.

Zjistí-li se v procesu srovnávacího zkoumání ve ztotožňujících objektech vedle znaků shody i znaky odlišnosti, je třeba zjistit jejich příčinu, původ. Podle Guseva mohou být znaky odlišnosti: 1. důsledkem změny samotného ztotožňovaného objektu v době mezi vznikem ztotožňujícího objektu neznámého původu a ztotožňujícího objektu známého původu, 2. důsledkem různých podmínek při předání znaků ztotožňovaného objektu různým ztotožňujícím objektům, 3. důsledkem změny ztotožňujících objektů po jejich vzniku.²³⁶⁾

Při kriminalistické identifikaci se uskutečňuje zpravidla přechod od obecného přes zvláštní k jednotlivému, který je kvalitativním skokem v procesu ztotožňování, v procesu individualizace. V jednotlivých materiálních objektech jsou jedinečné (zvláštní, speciální) vlastnosti jistými odchylkami, jejichž původ je spjat s procesem jejich vzniku (např. při

²³⁴⁾ Týž názor vyslovuje i R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika i dokazyvanije. Jurid. lit., Moskva 1969, str. 97.

²³⁵⁾ Viz V. Ja. Koldin: Identifikacionnyje priznaki i svojstva. Trudy VNIISE, выпуск 3, Moskva 1971, str. 68.

²³⁶⁾ Srov. A. A. Gusev: Ustanovlenije ličnosti po priznakam vnešnosti. Moskva 1954, str. 28.

výrobě) a jejich existencí (např. používáním, uskladněním, opravami apod.). Jedinečné vlastnosti objektu vznikají tedy v důsledku náhodného souběhu okolností a lze je považovat za náhodné. Naopak s obecným, např. obecnými vlastnostmi objektu, je spjata nutné. Obecné totiž vzniká vždy a všude, kdy a kde nastanou potřebné podmínky (viz např. při sériové typizované výrobě nástrojů jejich stejný tvar, váha, rozměry apod.). Podle Šeptulina z toho plyne poznatek, že „vzájemná souvislost jedinečného a obecného může vystupovat jako vzájemná souvislost náhodného a nutného“.²³⁷⁾

Kvalitativní charakteristika identifikačních znaků předchází vždy charakteristice kvantitativní, kterou vrcholí hodnocení praktické neopakovatelnosti zjištěného souhrnu identifikačních znaků v jiném, stejnorodém objektu.

Identifikační znaky jsou v kriminalistické literatuře různě děleny a klasifikovány, např. na podstatné a nepodstatné, na obecné (typické – skupinové, rodové, druhové) a zvláštní (speciální, individuální – markanty), statické a dynamické, vnější (mechanické) a vnitřní (fyzikální, chemické), stálé (nezměnitelné), relativně stálé a nestálé (změnitelné), původní (prvotní) a odvozené (druhotné), specifické a nespecifické apod. Jsme názoru, že identifikační znaky nemohou být charakteru vnitřního. Vnější vlastnosti (prostorově geometrické, např. geometrická forma, forma reliéfu a mikroreliéfu) nejsou rozděleny v celé hmotě celku a mohou se odrážet v jiných objektech jako znaky. Naproti tomu vnitřní vlastnosti (vnitřní složení hmoty, její struktura, vodivost, tvrdost, magnetičnost apod.) jsou rozptýleny v celé hmotě i v částech z ní oddělených. Při odrazu události v objektivní realitě se tyto vlastnosti nefixují v podobě znaků, nýbrž zůstávají týmiž vlastnostmi. Můžeme je odhalit jen zkoumáním samotných objektů – částí, které jsou odrazy – stopami trestného činu (viz skvrny krve, barvy, části vláken apod.). Přesto někteří kriminalisté uvádějí jako samostatnou skupinu identifikačních vlastností nebo znaků vnitřní složení,²³⁸⁾ anebo i jiné vnitřní vlastnosti, např. nejrůznější technické parametry objektů, vlastnosti fyzikální, u člověka duševní vlastnosti apod.²³⁹⁾ Je evidentní, že v kriminalistickém slova smyslu se podle těchto vlastností neidentifikují žádné objekty, nýbrž se jen zkoumají k získání jiných poznatků, informací, jež jsou kriminalisticky relevantní. Sami autoři zmíněné práce hledají východisko v tom, že vedle pojmu „kriminalistická

²³⁷⁾ Viz A. P. Šeptulin: Dialektika jedinečného, osobennogo i obščego. Vyššaja škola, Moskva 1973, str. 125.

²³⁸⁾ Viz Pješčak a kol.: Základy kriminalistiky. Vysokoškolská učebnice. Naše vojsko, Praha 1976, str. 55; M. Ja. Segaj: Kriminalističeskaja identifikacija i osobennosti jejo primenenija v otdelnych vidach sovetскоj kriminalističeskоj ekspertizy. Kand. dis., Kijevskij NIISE, MJU USSR, Kijev 1959, str. 122–125.

²³⁹⁾ Viz např. J. Pješčak a kol.: tamtéž, str. 55.

identifikace“ používají širší pojem „identifikace v kriminalistice“, který se již dříve objevil v některé sovětské kriminalistické literatuře.²⁴⁰⁾

Pozoruhodná je Vinbergova klasifikace znaků, podle nichž se ztotožňuje objekt nebo zjišťuje jeho skupinová příslušnost.²⁴¹⁾ Rozeznává znaky (uvádíme zestručněně — M. P.): 1. odlišitelné a současně stálé, tj. obecné klasifikační znaky (např. různé základní vzory daktyloskopické), 2. odlišitelné, ale nikoli stálé, např. řídce se vyskytující vnější znaky člověka, tzv. zvláštní znamení,²⁴²⁾ 3. stálé, ale nikoli odlišitelné, zejména stopy způsobené částmi, elementy objektu (např. jednotlivé papilární linie). Pro kriminalistickou identifikaci je nejvýznamnější skupina druhá.

Zobecníme-li vpředu uvedené, znamená to, že určitým stavem jednotlivého konkrétního objektu, který je předmětem kriminalistického zkoumání, jsou jak vlastnosti obecné, tak jedinečné, jak kvalita a podstata, tak obsah a protikladnost. Zvláštními vlastnostmi je v jednotlivém objektu všechno, co jej odlišuje od jiných jednotlivých objektů téhož druhu, tj. co je pro něj specifické. Jedinečné vždy ukazuje odlišnost jedněch materiálních objektů od jiných materiálních objektů, a proto vždy vystupuje jako zvláštní. To však neznamená, že jedinečné a zvláštní jsou totožné pojmy, neboť všechno jedinečné je zvláštní, ale nikoli vše zvláštní je jedinečné. Vždyť i obecné může být zvláštním. Tedy pojem zvláštního je širší než pojem jedinečného.

2. V kriminalistické literatuře se objevuje též pojem „identifikační pole“. Rozumíme jím okruh určitého druhu identifikačních vlastností objektu, které se odrazily v jiném objektu jako identifikační znaky. Někteří kriminalisté, s nimiž se i my ztotožňujeme, řadí do identifikačních polí jen ty druhy identifikačních vlastností a znaků, které mohou vést ke ztotožnění jednotlivého objektu, jiní i ty druhy vlastností, které mohou sloužit ke skupinovému zařazení, ke klasifikaci.

Saltevskij uvádí jako druhy zdrojů identifikační informace, tj. jako identifikační pole, formu, typologii a strukturu ztotožňovaného objektu bez ohledu na jeho druh (člověk živý či mrtvý, zvíře, předmět). U člověka a zvířete řadí jako další zdroj identifikační informace dynamiku a jen u člověka ještě hlas a řeč.²⁴³⁾

Podle V. Ja. Koldina existuje tento obecný systém vědeckotechnické

²⁴⁰⁾ Viz např. R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika i dokazyvanije. Jurid. lit., Moskva 1969, str. 108.

²⁴¹⁾ Srov. L. A. Vinberg: Sraivnenije kak metod issledovaniija v kriminalističeskoj identifikacionnoj ekspertize. VŠ MVD SSSR, Moskva 1972, str. 29–31.

²⁴²⁾ Někteří autoři je nazývají nahodilými znaky na rozdíl od nutných (viz např. N. A. Selivanov: Identifikacija kak metod kriminalističeskogo issledovaniija. V sb. Voprosy kriminalistiki i sudebnoj ekspertizy, No. 5, Dušanbe 1966, str. 21.

²⁴³⁾ Srov. M. V. Saltevskij: Teoretičeskije osnovy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti v sovětskoj ekspertize (metodol. i pravovyje problemy). Dokt. dis., Charkov 1969, str. 231.

identifikace: I. předmětná identifikace (osob, zvířat, předmětů); II. látková identifikace (látek tvrdých, polotvrdých, sypkých, tekutých, plyných); III. identifikace podle oddělení části z celku (předmětně látková identifikace); IV. biologická identifikace (identifikace biologických skupin a jedinců); V. identifikace podle stop současného nepředmětného působení na několik předmětů; VI. identifikace podle způsobu jednání a funkčně dynamických komplexů; VII. identifikace skupin stejnorodých výrobků podle znaků technologie výroby.²⁴⁴⁾ Na témže místě Koldin uvádí, podle čeho, tzn. v mezích jakých identifikačních polí se identifikace provádí. U I. skupiny: 1. podle stop odrážejících vnější stavbu, 2. podle fotografií; u II. skupiny: 1. podle znaků anatomického složení, 2. podle znaků molekulárního složení, 3. podle znaků krystalické stavby; u III. skupiny: 1. identifikace podle oddělené části monolitního celku, 2. identifikace podle oddělené části složeného objektu; u IV. skupiny: 1. identifikace biologického typu, rodu, druhu, poddruhu atd., 2. identifikace jedince; u V. skupiny neuvádí; u VI. skupiny: 1. identifikace podle způsobu spáchání trestného činu, 2. identifikace podle písma, 3. identifikace podle hlasu, chůze apod.; u VII. skupiny neuvádí. V tomto systému, který je též modelem nikoli jen kriminalistické identifikace, nýbrž identifikace v širokém slova smyslu, je nedostatkem to, že autor uvádí u některých skupin identifikační pole, u jiných jen druhy objektů.

Termín „identifikační pole“ počal původně užívat místo pojmu „kvalita, vlastnost“ A. A. Eisman,²⁴⁵⁾ podle něhož se identifikační podstata člověka projevuje početným systémem identifikačních polí: rysy zevnějšíku, zvláštnostmi vnější stavby rukou, nohou, zubů; návyky psaní, chůze, manýrami, chováním; hlasem, pachem, substanciálními vlastnostmi tkání apod.

Náhodné odchylky jednotlivých materiálních objektů nemohou přesáhnout určitý rámec, nemají-li se tyto objekty změnit v jiný objekt. Např. člověk, aby zůstal fyzicky a duševně zdravým člověkem, musí mít určitý rámec identifikačních polí. Kdyby ztratil některé identifikační pole, např. okruh funkčních a dynamických vlastností, stává se člověkem nepohyblivým, neschopným chodit, psát, mluvit, anebo člověkem mrtvým. Identifikační pole jsou zejména v kvantitativním vztahu obecná. Odchylky jsou možné jen uvnitř jednotlivých identifikačních polí (např. markanty v obrazcích papírných linií) a tvoří jedinečné (zvláštní) ve vztahu kvantitativním i kvalitativním (počet a charakter markantů). Tedy kvantita

²⁴⁴⁾ Viz V. Ja. Koldin: *Teoretičeskije osnovy i praktika primenenija identifikacij pri rassledovanii i sudebnom rassmotrenii ugolovnych del.* Dokt. dis., Moskva 1969, str. 186–187.

²⁴⁵⁾ Srov. A. A. Eisman: *Zaključeniye eksperta (struktura i naučnoje obosnovaniye).* Izd. Jurid. lit., Moskva 1967, str. 45–46.

a kvalita obsahují prvky jedinečného (např. markantů) i obecného (např. obrazců papilárních linií), nutného (obrazců papilárních linií) i náhodného (markantů).

§ 8. ZJIŠTĚNÍ CELKU PODLE JEHO ČÁSTÍ A ZJIŠTĚNÍ KONKRÉTNÍHO ZDROJE PŮVODU

1. Vztah celku a části považujeme za zvláštní formu vztahu totožnosti. Může jít o totožnost buď na úrovni individualizace či na úrovni skupinové příslušnosti nebo na obou těchto úrovních současně.

Část a celek je tedy „takovým vztahem, v němž část, strukturální jednotka je relativně podržena celku a celek ve vztahu k části má organizující charakter.“²⁴⁶⁾ Podle povahy souvislosti částí rozděluje A. G. Spirkin různé systémy na tři základní typy celostnosti.²⁴⁷⁾ K prvním patří neorganizované (sumární) celky, např. stoh sena, hromada zrní aj. Sem patří i konglomerát, tj. mechanické spojení něčeho různorodého, např. hornin z oblázků, písku, šterku apod. V neorganizovaném celku je souvislost čistě vnější a má mechanickou povahu. K druhému typu celostnosti patří organizovaná celostnost, např. atom, molekula, krystal, sluneční soustava apod. Skladebné prvky jsou v relativně stálé a zákonité vzájemné souvislosti. K třetímu typu celostnosti patří organická celostnost, jako např. organismus, biologický druh nebo společnost. Její charakteristickou vlastností je samovývoj a autoreprodukce částí.

Někteří kriminalisté hovoří o „identifikaci celku podle částí“²⁴⁸⁾ jiní o „identifikaci objektů podle jejich částí“²⁴⁹⁾ jiní o „identifikaci podle oddělené části celku“²⁵⁰⁾ jiní o „zvláštním druhu trasologické identifikace“²⁵¹⁾ apod. Většina autorů řadí do tohoto identifikačního procesu dvě formy (dva případy): 1. zkoumání a porovnávání vnějších znaků částí celku, 2. zkoumání a porovnávání vnitřní struktury, substancionálního složení částí celku.

²⁴⁶⁾ Viz I. A. Kučerov: Sootnošeniye toždestva i različija. Nauka i tehnika, Minsk 1968, str. 108.

²⁴⁷⁾ Srov. A. G. Spirkin: Učebnice marxistické filosofie. Svoboda, Praha 1971, str. 180.

²⁴⁸⁾ M. I. Rozanov: Ob identifikacii celogo po častjam. Kriminalistika i sudebnaja ekspertiza, vyp. 4, RIO MOOP USSR, Kijev 1967, str. 204–211.

²⁴⁹⁾ M. Ja. Segaj: Kriminalističeskaja identifikacija i osobennosti jejo primeneniija v otdelnych vidach sovetskoj kriminalističeskoj ekspertizy. Kand. dis., Kijevskij NIISE MJU USSR, Kijev 1959, str. 33; M. Ja. Segaj: Metodologija sudebnoj identifikacii. Red. izd. otdel MVD USSR, Kijev 1970, str. 100. Zde hovoří Segaj o dvou formách vnitřního odrazu rozdělených objektů: a) strukturální — odraz struktury rozdělených objektů, vyjadřující integraci fyzikálních těles, zákon souvislosti těch prvků, které tvoří celistvý systém; b) substanciální — odraz atomového, molekulárního a buněčného složení rozdělených objektů.

²⁵⁰⁾ V. Ja. Koldin: tamtéž, str. 182.

²⁵¹⁾ Kolektiv autorů: Kriminalistika. Vysokoškolská učebnice. Překlad z ruštiny. Naše vojsko, Praha 1966, str. 100.

Někteří kriminalisté uvádějí, že obě formy mohou sloužit k identifikačním účelům.²⁵²⁾ Prvá forma nevyvolává pochybnosti, že se jedná o kriminalistickou identifikaci. Lze však druhou formu uznat též za identifikaci celku podle jeho částí? Domníváme se, že nikoli, neboť jednotlivé části jsou stopami rovnosti, které v zásadě mohou sloužit jen k určení skupinové příslušnosti a nikoli ke zjištění konkrétního celku, i když je někdy možno provést velmi úzké druhové zařazení.²⁵³⁾ Jinou otázkou je, že v praxi se zpravidla provádí komplexní zkoumání zmíněných objektů, tj. jak trasologické, tak chemické, fyzikální a jiné. Jen trasologická identifikace může vést ke ztotožnění jednotlivého objektu (celku), kdežto zkoumání přírodovědná mohou zjištěním skupinové příslušnosti jen podepřít výsledek trasologické identifikace.

Celek podle částí se identifikuje trasologickým zkoumáním především tím, že se porovnávají:

1. linie a plochy lomů, linie řezů, stříhů a přetržení na jednotlivých částech,
2. vnější struktura, reliéf a mikroreliéf materiálu jednotlivých částí, např. vlastnosti (znaky) vzniklé při opracování povrchu materiálu nástroje, vlastnosti stavby dřevoviny, kresby, nápisy, texty na papíru, tkaninách apod.

V praxi se setkáváme často s částmi celku, které vznikly mechanickým působením. Mechanické systémy podle složitosti jejich organizace dělí Kučerov²⁵⁴⁾ na 3 základní druhy: 1. prosté (kámen, tužka, oděv), jejichž přerážením, zlomením, přetržením vznikají části, jež je možno zkoumat podle formy linie oddělení, a není-li to možné, pak jen podle substanciálního identifikačního pole (tj. určení skupinové příslušnosti); 2. složené (např. hodinový mechanismus), jejichž části vznikají rozborkou, vyjmutím a jsou zkoumány trasologicky; 3. kompletní, skládající se z několika objektů, které nejsou spojeny bezprostředně, ale doplňují se (např. pár bot, housle a smyčec aj.); zjišťují se trasologickým zkoumáním stopy vzájemného tření apod. M. Ja. Segaj²⁵⁵⁾ hovoří jednak o odražených znacích rozdělení objektu, jednak o kontaktu objektů (částí). Znaky rozdělení objektů slouží ke zjištění příslušnosti dvou či více stejnorodých objektů k jednomu celku (viz např. utržení části listiny podle linie přetržení). Trasologické stopy kontaktu částí mechanismu zbraně umožňují zjistit příslušnost ně-

²⁵²⁾ Např. Siegfried Siebert: Zur kriminalistischen Untersuchung und forensische Wissenschaften. Humboldt-Univ. zu Berlin, 1967, S. 150.

²⁵³⁾ Analogický názor lze vyvodit i z tvrzení Kolektiv autorů: Kriminalistika. Vysokoškolská učebnice, překlad z ruštiny. Naše vojsko, Praha 1966, str. 101.

²⁵⁴⁾ Viz I. A. Kučerov: tamtéž, str. 115–117.

²⁵⁵⁾ Srov. M. Ja. Segaj: Kriminalističeskaja identifikacija i osobennosti jejo priimenenija v otdelnych vidach sovetskoj kriminalističeskoj ekspertizy. Kand. dis., Kijevskij NIISE MJU USSR, Kijev 1959, str. 33.

kolika nestejnorodých objektů (částí) k určitému složenému celku. Také Koldin uvádí oba tyto případy. Druhý nazývá „vzájemným působením stýkajících se částí složeného objektu“.²⁵⁶⁾

Segaj uvádí, že „stejně jako při skupinové identifikaci jsou srovnávané objekty jen identifikujícími, neboť ztotožňovaným je celý objekt, k němuž dříve patřily srovnávané části“.²⁵⁷⁾ S tím je třeba souhlasit, ovšem nikoli, pokud jde o části (částice) látek, jejichž zkoumání nemůže sloužit k individualizaci objektu.

Siebert uvádí tyto podstatné identifikační znaky na zůstavených částech:

- strukturu plochy po lomu, trhu a stříhu;
- kontury míst oddělení;
- celková vnější forma a velikost (vnější ohraničení) nepoškozeného nebo nezměněného dílu zůstavené části;
- charakter povrchu (strukturní povrchové formování, tovární znaky, vzory aj.);
- viditelná struktura vrstvení na ploše oddělení;
- na plochách oddělení zobrazené znaky nástroje nebo předmětu použitého k oddělení (pokud jde o zkoumání z hlediska trasologického a pro ně charakteristický morfologický identifikační důkaz);
- na plochách oddělení ulpělé materiální části pocházející od náradí nebo předmětů použitých k rozdělení;
- ulpělé nebo nanesené látky (barva, prach nebo špína, saze apod.) na povrchu zůstavené části;
- vnitřní (látkově podmíněné) strukturální vlastnosti materiálu (chemické prvky, fyzikální a biologické vlastnosti).²⁵⁸⁾

Týž autor řadí části rozděleného celku v systému věcných důkazů do kriminalistické kategorie zbytků (zanechaných, zůstavených reálií), a proto je nepovažuje za stopy v užším čili vlastním kriminalistickém smyslu analogicky, jako vystřelené střely a nábojnice, zbraně, součástky oděvu, knoflíky, náradí apod.²⁵⁹⁾ Charakterizuje je však jako nositele stop, protože jsou na nich zobrazeny stopy, a tudíž je zahrnuje do objektů zkoumání, jimiž se zabývá nauka o stopách. Některé tyto stopy řadí do kategorie originálních tvarových stop (plochy lomu nebo okraje trhu), které umožňují rekonstrukci vzájemné příslušnosti částí dříve nerozděleného celku. Jiné stopy (vznikající při použití náradí) řadí do re-

²⁵⁶⁾ Viz V. Ja. Koldin: Teoretičeskije osnovy i praktika primenenija identifikacii pri rassledovanii i sudebnom rassmotrenii ugovolnyh del. Dokt. dis., Moskva 1969, str. 182.

²⁵⁷⁾ Viz M. Ja. Segaj: tamtéž, str. 33. Týž názor má i Siegfried Siebert: Zur kriminalistischen Untersuchung und Identifizierung von Passstücken. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, Humboldt-Univ. zu Berlin, 1967, S. 157.

²⁵⁸⁾ Viz Siegfried Siebert: tamtéž, S. 156.

²⁵⁹⁾ Viz Siegfried Siebert: tamtéž, S. 152–153.

produkčních stop. Reprodukční charakter tohoto druhu stop vyplývá z toho, že tyto stopy reprodukuji části morfologické (vnější) struktury, např. řeznou plochu použitého nářadí (sekyry, dláta, kleští, nůžek apod.). Vzniklé zobrazení umožňuje poznat formu, velikost a jiné vnější vlastnosti působícího objektu, zjistit druh použitého nářadí nebo konkrétní nářadí identifikovat a konečně za příznivých podmínek též zjistit vzájemnou příslušnost částí. Zmíněný autor uvádí i dvojitou stopu (např. na obou koncích přeštipnutého drátu), kombinace stop reprodukčních a originálních (např. je-li drát zčásti přeštipnut, zčásti zlomen), stopy tovární výroby na předmětu aj.

Domníváme se, že charakter oddělených a zůstavených částí celku i druh identifikační informace, kterou z nich můžeme dekodovat, vyžadují, aby tyto věcné důkazy nebyly řazeny do typu jiného věcného důkazu, který může být prostředkem ke zjištění pachatele trestného činu, nýbrž do stop jako typu věcného důkazu. Vedou nás k tomu vážné důvody. Sám Siebert uznává, že povaha těchto věcných důkazů si vyžaduje zkoumání metodami kriminalistické nauky o stopách. Kromě toho je možno konstatovat: mechanicky oddělené části pevného celku jako nositelé stop jsou analogickými objekty (hmotnými substráty) jako u jiných druhů stop, např. u stop podobnosti nebo transformované ekvivalentnosti. Siebertem uváděné originální stopy jsou podle nás stopami podobnosti a reprodukční stopy jsou stopami transformované ekvivalentnosti. Nositele těchto stop také nevylučujeme obecně ze stop jako typu věcných důkazů, pokud nejsou nositeli dalších informací, tj. pokud nejsou jinými typy věcného důkazu. I části celku (látek pevných, kapalných a plyných), které jsou zkoumány nikoli kriminalistickými (zejména trasologickými), nýbrž přírodovědními metodami z hlediska jejich látkového složení, považujeme za stopy, a to stopy rovnosti.²⁶⁰⁾

Stopy mechanického oddělení části z celku řadíme tedy do materiálních stop podobnosti, a to vedle stop-vtisků a stop-otisků. Vznikají při vzájemném působení objektů v důsledku předání energie. Naproti tomu stopy rovnosti látek pevných, kapalných a plyných vznikají při vzájemném působení objektů, při němž se odraz projevuje formou předání části hmoty jedním objektem druhému, v nichž jsou obsaženy vlastnosti odraženého objektu — celku. Tento celek je však zjistitelný jen na úrovni skupiny — rodu, druhu, nelze zjistit objekt jednotlivý, konkrétní. Proto nelze tyto části nějakého původního celku nazývat objekty ztotožňujícími. Skupina (rod, druh), jako pojmy obecné, abstraktní, nemohou podle nás být objektem kriminalistického ztotožnění, nýbrž jen objektem tzv. ztotožnění pří-

²⁶⁰⁾ Viz M. Protivinský: Kriminalistická stopa. Studie o metodologických základech kriminalistické nauky o stopách. Univerzita Karlova, Praha 1976, str. 70–73.

rodovědního a formálně logického. Při každé jiné koncepci hrozí nebezpečí záměny individuálního ztotožnění a skupinového ztotožnění v trestním řízení, které může mít nepříznivé důsledky pro proces zjišťování objektivní pravdy a pro zachování zásady socialistické zákonnosti.

2. Poměrně málo autorů uvádí jako objekt kriminalistické identifikace konkrétní zdroj původu. Zastáncem zdroje původu jako samostatného objektu kriminalistické identifikace je především V. Ja. Koldin a někteří další.²⁶¹⁾

Při identifikaci tohoto druhu objektu se vychází z předpokladu, že technologický proces je svérázným typem odrazu. Identifikujícími objekty jsou v tomto případě různé výrobky (např. dopravní prostředky, střelné zbraně, potraviny, cigarety, hřebíky, papír, tkaniny aj.), které jsou „stopou“ výrobního procesu. Koldin uvádí, že z výrobků je možno vyčlenit informaci: a) o samotných procesech opracování výrobku (suroviny, obalu, uskladnění), b) o strojích nebo o náradí, na nichž nebo jimiž byl výrobek zhotoven. Proces odrazu vlastností není v daném případě jedinečný, nýbrž mnohostranný, a jeho podmínky jsou jednotné, standardní. To vede ke vzniku stejnorodých odrazů (odrazů stejného druhu), které jsou předpokládány i státními normami.²⁶²⁾

Jiní kriminalisté proti tomuto stanovisku vystupují nebo je zpochybňují, např. M. V. Saltevsij²⁶³⁾ a Bělkin s Vinbergem.²⁶⁴⁾ Bělkin a Vinberg uvádějí, že zjištění společného zdroje původu nelze uznat za „zvláštní druh kriminalistické expertizy“ nebo nahlížet individuální identifikaci jako prostředek k vyjasnění zdroje původu. Zjištění společného zdroje původu považují za variantu zjištění skupinové příslušnosti, tj. za variantu klasifikace.

Domníváme se, že jde v podstatě o zjištění skupinových znaků a vlastností, tj. o skupinové zařazení objektů. Eventuální závěr, že byl v důsledku komplexního hodnocení všech důkazů zjištěn jedinečný pramen vzniku výrobků, tj. konkrétní hledaný objekt (závod, stroj, náradí nebo i osoba — zhotovitel), je myšlenkovým procesem, který přísluší orgánu činnému

²⁶¹⁾ Srov. V. Ja. Koldin: tamtéž, str. 183; V. Ja. Koldin a M. Protivinský: Teorie identifikace a metodika jejího využití při vyšetřování trestních věcí. Moskva—Praha, SSV FMV, Praha 1975, str. 38 a dále; V. Ja. Koldin: Identifikace a její úloha při zajišťování pravdy v trestních věcech. Univerzita Karlova, Praha 1972, str. 26; G. K. Gimón: K voprosu ob ustanovlenii jedinogo istočnika proizvodstvennogo proischoždenija objektov — večestvennyh dokazatelstv. Voprosy kriminalistiki i sudebnoj ekspertizy, izd. VŠ, Minsk 1970, str. 114–120.

²⁶²⁾ Srov. V. Ja. Koldin: Teoretičeskije osnovy i praktika primenenija identifikacij pri rassledovanii i sudebnom rassmotrenii ugolovnyh del. Dokt. dis., Moskva 1969, str. 183–184.

²⁶³⁾ M. V. Saltevsij: Teoretičeskije osnovy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti v sudebnoj ekspertize (metodologičeskije i pravovyje problemy). Dokt. dis., Charkov 1969, str. 274, 276.

²⁶⁴⁾ R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika i dokazyvanije. Jurid. lit., Moskva 1969, str. 110–111.

v trestním řízení a nikoli znalci. V opačném případě bychom museli např. připustit i analogické závěry znalců o ztotožnění konkrétní osoby na základě jejího skupinového zařazení podle několika klasifikačních (nikoli identifikačních) polí, např. podle krve, spermatu, bláta na obuvi apod. Každý právník uzná, že to není možné.

§ 9. IDENTIFIKAČNÍ A JINÉ SOUVISLOSTI

Souvislost jako filozofická kategorie má velmi blízko ke kategorii vztahu, vzájemného působení a odrazu jako obecným vlastnostem hmoty. Podle Sviděrského všechny tyto pojmy podmiňují a konkretizují kategorii souvislosti.²⁶⁵⁾ Použití kategorií vzájemného působení a souvislosti materiálních objektů nutně předpokládá existenci nějakého materiálního substrátu uskutečňujícího toto spojení. Naopak kategorie vztahu abstrahuje od materiálních procesů a akcentuje pozornost nikoli obsahové, nýbrž logické stránce vzájemného spojení jevů.²⁶⁶⁾ Materiální charakter souvislosti spočívá v tom, že při vzájemné souvislosti věcí změna jedné věci vyvolává změnu věci druhé. Vzájemný vztah však neznamená, že změna jedné věci určuje nějakou změnu věci druhé.²⁶⁷⁾ Objekt (věc) má vždy nějaké vlastnosti a existuje vždy ve vztahu s jinými objekty (věcmi). Zkoumáním vztahů mezi objekty můžeme dospět k jejich hlubšímu poznání, než pouhým zkoumáním vlastností objektu. Poznání vztahů mezi objekty je tedy vyšší úroveň abstraktního poznání objektivní reality.

Podle Novinského se struktura souvislosti určuje složením, směrem a způsobem vzájemného vztahu elementů, které ji tvoří. Podle těchto kritérií se rozlišují souvislosti přímé, zpětné a vstřícné, bezprostřední a zprostředkované včetně transmisivních, kontaktních a distančních, sumativních a integrálních.²⁶⁸⁾

Někteří kriminalisté se pokusili aplikovat obecné poznatky o souvislosti na kriminalistiku, tj. na souvislosti, které vznikají při vzájemném působení události trestného činu s prostředím. Tyto souvislosti bývají nazývány různě, např. identifikační souvislosti,²⁶⁹⁾ souvislosti identifikačních značek,²⁷⁰⁾ souvislosti mezi objekty identifikace.²⁷¹⁾ Kučerov hovoří prostě

²⁶⁵⁾ Viz V. I. Sviderskij: O dialektike elementov i strukture. Moskva 1962, str. 23 až 24.

²⁶⁶⁾ Srov. M. Ja. Segaj: Metodologija sudebnoj identifikacii. RIO MVD USSR, Kijev 1970, str. 86.

²⁶⁷⁾ Srov. A. I. Ujemov: Vešči, svojstva i otnošenija. Izd. AN SSSR, Moskva 1963, str. 50.

²⁶⁸⁾ Srov. I. I. Novinskij: Ponjatija svjazi v marksistskoj filosofii. Vysš. škola, Moskva 1961, str. 138 a dále.

²⁶⁹⁾ Viz M. Ja. Segaj: Metodologija sudebnoj identifikacii. RIO MVD USSR, Kijev 1970, str. 86.

²⁷⁰⁾ Viz V. Ja. Koldin: Teoretičeskije osnovy i praktika primenenija identifikacii

o souvislostech, které vznikají při vzájemných působeních v procesu vývoje trestného činu.²⁷²⁾ Eisman uvádí formy souvislostí, které řeší soudní expertíza.²⁷³⁾

Významné postavení má příčinná souvislost. „Kausalita, jak obvykle pojímáme, je jen malá částčka vesmírné souvislosti, ale (materialistický dodatek) částčka nikoli subjektivní, nýbrž objektivně reálné souvislosti.“²⁷⁴⁾ Kučerov mimo příčinné souvislosti uvádí 6 druhů souvislostí: 1. časovou, 2. prostorovou, 3. totožnosti a odlišnosti, 4. substanciální (např. barva na oděvu poškozené osoby a na autě), tj. totožnosti vyjádřené formou skupinové příslušnosti, 5. genealogickou, tj. vztah mezi objekty z hlediska jednoty nebo odlišnosti původu živých umělých systémů (např. zjištění zdroje původu objektu je zjištěním jejich genealogického spojení), 6. souvislost přetvoření, vyjadřující vztah mezi příčinně podmíněnými procesy, v jejichž důsledku jeden z objektů mění své vlastnosti (leptání textu vyvolává následky, které v podstatě mění stav listiny.²⁷⁵⁾

Eisman uvádí 5 forem souvislostí: genetickou, funkční, objemovou, substanciální a přetvoření.²⁷⁶⁾ Genetickou souvislostí se rozumí souvislost mezi příčinou a účinkem, mezi podmínkou a podmíněným. Funkční souvislostí je souvislost mezi vzájemně závislými procesy, které umožňují činit závěr o době, vzdálenosti, rychlosti, síle působení. Je odvozena od souvislosti příčinné a vyjadřuje její kvantitativní stránku. Objemová souvislost je mezi objekty skupinovými, rodovými, druhovými a jednotlivými. Odhalována a zkoumána bývá v procesu kriminalistické identifikace (individuizace nebo jen zjišťování skupinové příslušnosti). Substanciální souvislost je souvislost mezi vlastnostmi věci a samotnou věcí jako celkem. Podle zjištěné známé vlastnosti se činí závěr o charakteru věci, např. o jejím chemickém složení. Odhalována a zkoumána bývá v procesu tzv. přírodovědní identifikace, v procesu klasifikace. Podle Eismana objemová a substanciální souvislost netvoří dva oddělené samostatné typy souvislostí, nýbrž jakoby dvě větve nebo dva směry téže složité souvislosti, která je základem pro závěry o totožnosti, skupinové příslušnosti a vlastnostech věci.²⁷⁷⁾ Souvislostí na úrovni přetvoření je souvislost mezi jevy (procesy),

при расследовании и судебном рассмотрении уголовных дел. Докт. дис., Москва 1969, стр. 274.

²⁷¹⁾ Viz M. V. Saltevskij: Teoretičeskije osnovy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti v sudobnoj ekspertize (metodologičeskije i pravovyje problemy). Dokt. dis., Charkov 1969, str. 143.

²⁷²⁾ I. M. Kučerov: Sootnošenije toždestva i različija. Izd. Nauka i tehnika, Minsk 1968, str. 48.

²⁷³⁾ Viz A. A. Eisman: Zaključeniye eksperta (struktura i naučnoje obosnovaniye). Izd. Jurid. lit., Moskva 1967, str. 8 a dále.

²⁷⁴⁾ Viz V. I. Lenin: Filosofické sešity. SNPL, Praha 1953, str. 130.

²⁷⁵⁾ Srov. I. M. Kučerov: tamtéž, str. 48–50.

²⁷⁶⁾ Srov. A. A. Eisman: tamtéž, str. 8.

²⁷⁷⁾ Viz A. A. Eisman: tamtéž, str. 28.

jimiž se mění vlastnosti objektů (např. leptání textu), a změněným objektem (listinou).

V důsledku poznání uvedených souvislostí rozeznává M. Ja. Segaj z hlediska kriminalistické identifikace tyto základní formy odrazu: 1. odraz vlastností ztotožňovaných objektů na jiných předmětech v podobě zafixovaných stop nebo ve vědomí lidí v podobě obrazů, 2. vzájemný odraz vlastností ztotožňovaných objektů v důsledku jejich rozdělení (rozčlenění, oddělení částí, částic atd.).²⁷⁸⁾

V případě ad 1. se uskutečňuje kriminalistická identifikace díky informaci obsažené v odrazu na jiném objektu. V případě ad 2. se uskutečňuje přírodovědní identifikace díky vlastní (vnitřní) informaci, kterou obsahují o objektu jeho oddělené části, mající stejné substantiální složení.

Segaj je zastáncem stanoviska, že identifikační vztahy jsou nejen přímé, ale i zpětné a vstřícné. Protože zpětné a vstřícné vztahy vznikají zpravidla při předání látky (hmoty) mezi vzájemně působícími objekty, dostává se Segaj do obtíží, když hovoří o identifikovaných a identifikujících objektech. Chtěl-li zpětné a vstřícné vztahy ponechat mezi identifikačními vztahy, byl nucen prohlásit, že dělení objektů na identifikované a identifikující se vztahuje jen na prvou metodu identifikace (podle přímých identifikačních vztahů), nikoli na ostatní metody identifikace (podle zpětných a vstřícných identifikačních vztahů).²⁷⁹⁾ Považujeme toto stanovisko za únikové, neboť problém je třeba řešit právě opačně, tj. zůstat u dělení objektů na identifikované a identifikující, a ta zkoumání (dekódování informace ze stop a jiných věcných důkazů), u nichž nepřicházejí v úvahu tyto objekty, považovat za jiná než identifikační zkoumání.

Eisman hovoří o dvou případech kriminalistické identifikace: 1. ztotožnění objektů nedělitelných, tj. takových, které v průběhu události trestného činu zachovávají svou celistvost, působí jako celé, neoddělitelné objekty; 2. zjištění vzájemné příslušnosti částí, a jejich příslušnosti k celku, tj. ztotožnění takových objektů, které při události trestného činu se rozdělí na části...²⁸⁰⁾

V obou případech je základem kriminalistické identifikace individualizující objemová souvislost. Objemová souvislost uvedená ad 1. je souvislost mezi dvěma stavy téhož objektu v různou dobu a v různých podmínkách (např. pistole v moment výstřelu na místě činu a pistole v okamžiku, kdy byla nalezena u zadržené podezřelé osoby). Objemová souvislost uvedená ad 2. existuje mezi mechanicky oddělenými částmi celku (např. částmi pře-

²⁷⁸⁾ M. Ja. Segaj: Metodologija sudebnoj identifikacii. RIO MVD USSR, Kijev 1970, str. 98.

²⁷⁹⁾ Srov. M. J. Segaj: Zur Methodologie der gerichtlichen Identifizierung. Kriministik und forensische Wissenschaften, H. 10/1972, S. 19.

²⁸⁰⁾ Srov. A. A. Eisman: tamtéž, str. 29.

trženého dopisu). Eisman řadí k objemové souvislosti uvedené ad 2. i části materiálů a látek, pokud mají vlastnosti způsobitelné k individualizaci objektu, pokud mají „určitou biografii, např. z několika komponent uměle vytvořený roztok nebo určitý objem tekutiny podrobovaný různým přírodním působením...“.²⁸¹⁾

Podstatu vzniku a poznání identifikačních souvislostí lze objasnit zákonitostmi vzájemného působení materiálních objektů a jejich ztotožnění podle vlastností. Identifikační souvislost mezi objektem a prostředím vzniká tehdy, když v důsledku vzájemného působení vzniknou materiální nebo paměťové stopy jako nositelé informace o působícím objektu. Tedy výsledek odrazu je tím momentem, tou stránkou vzájemného působení, která je základem poznání okolního světa, tedy i identifikačních souvislostí jako nutného prvku události trestného činu, jež se stala v minulosti.

U objemové souvislosti uváděné ad 2. rozlišuje M. Ja. Segaj ještě další dva druhy identifikačních souvislostí, a to integrální (strukturální v úzkém slova smyslu) a substancionální.²⁸²⁾ Integrální souvislost vyjadřuje spojení mezi ztotožňovaným objektem jako celistvým systémem a jeho jednotlivými částmi na základě tzv. strukturální integrace jeho částí, která určuje organizovanost jeho komponent... Takové vlastnosti mají jen pevná tělesa živé a neživé přírody.

Na základě integrální souvislosti rozlišuje Segaj dva druhy identifikace:²⁸³⁾

1. Podle obecné linie rozdělení srovnávaných objektů. Tuto identifikaci řadí jako zvláštní případ k trasologické identifikaci, protože se zakládá zejména na shodě „vnějších“ znaků v místě rozdělení srovnávaných částí, i když jde o jiné vnější znaky než jsou vnější znaky působícího objektu;

2. zkoumání morfologických znaků rostlinných objektů a také nerovnoměrnosti vnější a vnitřní struktury (kujnosti, pevnosti apod.), změny barvy povrchu předmětu a vnitřního pnutí různých průmyslových výrobků ze skla, umělých hmot aj.

Domníváme se, že Segaj nedostatečně jasně odlišuje druhý případ integrální souvislosti a na ní závislých způsobů kriminalistické identifikace od souvislosti substancionální a na ní závislých způsobech přírodovědní identifikace.

Někteří kriminalisté rozlišují — mimo odrazů ve vědomí — tři formy odrážené informace: a) odraz vnější stavby předmětu, b) odraz stálého způsobu jednání (návyku), c) odraz stálých energetických charakteristik objektů. V souladu s tím uvádějí tři druhy identifikačních souvislostí: signaletickou, funkční a energetickou.²⁸⁴⁾

²⁸¹⁾ A. A. Eisman: tamtéž, str. 31.

²⁸²⁾ M. Ja. Segaj: tamtéž, str. 100 a dále.

²⁸³⁾ Tamtéž, str. 100–101.

Signaletická identifikační souvislost, jež je založena na vnějších znacích, vyjadřuje spojení mezi formou (reliéfem) a rozměrem objektů a jejich zobrazením ve stopách. Na této identifikační souvislosti je založena trasologická identifikace a všechny druhy identifikace objektů podle fotografií a popisu.

Funkční identifikační souvislost vyjadřuje souvislost mezi stálým způsobem chování (jednání) objektu a odrazem tohoto způsobu jednání v různých stopách. Na této identifikační souvislosti je založena kriminalistická identifikace osob podle rukopisu, podle chůze a jiných funkčních vlastností.

Energetická identifikační souvislost vyjadřuje souvislost mezi stálou energetickou charakteristikou objektu a jejím fixovaným odrazem. Na této identifikační souvislosti je založena např. vokalografická identifikace osoby podle spektrogramu hlasu.

Máme zato, že tyto zmíněné tři druhy souvislostí jsou právem nazývány souvislostmi identifikačními, neboť jde o souvislost mezi objekty identifikačního procesu v kriminalistickém slova smyslu. Půjde-li však o souvislost mezi objekty jen klasifikovatelnými (skupinově zařaditelnými), pak podle nás nelze hovořit o identifikační souvislosti v kriminalistickém slova smyslu, nýbrž jen z hlediska tzv. přírodovědní identifikace.

M. Ja. Segaj²⁸⁴) rozeznává podle druhu identifikační souvislosti tři samostatné způsoby zjištění totožnosti hledaného objektu:

Prvý způsob zjištění totožnosti hledaného objektu podle odrazu jeho vlastností se uskutečňuje podle tradičního schematu S. M. Potapova. Identifikační souvislost je zkoumána v tomto případě identifikační expertizou písmoznalectvou, daktyloskopickou, balistickou, portrétní apod. S tímto Segajovým stanoviskem je třeba souhlasit.

Jinak se však díváme na druhý způsob zjištění totožnosti hledaného objektu. Segaj se domnívá, že lze ke ztotožnění hledaného objektu využít tzv. zpětné identifikační souvislosti, tj. ztotožnit hledaný objekt podle individualizujících vlastností předmětu, který se s ním dostal do kontaktu a odrazil se na něm. Jako příklad uvádí vlákna nalezená na nástroji, která odpovídají rozměrům poškození oděvu a vylučují jejich náhodné přenesení. Tato identifikační souvislost je zkoumána, jak uvádí Segaj, komplexní trasologickou, chemickou, biologickou a soudně lékařskou expertizou. Vystává otázka, podle čeho bude identifikován zmíněný nástroj? V kriminalistickém slova smyslu nelze přece ztotožnit nástroj podle vláken oděvu, která na něm ulpěla. Jen přírodovědní identifikací (biologickou) lze vlákna

²⁸⁴) Např. M. J. Segaj: Zur Methodologie der gerichtlichen Identifizierung. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, H. 10/1972, S. 14.

²⁸⁵) M. J. Segaj: Metodologija sudebnoj identifikacii. RIO MVD USSR, Kijev 1970, str. 110–113.

skupinově zařadit, resp. zjistit celky (vlákna) podle jejich části. Ani v tomto případě však nelze tvrdit, že byl ztotožněn nástroj. Přikláníme se k názoru Bělkina a Vinberga, kteří již dříve poukázali na neudržitelnost stanovisek M. Ja. Segaje.²⁸⁶⁾

Třetí způsob ztotožnění nazývá Segaj zjištěním totožnosti hledaného objektu na základě komplexního využití vstřícných identifikačních souvislostí, tj. cestou souhrnného hodnocení znaků vzájemného působení objektů, které se kontaktovaly. Domníváme se, že ve vstřícných souvislostech jsou jen některé souvislosti identifikačními v kriminalistickém pojetí, jiné jsou souvislostmi na úrovni skupinové příslušnosti, klasifikace apod. Skutečnost, že všechny tyto souvislosti jsou kriminalisticky a trestněprocesně relevantní, že je možno z nich získat důkazy o události trestného činu, nás neopravňuje nazývat je souvislostmi jen identifikačními. Přestože se v praxi budou získané informace a důkazy často vzájemně doplňovat, souvislosti na úrovni skupinové příslušnosti budou harmonovat se souvislostmi identifikačními, nemůže znalec různé druhy důkazů nerozlišovat anebo je právně hodnotit místo orgánů činných v trestním řízení.

Souhlasíme však se Segajovým názorem na nutné strukturální prvky identifikačního vztahu. Jsou jimi:

1. objekty, které se nalézají ve vzájemném působení s materiálním prostředím události činu;

2. proces jejich vzájemného působení a vzájemného odrazu vlastností;

3. materiální nebo ideální stopy tohoto vzájemného působení.²⁸⁷⁾

Prvý a poslední prvek tvoří subtrát vztahu, střední prvek naopak dynamický základ procesu, který zahrnuje ztotožňované objekty a jejich odrazy.

Ch. Koristka neuvádí souvislosti, nýbrž hlavní informační prvky kriminalisticky relevantní stopy, a sice tyto: modální (např. jak bylo spácháno?), lokální (např. kde bylo spácháno?), identifikační (kdo spáchal nebo čím?), temporální (kdy bylo spácháno?).²⁸⁸⁾ Máme zato, že toto členění informačních prvků ukazuje na některé souvislosti a vztahy (např. místní, časové, identifikační), ale zřejmě nevypčerpává všechny základní souvislosti a vztahy, které při páčání trestného činu vznikají.

Při páčání trestného činu vzniká souvislost mezi objektem, který stopu

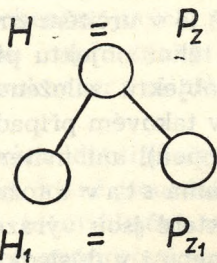
²⁸⁶⁾ Srov. R. S. Belkin i A. I. Vinberg: Kriminalistika i dokazyvanije (metodologičeskije problemy). Jurid. lit., Moskva 1969, str. 99–103. Zde kritizují Segajova stanoviska obsažená v jeho práci Suščnosť sudebnoj identifikacii kak sposoba dokazyvanija toždestva po vzaimnomu otobraženiju svojstv. Kriminalistika i sudebnaja ekspertiza, vyp. III, Kijev 1966, str. 102–115.

²⁸⁷⁾ Viz M. J. Segaj: Zur Methologie der gerichtlichen Identifizierung. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, H. 10/1972, S. 13.

²⁸⁸⁾ Srov. Ch. Koristka: Zur informationstheoretischen Stellung und zum Informationsgehalt von Spuren. Forum der Kriminalistik 10 (1966), Berlin, MfI der DDR, S. 51.

vytváří a který se při vyšetřování trestného činu nazývá objektem hledaným (H), a jeho stopou (H_1). Tato souvislost může být souvislostí identifikační v kriminalistickém pojetí a je možno ji znázornit takto: $H = H_1$. To znamená, že odražené vlastnosti (identifikační vlastnosti) objektu H jsou shodné se znaky (identifikačními znaky) objektu H_1 .

V trestněprocesním dokazování, prováděném za využití výsledků kriminalistické identifikace,²⁸⁹⁾ vzniká souvislost mezi objektem prověřovaným, který je ztotožňován (P_z) a jeho experimentální stopou, tj. srovnávacím materiálem (P_{z1}). Tato souvislost je souvislostí identifikační v kriminalistickém významu a je možno ji znázornit takto: $P_z = P_{z1}$. Znamená to, že odražené vlastnosti (identifikační vlastnosti) objektu P_z jsou shodné se znaky (identifikačními znaky) objektu P_{z1} . Cílem procesu kriminalistické identifikace a trestněprocesního dokazování na základě jejích výsledků je zkoumat identifikační souvislost mezi objektem H_1 a P_{z1} . Zjistí-li se shoda identifikačních znaků obou těchto objektů, znamená to, že stopa H_1 (ztotožňující objekt neznámého původu) i experimentální stopa P_{z1} (ztotožňující objekt známého původu) byly vytvořeny tímž objektem, nebo-li že byla zjištěna totožnost objektu H a P_z podle schéma:

Z uvedeného vyplývá, že předmětem kriminalistické identifikace jsou zákonitosti vzniku, odhalení, zkoumání a využití identifikačních vztahů, které jsou podmíněny vzájemným působením a vzájemným odražením vlastností ztotožňovaného objektu a materiálního prostředí události činu.

§ 10. ZKOUMÁNÍ MĚNÍCÍHO SE OBJEKTU

1. Vzhledem k tomu, že cílem veškerého kriminalistického znaleckého zkoumání věcných důkazů není jen identifikace objektu, vystoupili někteří kriminalisté s dělením kriminalistické expertizy na expertizu iden-

²⁸⁹⁾ Ztotožňujeme se s názorem V. Ja. Koldina (srov. Teoretičeskije osnovy i praktika primeneniija identifikacii pri rassledovanii i sudebnom rassmotrenii ugovolnych del. Dokt. dis., Moskva 1969, str. 73), že v dokazování s využitím identifikace jsou zřetelné dvě fáze: 1. dokazování totožnosti, tj. zjištění objektu, který způsobil zkoumaný výsledek odrazu, 2. využití faktu totožnosti ke zjištění předmětu dokazování.

tifikační a expertizu neidentifikační čili expertizu faktu.²⁹⁰⁾ S tímto dělením kriminalistické expertizy lze souhlasit. Přikláníme se i ke Kučerově kritice Šljachovova názoru, že v neidentifikačních expertizách se neprovádí srovnávací zkoumání.²⁹¹⁾ Kučerov zdůrazňuje, že srovnávací metoda se používá i při expertize faktu, ale chybějí v ní jasné výrazná stadia odděleného a srovnávacího zkoumání, takže základní význam má znalecké ohledání a experiment.

Znaleckým zkoumáním faktu v kriminalistice rozumíme především zkoumání téhož objektu v různou dobu (listina nebo zámek před poškozením a po něm). „Expertiza faktu je tedy proces zkoumání stavu totožnosti téhož objektu v různé době jeho existence, čili — řečeno stručněji — stavu jedné totožnosti v různou dobu.“²⁹²⁾ Toto zkoumání však na rozdíl od Kučerova nepovažujeme za kriminalistické identifikační zkoumání, neboť myšlenkové srovnávání jako element poznávací činnosti znalce nemůže pokrýt pojem kriminalistické identifikace. Omezit identifikační proces na srovnávání myšlenkové je možno jen u identifikace formou rekognice a formou znovupoznání operativně pátracím pracovníkem nebo orgánem činným v trestním řízení. Jak však srovnává znalec při expertize faktu různé stavy téhož objektu? Toto srovnávání může být jen zprostředkovaným, neboť objekt, který je v určitém změněném stavu, se porovnává s představou znalce o stavu téhož objektu před jeho změnou, tj. s představou o normálním stavu objektu založenou na odborných znalostech a zkušenostech. Znalec tedy v takovém případě neporovnává objekt s jeho předpokládaným odrazem (stopou), ani materiálním, ani ideálním.

Při expertize faktu se zkoumá stav totožnosti objektu tím, že se analyzují znaky téhož objektu, které jsou výrazem procesu jejich změn buď jen v čase (zetlení papíru), anebo i v důsledku vzájemného působení (rozbití okenní tabule). Při kriminalistické identifikační expertize se zkoumá identifikační souvislost, zjišťuje se vztah totožnosti tím, že se porovnávají identifikační vlastnosti a znaky samotných objektů. Doporučujeme odlišení těchto dvou skupin kriminalistického znaleckého zkoumání, neboť v každé z nich musí být vypracovány specifické postupy zkoumání a dekodování kriminalisticky relevantní informace.

²⁹⁰⁾ Např. V. P. Kolmakov: Suščnost i zadači identifikacij ličnosti v sovetskoj kriminalistike. Učen. zapiski Charkovskogo univ., vyp. 6, Charkov 1955, str. 100, považuje za jiné než identifikační úkoly zjištění textu zalitého inkoustem, zjištění vymazání, vyleptání textu apod. Analogické názory vyjadřuje i V. B. Fedosejeva: Ponjatije i objekty kriminalističeskoj identifikacionnoj ekspertizy. Sb. Materialy naučnoj konferencii, posvjaščennoj probleme kriminalističeskoj ekspertizy, Moskva 1958, str. 33; dále A. P. Šljachov: Formulirovanije zaključenija kriminalističeskoj ekspertizy, tamtéž, str. 36.

²⁹¹⁾ Viz M. I. Kučerov: Sootnošenije toždestva i različija. Izd. Nauka i tehnika, Minsk 1968, str. 52.

²⁹²⁾ Tamtéž, str. 55.

Kriminalistická expertiza faktu je samostatným zkoumáním, kterým mají být zjištěny nové fakty, např. kdy bylo naposledy vystřeleno ze zbraně, kdy byla vyhotovena listina, zda vznikly linie přeložení listiny před otištěním razítka či až po něm aj. Pomocně — tedy nikoli jako konečný cíl — bývá prováděna expertiza faktu i v rámci kriminalistického identifikačního zkoumání, např. trasologického, když je třeba zjistit původ změn (odlišností) ve stopě za dobu od jejího vzniku do pořízení její materiální kopie anebo když je třeba zjistit rozsah a obsah změn (odlišností) na identifikovaném objektu za dobu od vytvoření stopy do jejího odhalení a zkoumání.

2. Vzájemné působení originálu (elementů trestného činu) a substitutu (objektu přijímajícího stopu) je spjato s jinými systémy odrazu, které mohou vzájemné působení originálu a substitutu ovlivnit pozitivně nebo negativně. K tomu, abychom našli objekty — originály (pachatele trestného činu; jím použité nástroje apod.) a jejich stopy, abychom odhalili původ stop a příslušné souvislosti, musíme umět určit průvodní, vedlejší systémy odrazu, jež jsou svého druhu podmínkami a pozadím vzájemného působení objektů, které zkoumáme. Z těchto důvodů Luzgin dělí znaky na vlastní, které vyjadřují vlastnosti objektu samého, a na vnesené, které vznikají v souvislosti s působením jiných předmětů (jevů, procesů) na objekt. Vlastními znaky jsou např. znaky rukopisu osoby, vnesenými znaky jsou např. deformace rukopisu vzniklé chvěním podložky při psaní ve vlaku.²⁹³⁾

Segaj hovoří o tzv. náhodných identifikačních vztazích v procesu dokazování.²⁹⁴⁾ Rozumí jimi vztahy, které jsou dány vznikem stop (změn) před nebo po události činu. Tyto identifikační vztahy jsou náhodné povahy a charakterizují objektivně jen prostorový vztah vzájemně působících objektů. Protože nevykazují žádnou časovou souvislost, postrádají příčinný, kauzální obsah jako nutný element vztahu mezi objektivními souvislostmi a událostí činu.

Belkin²⁹⁵⁾ uvádí, že výsledky odrazu mohou být vadné a neúplné. Podle něho je možno vadné výsledky odrazu korigovat tím, že je porovnává s jinými důkazy, o jejichž hodnověrnosti není pochybností; zjistíme příčiny vadnosti a získáme tak poznatky o tom, že odrážený objekt se mohl takovým způsobem odrazit na odrážejícím objektu, nebo o tom, že se zprvu odrazil jinak a pak byl výsledek odrazu narušen; provedeme opravy

²⁹³⁾ Srov. I. M. Luzgin: Metodologičeskije problemy rassledovanija. Jurid. lit., Moskva 1973, str. 66.

²⁹⁴⁾ Srov. M. J. Segaj: Zur Methodologie der gerichtlichen Identifizierung. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, H. 10/1972, S. 12.

²⁹⁵⁾ Srov. R. S. Belkin: Leninskaja teorija otryaženija i metodologičeskije problemy sovetskij kriminalistiki. VŠ MVD SSSR, Moskva 1970, str. 22.

pomocí znaleckého zkoumání důkazů nebo na základě analogie nebo údajů o typických odrazech podobného druhu.

Podstatná neúplnost výsledku odrazu znamená zpravidla, že informace v něm obsažená je neužitečná, naopak nepodstatná neúplnost může být kompenzována důkazní informací získanou z jiných důkazů.

Výsledky odrazu trestného činu, zejména materiální změny (stopy) a jiné věcné důkazy nalézáme především na místě činu. Dekódováním informace, jež je v nich obsažena, můžeme poznat vyšetřovanou událost, tj. zjistit objektivní pravdu. Zjištění souvislosti změn s událostí trestného činu bývá mnohdy nesnadným úkolem, protože v materiálním prostředí existují i takové změny, které nemají vztah k trestnému činu a jeho pachateli (např. změny vzniklé před spácháním trestného činu nebo po něm).

Proto orgán činný v trestním řízení se musí snažit zjistit počáteční (výchozí) a konečnou strukturu situace na místě činu. Podle J. Heřmánka „počáteční strukturou situace na místě činu je třeba rozumět tu konkrétní strukturu na daném místě v době, kdy se zde začal uskutečňovat proces mající charakteristickou formu protispolečenského jednání a o kterém má být rozhodnuto, zda má být předmětem dalšího řízení. V případě trestného činu je to tedy situace, do které vstupuje na určitém místě a v určitém čase pachatel s cílem, který je v rozporu se společenskými zásadami.“²⁹⁶⁾ Konečnou strukturou situace na místě činu je struktura v době, kdy skončila událost, jež je vyšetřována. Na místo činu se tedy díváme jako na měnící se objekt, materiální systém. Problém totožnosti měnícího se objektu v poznání orgánu činného v trestním řízení může být podle M. V. Saltevského obecně formulován jako nalézání a vzetí v úvahu změn materiálních nositelů výsledků odrazů od momentu jejich vzniku do momentu jejich využití jako zdrojů informace.²⁹⁷⁾ Převeďme problém totožnosti měnícího se objektu — místa činu — do řeči rovnic:²⁹⁸⁾

Jestliže $O_1(t_1)$ je objekt v původním stavu před změnou, tj. v čase t_1 ; $Z(t_2 - t_1)$ je změna vzniklá v čase mezi t_2 a t_1 a $O_2(t_2)$ je objekt po změně svého stavu, tj. v čase t_2 , pak poznání konkrétního objektu lze znázornit touto rovnicí:

$$O_2(t_2) = O_1(t_1) + Z(t_2 - t_1)$$

Změny (Z) je možno dělit na změny přirozené (Z_p), tvořící pozadí události, a změny nepřirozené (Z_n).

²⁹⁶⁾ Viz J. Heřmánek: Ohledání místa činu. Kriminalistická knihovna, vyd. MV ČSSR, Praha 1973, str. 94.

²⁹⁷⁾ Srov. M. V. Saltevskij: Teoretičeskije osnovy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti v sudebnoj ekspertize (metodologičeskije i pravovyje problemy). Dokt. dis., Charkov 1969, str. 16.

²⁹⁸⁾ Srov. M. Protivinský: Trestný čin z hlediska teorie odrazu. Československá kriminalistika 1/1977, vyd. Magnet, Praha, str. 19.

Přirozené změny (Zp) vznikají neustále a odrážejí dialektický proces pohybu a vývoje objektů v čase a prostoru (viz např. změny v důsledku koroze, stárnutí dřeva, papíru a inkoustu, vypařování potní tukové látky z otisků prstů atd.).

Nepřirozené změny (Zn) je třeba dělit na nepřirozené změny příčinně související s trestným činem (Zns) a nepřirozené změny příčinně nesouvisející s trestným činem (Znn).

Nepřirozenými změnami příčinně souvisejícími s trestným činem (Zns) jsou všechny změny materiální i ve vědomí lidí, příčinou jejichž vzniku byla událost trestného činu nebo některé její elementy.

Nepřirozenými změnami příčinně nesouvisejícími s trestným činem (Znn) jsou ty změny, které nejsou změnami přirozenými, ani změnami nepřirozenými příčinně souvisejícími s trestným činem. Jsou to změny, které vznikly nepřirozenou cestou, vnějším zásahem, ale nebyly způsobeny událostí trestného činu (např. změny způsobené během trestného činu, např. náhodně procházející osobou. Je možno je též považovat za součást tzv. pozadí vyšetřované události.

Nepřirozené změny příčinně související s trestným činem je možno dělit na změny vyvolané vlastním spácháním trestného činu (Zns') a na změny vyvolané činnostmi směřující k utajení trestného činu (Zns'').

Z hlediska tohoto dělení změn lze poznání konkrétního objektu (místa činu) znázornit touto rovnicí:

$$O_2(t_2) = O_1(t_1) + [Zns'(t_2 - t_1) + Zns''(t_2 - t_1)] + \\ + [Znn(t_2 - t_1) + Zp(t_2 - t_1)]$$

Souhrn $Zp(t_2 - t_1)$ a $Znn(t_2 - t_1)$ je pozadím události (P) v čase $t_2 - t_1$. Pozadí události lze tedy znázornit touto rovnicí:

$$P(t_2 - t_1) = Zp(t_2 - t_1) + Znn(t_2 - t_1)$$

Z toho plyne, že poznání konkrétního objektu probíhá podle této rovnice:

$$O_2(t_2) = O_1(t_1) + [Zns'(t_2 - t_1) + Zns''(t_2 - t_1)] + P(t_2 - t_1)$$

Z obecného hlediska nevyžaduje proces poznání dělení Zns na Zns' a Zns'', a proto lze rovnici zjednodušit takto:

$$O_2(t_2) = O_1(t_1) + Zns(t_2 - t_1) + P(t_2 - t_1)$$

Objekt po změně jeho stavu tedy poznáváme tím, že poznáme objekt v původním stavu před změnou a všechny změny nepřirozené související s trestným činem včetně jeho pozadí. Kriminalisté však zpravidla přicházejí na místo činu nikoli v čase t_2 , nýbrž později, tj. v čase t_3 . V době mezi časem t_2 a t_3 vznikají další změny nepřirozené nesouvisející s trestným

činem (Znn) a další změny přirozené (Zp). K hodnověrnému poznání objektu v konečném jeho stavu $[O_3(t_3)]$ je tedy nutné vzít v úvahu i $Znn(t_3 - t_2)$ a $Zp(t_3 - t_2)$ podle této rovnice:

$$O_3(t_3) = O_2(t_2) + Znn(t_3 - t_2) + Zp(t_3 - t_2)$$

§ 11. VÝZNAM ADEKVÁTNOSTI ODRAZU PRO KRIMINALISTICKOU IDENTIFIKACI

Vztah totožnosti dvou objektů, který vzniká jako výsledek jejich vzájemného působení, může být označen jako adekvátnost. Všechny specifické formy pojmu totožnost (ekvivalentnost, homomorfismus, izomorfismus, automorfismus, homeomorfismus, homologie, soulad, rovnost atd.) jsou specifickými formami adekvátnosti, posuzujeme-li je z hlediska odrazu.²⁹⁹⁾

Spojení mezi výsledkem odrazu a odráženým charakterizuje akt vzájemného působení objektu přijímajícího a objektu odráženého jako celistvých systémů. Výsledek odrazu obsahuje informaci o působení konkrétního individuálně nebo skupinově určitého objektu, ale nereprezentuje celistvou vnitřní a vnější strukturu působícího objektu, nýbrž některé její stránky a také prostorové a časové souvislosti mezi nimi.

Adekvátnost na úrovni izomorfismu³⁰⁰⁾ je dána např. u materiálních stop zobrazení, v nichž se odráží vnější stavba působícího objektu formou podobnosti (viz stopy plastické a plošné). Mezi identifikačními vlastnostmi odráženého objektu a identifikačními znaky ve stopě existuje jednoznačný soulad, podobnost, stejnost.

Adekvátnost na úrovni homomorfismu³⁰¹⁾ je dána tehdy, když při vzájemném působení dojde jen k přibližnému odrazu jednoho objektu druhým. Za takový případ lze považovat odraz některých funkčních a dynamických vlastností a návyků osoby, např. pěšinku chůze, projev pracovních návyků aj.

Adekvátnost na úrovni ekvivalentnosti se projevuje např. u materiálních stop zobrazení formou tzv. transformované ekvivalentnosti (viz stopy sešinuté, rýhy apod.). Za ekvivalentní adekvátnost jiného druhu lze považovat též některé odrazy funkčních a dynamických vlastností osoby, např.

²⁹⁹⁾ Srov. A. D. Ursul: Informacija. Metodologičeskije aspekty. Izd. Nauka, Moskva 1971, str. 148.

³⁰⁰⁾ Např. M. S. Kagan: Čelovečeskaja dejatelnoť (opyt sistemnogo analiza). Izd. polit. lit., Moskva 1974, str. 25, charakterizuje izomorfismus jako podobnost dvou systémů, které mají různé složení. Podle A. S. Spirčina (Učebnice marxistické filosofie. Svoboda, Praha 1971, str. 111) je izomorfismus vzájemná jednoznačná shoda mezi strukturou modelu a originálu, tzn. když model zobrazuje i specifické zvláštnosti originálu.

³⁰¹⁾ M. S. Kagan: tamtéž, str. 25, rozumí homomorfismem strukturální shodnost dvou systémů, při níž každému prvku jednoho systému může odpovídat skupina prvků druhého systému.

zafixovaný hlas a rukopis. Tato ekvivalence je však transformována velmi složitě fyziologickými, psychickými, pohybovými a jinými složkami.

Za adekvátnost na úrovni automorfismu považujeme stopy rovnosti, např. části rozdělených objektů pevných, kapalných a plyných. Vztah automorfismu je dán při vzájemném působení elementů uvnitř systému. Oddělené části látky mají stejné vlastnosti jako celek, tzn. rovnají se samy sobě. Je možno tedy hovořit o vztahu rovnosti.

Z hlediska kriminalisticky relevantního dekodování informace ze stopy je nejvýznamnější adekvátnost na úrovni izomorfismu a na úrovni různým způsobem transformované ekvivalentnosti, méně významná je adekvátnost na úrovni homomorfismu a automorfismu. Ještě menší význam má adekvátnost na úrovni stop vznikajících tzv. působením bez odrazu vlastností působícího objektu (viz stopy působení některých pevných, kapalných a plyných látek, ožeh kůže při působení zdroje tepla apod.).

Lze konstatovat, že všechny zmíněné formy adekvátnosti jsou v různých oborech různými autory vykládány odlišně a jejich pomocí se v oboru kriminalistiky velmi obtížně můžeme dohovorit. Často dochází spíše k nejasnostem, nedorozuměním, zkreslením a rozporům. Vždyť někteří autoři zdůvodňují izomorfismus mezi výsledkem odrazu a odráženým pomocí pojmu analogie, jímž rozumějí totožnost, rovnost objektů v jedné vztazích při současné odlišnosti ve vztazích druhých. Např. Tjuchtin má zato, že „pojem izomorfismus je dalším zobecněním pojmů totožnost a podobnost“.³⁰²⁾ S názorem Tjuchtina nesouhlasí Kučerov,³⁰³⁾ který se domnívá, že analogie je přípustná ve vztahu skupinové příslušnosti. Konstatuje, že pouze v rovnocenných objektech, v objektech těchže vlastností je možno hovořit, že jsou totožné nějakými přesně stanovenými charakteristikami, např. chemickým složením, fyzikální strukturou, bodem varu apod. Taková totožnost podle jeho názoru nemůže být mezi odrazem a působícím objektem. Domnívá se, že taková totožnost skutečně být nemůže mezi trasologickými stopami a působícím objektem, ale může být mezi stopami rovnosti a působícím objektem.

Ujemov³⁰⁴⁾ uvádí, že pojem izomorfismu platí pro geometrickou podobnost věcí, pro vztah mezi pojmy, při analogičnosti a dokonce při metaforách. Kučerov správně postřehl, že právě pro tak široký výklad izomorfismu nelze jím charakterizovat takové těsné spojení, jako je mezi výsledkem odrazu a odráženým objektem.³⁰⁵⁾ Kučerov se však dopouští chyby v tom, že výsledek odrazu trestného činu zužuje jen na obraz (materiální

³⁰²⁾ Viz V. S. Tjuchtin: O prirode obraza (psichičeskoje otaženije v svete idej kibernetiki). Vysšaja škola, Moskva 1963, str. 14.

³⁰³⁾ Viz I. A. Kučerov: Sootnošenie toždestva i različija. Nauka i tehnika, Minsk 1968, str. 74.

³⁰⁴⁾ Viz A. I. Ujemov: Analogija i model. Voprosy filosofii, 1962, No. 3.

³⁰⁵⁾ Srov. I. A. Kučerov: tamtéž, str. 75.

a ideální), který může sloužit jako prostředek ke kriminalistickému ztotožnění jednotlivého objektu (osoby, věci).³⁰⁶⁾ O odráženém objektu a výsledku odrazu můžeme však hovořit i v případech, kdy výsledek odrazu nemůže sloužit k dekodování kriminalisticky relevantní informace formou identifikace (zjištění vztahu individuální totožnosti), nýbrž jinak, např. formou skupinového zařazení, klasifikace, zjištění stavu totožnosti apod.

§ 12. SHRNUTÍ

1. Nalézání, shromažďování, zkoumání, hodnocení a využívání stop a jiných důkazů patří k významným druhům poznávací činnosti v trestně-procesním dokazování. Dekodování informace je podstatou procesu zkoumání stop a jiných důkazů, je speciálním způsobem poznání objektivní skutečnosti.

Praxe potvrzuje, že člověk je schopen odrážet objektivní realitu adekvátně, že orgán činný v trestním řízení je s to odrážet správně vyšetřovanou událost trestného činu, tj. poznat objektivní pravdu.

Metodologie dekodování informace z kriminalistické stopy má význam jak pro zdokonalování existujících, tak pro vypracování nových vědecky zdůvodněných způsobů, prostředků a postupů vyhledávání, zkoumání a využívání kriminalistických stop.

2. Jedním z významných způsobů dekodování informace z kriminalistické stopy je kriminalistická identifikace. Učení o kriminalistické identifikaci je speciální kriminalistickou teorií a kriminalistická identifikace je specifickou metodou kriminalistické praktické činnosti. Jako speciální kriminalistická teorie je učení o kriminalistické identifikaci metodologickým základem pro zkoumání a rozpracování prostředků, postupů a metodik vyšetřování a prevence trestných činů. Jako specifická metoda kriminalistické praktické činnosti je způsobem dekodování informace ze stop a jiných objektů na úrovni individualizace.

Podstata kriminalistické identifikace spočívá ve zjištění totožnosti konkrétního objektu podle souhrnu obecných a zvláštních identifikačních znaků.

3. V kriminalistické identifikaci je podstatné ztotožnění abstraktní, nikoli dialektickologické, neboť zpravidla je opomenutelný absolutní pohyb zkoumaných objektů a významným se stává relativní klid, který umožňuje systém vzájemného působení a po určitou dobu chrání materiální útvar bez porušení, beze změn. Zcela opomíjet přirozené působení zákona konkrétní totožnosti však nelze ani v kriminalistické identifikaci.

³⁰⁶⁾ Srov. I. A. Kučerov: tamtéž, str. 78–79.

Jistou, ale nepodstatnou změnu stavu objektu můžeme připustit, nesmí však překročit hranice možnosti bezpečného zjištění abstraktní totožnosti.

Identifikace v kriminalistice se liší od identifikace v jiných oblastech poznání především svými objekty, procesní formou a obecnou tendencí. Gnoseologickou funkci kriminalistické identifikace je třeba posuzovat ve vzájemné souvislosti a podmíněnosti s ostatními způsoby poznání, ale nelze ji ztotožňovat s gnoseologickou funkcí trestněprocesního dokazování, neboť je jen jeho elementem.

Nepovažujeme za správné oddělovat diferenciaci jako samostatný metodický přístup poznání, neboť identifikace a diferenciaci nemohou existovat samostatně jedna bez druhé.

4. Kriminalistickou identifikaci jak znaleckou, tak rekogniční nelze provést bez srovnávání objektů, tj. bez uplatnění srovnávací metody. Gnoseologická funkce obou identifikačních forem je evidentně shodná, rozdíl je v subjektu poznání, v metodice srovnávání, v objektech ztotožnění, v opakovatelnosti ztotožňovacího procesu.

Subjektem kriminalistické identifikace může být nejen znalec (znalecká identifikace) a znovu poznávající osoba (rekogniční identifikace), nýbrž i orgán činný v trestním řízení, evidenční pracovník Bezpečnosti aj. Subjektem kriminalistické identifikace může být nejen znalec v oboru kriminalistiky, nýbrž i v jiném oboru, pokud ovšem poznatky tohoto oboru mohou cílově sloužit k individualizaci vztahu mezi zkoumanými objekty.

Kriminalistickou identifikaci nelze zužovat jen na ztotožňování objektů podle jejich stop, neboť i jiné odrazy, zejména srovnávací materiály, slouží jako prostředek ztotožnění.

5. Kriminalistický identifikační proces se zpravidla skládá ze dvou stadií: obecného stadia, jež spočívá ve zjištění obecných znaků, tj. ve zjištění skupinové příslušnosti objektu, a detailního stadia, jež spočívá ve zjištění individuálních znaků, tj. ve zjištění individuální totožnosti.

Zjištění skupinové příslušnosti objektu v rámci identifikačního procesu je třeba přísně odlišovat od zjištění skupinové příslušnosti objektu, které je konečným cílem poznávacího procesu. Podstatou tohoto procesu je klasifikace objektu, prováděná metodami fyzikálními, chemickými, biologickými aj.

V kriminalistice rozeznáváme dva obecné případy identifikace: 1. ztotožnění nedělitelných (nerozdělených) objektů, 2. zjištění příslušnosti částí k celku, tj. ztotožnění objektu, který se během události trestného činu rozdělil na části.

6. Konkrétním objektem kriminalistické identifikace mohou být jen jednotlivé materiální objekty s jedinečnými vlastnostmi a identifikovatelnou metodou srovnání. Jsou jimi zejména osoby a věci.

Kriminalistická identifikace je možná, mají-li její objekty tyto vlastnosti: 1. neopakovatelnou individuálnost, 2. relativní stálost své individuálnosti, 3. schopnost odrážet tuto neopakovatelnou individuálnost při vzájemném působení s jinými objekty.

Nepovažujeme za správné subsumovat pod pojem identifikace nebo dokonce pod pojem kriminalistické identifikace všechny existující formy a způsoby dekodování informace z kriminalistické stopy.

Idealizovaným čili abstraktním objektem kriminalistické identifikace je objekt ztotožňovaný a objekt ztotožňující. Ztotožňovaným objektem je objekt, jehož se týká řešení otázky totožnosti a který proto vstupuje do procesu kriminalistické identifikace, aby mohly být zkoumány jeho vlastnosti. Ztotožňujícím objektem je objekt, který sám není ztotožňován, ale odráží vlastnosti působícího (odráženého) objektu, a proto může sloužit jako prostředek kriminalistické identifikace.

Ztotožňující objekt se dělí na dvě skupiny: 1. stopy trestného činu a 2. srovnávací materiály. Stopy trestného činu jsou objekty neznámého původu, naopak srovnávací materiály (experimentální i přirozené) musí být bezpečně objekty původu známého.

Prověřovaným objektem je objekt, o němž předpokládáme, že může být hledaným, a proto je zařazen do okruhu objektů ztotožňovaných při kriminalistické identifikaci pro účely trestněprocesního dokazování.

Hledaným objektem je objekt, který zanechal stopu vyšetřované události a který se může, ale nemusí nalézat mezi objekty ztotožňovanými.

Ke ztotožnění objektu dojde tehdy, potvrdí-li se vztah totožnosti mezi objektem ztotožňovaným a prověřovaným na jedné straně a objektem hledaným na straně druhé. Tím totiž konstatujeme i existenci vztahu původně jen předpokládaného odrazu mezi objektem ztotožňovaným a prověřovaným na jedné straně a ztotožňujícím objektem neznámého původu na straně druhé. a mezi hledaným objektem a ztotožňujícím objektem neznámého původu.

Obecné učení o konkrétních a abstraktních objektech kriminalistické identifikace lze s jistou podmíněností vztáhnout i na identifikaci formou rekognice.

7. Identifikačními znaky rozumíme ty znaky, které mohou sloužit ke ztotožnění jednotlivého objektu. Rozlišení odráženého (vlastností) a výsledku odrazu (znaků) je metodologickým předpokladem správné strukturní analýzy identifikačního procesu. Poznání vlastností ztotožňovaného objektu poznáním identifikačních znaků ztotožňujících objektů determinuje podstatu, cíle i obsah jednotlivých stadií kriminalistického identifikačního procesu. Znak je materializovaný obraz vznikající v procesu vzájemného působení objektů, odráží nějakou vlastnost působícího objektu a tím uchovává informaci o tomto objektu do budoucna.

Rozlišujeme prvotní znak ve stopě in natura a druhotný (odvozený) znak v kopii stopy.

Identifikační znaky musí splňovat tyto požadavky: relativní stálost, originálnost, nikoli častý výskyt, specifičnost a způsobilost být odhaleny, zajištěny a zkoumány metodou srovnávání.

Identifikačním polem rozumíme okruh určitého druhu identifikačních vlastností objektu, které se odrazily v jiném objektu jako identifikační znaky.

8. Vztah celku a části je zvláštní formou vztahu totožnosti na úrovni individualizace nebo skupinové příslušnosti anebo na obou těchto úrovních současně. Na tomto vztahu je založena jednak identifikace celku podle jeho části (zkoumáním a porovnáváním vnějších znaků částí celku), jednak zjišťování skupinové příslušnosti objektu (zkoumáním a porovnáváním vnitřní struktury, substance částí celku).

Konkrétní zdroj původu nepovažujeme za objekt kriminalistické identifikace, nýbrž za objekt, u něhož se zjišťuje skupinová příslušnost.

9. Rozlišujeme identifikační a jiné souvislosti, které vznikají při vzájemném působení události trestného činu s materiálním prostředím a vědomím lidí.

Podstatu vzniku a poznání identifikačních souvislostí lze objasnit zákonitostmi vzájemného působení materiálních objektů a jejich ztotožnění podle vlastností. Identifikační souvislost mezi objektem a prostředím vzniká tehdy, když v důsledku vzájemného působení vzniknou materiální nebo paměťové stopy jako nositelé informace o působícím objektu. Výsledek odrazu je tedy tou stránkou vzájemného působení, která je základem poznání okolního světa, tedy i identifikačních souvislostí jako nutného prvku události trestného činu.

10. Kriminalistickou expertizu lze dělit na expertizu identifikační a neidentifikační čili expertizu faktu. Expertizou faktu v kriminalistice rozumíme znalecké zkoumání téhož objektu v různou dobu. Při expertize faktu se zkoumá stav totožnosti objektu tím, že se analyzují znaky téhož objektu, které jsou výsledkem změn jen v čase anebo i v důsledku vzájemného působení. Při kriminalistické identifikační expertize se zkoumá identifikační souvislost, zjišťuje se vztah totožnosti tím, že se porovnávají identifikační vlastnosti a znaky zkoumaných objektů. Tyto dvě skupiny kriminalistického znaleckého zkoumání je třeba rozlišovat, neboť každá vyžaduje specifické postupy zkoumání a dekodování kriminalisticky relevantní informace.

Zjištění souvislosti nalezených změn s událostí trestného činu bývá nejnáročným úkolem, neboť v materiálním prostředí existují i takové změny, které nemají vztah k trestnému činu a jeho pachateli. Objekt, např. místo činu, poznáváme tedy tak, že poznáváme: a) objekt v původním stavu,

b) všechny nepřírozené změny související s trestným činem včetně jeho pozadí, c) všechny nepřírozené změny nesouvisející s trestným činem a další přírozené změny.

11. Všechny specifické formy pojmu totožnost (ekvivalentnost, homomorfismus, izomorfismus, automorfismus, homologie, rovnost apod.) jsou specifickými formami adekvátnosti, posuzujeme-li je z hlediska odrazu.

Z hlediska dekódování kriminalisticky relevantní informace ze stopy je nejvýznamnější adekvátnost na úrovni izomorfismu a na úrovni různým způsobem transformované ekvivalentnosti, méně významná je adekvátnost na úrovni homomorfismu a automorfismu.

DEKÓDOVÁNÍ INFORMACE Z PAMĚŤOVÉ STOPY

§ 1. VZTAH KRIMINALISTICKÉ STOPY K DEKÓDOVÁNÍ
JEJÍHO INFORMAČNÍHO OBSAHU

1. Problém obsahu kategorie „stopa“ v kriminalistice souvisí velmi úzce s problematikou dekódování informace ze stopy, zejména s teorií kriminalistické identifikace a s přírodovědním skupinovým zařazováním a klasifikací objektů, prováděnými pro účely trestního řízení. V procesu kriminalistické identifikace se pracuje se stopami jako identifikačními prostředky čili ztotožňujícími objekty, jejichž původ se zkoumá. Při klasifikaci je stopa objektem klasifikačního zkoumání.

V kriminalistické literatuře není dosud uspokojivě vyřešena otázka, zda je kriminalistickou identifikací jen ztotožňování objektů podle jejich materiálních odrazů (stop) či i podle jejich odrazů ve vědomí lidí.³⁰⁷⁾ Zastáváme jednoznačně stanovisko, že metoda ztotožňování osob a věcí na základě paměťových stop a psychického procesu „znovupoznání“ je samostatnou formou kriminalistické identifikace. Kam zařadíme tento způsob identifikace osob a věcí, ne-li do kriminalistické identifikace? Či je to jen „trestněprocesní identifikace“ a nikoli kriminalistická? Pak však i identifikace osob a věcí prováděná na základě materiálních stop může být považována jen za trestněprocesní identifikaci, když ji zákonodárce předpokládá v § 105 tr. ř. vedle jiných druhů zkoumání, ačkoli tyto druhy zkoumání nespecifikuje. Která jiná věda než kriminalistika však propracovává podrobněji trestněprocesní ustanovení o kriminalistické znalecké a rekogniční identifikaci a doporučuje, jak postupovat při jejich přípravě a provádění, aby byl získán hodnověrný důkaz?

Uznáme-li znovupoznání jako formu a způsob ztotožňování, pak uznáváme i to, že tento identifikační proces se realizuje na základě odrazu ve vědomí člověka, na základě především smyslového názorného obrazu, jenž není ničím jiným než paměťovou stopou, kterou je osoba schopna si vybavit, představit, srovnat s objekty představenými při rekognici a ztotožnit

³⁰⁷⁾ Viz např. rozporná vyjádření V. Ja. Koldina v práci „Identifikace a její úloha při zjišťování pravdy v trestních věcech“, vyd. Univerzita Karlova, Praha 1972, str. 9 a 11.

zjišťovaný (hledaný) objekt. Tato naše teze je v souladu s poznatky psychologů, kteří nahlízejí znovupoznání jako formu a způsob ztotožňování (identifikování). Podle Rubinštejna se ve znovupoznání vyčleňuje z vnímání a vystupuje do popředí činnost korelování, srovnávání předmětu a smyslových kvalit obrazu, vznikajícího v procesu vnímání. Znovupoznání může proběhnout v několika směrech, a to od automatického znovupoznání v konání přes pocit známosti až po identifikaci předmětu.³⁰⁸⁾

Princip zakódování a dekodování informace je při tomto způsobu identifikace zcela jiný než při znaleckém zkoumání, neboť paměťovou stopu nemůžeme vnímat hmatem, zrakem, nebo odhalit metodami a prostředky věd přírodních a technických, ale i zde se uskutečňuje identifikace srovnáváním, tj. metodou typickou a nezbytnou pro kriminalistickou identifikaci. V neposlední řadě akcentujeme i skutečnost, že i tento způsob identifikace, jak potvrzuje denně naše i zahraniční praxe orgánů činných v trestním řízení, je s to vést velmi často ke ztotožnění hledaného objektu a přispívá tedy podstatně ke zjištění objektivní pravdy v trestních věcech. A jistě nikdo, kdo stojí na pozicích marxisticko-leninského světového názoru, nebude popírat, že otázku, odpovídá-li myšlení objektivní pravdě, si nelze stavět mimo praxi. „Od živého nazírání k abstraktnímu myšlení a od něho k praxi — taková je dialektická cesta poznání pravdy, poznání objektivní reality,“ uvádí V. I. Lenin.³⁰⁹⁾ To platí plně i pro otázku, zda je možná kriminalistická identifikace na základě jiných odrazů než materiálních. Pochopitelně, že analogicky, jako se řídí vznik paměťové stopy jinými zákonitostmi než vznik materiální stopy, se řídí i dekodování informace z paměťové stopy jinými zákony.

Na trestněprocesním institutu rekognice lze nejlépe ukázat, že bez hlubších zkoumání a poznání nelze z obsahu kriminalistické kategorie stopy ani „vyhánět“ stopu paměťovou, ani se bez dostatečné argumentace bránit jejímu „akceptování“. Podle Lenina jsou kategorie „stupínky vydělování, tj. poznání světa, uzlové body v síti, které ji (tzn. přírodu) pomáhají poznávat a ovládat“.³¹⁰⁾ Uvědomíme-li si historičnost každé kategorie, pak můžeme prohlásit, že paměťová stopa se teprve počala „ucházet“ o místo v obsahu kriminalistické kategorie stopy v důsledku prohlubujícího se stupně jejího poznání kriminalistikou na základě nejnovějších poznatků marxistické filozofie, hraničních vědních oborů (např. forenzní psychologie), nových vědeckých teorií (např. teorie informace, modelování aj.) i v důsledku řešení metodologických základů kriminalistické vědy samotné.

2. V dostupné kriminalistické literatuře se převážně poukazuje na nutnost odlišení kriminalistické kategorie stopy od odrazu jako obecné

³⁰⁸⁾ Viz S. L. Rubinštejn: Základy obecné psychologie. SPN, Praha 1967, str. 327.

³⁰⁹⁾ V. I. Lenin: Filosofické sešity. SPNL, Praha 1953, str. 140.

³¹⁰⁾ V. I. Lenin: Filosofické sešity. Spisy, sv. 38. Praha 1960, str. 95.

vlastnosti hmoty a od odrazu objektivní reality ve vědomí.³¹¹⁾ Zdůrazňuje se, že kriminalistika by mohla pracovat jen s pojmem odraz, kdyby kategorie „kriminalistická stopa“ měla stejný obsah jako odraz. Při tomto odlišení se autoři nespokojují jen určením, že musí jít o odraz, který je v příčinné souvislosti s vyšetřovanou událostí. Z hlediska kriminalistické nauky o stopách uznávají za významné jen odrazy materiální, jejichž výsledkem je hmotná změna. Odrazy objektivní reality ve vědomí člověka ze sféry kriminalistických stop zcela vylučují, protože nemohou být ohledány a zkoumány znalcem.

Vyvstává otázka, zda z hlediska kriminalistické identifikace není pro hledání a stanovení obsahu pojmu stopy v kriminalistice významnějším kritériem takový charakter informace obsažené ve stopě, který umožňuje identifikaci objektu anebo jeho klasifikaci. Vždyť jak odrazy, jejichž výsledkem jsou hmotné změny, tak i odrazy ve vědomí člověka jsou z hlediska kriminalistické identifikace dvojího druhu: a) odrazy, které nemohou sloužit účelům kriminalistické identifikace, b) odrazy, na jejichž základě je kriminalistická identifikace možná, a to bez ohledu na to, zda jde o odraz materiální nebo ve vědomí.

Z informačního hlediska jsou obecně cennější odrazy ve vědomí, které mohou sloužit k identifikaci rekognicí, než ty materiální odrazy, které pro nedostatek odrážení vlastností objektu nemohou sloužit účelům kriminalistické identifikace (např. nečitelné otisky prstů, deformovaná stopa obuvi v půdě apod.). Obecně však nelze paměťové stopy zužovat jen na stopy, které mohou sloužit účelům kriminalistické identifikace rekognicí, neboť z většiny paměťových stop lze získat v nich obsaženou informaci jen reprodukcí, tj. výpovědí.

Nejpříznivější odpověď nemůžeme dát ani na otázku, zda výsledky dekodování informace z materiálních stop pomocí vědeckotechnických metod a prostředků jsou ve všech oblastech a případech zkoumání spolehlivější než výsledky ztotožnění při rekognici. Právem se např. volá po intenzivním vědeckém výzkumu v oblasti grafosynkritické a logosynkritické analýzy, aby mohly být odstraněny chybné závěry znalců vznikající v důsledku omezených smyslových možností a subjektivních přístupů k hodnocení identifikačních znaků v rukopisu a písemném projevu. Objektivizaci identifikačního procesu v této oblasti může řešit jen uplatnění exaktních metod, především matematických a matematickostatistických. Nelze tedy obecně přeceňovat vědeckotechnické znalecké zkoumání objektů na základě jejich materiálních odrazů a přehlížet význam jiných odrazů, tj. paměťových stop, pro kriminalistiku.

³¹¹⁾ Srov. B. Stříž, Československá kriminalistika 1/1973, vyd. Magnet, Praha, str. 41–52.

Do nedaleké minulosti byla problematika stop záležitostí jen kriminalistickotechnickou. Dnes již mnozí kriminalisté uznávají, že studium kriminalistických problémů identifikace podle materiálních odrazů a studium rekognice by mělo tvořit dvě oddělené kapitoly teorie identifikace.³¹²⁾ Zastáváme názor, že nejobecnější otázky problematiky stop jsou záležitostmi kriminalistiky jako jednotné disciplíny a spadají do její obecné teorie.³¹³⁾ Analogické stanovisko vyslovují i někteří další kriminalisté, kteří však zužují svou argumentaci, proč nejsou stopy jen doménou kriminalistické techniky, pouze na problematiku taktické hodnoty materiálních stop.³¹⁴⁾

§ 2. VÝZNAM PAMĚŤOVÉ STOPY PRO VÝSLECH A REKOGNICI

Psychika je ideálně jak v gnoseologickém, tak v ontologickém aspektu. V mezích konkrétního vědeckého zkoumání psychika představuje v podobě ideální odraz skutečnosti člověkem. Psychično, jež je immanentní mozku, nepřestává být subjektivním obrazem objektivní reality. Proces formování obrazu, přechod od materiálního k ideálnímu, se uskutečňuje v materiální předmětné činnosti, která je geneticky prvotní ve vztahu k obrazu. „Kategorie psychického a fyziologického odrážejí vztah myšlení k mozku, psychické je vlastností fyziologického (myšlení je funkce mozku).“³¹⁵⁾ Funkce mozku se rozvíjejí v průběhu vzájemného působení mozku s vnějším světem, tj. na základě materiálních jednání, a proto mozek vystupuje jako orgán, jenž řídí formování obrazu. Ideální obraz, vyrůstaje z materiálního jednání, neztrácí s ním spojení. Jeho existence se projevuje v systému materiálních operací, tj. v předmětných, perceptivních a řečových konáních. V těchto jednáních se uskutečňuje jinobyť ideální, neboť jsou tím přechodným mostem, kterým ideálně znovu přechází v materiální, v praktickou činnost.

V aktech odrazu je vždy subjektivní moment, neboť odraz objektu se uskutečňuje formou činnosti subjektu. To však neznamená, že subjektivnost vylučuje možnost správného, adekvátního odrazu objektu. Podle Leontěva se tím liší dialektickomaterialistické chápání subjektivnosti obrazu od jeho idealistického pojetí, které akcentuje především aspekt subjektivního prožitku a možnosti jeho introspektivního postižení. Stupeň adekvátnosti je pak určen vztahem objektivního a subjektivního v obrazu.³¹⁶⁾

³¹²⁾ Srov. V. Ja. Koldin: Identifikace a její úloha při zjišťování pravdy v trestních věcech. Vyd. Univerzita Karlova, Praha 1972, str. 13.

³¹³⁾ Srov. M. Protivinský: O některých otázkách kriminalistické identifikace. Československá kriminalistika 4/1969, vyd. Magnet, Praha, str. 245.

³¹⁴⁾ Viz B. Stríž: Několik poznámek k pojmu „stopa“ v kriminalistice. Československá kriminalistika 1/1973, str. 41–52.

³¹⁵⁾ Viz P. V. Kopnin: Dialektika, logika, nauka. Izd. Nauka, Moskva 1973, str. 179.

To, že obraz se přetváří na základě minulé zkušenosti, ještě neznamená rozvinutý tvůrčí charakter vnímání. Mnohem plněji se projevuje tvůrčí charakter vnímání, vezmeme-li v úvahu vliv cílů a úkolů člověka při vnímání. Ve vnímání tedy probíhá ve skryté formě svérázné modelování činnosti jak přítomné, tak i minulé a též modelování budoucích stavů objektu, přetvořeného člověkem.

Ještě evidentnější je tvůrčí charakter odrazu při analýze představ. Vnímáním je člověk spjat zejména s přítomnou situací, s tím, co je dáno jeho vjemům v určitý moment. Představa je více podmíněna produktivním obsahem činnosti, a proto dovoluje člověku vyjít za hranice daného, formovat nejen obrazy přítomného, ale i minulé a budoucího. Tato okolnost ovlivňuje výpověď osoby, zejména svědka, při výslechu, a to jak pozitivně, tak někdy i negativně.

Prostší formou představy, přicházející v úvahu právě v souvislosti s výslechem a rekognicí v trestním řízení, jsou obrazy paměti, vybavené představami dřívějších vjemů okolností trestného činu. I tyto obrazy, u nichž je výrazný smyslový názorný základ, jsou na rozdíl od vjemů méně vázány k objektu odrazu. Proto mnohé znaky objektu, zafixované vnímáním, v obrazu paměti chybí. Tím však obsah odrazu nechudne, neboť abstrahování znamená i přetvoření objektu ve vědomí.

Zafixování poznatků smyslových orgánů v paměti a myšlení ukazuje, že paměť vystupuje jako jednota smyslového a racionálního, a to od samého počátku formování obrazu objektu. „Fyziologickým mechanismem je zde uzavírání nervových spojení v mozku člověka. Uchování jako proces paměti je též jednotou smyslového a racionálního, neboť je založeno na zafixování a fyziologicky se projevuje jako stopa různých podráždění v mozku. Pro teorii poznání je tento proces paměti zajímavý tím, že určitým způsobem lokalizuje vznik předmětu v hlavě subjektu. Nejplněji se uchovává v paměti informace, která odráží základní obsah objektu.“³¹⁶⁾ Jednota myšlení a vnímání neznamená, že vnímání a myšlení nemají svá specifika. Jestliže vnímání nahlédneme jako tok motorických, senzorických a logických komponent, pak máme v podstatě na zřeteli nikoli jednotlivou formu fungující v poznání, nýbrž určitý komplex, který sestává z perceptivního modelování, smyslového obrazu a myšlení.³¹⁷⁾

To, že si člověk v paměti vybavuje dříve získané informace, svědčí, že paměť se podílí na přeformování obrazu předmětu. Jak uvádí Snesar,³¹⁸⁾

³¹⁶⁾ Srov. A. N. Leontjev: *Čuvstvennyj obraz i model v svete leninskoj teorii otrazeniija*. Voprosy psichologii, No. 2, Moskva 1970, str. 37.

³¹⁷⁾ Viz A. I. Snesar: *Pamjat kak forma poznaniija*. Avtor. dokt. dis., Izd. Mosk. univ., 1968, str. 8–9.

³¹⁸⁾ Srov. L. P. Gurova: *Vzaimootnošeniije myslitelnych, zritelnych i praktičeskich operacij pri rešení zadač*. Voprosy psichologii, No. 2, Moskva 1964.

³¹⁹⁾ Srov. V. I. Snesar: *tamtéž*, str. 9.

vybavení může probíhat jak vědomě, tak bezděčně, ale vždy obsahuje minulé smyslové poznatky. Smyslová paměť odráží všechny podrobnosti jevu, logická paměť uchovává podstatné a nutné.

Často se tvrdí, že schopnost zobecnění má jen myšlení. Pokud pod zobecněním chápeme vydělení podstatných znaků a vztahů, pak formy smyslového odrazu skutečně takovou schopnost nemají. Ale popírat elementy zobecnění na úrovni názorných obrazů — vjemů a představ — není správné. Vždyť tvůrčí, aktivní povaha smyslového odrazu se přitom nejen nedoceňuje, nýbrž se popírá i vnitřní spojení myšlení se smyslovou zkušeností.

Zobecnění v názorných obrazech se omezuje obvykle na fixaci některých obecných rysů a znaků předmětu. Vybavení obecných znaků tvoří skutečně jeden z momentů zobecnění. V žádném případě však nevyčerpává obsah této procedury, neboť nestačí vydělit obecné znaky, nýbrž je nutno předměty, jež mají tyto znaky, spojit v jednotné skupiny, aby každý z nich se stal reprezentantem určité skupiny. Operací, která dovolu-
je dosáhnout tohoto cíle, je znovupoznání třídy (skupiny, druhu) objektů. Takové znovupoznání je v podstatě podřazením jedinečného, jednotlivého předmětu obecnému. Subjektem vytvořený obraz je společensky vytvořeným reprezentantem třídy (skupiny) objektů. Zformování takového schématu probíhá stejně jako jiného perceptivního obrazu. V kriminalistické praxi má toto schéma význam při logickém hodnocení okolností trestného činu vyslýchanou osobou i při znovupoznání organizovaném operativně pátracími orgány, ale nikoli při rekognici prováděné orgány činnými v trestním řízení, neboť při této rekognici je cílem ztotožnění na úrovni individualizace.

Je možno rozlišit dva způsoby znovupoznání objektů v závislosti na dvou způsobech zobecnění. Záleží na povaze schématu, s nímž se porovnává aktuální obraz a prostřednictvím kterého se obraz vztahuje k třídě shodných objektů. Takovým schématem může být názorný obraz. V tomto případě porovnání s ním se uskutečňuje ve skryté formě a může být realizováno jen díky speciální analýze. Takové prosté znovupoznání existuje i u zvířat, o čemž svědčí jejich shodné chování v opakujících se situacích.

Proces znovupoznání u člověka je založen na zásadně jiném principu. Jako schéma zde vystupuje logický pojem, kategorie, čímž i smyslové obrazy mají charakter kategorií. Kategoriální charakter znovupoznání se projevuje v tom, že člověk smyslově odrážející předměty fixuje je a vybavuje si je ne prostě jako souhrn jednotlivých vlastností, ale jako zobecněný objekt (zbraň, automobil, člověk apod.). Sám odraz má mimořádně složitý charakter. Zpočátku probíhá seznámení s předmětem a zpracování domněnek, hypotéz o jeho charakteru; pak se nastíní prostředky proověrky

hypotézy a provede srovnání domněnky (předpokladu) s vnímavou situací, s vnímavým objektem. To vše potvrzuje aktivní povahu smyslového odrazu.

§ 3. OBJEKTIVIZACE SUBJEKTIVNÍCH POZNATKŮ PŘI VÝSLECHU A REKOGNICI

1. Klasikové marxismu-leninismu si byli vědomi, že člověk se může mýlit. Doceňovali, ale nepřeceňovali tuto skutečnost. „Ani v jediném případě,“ uvádí V. I. Lenin, „jsme, pokud je do dneška známo, nebyli donuceni vyvodit závěr, že naše vědecky kontrolované smyslové vjemy vyvolávají v našem mozku představy o vnějším světě, které se svou povahou odchylují od skutečnosti, nebo že mezi vnějším světem a našimi smyslovými vjemy tohoto světa je vrozený nesoulad.“³²⁰⁾

Kdybychom zkoumali smyslový obraz jen na základě výpovědi subjektu, zůstalo by toto zkoumání a poznání subjektivním. „To však nevylučuje adekvátnost obrazu skutečnosti, ale vyžaduje prověrku,“ uvádí L. M. Vekker.³²¹⁾ Vědeckou kontrolu smyslových vjemů a dalších psychických procesů člověka nelze v současné době zužovat jen na prostředky a metody věd přírodních a technických. Máme zato, že i kriminalistická věda a hraniční vědní obory, např. forenzní psychologie, přispívají svými vlastními metodami podstatnou měrou k prověření a hodnocení psychických procesů člověka v souvislosti s objasňováním kriminalisticky relevantních skutečností. Kriminalistická věda propracovává např. vědecky zdůvodněné zásady a doporučení, jak v kriminalistické praktické činnosti předcházet získání mylných informací, jak je včas zjišťovat a překonávat (viz např. kriminalistické postupy pro analýzu výpovědi vyslýchaného v průběhu výslechu, aby bylo zjištěno, zda je výpověď úplná a hodnověrná).

Lze namítnout, že v kriminalistické praxi se nesetkáváme jen s omyly způsobenými různými subjektivními a objektivními faktory při vnímání, zapamatování, vybavování a reprodukování, nýbrž i se lží, tj. prezentací vědomě nepravdivé informace.

Domníváme se, že ani tato závažná skutečnost nemůže negovat informační hodnotu „paměťových stop“ v kriminalistice, zejména v důsledku stále hlouběji vědecky propracovaných kriminalistických metod a postupů psychologického působení na lhoutící vyslýchanou osobu, aby upustila od lživé výpovědi a řekla pravdu, a v důsledku rozsáhlých možností prověřování získaných informačních signálů (důkazů) jinými důkazy i jejich hodnocením v souhrnu a vzájemných souvislostech.

³²⁰⁾ Viz V. I. Lenin: *Materialismus a empiriokriticismus*. Svoboda, Praha 1952, str. 90.

³²¹⁾ Viz L. M. Vekker: *Vosprijatije i osnovy jego modelirovanija*. Izd. Leningrad. univ., 1964, str. 31–34.

Klasikové marxismu-leninismu též zdůrazňovali, že naše poznání nelze redukovat jen na počítky.³²²⁾ Materiální předměty, které vnímáme, se neodrážejí v našem vědomí jen jako prostá „kopie“, neboť v důsledku apercepce a vůbec abstrakce podléhá odraz přetváření. Proto se ideální obraz více či méně liší od bezprostředního odrazu skutečnosti. Získaná smyslová informace nemá vazbu jen na jedinečnou situaci, protože člověk nemůže nezobecňovat, neabstrahovat a netransponovat poznatky do svých ostatních praktických činností. „U dospělého člověka současnosti,“ uvádí A. V. Slavin, „neexistuje smyslový stupeň poznání v ‚čisté‘ podobě, nýbrž ve vzájemných vazbách s racionální formou poznání.“³²³⁾ Smyslové obrazy se tedy zapojují do komplexů soudů a úsudků každého člověka, tedy i osob, které jsou vyslýchány v souvislosti s vyšetřováním trestných činů.

2. Hovoříme-li o smyslovém a rozumovém poznání, nemíníme tím dva jeho stupně, nýbrž dva jeho aspekty. Proces poznání je subjektivizací objektivně daného.

Objektivní je dáno především v modelech objektů a jejich částí, v jejich umístění a spojení. Poměrně přesné modely objektů jsou obsaženy zpravidla v obrazech-vzpomínkách.

Druhou stránkou objektivního obsahu je využití těch zákonitostí spojení, podle nichž se tvoří samy objekty skutečnosti a projevuje jejich kvalita, vlastnosti a vzájemné vztahy s prostředím. Když svědek doplňuje detail popisované události nebo osoby, který si nezapamatoval či zapomněl, děje se to obvykle v souladu s jejími objektivními vztahy. Byla-li např. pachatelka oblečena v tmavý kostým, pak se svědek domnívá, že zřejmě měla i tmavou obuv.

Dalším faktorem je konstruktivní, subjektivní práce našeho vědomí. Zde se projevuje role různorodé zkušenosti co do představivosti, co do konkrétní situace myšlení a emočního stavu.

Díky působení těchto faktorů vznikají adekvátní ideální obrazy skutečných objektů, počínaje vzpomínkami-reprodukcemi až po fantazijní obrazy. V důsledku těchto faktorů vznikají však odchylky (deformace) zobrazených objektů od skutečnosti.

Úkolem orgánů činných v trestním řízení je učinit vše pro objektivizaci subjektivních poznatků vyslýcháných a znovu poznávajících osob. Znamená to odhalit deformace zobrazených objektů v zájmu zjištění objektivní pravdy v konkrétní trestní věci.

Při výslechu napomáhají objektivizaci subjektivních poznatků vy-

³²²⁾ Srov. V. I. Lenin: *Materialismus a empiriokriticismus*. Svoboda, Praha 1952, str. 116.

³²³⁾ Viz A. V. Slavin: *Nagljadnyj obraz v strukture poznania*. Izd. polit. lit., Moskva 1971, str. 17; srov. též Peter H. Lindsay and Donald A. Norman: *Human information processing*. New York and London 1972 (viz ruský překlad, Moskva 1974, str. 418 až 419).

slýchaných osob především tyto dva základní taktické postupy (odhlédneme-li od vědomě nepravdivých, tj. lživých výpovědí):

1. analýza výpovědi během výsledku za účelem zjištění úplnosti a hodnověrnosti výpovědi a postojů vyslýchaného,

2. pomoc vyslychajícího vyslychanému, především svědkovi, aby si vybavil zdánlivě zapomenuté, překonal klamné vzpomínky i subjektivní nedostatky v reprodukci.³²⁴⁾

U svědka, který se snaží vypovídat pravdivě, to znamená analyzovat pečlivě jednotlivé etapy formování výpovědi, tj. vytváření ideálního poznávacího obrazu, především hledat skutečnou smyslovou podstatu konečných jeho soudů a úsudků o okolnostech trestného činu.

Metody psychologického působení na vyslychanou osobu se však nevyužívá jen k tomu, aby si osoba vybavila v paměti to, co zapoměla, ale i k tomu, aby změnila své postoje a chování, aby nelhala a vypovídala pravdivě. Na této metodě je založen základní taktický postup nazývaný „psychologické působení vyslychajícího na lhoutí vyslychanou osobu, aby přestala lhát a vypovídala pravdivě“. I tento základní taktický postup — analogicky jako všechny ostatní — má řadu dílčích taktických postupů, které slouží k řešení obecné úlohy výsledku, tj. k získání úplné a pravdivé výpovědi čili k hodnověrnému dekodování informace ze stop ve vědomí vyslychané osoby. Např. v rámci právě zmíněného základního taktického postupu doporučuje kriminalistika tyto dílčí taktické postupy:

1. využití pořadí výsledků několika svědků i několika spoluobviněných;
2. využití stavu emočního napětí vyslychaného;
3. využití taktických možností, které poskytuje trestněprocesní předpis o souvislém líčení (monologu);
4. vyjasnění příčin vedoucích ke lživým výpovědím a provedení opatření k jejich odstranění;
5. stimulování kladných vlastností vyslychaného;
6. využití vnitřních rozporů ve výpovědi a rozporů mezi údaji vyslychaného a druhými důkazy.³²⁵⁾

Zmíněné základní a dílčí taktické postupy výsledku mohou být efektivně uplatněny za předpokladu, že výslech byl náležitě připraven a je respektován další základní taktický postup, spočívající v navázání psychologického kontaktu mezi vyslychajícím a vyslychanou osobou.

Při reko g n i c i napomáhají objektivizaci subjektivních poznatků především tyto základní taktické postupy:³²⁶⁾

³²⁴⁾ Srov. A. N. Vasiljev, L. M. Karnejeva: Taktika doprosa. Jurid. lit., Moskva 1970, str. 8.

³²⁵⁾ Srov. M. Protivinský, V. Prerad, J. Heřmánek: Taktika výsledku a konfrontace obviněného a svědka v přípravném řízení. Univerzita Karlova, Praha 1973, str. 64.

³²⁶⁾ Viz M. Protivinský: Rekognice v přípravném řízení. MV ČSSR, Praha 1971, str. 91 a dále.

1. Získání popisu ztotožňovaného objektu výsledkem poznávající osoby před rekognicí a včasnost jejího provedení;

2. výběr a příprava subjektu (poznávající osoby) a především objektů rekognice (ztotožňovaného objektu a několika přivzatých objektů téhož druhu);

3. předvedení objektů zpravidla současně a společně ve skupině.

Propracováním vědecky zdůvodněných zásad a doporučení, jak v kriminalistické praktické činnosti předcházet získání mylných informací, jak je včas zajišťovat a překonávat, se zabývá socialistická kriminalistika i hraniční vědní obory, zejména soudní psychologie a psychiatrie.³²⁷⁾ Tyto zásady a doporučení slouží prověření a hodnocení smyslových vjemů a dalších psychických procesů, k hodnocení ideálních poznávacích obrazů v souvislosti s objasňováním kriminalisticky relevantních skutečností a zjišťováním objektivní pravdy v trestních věcech.

§ 4. VZNIK, POZNÁNÍ A VYUŽITÍ IDENTIFIKAČNÍCH SOUVISLOSTÍ V PSYCHICE ČLOVĚKA

1. Vznik identifikačních souvislostí na úrovni psychického odrazu objektivní reality je podmíněn vzájemným působením lidí s materiálním prostředím. Mýlí se tedy V. S. Mitričev ve svém názoru, že při vzniku paměťové stopy, jež je nutná k procesu znovupoznání, nelze hovořit o vzájemném působení objektů.³²⁸⁾ Zužuje evidentně vzájemné působení objektů jen na určité jeho formy v neživé přírodě. Tím se dopouští podstatné nepřesnosti, neboť z hlediska leninské teorie odrazu bez vzájemného působení objektů nemůže být řeči o odrazu, o vzniku identifikačních a jiných souvislostí.

Identifikační souvislosti v psychice člověka se liší od odrazu na úrovni neživé přírody tím, že jsou přepracovány člověkem na základě dřívějších zkušeností, praxe a abstrakce. Smyslový odraz není jen elementární a bezprostřední kopií skutečnosti. Představa jako jedna z forem smyslového odrazu není pouze pasivním uchováním v paměti člověka smyslového obrazu dříve vnímaných předmětů a jevů, naopak se formuje jako složitá dialektická syntéza smyslových a racionálních momentů. Tím se liší představa od počítku a vjemu, které vznikají při bezprostředním působení objektů na subjekt. Michajlova uvádí, že vjemy objektů se v různých podmínkách také přetvářejí v normály (konstantní obrazy), tj. vzniká takový obraz objektu, jaký by vznikl, kdyby byl objekt vnímán za normálních

³²⁷⁾ Jako příklad uvádíme tyto práce: V. L. Vasiljev: Juridičeskaja psihologija. Učeb. posobije. Izd. Leningrad. univ., 1974; A. R. Ratinov: Sudebnaja psihologija dlja sledovatelej. VŠ MVD SSSR, Moskva 1967; M. Dufek: Soudní psychiatrie pro kriminalisty. Ústav kriminalistiky PF UK, Praha 1973, aj.

³²⁸⁾ Srov. V. S. Mitričev: K voprosu o prjamoj i obratnoj formach identifikacionnyh svjazej. Trudy VNII SE, vyp. 3, Moskva 1971, str. 148.

a nejvýhodnějších okolností. Vzniká perceptivní model vnímaného objektu.³²⁹⁾

Obraz (představa) je konkrétní, ale současně i abstraktní, neboť nemůže obsáhnout všechny, nýbrž jen vnější stránky a vlastnosti objektu, a to zejména ty, které mají význam pro praktickou činnost a jsou obecné, společné pro určitou skupinu objektů. Proto je smyslový obraz vjemu (představy) v jistém smyslu abstrakcí. Podle Snegara je paměť integrací všech forem odrazu hmoty a z hlediska svého obsahu má charakter obrazu — modelu. Je formou poznávací činnosti mozku, zaměřenou na sestavení obrazu okolního světa cestou fixace, uchování, vybavení a přepracování přicházejících signálů o světě.³³⁰⁾

2. Senzorické identifikační souvislosti jsou distanční a kontaktní.³³¹⁾

Distanční senzorické souvislosti vznikají při vnímání zrakovém, sluchovém, čichovém a umožňují poznat ty vlastnosti objektů, které spadají do jejich morfologických, funkčních, pohybových a pachových identifikačních polí. Těmto polím odpovídají určité druhy identifikačních souvislostí: morfologické (znovupoznání objektů podle jejich vnějších vlastností a znaků), funkční (znovupoznání lidí podle hlasu a řeči), pohybové (znovupoznání lidí podle gestikulace, mimiky apod.) a odorologické (znovupoznání objektů podle pachu). V kriminalistické praxi mohou být využity jak přímé, tak zpětné identifikační souvislosti tohoto druhu.

Kontaktní identifikační souvislosti vznikají při vnímání chuťovém a hmatovém. Pro kriminalistickou praxi mají menší význam, než identifikační souvislosti distanční, a lze je využít zpravidla jen ve vztahu přímém.

Při kriminalistické identifikaci formou rekonstrukce mohou být k účelům trestněprocesního dokazování samostatně využity v podstatě jen identifikační souvislosti zrakové, resp. sluchové, kdežto všechny ostatní mohou sloužit jen podpůrně k zúžení skupiny prověřovaných objektů, k operativnímu pátrání po osobách a věcech.

M. Ja. Segaj oprávněně uvádí, že v kriminalistické praxi se dosud málo využívá identifikačních souvislostí hmatových a odorologických, např. při vyšetřování trestných činů znásilnění a loupeží nejsou poškozené osoby vyslýchány ke stavu pokožky pachatele (hrubá, mozolná, hladká apod.), k vlastnostem vlasů (tvrdé, měkké apod.), k pachu tabáku, voňavky, prádla, oděvu, obuvi apod.³³²⁾

³²⁹⁾ Srov. I. B. Michajlova: Чувственно-отраженное в современном научном познании. Авт. докт. дис., ВШ ПС при ЦК КПСС, Москва 1973, str. 13.

³³⁰⁾ Srov. V. M. Sesar: Принцип отражения и проблемы памяти. Проблемы отражения и современная наука. Материалы к теоретической конференции. Изд. Моск. ун-в., 1967, str. 47—49.

³³¹⁾ Srov. M. Ja. Segaj: Zur Methodologie der gerichtlichen Identifizierung. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, H. 1/1972, S. 17.

³³²⁾ Srov. M. Ja. Segaj: Metodologija sudebnoj identifikacii. RIO MVD USSR, Kijev 1970, str. 130.

V kriminalistické praxi je třeba brát v úvahu poznatky experimentální psychologie, např. že vznik identifikačních souvislostí a stupeň fixování jednotlivých identifikačních polí v paměti dětí a dospělých je odlišný. Podle Bogaleva,³³³⁾ který porovnává výsledky experimentů s dětmi ve věku 7–8 let a dospělých ve věku 21–26 let, fixují ve své paměti:

	Znaky fyzického vzhledu	Nápadné znaky chování	Znaky úpravy zevnějšku
Děti	38,0 %	3,8 %	58,2 %
Dospělí	82,5 %	13,6 %	3,9 %

U dospělých je tedy nadějnější znovupoznání podle anatomických (morfologických) znaků a nápadných znaků chování, kdežto u dětí podle znaků úpravy zevnějšku (účesu, oděvu apod.).

3. Senzorických identifikačních souvislostí se využívá především při výsledku a rekognici.

Při výsledku je možno vytěžit všechny identifikační i jiné souvislosti vzniklé v psychice člověka v souvislosti s událostí trestného činu, kdežto při rekognici lze využít jen těch identifikačních souvislostí, těch identifikačních polí, jež umožňují ztotožnit konkrétní objekt — osobu nebo věc.

Identifikačních souvislostí, které se vzájemně nevylučují (např. morfologické a funkční), lze využít v jakémkoli pořadí, tzn. je možno provést nejdříve rekognici podle hlasu a pak rekognici podle zevnějšku či naopak.

Při souběhu některých druhů identifikačních polí se provádí současné znovupoznání objektu podle všech identifikačních polí, např. podle vnějších anatomických (morfologických) vlastností a znaků i podle vnějších pohybových vlastností a znaků. Je tomu tak tehdy, vyskytne-li se identifikační pole, které samo o sobě není pro znovupoznání dostatečné a spolehlivé (např. vnější pohybové vlastnosti). Proto se takové pole bere v úvahu podpůrně při rekognici objektu podle vnějších anatomických (morfologických) vlastností a znaků.

§ 5. CÍL DEKÓDOVÁNÍ INFORMACE Z PAMĚTOVÉ STOPY NA ÚROVNI IDENTIFIKACE A ABSTRAKTNÍ OBJEKTY TOHOTO PROCESU

1. V kriminalistické literatuře nejsou jednoznačné názory na cíl dekódování informace z paměťové stopy na úrovni identifikace, tj. na cíl rekognice.

³³³⁾ Srov. A. A. Bogalev: Vosprijatije čeloveka čelovekom. Izd. LGU, Leningrad 1965, str. 17–25.

Všichni autoři uvádějí jako cíl rekognice ztotožnění objektu. Jedni rozumějí ztotožnění jednotlivého objektu,³³⁴⁾ jiní autoři i zjištění skupinové příslušnosti, anebo zjištění skupinové (rodové, druhové) příslušnosti považují za cíl rekognice vedle ztotožnění jednotlivého objektu.³³⁵⁾

Domníváme se, že je nutné rozlišovat rekognici prováděnou jako trestně-procesní úkon podle ustanovení § 93 odst. 2 tr. ř. od neprocesní rekognice praktikované operativně pátracími orgány Bezpečnosti. V případě procesní rekognice může být cílem úkonu ztotožnění konkrétního, jednotlivého objektu (osoby nebo věci), kdežto při neprocesní rekognici i zjištění skupinové (rodové, druhové) příslušnosti, které má význam nikoli pro trestně-procesní dokazování, nýbrž pro vytyčování operativně pátracích, resp. i vyšetřovacích verzí.

Je třeba též rozlišovat cíl a výsledek rekognice prováděné za účelem ztotožnění jednotlivého objektu podle § 93 odst. 2 tr. ř. Při takové rekognici mohou nastat tyto výsledky: ztotožnění objektu, vyloučení totožnosti objektu, skupinové zařazení objektu.³³⁶⁾

Význam důkazu má jen ztotožnění a vyloučení totožnosti objektu. Zjištění skupinové příslušnosti objektu může mít význam jen pro vytyčování operativně pátracích a vyšetřovacích verzí, neboť je zpravidla jen pravděpodobnostním závěrem.

2. O objektech rekognice platí to, co bylo řečeno obecně o objektech kriminalistické identifikace, neboť rekognice je její formou, jejím způsobem.

Složitější otázkou je posouzení, zda, do jaké míry a s jakými odlišnostmi lze vztáhnout na problematiku rekognice terminologii abstraktních (idealizovaných) objektů. Kloníme se k názoru, že s jistou podmíněností a některými zvláštnostmi i při ztotožňování osob a věcí na základě paměťových stop lze oprávněně hovořit o objektu ztotožňovaném a ztotožňujícím.

Ztotožňovaným objektem je objekt (osoba nebo věc), jehož se týká řešení otázky totožnosti a který proto vstupuje do procesu kriminalistické identifikace, tzn. podrobuje se znovupoznávacímu procesu za účelem zjištění

³³⁴⁾ Srov. např. V. D. Arsenjev: *Processualnaja priroda opoznaniya*. Trudy Irkutského gos. univ. A. A. Ždanova, tom XVII, serijskiy jurid., vyp. 2, Irkutsk 1956, str. 214; V. Kolmakov: *Sposoby sobiraniya i zakrepleniya sudebnykh dokazatelstv*. Soc. zakonost', No. 4, 1955, str. 33; S. M. Potapov: *Vvedeniye v kriminalistiku*. Moskva 1946, str. 11; analogický názor lze vyrozumět i z práce J. Matiaška, B. Bárty a J. Soukupa: *Výslechy a psychologie*. Orbis, Praha 1967, str. 44, 72.

³³⁵⁾ Viz N. V. Terzijev i A. N. Kolesničenko, *Sovetskaja kriminalistika*, No. 1, Moskva 1962, str. 361; P. P. Cvetkov: *Predjavlenije dlja opoznaniya v sovetskom ugovnom processe*. Izd. LGU, Leningrad 1962, str. 8–10; B. M. Bacharev: *Razvitiye novykh sledstvennykh dejstvij v sovetskoj sledstvennoj praktike i teorii*. Kand. dis., Moskva 1963, str. 49, 52, 166; A. R. Ratinov: *Sudebnaja psichologija dlja sledovatelej*. VŠ MOOP, Moskva 1967, str. 257; M. Protivinský: *Rekognice v přípravném řízení*. MV ČSSR, Praha 1971, str. 42.

³³⁶⁾ Srov. např. A. Ja. Ginsburg: *Taktika predjavleniya dlja opoznaniya*. Jurid. lit., Moskva 1971.

totožnosti. Ztotožňujícím objektem neznámého původu je paměťová stopa, zafixovaná v šedé kůře mozkové, v psychofyziologických procesech člověka, např. svědka trestného činu.³³⁷⁾ Pokud není rekognice prováděna s objekty in natura (originály), přichází v úvahu též ztotožňující objekt z známého původu, např. fotografie pachatele apod. Tento objekt jako materiální obraz substituuje objekt — originál v průběhu znovupoznávacího aktu a je zpravidla srovnávacím materiálem evidenčním, ale není vyloučen ani jako experimentální a přirozený čili spontánní.

Analogicky jako u stop materiálních i u stop paměťových mohou být pořizovány kopie, které však zdaleka nedosahují stupně adekvátnosti kopií stop materiálních. Za kopii paměťové stopy považujeme např. verbální popis, nákres osoby či věci, vyobrazení osoby pořízené metodou fotomontáže, fotorobotu, Mimicu nebo Identi-Kitu. Na rozdíl od izomorfních kopií materiálních stop lze kopie paměťových stop nazvat spíše materializovaným myšlenkovým modelem (náskres, vyobrazení), vytvořeným na základě smyslově názorného základu paměťové stopy, anebo dokonce znakem dorozumění, tj. dvoustupňovým substitutem (viz např. verbální popis), neboť ideální obraz může vzniknout až na základě dekodování popisu a zformování myšlenkového modelu podoby osoby. Takovéto obrazy-modely neslouží zpravidla k trestněprocesní rekognici, nýbrž jen k účelům operativního pátrání, k vytyčování verzí apod.

To, co bylo obecně řečeno o objektu hledaném a prověřovaném, platí i pro využití rekogniční identifikace v trestněprocesním dokazování.

§ 6. JE DEKÓDOVÁNÍ INFORMACE Z PAMĚŤOVÉ STOPY NA ÚROVNI IDENTIFIKACE FORMOU VÝSLECHU?

1. Problém vztahu dekodování informace z paměťové stopy na úrovni identifikace k výsledku vyžaduje zkoumání z aspektů gnoseologických, psychologických a trestněprocesních, máme-li se vyhnout pochybení. Jakýkoli jednostranný přístup a pohled nemůže být dostatečným poznáním a vede k chybným, mylným závěrům. Že tento problém není u nás vyřešen, o tom svědčí existující rozpor mezi trestněprocesní úpravou na jedné straně a trestněprocesní praxí i poznatky kriminalistické vědy na straně druhé. Podle § 93 odst. 2 tr. ř. je rekognice formou výsledku, kdežto v kriminalistické praxi je samostatnou metodou a podle nás de lege ferenda i samostatným trestněprocesním úkonem.³³⁸⁾

³³⁷⁾ Srov. M. Protivinský: Rekognice v přípravném řízení. MV ČSSR, Praha 1971, str. 41.

³³⁸⁾ Srov. např. M. Protivinský: Rekognice v přípravném řízení. MV ČSSR, Praha 1971, str. 59.

I v SSSR před více lety nebyla rekognice některými procesualisty a kriminalisty pokládána za samostatný procesní úkon, nýbrž za zvláštní případ výsledku.³³⁹⁾ Většina trestních řádů svazových republik později upravila rekognici jako samostatný procesní úkon. Úprava rekognice v čl. 164, 165 a 166 tr. ř. RSFSR je poměrně podrobná, neboť zakotvuje mnoho zásad, jež dříve měly jen charakter kriminalistických pravidel a doporučení. Znění uvedených článků je algoritmické, neboť zákon uvádí, jaké úkony a v jakém sledu se mají provádět (předběžný výslech poznávající osoby, volba místa identifikovanou osobou, předvedení objektů, vyzvání poznávající osoby, aby označila znovu poznanou osobu či věc, objasnění poznávající osobou, podle jakých znaků nebo zvláštností znovu poznala osobu nebo věc, sepsání protokolu o rekognici).

2. Náš zákonodárce neakceptoval podrobnou sovětskou trestněprocesní úpravu, ani zkušenosti československé trestněprocesní praxe a doporučení čs. kriminalistů *de lege ferenda*.³⁴⁰⁾ Trestněprocesní nauka i platný trestní řád považují rekognici nadále za formu výsledku, vycházejíce z toho, že jde o ztotožnění osob a věcí *v ý s l e c h e m*.

Pro tento názor hovoří některé skutečnosti, zejména pak tyto:

1. Obviněný nebo svědek musí formou výpovědi popsat osobu nebo věc, jejíž totožnost má být zjištěna, a to před tím, než mu je ukázána;

2. Výsledek znovupoznání se dokumentuje formou výpovědi (stručného prohlášení) do protokolu.

Výpověď uvedená ad 1. není součástí vlastního rekogničního aktu, a proto ji můžeme opominout. Má význam jen pro prověření výsledků získaných rekognicí.

Výpověď uvedená ad 2., i kdyby byla co nejstručnějším prohlášením, zůstává z formálně právního hlediska výpovědí. Je možno tvrdit, že rozhodujícím faktorem pro konstatování, že jde o výpověď, je skutečnost, že vyslychaná (ztotožňující, znovupoznávající) osoba vypovídá o výsledku znovupoznání, tj. o tom, zda a podle čeho objekt znovu poznala či ne. Z hlediska výsledku jsou skutečnosti, o nichž vyslychaná osoba vypovídá, nikoli rozhodujícím faktorem.

Z hlediska takto široce chápané koncepce výpovědi lze podřadit pod pojem výpovědi každé sdělení (verbální i nonverbální) osoby, od níž orgán činný v trestním řízení získává nějakou trestněprocesně relevantní informaci.

To znamená, že není rozhodující, zda vyslychaná osoba vypovídá o tom,

³³⁹⁾ Např. M. A. Čelcov: *Sovetskij ugolovnyj process*. Moskva 1951, str. 253, považuje rekognici z právní stránky za výslech a z psychologické stránky uznává rozdíl rekognice a výsledku vzhledem k tomu, že její podstatou je proces znovupoznání; M. S. Strogovič: *Ugolovnyj process*. Moskva 1946, str. 199, považuje rekognici za výslech, mající některé odlišné rysy.

³⁴⁰⁾ Viz např. návrhy M. Protivinského: *tamtéž*, str. 174.

co sama svými smysly vnímala v souvislosti s trestným činem anebo co se jinak dověděla.

Také není rozhodující, zda vyslýchaná osoba vypovídá o tom:

1. co dříve vnímala v souvislosti s trestným činem a co si z toho zapamatovala a vybavila ve své paměti (např. pachatele a jeho vnější vlastnosti);

2. co v mezidobí od spáchání trestného činu do momentu výslechu vnímala a znovu poznala a co má význam pro objasnění trestného činu (např. že na ulici, v kavárně či jinde uviděla osobu, která podle znaků zevnějšíku je totožná s pachatelem trestného činu);

3. co vnímala a znovu poznala právě v tento okamžik při rekognici (např. že znovu poznala, tj. ztotožnila jako pachatele trestného činu druhou osobu zleva ve skupině 6 osob, které jí byly při rekognici představeny, a podle jakých znaků).

Z této široké koncepce výpovědi a výslechu vycházejí ustanovení platného čs. trestního řádu o výslechu obviněného a svědka, neboť výpověď uvedená ad 3. je považována za výpověď při výslechu, který je prováděn za účelem ztotožnění nějaké osoby nebo věci (viz § 93 odst. 2 a § 103 tr. ř.).

Užší koncepce výpovědi a výslechu je obsažena v trestních řádech většiny svazových republik SSSR, neboť výpověď námi uváděná ad 3. není součástí výslechu, nýbrž rekognice jako samostatného trestněprocesního úkonu. Na základě zobecnění kriminalistické a trestněprocesní praxe i na základě výsledků zkoumání metodologických a psychologických aspektů rekognice dospěla většina zahraničních i domácích kriminalistů k poznání i k závěrům, že rekognice je odlišným, samostatným trestněprocesním úkonem a nikoli formou (zvláštním případem) výslechu, tzn. že výpověď uváděná námi ad 3. není výpovědí při výslechu, nýbrž výpovědí při rekognici jako samostatném trestněprocesním úkonu. Tedy výpověď nemusí být jen elementem výslechu, nýbrž i jiných trestněprocesních úkonů. I to potvrzují zkušenosti praxe (viz výpovědi — prohlášení účastníků vyšetřovacího experimentu, domovní prohlídky, ohledání, rekognice aj., která se fixují v protokolech sepisovaných o provedení těchto úkonů).

3. Výslechu a rekognici jsou společné především některé zákonitosti formování ideálního obrazu vnímaného objektu a formování výpovědi. Stěžejní rozdíl obou trestněprocesních úkonů spočívá podle našeho názoru v tom, že u výslechu vystupuje do popředí výpověď, tj. reprodukce jako psychický proces vyslýchané osoby, kdežto u rekognice dominuje znovu-poznání jako psychický proces poznávající osoby. Svědkem může být kdokoli, kdo dříve nějaké okolnosti trestného činu vnímal svými smysly bezprostředně nebo zprostředkovaně se o nich dověděl. Poznávající osobou může být jen ten, kdo dříve vnímal bezprostředně svými smysly nějakou jednotlivou osobu nebo věc. Subjekt rekognice je tedy z psychologického hlediska subjektem speciálním.

Vzhledem k tomu, že podstatou rekognice je psychický proces znovupoznání, které je formou a způsobem identifikace, nemůže být předmětem rekognice nic jiného, než zjištění (či vyvrácení) totožnosti objektu. Předmět rekognice je tedy velmi úzký ve srovnání se vším tím, co může být předmětem výsledku.

Svědék či obviněný může před výsledkem vědět, zda a co je schopen vypovědět, tj. reprodukovat, kdežto poznávající osoba nemůže před rekognicí vědět, že určitě znovu pozná ztotožňovaný objekt, protože jí může být předveden i objekt jiný, netotožný, který je prověřován, ale ve skutečnosti není objektem zjišťovaným, hledaným.

Na rozdíl od výsledku musí být při rekognici kromě poznávající osoby přítomen ztotožňovaný objekt a několik dalších přívzatých objektů.³⁴¹⁾

Výslech lze přerušit, pokračovat v něm, doplňovat a opakovat jej, kdežto rekognici v zásadě nikoli, neboť psychický proces znovupoznání je z hlediska procesních cílů, tj. z hlediska potřeb dokazování nepřerušitelný a neopakovatelný.³⁴²⁾

Tedy při rekognici se nejedná o zjištění totožnosti osoby nebo věci výsledkem, nýbrž znovupoznáním. Výpověď (prohlášení) jen akt znovupoznání doprovází, ale nesplývá s ním, hraje jen pomocnou, komunikační úlohu mezi ztotožňujícím subjektem a orgánem činným v trestním řízení. Hlavní roli hraje znovupoznání objektu ztotožňujícím subjektem (poznávající osobou), které i orgán činný v trestním řízení vnímá svou smyslovou činností, svým přímým pozorováním, a tím si vytváří přímé poznatky o výsledku psychického procesu ztotožňující (poznávající) osoby. Tato funkce orgánu činného v trestním řízení je tedy též jiná než u výsledku osoby.³⁴³⁾

Popsání osoby nebo věci poznávající osobou při výsledku před rekognicí a její prohlášení (výpověď) o znovupoznání při rekognici jsou jen nezbytnými procesními a kriminalistickými podmínkami, zajišťujícími spolehlivost, hodnověrnost a důkazní sílu výsledků rekognice. Jimi samotnými se však nezjišťuje totožnost identifikovaného objektu, neboť ta se zjišťuje poznávající osobou na základě psychického znovupoznávacího procesu.

Výslech poznávající osoby před rekognicí a výpověď poznávající osoby při rekognici si nevynucuje sám psychický znovupoznávací proces, nýbrž trestní proces v zájmu hodnověrného dokazování. Výsledkem poznávající osoby se výsledek rekognice — ztotožnění objektu nebo vyvrácení jeho totožnosti — nemění v důkaz výpovědi, nezaniká touto výpovědí.

Podstatou rekognice není tedy zjištění totožnosti osoby nebo věci výsled-

³⁴¹⁾ Podle čl. 165 tr. ř. RSFSR musí být rekognici přítomny ještě osoby na věci nezúčastněné.

³⁴²⁾ Srov. M. Protivinský: tamtéž, str. 80.

³⁴³⁾ Srov. též J. Fiala, Stát a právo 13, ČSAV, Praha 1967, str. 20–21.

chem, nýbrž znovupoznáním poznávající osobou, založeným na porovnání původního smyslového vjemu objektu s právě vnímanými osobami nebo věcmi při rekognici.

Výpověď poznávající osoby při rekognici je podmíněna novým vnímáním objektu, neboť bez nového vnímání by osoba nemohla znovu poznávat dříve vnímaný objekt, nemohla by srovnávat paměťovou stopu s objektem *in natura*. Rekognice je tedy formou kriminalistické identifikace, podstatně se liší od klasických způsobů výsledku včetně konfrontace, a je proto zcela odůvodněn požadavek, aby nebyla považována za formu výsledku, nýbrž za samostatný trestněprocesní úkon, pro jehož přípravu a provedení kriminalistika vypracovala vědecky zdůvodněná pravidla a doporučení. V opačném případě se budou i nadále vyskytovat hrubá pochybení v kriminalistické a trestněprocesní praxi, o nichž se zmiňuje kriminalistická literatura domácí i zahraniční.

Rekognice se tedy vyvíjí v samostatný trestněprocesní úkon z výsledku. Výsledek a rekognice jsou obdobnými typy důkazních prostředků, i když v ontogenezi znovupoznání předchází reprodukci představ. I obdobné typy důkazních prostředků, obdobné samostatné metody kriminalistické praktické činnosti vyžadují samostatného propracování pravidel přípravy, provedení a hodnocení výsledků pro potřeby trestního řízení.

§ 7. ZNOVUPOZNÁNÍ ANALYTICKÉ A SYNTETICKÉ

Segaj uvádí, že mezi problémy, které souvisejí se zvláštnostmi vzniku senzorických identifikačních souvislostí a které nejsou dostatečně v kriminalistické literatuře objasněny, patří simultánní znovupoznání.³⁴⁴⁾ Také jiní autoři považují podstatu simultánního znovupoznání za složitou.³⁴⁵⁾

Podle A. R. Ratinova má znovupoznání různé psychologické mechanismy. Uvádí dva druhy znovupoznání: simultánní a sukcesivní.³⁴⁶⁾ Simultánním (syntetickým) se rozumí znovupoznání dříve vnímaného objektu na první pohled, okamžitě, jednorázově, v důsledku okamžité shody obrazu pozorovaného objektu s obrazem-modelem uchovaným a zformovaným v paměti. Sukcesivní (analytické) znovupoznání probíhá diferencovaně, cestou důkladného prověření, odhalení a zjištění shody znaků ztotožňovaného objektu se znaky obrazu-modelu v paměti.

Kriminalistikou vypracovaná a doporučovaná pravidla o provádění rekognice vycházejí z učení obecné psychologie o tzv. nerozděleném jedno-

³⁴⁴⁾ Srov. M. Ja. Segaj: Metodologija sudebnoj identifikacii. RIO MVD USSR, Kijev 1970, str. 133.

³⁴⁵⁾ Viz např. V. P. Zinčenko i Ju. Ju. Vergiles: Formirovanije zritel'nogo obraza (issledovanije dejatel'nosti zritel'noj sistemy. Izd. MGU, Moskva 1969, str. 28.

³⁴⁶⁾ Viz A. R. Ratinov: Sudebnaja psihologija dlja sledovatelej. VŠ MVD SSSR, Moskva 1967, str. 263.

ohniskovém pozorování. Domníváme se, že tento způsob rekognice předpokládá především možnost simultánního znovupoznání, nevylučuje však možnost znovupoznání sukcesivního. A. R. Ratinov uvádí, že existují experimentální poznatky o tom, že spolehlivějším je simultánní způsob znovupoznání.³⁴⁷⁾

I my sdílíme tento názor, ale nedomníváme se, že se rekognice, a to ani rekognice živých osob, musí provádět tak, aby pozornost poznávající osoby byla nerozdělená, jednoohnisková. Jsou přece časté případy, kdy i při podmínkách jednoohniskové nerozdělené pozornosti (předvádějí se např. jen 4 osoby) poznávající osoba nepoznává osobu simultánně, nýbrž sukcesivně, tj. zkoumá a porovnává odděleně každou z předvedených osob s obrazem-modelem dříve vnímané osoby. Vzniká tedy otázka, zdali i při víceohniskové pozornosti (předvádí se např. 8 i více osob) by byla poznávající osoba s to uskutečnit sukcesivní proces znovupoznání. Máme zato, že zdravý a průměrně inteligentní člověk to dokáže, i když proces znovupoznání bude zpravidla časově delší. Takto přistupují k rekognici v anglosaské oblasti, neboť tam požadují (v Anglii na základě precedentu), aby bylo předváděno nejméně 8 osob.³⁴⁸⁾

Simultánní znovupoznání se uskutečňuje na základě celkového souhrnu nesespecifických znaků, kdežto sukcesivní znovupoznání na základě znaků specifických. Před simultánním znovupoznáním ztotožňující osoba zpravidla nedokáže ztotožňovaný objekt popsat co do jeho jednotlivých specifických znaků, před sukcesivním znovupoznáním tomu bývá naopak. Proto někteří kriminalisté upozorňují, že k rekognici na základě simultánního znovupoznání je vhodné přibrat specialistu — psychologa.³⁴⁹⁾

I z praxe jsou známy mnohé případy, kdy ztotožňující osoba znovu poznala osobu nebo věc bez zafixování a popsání individuálních znaků a také psychologická literatura hovoří o možnosti takového znovupoznání. Např. A. R. Ratinov uvádí, že „znovupoznání nikoli zřídka je evidentním bezprostředním znovupoznáním, které si podržuje určitý význam dokonce i v těch případech, kdy poznávající osoba nemůže uvést specifické znaky, jež jí posloužily jako opora při znovupoznání“.³⁵⁰⁾

Na první pohled se zdá, že při takovém znovupoznání se dostává orgán činný v trestním řízení do vážného rozporu s ustanovením § 93 odst. 2 tr. ř. a že jde o podstatnou procesní vadu, pro kterou nelze výsledku rekognice přiznat důkazní význam.³⁵¹⁾ Domníváme se však, že tomu tak není. Usta-

³⁴⁷⁾ Srov. A. R. Ratinov: tamtéž, str. 263.

³⁴⁸⁾ Srov. H. A. Hammelmann und C. Williams, Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, Bd. 78, H. 4, Walter de Gruyter u. Co., Berlin 1966, S. 239.

³⁴⁹⁾ Srov. M. Ja. Segaj: tamtéž, str. 142.

³⁵⁰⁾ Viz A. R. Ratinov: tamtéž, str. 264.

³⁵¹⁾ K procesním vadám viz blíže A. Růžek, Socialistické soudnictví, roč. VI, seš. 5, tisk. odd. MS, Praha 1966, str. 224.

novení § 93 odst. 2 tr. ř. požaduje jednoznačně, aby osoba, které má orgán činný v trestním řízení využít ke ztotožnění nějaké osoby nebo věci, popsala dříve tuto osobu nebo věc, ale nestanoví, jaká minimální kvantita a kvalita popisu musí být zjištěna. Pochopitelně kvantita a kvalita popisu musí být vzata v úvahu při hodnocení výsledků rekognice, tj. při hodnocení důkazů. V takových případech znovupoznání je třeba věnovat též větší pozornost výslechu osoby po skončení znovupoznacího aktu, zejména podle jakých znaků objekt znovu poznala. To platí zvláště pro osoby, u nichž převládá nejen simultánní znovupoznání, ale i simultánní vnímání.

Experimentální výzkumy Borisové ukázaly, že v 80 % případů přesného znovupoznání šlo o znovupoznání na základě syntetické představy.³⁵²⁾ Kiričenko uvádí, že nesprávné znovupoznání je spojeno s deformací představy některých znaků objektu, ale není vyjasněno, zda tato deformace vzniká při vnímání nebo až v představě nebo při porovnávání shodných objektů.³⁵³⁾

Z uvedeného vyplývá, že kriminalistika se bude musit uchýlit k experimentálním psychologickým zkoumáním, má-li v budoucnu uspokojit praxi orgánů činných v trestním řízení vědecky zdůvodněnými doporučeními pro provádění ztotožnění osob a věcí formou rekognice.

§ 8. SHRNUTÍ

1. Metodu ztotožňování osob a věcí na základě paměťových stop a psychologického procesu „znovupoznání“ považujeme za samostatnou formu kriminalistické identifikace.

Princip zakódování a dekodování informace je při tomto způsobu identifikace zcela jiný než při znaleckém zkoumání, neboť paměťovou stopu nemůžeme vnímat hmatem, zrakem nebo odhalit metodami a prostředky věd přírodních a technických, ale i zde se uskutečňuje identifikace srovnáváním, tj. metodou typickou a nezbytnou pro kriminalistickou identifikaci.

Paměťové stopy nelze zužovat jen na stopy, které mohou sloužit účelům kriminalistické identifikace rekognicí, neboť z většiny paměťových stop lze získat informaci pouhou reprodukcí, tj. výpovědí.

Zastáváme názor, že nejobecnější otázky problematiky stop jsou záležitostí kriminalistiky jako jednotné disciplíny a spadají do její obecné teorie.

³⁵²⁾ Srov. M. N. Borisova: Metodika opredelenija sootnošenija něrvnoj i vtoroj signalnych sistem v uslovijach zritel'nogo zapominanija. Sb. Tipologičeskie osobennosti vyššej nervnoj dejatel'nosti čeloveka, izd. APN RSFSR, 1956.

2. Proces formování obrazu, přechod od materiálního k ideálnímu, se uskutečňuje v materiální předmětné činnosti, která je geneticky prvotní ve vztahu k obrazu.

Subjektivní moment v odrazu nevylučuje možnost adekvátního, pravdivého odrazu objektu. Stupeň adekvátnosti je určen vztahem objektivního a subjektivního v obrazu.

Prostší formou představy, přicházející v úvahu v souvislosti s výsledkem a rekognicí v trestním řízení, jsou obrazy paměti, vybavené představou dřívějších vjemů okolností trestného činu.

Paměť vystupuje jako jednota smyslového a racionálního od samého počátku formování obrazu objektu subjektem.

3. Kriminalistika a hraniční vědní obory přispívají svými vlastními metodami a prostředky k prověřování a hodnocení psychických procesů člověka v souvislosti s objasňováním kriminalisticky relevantních skutečností. Kriminalistika propracovává vědecky zdůvodněná doporučení, jak v kriminalistické praktické činnosti předcházet získání mylných a nepravdivých informací při výslechu, rekognici i jiných úkonech.

4. Vznik identifikačních souvislostí na úrovni psychického odrazu objektivní reality je podmíněn vzájemným působením lidí s materiálním prostředím.

Identifikační souvislosti v psychice člověka se liší od odrazu na úrovni neživé přírody tím, že jsou přepracovány člověkem na základě dřívějších zkušeností, praxe a abstrakce.

Senzorické identifikační souvislosti jsou distanční a kontaktní.

Při kriminalistické identifikaci formou rekognice mohou být k účelům trestněprocesního dokazování samostatně využity v podstatě jen identifikační souvislosti zrakové, resp. sluchové, kdežto všechny ostatní mohou sloužit jen podpůrně k zúžení skupiny prověřovaných objektů, k operativnímu pátrání po osobách a věcech.

Při výslechu je možno vytěžit všechny identifikační a jiné souvislosti vzniklé ve vědomí člověka v souvislosti s událostí trestného činu, kdežto při rekognici jen ty identifikační souvislosti, ta identifikační pole, jež umožňují ztotožnit jednotlivý objekt – osobu nebo věc.

5. Cíl dekodování informace z paměťové stopy na úrovni identifikace je závislý na tom, zda se dekodování provádí jako trestněprocesní úkon či nikoli.

V případě procesní rekognice může být cílem úkonu jen ztotožnění konkrétního, jednotlivého objektu (osoby nebo věci), kdežto při neprocesní rekognici i zjištění skupinové příslušnosti, která má význam pro vytyčování operativně pátracích a vyšetřovacích verzí.

O objektech rekognice platí to, co je řečeno obecně o objektech kriminalistické identifikace. S jistými odlišnostmi lze podle našeho názoru

vztáhnout na problematiku rekognice i terminologii abstraktních (idealizovaných) objektů.

6. Výsledku a rekognici jsou společné některé zákonitosti formování ideálního obrazu vnímaného objektu a formování výpovědi. Rozdíl obou úkonů spočívá v tom, že u výsledku vystupuje do popředí výpověď, tj. reprodukce, kdežto u rekognice dominuje znovupoznání. Předmět procesní rekognice je oproti předmětu výsledku velmi úzký: zjištění totožnosti objektu. Výsledek lze přerušit, doplňovat a opakovat, kdežto rekognici v zásadě nikoli, neboť psychický proces znovupoznání je z hlediska procesních cílů nepřerušitelný a neopakovatelný.

7. Z ustanovení § 93 odst. 2 tr. ř. i čs. kriminalistikou vypracovaných doporučení vyplývá, že je dávána přednost simultánnímu znovupoznání před sukcesivním, jež je naopak praktikováno v anglosaských zemích. Poznatky experimentální psychologie poukazují na větší spolehlivost simultánního znovupoznání, ale je třeba konstatovat, že by kriminalistika ve spolupráci s forenzní psychologií měla věnovat výzkumu této problematiky větší pozornost.

V této práci se zabýváme zákonitostmi zkoumání stop trestného činu, tzn. významnou teoretickou problematikou kriminalistiky, týkající se podstaty jejího předmětu. Cílem zkoumání stop trestného činu je dekodování informace, jež je v nich obsažena, čili převedení přirozených kódů, do nichž se vtělila informace v procesu vzájemného působení a odrazu objektů, v kódy umělé, srozumitelné znalcům a orgánům činným v trestním řízení.

Posláním práce není tedy vypracovat nové či zdokonalit existující kriminalistické metody, postupy a prostředky pro odhalování, vyšetřování a prevenci trestných činů, nýbrž objasněním zmíněných zákonitostí přispět k hlubšímu poznání předmětu kriminalistiky jako vědní disciplíny.

Ve snaze ubírat se při řešení problematiky správným směrem využívali jsme především materialistickodialektickou metodu, opírali se o poznatky klasiků marxismu-leninismu i nové poznatky marxistických filozofů a vědců z různých speciálních oborů. Osvědčilo se nám i použití některých speciálních metod, zejména metody srovnávací a logické. Vzhledem k předmětu zkoumání jsme při volbě specifických metod kriminalistického teoretického poznání dali přednost metodě přebírání a tvůrčí aplikace poznatků hraničních vědních oborů před metodou zobecnění kriminalistickobezpečnostní praxe.

Substituty originálů v kriminalistice a jejich gnoseologickým významem jsme se zabývali proto, že je chápeme jako jeden z metodologických problémů kriminalistiky, jehož řešení je s to ukázat charakter, místo a význam kriminalistické stopy v systému poznávací činnosti orgánů trestního řízení. V souvislosti s problematikou substitutů originálů v kriminalistice jsme považovali za logické a nutné zkoumat obsah substitutů i z aspektů teorie informace. Nebylo možno vyhnout se ani významu modelů v kriminalistice, jestliže bylo naším záměrem odlišit stopy jako substituty události trestného činu od modelů jako substitutů události trestného činu jiného charakteru. Kromě toho jsme chtěli též odlišit charakter materiální stopy od paměťové stopy a ukázat význam dorozumívacího znaku jako

dvoustupňového substitutu originálu, abychom si usnadnili řešení problematiky obsahu a formy kódování a dekódování informace obsažené v kriminalistické stopě.

Při zkoumání obecných problémů dekódování informace z kriminalistické stopy jsme se vědomě omezili na kriminalistickou identifikaci jako jednu z nejvýznamnějších a pro kriminalistiku nejtypičtějších forem zmíněné činnosti. Pokusili jsme se srovnat a systematizovat vše obecné, co je známo o kriminalistické identifikaci, co souvisí se zákonitostmi identifikace jako poznávací činnosti, abychom tím akcentovali to, co je sporné nebo neznámé, a dali tak podnět k dalšímu zkoumání.

Analogicky jsme postupovali i při zkoumání zvláštností dekódování informace z paměťové stopy. Nekladli jsme si cíl zabývat se podrobněji problematikou výsledku a rekonstrukce, nýbrž v nejobecnější rovině odlišit dekódování informace z paměťové stopy od dekódování informace ze stopy materiální.

V celé práci navazujeme na poznatky obsažené v předchozí naší monografii³⁵³⁾ a snažíme se akcentovat společné a odlišné obecné stránky a principy kriminalistické identifikace formou znaleckého zkoumání a formou rekonstrukce. Při řešení mnohých dílčích problémů dospíváme k novým hlubším poznáním, k obohacení kriminalistické teorie i upřesnění jejího terminologického fondu.

Touto ucelenou studií metodologických základů dekódování informace z kriminalistické stopy chceme přispět k objasnění zákonitostí zkoumání kriminalistické stopy a jiných druhů důkazů. Hlubší proniknutí do těchto zákonitostí může přispět nejen k dalšímu vývoji kriminalistiky jako vědního oboru a jako pedagogické disciplíny na právnických fakultách, ale i k vypracování nových vědecky zdůvodněných doporučení pro praxi orgánů činných v trestním řízení. Tím chceme — v souladu s myšlenkami XXV. sjezdu KSSS a XV. sjezdu KSČ — přispět ke zkvalitnění boje s protispolečenskou činností, k ochraně socialistického společenského zřízení a k formování socialistického člověka.

³⁵³⁾ Viz M. Protivinský: Kriminalistická stopa (studie o metodologických základech kriminalistické nauky o stopách). AUC, Praha 1976.

SEZNAM LITERATURY

1. Anisimov, S. F.: Čelovek i mašina. Znaniye, Moskva 1959.
2. Anuschat, E.: Kriminalistische Spurenkunde. Kameradschaft, Verlagsgesellschaft, Berlin 1933.
3. Arsenjev, V. D.: Processualnaja priroda opoznaniya. Trudy Irkutskogo gos. univ. A. A. Ždanova, tom XVII, serija jurid., vyp. 2, Irkutsk 1956.
4. Arsenjev, V. D.: Voprosy obščej teorii sudebnogo dokazyvaniya v sovetskom ugovnom processe. Moskva 1964.
5. Bacharev, B. M.: Razvitie novych sledstvennyh dejstvij v sovetskoj sledstvennoj praktike i teorii. Kand. dis., Moskva 1963.
6. Belkin, R. S.: Leninskaja teorija otkraščeniya i metodologičeskie problemy sovetskoj kriminalistiki. VŠ MVD SSSR, Moskva 1970.
7. Belkin, R. S.: Philosophie und Kriminalistik — Zusammenhänge und Probleme. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, Berlin, Heft 9/1972.
8. Belkin, R. S.: Sobiraniye, issledovaniye i ocenka dokazatelstv. Izd. Nauka, Moskva 1966.
9. Belkin, R. S., Vinberg, A. I.: Kriminalistika i dokazyvaniye. Jurid. lit., Moskva 1969.
10. Belkin, R. S., Vinberg, A. I.: Kriminalistika — obščeteoretičeskie problemy. Jurid. lit., Moskva 1973.
11. Bogalev, A. A.: Vosprijatije čeloveka čelovekom. Izd. LGU, Leningrad 1965.
12. Borisova, M. N.: Metodika opredeleniya sootnoščeniya nervnoj i vtoroj signalnyh sistem v uslovijach zritel'nogo zapominaniya. Sb. Tipologičeskie osobennosti vyššej nervnoj dejatel'nosti čeloveka, izd. APN RSFSR, 1956.
13. Braithwaite, R. B.: Models in the Empirical Science. Logic, Methodology and Philosophy of Science, Stanford 1962.
14. Bratko, A. A., Volkov, P. P., Kočergin, A. N., Caregorodcev, G. I.: Modelirovaniye psihičeskoj dejatel'nosti. Izd. Mysl, Moskva 1969.
15. Brendel, K. u. Rychlik, K.-H.: Einige Grundsätze zum Begriff der Identität und der kriminalistischen Identifizierung. Schr. DVP 7.
16. Brodbeck, M.: Model, Meaning and Theories. Symposium on Sociological Theory, New York 1959.
17. Bureš, L.: O někteřých otázkách teorie kriminalistické identifikace. Československá kriminalistika 2/1970, vyd. Magnet, Praha.
18. Cornelius, Benjamin A.: The Logical Structure of Science. Studies and Essays in the History of Science and Learning, New York 1944.
19. Cvetkov, P. P.: Predjavlenije dlja opoznaniya v sovetskom ugovnom processe. Izd. LGU, Leningrad 1962.

20. Čelcov, M. A.: Sovetskij ugolovnyj process. Moskva 1951.
21. Černica, G. M.: Princip determinizma i psihičeskoje otaženije. Avtoref. kand. dis., MGU, Moskva 1970.
22. Češka Z. a kol.: Materiál vypracovaný kolektivem pracovníků ÚSP ČSAV pro vědeckou konferenci k základním problémům a aktuálním úkolům rozvoje věd o státu a právu ve světle XV. sjezdu KSČ a XXV. sjezdu KSSS. Praha 1977.
23. Danisjavičjus, P.: Kriminalističeskoje sledovedenije (obščije teoretičeskije voprosy). Min. Vysš. i spec. sred. obrazovanija Litovskoj SSR, Vilnius 1973.
24. Doročov, V. Ja.: Ponjatie dokazatelstva v sovetskom ugolovnom processe. Sovetskoje gosudarstvo i pravo, 1964, No. 9.
25. Dufek, M.: Soudní psychiatrie pro kriminalisty. Ústav kriminalistiky právnické fakulty UK, Praha 1973.
26. Eisman, A. A.: Nekotoryje voprosy teorii issledovanija veščestvennych dokazatelstv. Voprosy kriminalistiky, Gosjurizdat, Moskva 1962.
27. Eisman, A. A.: O ponjatii veščestvennych dokazatelstv drugih vidov. Voprosy predupreždenija prestupnosti, vyp. 1, izd. Jurid. lit., Moskva 1965.
28. Eisman, A. A.: Zaključenije eksperta (struktura i naučnoje obosnovanije). Jurid. lit., Moskva 1967.
29. Engels, F.: Dialektika prirody. Moskva 1950.
30. Engels, B.: Dialektika přírody. Nakl. Svoboda, Praha 1952.
31. Fedosejeva, V. B.: Ponjatie i objekty kriminalističeskoj identifikacionnoj ekspertizy. Sb. Materialy naučnoj konferencii, posvjaščonnoj probleme kriminalističeskoj ekspertizy, Moskva 1958.
32. Fiala, J.: Pojem důkazu ve smyslu procesním. Stát a právo 13, ČSAV, Praha 1967.
33. Freyholdt, W. u. Siebert, S.: Kriminalistik — Allgemeiner Teil. Deutscher Zentralverlag, Berlin 1958.
34. Gastev, Ju. A.: Model. Filosofskaja enciklopedija, tom 3, Moskva 1964.
35. Gertig, B., Schädlich, R.: Lehrbuch für Kriminalisten. Verlag für Fachliteratur der Volkspolizei, Berlin 1955.
36. Gimon, G. K.: K voprosu ob ustanovlenii jedinogo istočnika proizvodstvennogo proischoždenija objektov — veščestvennych dokazatelstv. Voprosy kriminalistiki i sudebnoj ekspertizy, izd. VŠ, Minsk 1970.
37. Ginsburg, A. Ja.: Taktika predjavlenija dlja opoznaniya. Jurid. lit., Moskva 1971.
38. Glinskij, B. A., Grjaznov, B. S., Dynin, B. S., Nikitin, E. P.: Modelirovanije kak metod naučnogo issledovanija. Izd. MGU, Moskva 1965.
39. Gluškov, V. M.: Myšlenije i kibernetika. Voprosy filosofii, 1963, No. 1.
40. Granovskij, G. L.: Osnovy trassologii. VNII GP, Moskva 1965.
41. Gross, H.: Handbuch der Kriminalistik, 1. Band. J. Schweitzer Verlag, Berlin und München 1941.
42. Gurova, L. P.: Vzaimootnošenije myslitelnych, zritelnych i praktičeskich operacij pri rešenii zadač. Voprosy psihologii, No. 2, Moskva 1964.
43. Gusev, A. A.: Ustanovlenije ličnosti po priznakam vnešnosti. Moskva 1954.
44. Hammelmann, H. A., Williams, C.: Wiedererkennen eines Verdächtigen aus einem gegenübergestellten Personenkreis. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft, 78. Band, Heft 4, Walter de Gruyter und Co., Berlin 1966.
45. Harre, R.: An Introduction to the Logic of the Science. London 1960.
46. Hegel: Differenz des Fichteschen und Schellingschen Systems der Philosophie. Sämtliche Werke, Bd. 1. Stuttgart 1941,

47. Heřmánek, J.: Ohledání místa činu. Kriminalistická knihovna, vyd. MV ČSSR, Praha 1973.
48. Ilčenko, Ju. A.: Materialnaja obstanovka prestuplenija kak istočnik informacii. Naučnaja konferencija aspirantov i soiskatelej, posveščonnaja 30-letiju Kazachskogo Gos. univ. imeni S. M. Kirova, Alma-Ata 1964.
49. Jevgenjev-Tiš, M. E.: Identifikacija kak odin iz metodov kriminalističeskoj ekspertizy. Referaty dokladov treťej naučnoj konferencii Odesskogo otdelenija UNOSM i K, Odessa 1956.
50. Kagan, M. S.: Čelovečeskaja dejatel'nost' (opyt sistemnogo analiza). Izd. polit. lit., Moskva 1974.
51. Katóna Géza: Identifikace v trestním řízení. Budapešť 1965.
52. Kärsten, U., Mosler, H.-H. und Schurich, F. R.: Die von der marxistischen Kausalitätslehre herzuleitenden Kriterien für die Herstellung von Spurenvergleichsmaterial zum Zwecke der Identifizierung. Krim. for. Wiss. 2, 1970.
53. Kedrov, B. M.: Filosofija kak obščaja nauka. Voprosy filosofii, 1962, No. 6.
54. Kekser, G.: Genetičeskije modely razvitija i nasledstvennosti. Modelirovanije v biologii, Moskva 1963.
55. Kentler, R. A.: O suščnosti identifikacii voobščee i juridičeskoj v osobennosti. Voprosy kriminalistiki i sudebnoj ekspertizy, sb. 2, Dušanbe 1962.
56. Kentler, R. A.: Osnovnyje voprosy identifikacii i novyje vozmožnosti jejo primenenija v kriminalistike. Avtoref. kand. dis., Leningrad 1963.
57. Kertesz, Imre: Niekoľko problémov teórie kriminalistickej identifikácie. Československá kriminalistika 4/1970 a 1/1971, vyd. Magnet, Praha.
58. Klaus, G.: Kibernetika i filosofija. Moskva 1963.
59. Klaus, G.: Sila slova (gnoseologičeskij i pragmatičeskij analiz jazyka). Progress, Moskva 1967.
60. Koldin, V. Ja.: Identifikacija pri proizvodstve kriminalističeskich ekspertiz. Gosjurizdat, Moskva 1957.
61. Koldin, V. Ja.: Identifikace a její úloha při zjišťování pravdy v trestních věcech. Univerzita Karlova, Praha 1972.
62. Koldin, V. Ja.: Identifikacionnyje priznaky i svojstva. Trudy VNII SE, vyp. 3, Moskva 1971.
63. Koldin, V. Ja.: Sudebnaja identifikacija kak dokazyvanije toždestva. Voprosy kriminalistiki, No. 6—7, Moskva 1962.
64. Koldin, V. Ja.: Objekty a úkoly kriminalistické identifikace v trestněprocesním dokazování. Československá kriminalistika 3/1974, vyd. Magnet, Praha.
65. Koldin, V. Ja.: Ocenka zaključenija kriminalističeskogo eksperta po voprosu o toždestve kak sudebnogo dokazatelstva. MGU, Moskva 1957.
66. Koldin, V. Ja.: Teoretičeskije osnovy i praktika kriminalističeskoj identifikacii pri rassledovanii i sudebnom rassmotrenii ugovolnyh del. Dokt. dis., Moskva 1969.
67. Koldin, V. Ja., Protivinský, M.: Teorie identifikace a metodika jejího využití při vyšetřování trestních věcí. SVŠ FMV, Praha 1975.
68. Koldin, V. Ja.: Zadači, objekty i etapy sudebnoj identifikacii. Pravovedenie, No. 3, 1967.
69. Kol. avtorov: Kriminalistika. Učebnik. VJUZI, Jurid. lit., Moskva 1973.
70. Kol. avtorov: Kriminalistika, razdel I. Moskva 1962.
71. Kol. avtorov: Leninskaja teorija otaženija i sovremennaja nauka. Izdat. Nauka i iskustvo, Sofia 1973.
72. Kol. avtorov: Teorija dokazatelstv v sovetskom ugovolnom processe, časť obščaja. Jurid. lit., Moskva 1966.

73. Kol. autorů: Kriminalistika. Překlad sovětské vysokoškolské učebnice. Naše vojsko, Praha 1966.
74. Kolmakov, V. P.: Kriminalističeskaja identifikacija kak sposob dokazyvanija v ugovolnom i graždanskom sudoproizvodstve. Kriminalistika i sudebnaja ekspertiza, vyp. 3, RIO MOOP USSR, Kijev 1966.
75. Kolmakov, V. P.: Poleznoje posobije po kriminalističeskoj ekspertize. Sovetskaja justicija, No. 4, 1964.
76. Kolmakov, V. P.: Sposoby sobiranija i zakreplenija sudebnych dokazatelstv. Soc. zakonnost', No. 4, 1955.
77. Komparace tisíce nábojnic a střel vystřelených z jedné samočinné pistole ČZ vzor 50, ráže 7,65 mm. Práce Kriminalistického ústavu Federální správy VB, Praha.
78. Kopnin, P. V.: Dialektika, logika, nauka. Izd. Nauka, Moskva 1973.
79. Koristka, Ch.: Zu einer Theorie des Informationsflusses und der Informationsspeicherung bei kriminalistisch relevanten Ereignissen. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, Heft 3/1970.
80. Kolmakov, V. P.: Sušnosť i zadači identifikacii ličnosti v sovetской kriminalistike. Učen. zapisky Chark. jurid. instituta, vyp. VI, 1955.
81. Koristka, Ch.: Zur informationstheoretischen Stellung und zum Informationsgehalt von Spuren. Forum der Kriminalistik, 10 (1966), Berlin, MfJ der DDR.
82. Koristka, Ch. und Stargardt, A.: Forum der Kriminalistik, 4. Jg. (1968), H. 4, MfJ, Berlin 1968.
83. Koristka, Ch. und Stargardt, A.: Zur einigen aktuellen Problemen der Theorie der kriminalistischen Identifizierung. Forum Krim. 4, 1968.
84. Koršunov, A. J.: Specifičeskoje funkcionalnogo otaženija. Problemy otaženija i sovremennaja nauka. Materialy k teoretičeskoj konferencii, Izd. Mosk. univ., Moskva 1967.
85. Koubík, F.: Je oblast kriminalistické balistiky zcela probádána? Československá kriminalistika 1/1970 a 3/1970, vyd. Magnet, Praha.
86. Kučerov, I. D.: O sušnosti differencirovanija v sudebnoj ekspertize. Sudebnaja ekspertiza, Minsk 1964.
87. Kučerov, I. A.: Sootnošenije toždestva i različija. Nauka i tehnika, Minsk 1968.
88. Lindsay, Peter H. and Norman, Donald A.: Human Information Processing. New York and London 1972 (ruský překlad, Moskva 1974).
89. Lenin, V. I.: Filosofické sešity. SNPL, Praha 1953.
90. Lenin, V. I.: Filosofické sešity. Spisy, sv. 38. Praha 1960.
91. Lenin, V. I.: Materialismus a empiriokriticismus. Svoboda, Praha 1952.
92. Leonťjev, A. N.: Čuvstvennyj obraz i model v svete leninskoj teorii otaženija. Voprosy psichologii, No. 2, Moskva 1970.
93. Luzgin, I. M.: Logický charakter modelování při zkoumání způsobů spáchání trestného činu. Československá kriminalistika 3/1973, vyd. Magnet, Praha.
94. Luzgin, I. M.: Metodologičeskije problemy rassledovanija. Jurid. lit., Moskva 1973.
95. Mancvetova, A. I.: Častnyje priznaki počerka. Moskva 1960.
96. Mancvetova, A. I., Melnikova, E. B., Orlova, V. F.: Ekspertiza počerka. Teorija i praktika kriminalističeskoj ekspertizy, sb. 6-7, Gosjurizdat, Moskva 1961.
97. Matiašek, J., Bárta, B. a Soukup, J.: Výslech a psychologie. Orbis, Praha 1967.

98. Michajlova, I. B.: Čuvstvennoje otryženije v sovremennom naučnom poznanii. Avt. dokt. dis., VŠ PŠ pri CK KPSS, Moskva 1973.
99. Mitričev, A. S.: K voprosu ob ustanovlenii istočnika proischoždenija veščestvennykh dokazatelstv s pomoščju kriminalističeskoj ekspertizy. Sovetskaja kriminalistika na službe sledstvija, Gosjurizdat, Moskva 1961.
100. Mitričev, V. S.: K voprosu o prjamoj i obratnoj formach identifikacionnykh svjazej. Trudy VNII SE, vyp. 3, Moskva 1973.
101. Mitričev, S. P.: Sovetskaja kriminalistika, No. 1, Moskva 1958.
102. Mitričev, G. A.: Sovetskaja kriminalistika. Učebnik. Moskva 1962.
103. Njuberger, N. D.: O poznavatelnykh vozmožnostjach modelirovanija. Matematikačeskoje modelirovanie žiznennykh processov. Moskva 1968.
104. Novik, I. B.: Kibernetika. Filosofskie i sociologičeskie problemy. Gospolizdat, Moskva 1963.
105. Novik, I. B.: Filosofskie voprosy modelirovanija psichiki. Izd. Nauka, Moskva 1969.
106. Novinskij, I. I.: Ponjatija svjazi v marksistskoj filosofii. Vysš. škola, Moskva 1961.
107. Novoselova, N. A.: Kriminalističeskaja identifikacionnaja ekspertiza. Izdat. Belorus, Minsk 1966.
108. Pigolkin, A. S.: Osnovnyje osobennosti jazyka zakonodatelstva kak osobogo stilja literaturnoj reči. Učenyje zapiski, vyp. 26, VNII sovetского zakonodatelstva, Moskva 1972.
109. Penzeš, L.: K niektorým možnostiam využitia metody modelovania pri vyšetřovaní trestných činov. Československá kriminalistika 3/1971, vyd. Magnet, Praha.
110. Pješčak, J. a kol.: Nástin základů kriminalistiky. SPN, Praha 1973.
111. Pješčak, J.: Úkoly věd o státu a právu v ČSSR. Hlavní referát na stranickém semináři. Praha 1973.
112. Pješčak, J. a kol.: Základy kriminalistiky. Vysokoškolská učebnice. Naše vojsko, Praha 1976.
113. Podkorytkov, G. A.: Sootnošenie dialektičeskogo metoda s častnonaučnymi metodami. Voprosy filosofii, No. 6, 1962.
114. Poltorackij, A. F.: Značenie znaka i obraz oboznačajemogo predmeta. Problema otryženija i sovremennaja nauka. Materialy k teoretičeskoj konferencii, Izd. Mosk. univ., 1967.
115. Ponomarev, J. A.: Duševní život a intuice. Orbis, Praha 1972.
116. Potapov, S. M.: Vvedenie v kriminalistiku. Izd. VJUA, Moskva 1946.
117. Prerad, V.: Vyšetřovací experiment. MV ČSSR, Praha 1972.
118. Prerad, V.: Význam využití experimentální metody v kriminalistice. Československá kriminalistika 2/1969, vyd. Magnet, Praha.
119. Protivinský, M.: Kriminalistická stopa (studie o metodologických základech kriminalistické nauky o stopách). Univerzita Karlova, AUC Iuridica, Praha 1976.
120. Protivinský, M. a kol.: Kriminalistika. Kriminalistická technika. Učební pomůcka. MV ČSSR, Praha 1976.
121. Protivinský, M.: O některých otázkách teorie kriminalistické identifikace. Československá kriminalistika 4/1969, vyd. Magnet, Praha.
122. Protivinský, M.: Rekognice v přípravném řízení. Kriminalistická knihovna, MV ČSSR, Praha 1971.
123. Protivinský, M.: Substituty originálů a jejich význam pro kriminalistiku. Československá kriminalistika 1/1975, vyd. Magnet, Praha.

124. Protivinský, M.: Trestný čin z hlediska teorie odrazu. Československá kriminalistika 1/1977, vyd. Magnet, Praha.
125. Protivinský, M., Bureš, L.: Kriminalistická stopa jako odraz události trestného činu. Československá kriminalistika 2/1974, vyd. Magnet, Praha.
126. Protivinský, M., Prerad, V., Heřmánek, J.: Taktika výslechu a konfrontace obviněného a svědka v přípravném řízení. Skriptum. Univerzita Karlova, Praha 1973.
127. Ratikov, A. I.: Naučnaja teorija kak model. Tezisy dokladov i vystuplenij na simpoziume. Metod modelirovanija v jestestvoznaii. Tartu 1966.
128. Ratinov, A. R.: Otázky vyšetřovatelského myšlení ve světle teorie informace. Kriminalistický přehled 4/1969, GP — odb. vyš., Praha 1969.
129. Ratinov, A. R.: Sudebnaja psihologija dlja sledovatelej. VŠ MVD SSSR, Moskva 1967.
130. Reznikov, L. O.: Gnoseologičeskije voprosy semiotiki. Izd. MGU, 1964.
131. Rothe, Kurt: Die kriminalistische Identifizierung. Schriftenreihe der DVP, Heft 5/1956.
132. Rovenskij, V., Ujemov, A., Ujemova, E.: Mašina i mysl. Gospolizdat, Moskva 1960.
133. Rozanov, M. I.: Ob identifikacii celogo po častjam. Kriminalistika i sudebnaja ekspertiza, vyp. 4, RIO USSR, Kijev 1967.
134. Rosenblueth, A. and Wiener, N.: The Role of Models in Science. Philosophy of Science, vol. 12, No. 4, 1945.
135. Rubinštejn, S. L.: Základy obecné psychologie. SPN, Praha 1967.
136. Růžek, A.: K některým důsledkům porušení předepsaného procesního postupu. Socialistické soudnictví, roč. VI, seš. 5, tisk. odd. MS, Praha 1966.
137. Saltevskij, M. V.: Teoretičeskije osnovy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti v sudebnoj ekspertize (metodologičeskije i pravovyje problemy). Dokt. dis., Charkov 1969.
138. Samojlov, G. A.: Kriminalističeskaja ekspertiza. Moskva 1966.
139. Segaj, M. Ja.: Aktualnyje problemy ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti materialov (veščestv) v teorii i praktike sudebnoj ekspertizy. Materialy naučnoj konferencii, posvjaščonnoj voprosam ustanovlenija gruppovoj prinadležnosti objektov v praktike sudebnoj ekspertizy. Kijev 1963.
140. Segaj, M. Ja.: Kriminalističeskaja identifikacija i osobnosti jejo primenenija v otdelnych vidach sovetsoj kriminalističeskoj ekspertizy. Kand. dis., Kijevskij nauč. issled. institut sud. ekspertizy, MJU USSR, Kijev 1959.
141. Segaj, M. Ja.: Metodologija sudebnoj identifikacii. Red. izd. otdel MVD USSR, Kijev 1970.
142. Segaj, M. J.: Zur Methodologie der gerichtlichen Identifizierung. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, Heft 10/1972.
143. Selivanov, N. A.: Identifikacija kak metod kriminalističeskogo issledovanija. Voprosy kriminalistiki i sudebnoj ekspertizy, sb. 5, Dušanbe 1966.
144. Selivanov, N. A.: Matematičeskije metody v sobiranii i issledovanii dokazatelstv. Jur. lit., Moskva 1974.
145. Selivanov, N. A.: Ustanovlenije gruppovoj prinadležnosti objektov v sudebnoj ekspertize. Sovetskaja kriminalistika na službe sledstvija, vyp. 15, Gosjurizdat, Moskva 1961.
146. Schicht, H. u. Petranek, G.: Gerichtschemische Untersuchungen und kriminalistische Identifizierung. Diss., Berlin 1968.
147. Schurich, F. R.: Zur Definition des Begriffes „Spur“. Kriminalistik und forensische Wissenschaften, H. 14, DVP, Berlin 1974.

148. Siebert, Siegfried: Über die Rolle der Spuren im Prozess der kriminalistischen Untersuchung von Verbrechen und bei der Beweisführung im Strafprozess. Schriftenreihe der DVP, H. 2, Februar 1961.
149. Siebert, S.: Zur kriminalistischen Untersuchung und Identifizierung von Passstücken. Wissenschaftliche Schriftenreihe der Humboldt-Univ. zu Berlin, 1967.
150. Slavin, A. V.: Nagljadnyj obraz v strukture poznanija. Izd. polit. lit., Moskva 1971.
151. Snesar, A. I.: Pamjat kak forma poznanija. Avt. dokt. dis., Izd. Mosk. univ., 1968.
152. Snesar, V. M.: Princip otaženija i problemy pamjati. Problemy otaženija i sovremennaja nauka. Materialy k teoretičeskoj konferencii. Izd. Mosk. univ., 1967.
153. Snetkov, V. A.: Portretnaja kriminalističeskaja identifikacija. Sb. Kriminalistika na službe sledstviya, Vilnius 1967.
154. Spirkin, A. G.: Učebnice marxistické filosofie. Svoboda, Praha 1971.
155. Stargardt, A.: Einige Gedanken zur Anwendung der Mengenlehre in der Theorie der kriminalistischen Identifizierung. Wiss. Z. Humboldt-Univ. zu Berlin, Ges.-sprachw. Krim. for. Wiss 5, 1971.
156. Stepanov, Ju. S.: Semiotika. Izd. Nauka, Moskva 1971.
157. Strogovič, M. S.: Ugolovnyj process. Moskva 1946.
158. Stríž, B.: Několik poznámek k pojmu „stopa“ v kriminalistice. Československá kriminalistika 1/1973, vyd. Magnet, Praha.
159. Sviderskij, V. I.: O dialektike elementov i strukture. Moskva 1962.
160. Šargorodskij, V. I.: O suščnosti informacii. Problemy otaženija i sovremennaja nauka. Materialy k teoretičeskoj konferencii. Izd. Mosk. univ., 1967.
161. Šeptulin, A. P.: Dialektika jediničnogo, osobennogo i obščego. Vysšaja škola, Moskva 1973.
162. Šljachov, A. P.: Formulirovanije zaključenija kriminalističeskoj ekspertizy. Sb. Materialy naučnoj konferencii, posvjaščonnoj probleme kriminalističeskoj ekspertizy, Moskva 1968.
163. Šljachov, A. R.: Organizacija i proizvodstvo kriminalističeskoj ekspertizy, vyp. No. 9–10, Gosjurizdat, Moskva 1962.
164. Šljachov, A. P.: Struktura ekspertnogo issledovaniya i gnoseologičeskaja charakteristika eksperta-kriminalista. Trudy VNII SE, Moskva 1972.
165. Šovkopljjas, A. V.: Gnoseologičeskaja priroda osnovnyh kategorij kibernetiki. Avtoref. kand. dis., Kijev 1965.
166. Štoff, V. A.: Modelirovanije i filosofija. Izd. Nauka, Moskva–Leningrad 1966.
167. Štoff, V. A.: Rol modelej v poznanii. Leningrad 1963.
168. Terzijej, N. V.: Identifikacija v kriminalistike. Sovetskoe gosudarstvo i pravo, No. 12, Moskva 1948.
169. Terzijej, N. V.: Identifikacija i opredelenije rodovoj (gruppovoj) prinadležnosti (lekcija po kriminalistike). Min. vysš. i spec. sred. obrazovaniya RSFSR, VJUZ, Moskva 1961.
170. Terzijej, N. V., Kolesničenko, A. N.: Sovetskaja kriminalistika, No. 1, Moskva 1962.
171. Tjuchtin, V. S.: O prirode obraza (psichičeskoje otaženije v svete idej kibernetiki). Vysšaja škola, Moskva 1963.
172. Tjuchtin, V. S.: Otaženije, model i znak i informacija. Leninskaja teorija otaženija i sovremennost. Izd. AN SSSR i Bolg. AN, Moskva–Sofia 1969.
173. Tjuchtin, V. S.: Problema teorii otaženija (v svete sistemnogo podchoda i kibernetiki). Avtoref. dokt. dis., AN SSSR, inst. filosofii, Moskva 1970.

174. Trusov, A. I.: Sudebnoje dokazyvanije v svete idej kibernetiki i prava, Nauka, Moskva 1967.
175. Ujemov, A. I.: Analogija i model. Voprosy filosofii, No. 3, 1962.
176. Ujemov, A. I.: Vešči, svojstva i otnošenija. Izd. AN SSSR, Moskva 1963.
177. Ursul, A. D.: Informacija. Metodologičeskiye aspekty. Izd. Nauka, Moskva 1971.
178. Ursul, A. D.: O prirode informacii. Voprosy filosofii, No. 3, 1965.
179. Ursul, A. D.: Otrazenije i informacija. Izd. Mysl, Moskva 1973.
180. Ursul, A. D.: Priroda informacii. Filosofskij očerk. Izd. polit. lit., Moskva 1968.
181. Vasiljev, A. N., Karnejeva, L. M.: Taktika doprosa. Jurid. lit., Moskva 1970.
182. Vasiljev, V. L.: Juridičeskaja psihologija. Učeb. posobije, izd. Leningrad. univ., 1974.
183. Vdovičenko, G. G.: Leninskaja teorija otrazenija i informacija. Institut povyšeniya kvalifikacii prepodavatelej obščestvennyh nauk pri Kijevskom gos. univ., Kijev 1969.
184. Vedenov, M. F., Kremjanskij, V. I.: Rol kodirovanija v biologičeskom otrazenii. Leninskaja teorija otrazenija i sovremennost'. Izd. AN SSSR i Bolg. AN, Moskva—Sofia 1969.
185. Vekker, L. M.: Vosprijatije i osnovy jeho modelirovanija. Izd. Leningrad. univ., 1964.
186. Vinberg, A. I.: Kriminalističeskaja ekspertiza v sovetskom ugolovnom processe. Gosjurizdat, Moskva 1956.
187. Vinberg, A. I.: Naučnyje voprosy teorii i praktiki sudebnoj ekspertizy. Sovetskoje gosudarstvo i pravo, No. 6, 1961.
188. Vinberg, A. I.: Nekotoryje voprosy teorii kriminalističeskoj identifikacii. Voprosy kriminalistiki, No. 1—2, Gosjurizdat, Moskva 1961.
189. Vinberg, A. I.: Vvedeniye v kriminalistiku. RIO VJUA, Moskva 1950.
190. Vinberg, A. I., Eisman, A. A.: Kriminalističeskaja identifikacija v teorii sudebnyh dokazatelstv. Sovetskoje gosudarstvo i pravo, No. 2, 1966.
191. Vinberg, L. A.: Sravnenije kak metod issledovanija v kriminalističeskoj identifikacionnoj ekspertize. Učeb. posobije VŠ MVD SSSR, Moskva 1972.
192. Viner, N.: Kibernetika i obščestvo. IL, Moskva 1958.
193. Vostok, B. I.: Otrazenije i jazyk. Problemy otrazenija i sovremennaja nauka. Materialy k teoretičeskoj konferencii. Izd. Mosk. univ., 1967.
194. Vychodil, M.: Ke klasifikaci modelů z hlediska potřeb kriminalistiky. Československá kriminalistika 1/1977, vyd. Magnet, Praha.
195. Vychodil, M.: Modelování v kriminalistice. Československá kriminalistika 1/1976, vyd. Magnet, Praha.
196. Zbinden, Karl: Kriminalistik (Strafuntersuchungskunde). C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München und Berlin 1954.
197. Zinčenko, V. P., Vergilis, Ju. Ju.: Formirovanije zritel'nogo obraza (issledovanie dejatel'nosti zritel'noj sistemy). Izd. MGU, Moskva 1969.
198. Zinovjev, A. A., Revzin, I. I.: Logičeskaja model kak sredstvo naučnogo issledovanija. VF, No. 1, 1960.
199. Zotov, B. L.: Identifikacija v kriminalistike. Lekcija Min. vysš. i spec. sred. obrazovanija SSSR, VJUZI, Moskva 1973.
200. „Zpráva o činnosti strany a vývoji společnosti od XIV. sjezdu KSČ a další úkoly strany“, přednesená gen. taj. ÚV KSČ s. G. Husákem na XV. sjezdu KSČ. Sborník hlavních dokumentů XV. sjezdu KSČ. Svoboda, Praha 1976.

ДЕКОДИРОВАНИЕ ИНФОРМАЦИИ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОГО СЛЕДА

РЕЗЮМЕ

(1) Данная работа, озаглавленная „Декодирование информации криминалистического следа (исследование методологических основ криминалистической идентификации)“, представляет собой логическое продолжение ранее опубликованной нами монографии по вопросам криминалистического следа.*)

В первой главе рассматриваются нами проблематика субститутов оригиналов в криминалистике, их виды, категоризация и гносеологическое значение для криминалистической практики, информационные аспекты субститута оригинала и основные формы декодирования информации криминалистического следа, след как информационный сигнал, сущность и значимость модели и моделирования в криминалистике. Результаты осмысления этой проблематики способствуют последующему изучению общих вопросов декодирования информации криминалистического следа, в частности путем криминалистической идентификации.

Во второй главе рассматриваются нами общие проблемы криминалистической идентификации. Исследуются вопросы декодирования информации криминалистического следа как формы познавательной деятельности правоохранительных органов, понятие и сущность криминалистической идентификации, понятие тождества и отличия объекта, сравнительное исследование, формы и субъекты криминалистической идентификации, установление групповой принадлежности объекта, объекты криминалистической идентификации, идентификационные свойства, признаки и поля, отождествление целого по его частям, установление конкретного источника происхождения, идентификационные связи, изменяющийся объект и значение адекватности отражения для криминалистической идентификации.

Осмысление общих проблем криминалистической идентификации дает возможность заняться в третьей главе особенностями декодирования информации следа в памяти, в сознании. Здесь рассматриваются нами прежде всего соотношение криминалистического следа и декодирования его информационного содержания, значение следа в памяти для криминалистической практики, объективизация субъективных познаний в процессе допроса и процессуального предъявления для опознания, возникновение, осмысление и использование идентификационных связей в психике человека, цель декодирования информации следа в памяти на уровне индивидуализации и абстрактные объекты этого процесса, соотношение между декодированием информации следа в памяти на уровне индивидуализации и допросом, аналитическое и синтетическое опознание.

*) См. Противински, М.: Криминалистический след (исследование методологических основ криминалистической науки о следах), Карлова Унив., Прага, 1976 г.

(2) В криминалистике гносеологическим субститутom оригинала, т. е. события преступления, являются результаты отражения его элементов, прежде всего преступника, использованных им средств и т. п., причем как в материальной среде, так и в сознании людей.

Материальный образ складывается в силу взаимодействия материальных тел и существует как объективная реальность независимо от человеческого сознания. Что — либо первоначальное отражение (материальный след) либо воспроизводное (копия следа).

Идеальный образ возникает как изображение объективной реальности — события преступления — в мозгу, в сознании человека.

Сходство идеального и материального образов заключается в том, что они сходны с оригиналом, что в познавательной деятельности субституируют оригинал, что процесс извлечения значимой информации проходит аналогично и что они отличаются от других феноменов по тем же признакам, скажем от модели и знака общения.

Материальные и идеальные образы могут содержать в себе информацию, способствующую отождествлению конкретного объекта на основе единичных свойств. И напротив, модели не могут служить целям индивидуального криминалистического отождествления.

Обработка следа имеет своей целью выделение содержащейся в нем информации и осмысление значения последней для раскрытия расследуемого происшествия.

Информация содержится в следе в определенной форме, она закодирована в нем. Различаются две главных формы естественного кодирования информации: 1) материальная форма, 2) идеальная форма. Первую из них можно декодировать двумя основными способами: а) чувственным осмотром, производимым криминалистом, б) путем экспертизы. Вторую форму можно декодировать другими двумя основными способами: а) путем анализа и воспроизведения (показания), б) путем анализа и опознания.

Материальный след и след в памяти суть образом-сигналом. Так как в нем содержится информация, то можно наименовать его информационным сигналом. Информационный сигнал состоит из материального носителя информации и собственной определенной формой и определенным образом естественно закодированной в нем. Следовательно, информационный сигнал имеет свое содержание (информацию) и свою форму выражения (естественный код).

Сущность информации о факте преступления составляет содержание изменений (следов) и их взаимосвязь с отраженным преступлением. Взаимосвязь изменений с фактом преступления существует объективно, но способ их выявления всегда субъективен. Информация представляет собой степень взаимосвязанности факта преступления и вызванных им изменений в материальной среде и в сознании людей. Ей свойственны количественный и качественный аспекты. Информация носит характер доказательственной информации, поскольку в процессе выявления сигнала и расшифровки его кода имело место соблюдение уголовно-процессуальных предписаний.

Форма и способ декодирования информации обусловлены формой и видом информации и естественного кода. Декодирование информации фиксируется в соответствующих процессуальных документах (протоколы, заключения эксперта и т. п.), чтобы она нашла применение в уголовно-процессуальном доказывании.

В живой природе и в обществе процессы отражения носят актуальный, активный характер. Принцип отражения находит свою конкретизацию и дополнение в принципе активного выделения мертвой информации и отмежевания ненужной информации. Превращение потенциальной информации в актуальную информацию протекает лишь тогда, когда появится познающий субъект.

Модель служит средством для получения сведений об оригинале, поскольку будет выявлено сходство между ними. Под моделированием подразумевается метод опосредованного узнавания объекта, в процессе которого используется модель, пригодный для замены узнаваемого объекта и для предоставления информации о нем.

Модели в криминалистике подразделяются на: 1) материальные: а) объектов, б) ситуаций и среды, в) процессов и деятельности; 2) идеальные.

Модели-знаки (логические), т. е. знаки общения не являются сигналом-образом, а сигналом-искусственным кодом. Кодировка и декодировка содержащейся в знаке информации служит также в криминалистике упрощению и ускорению как процессов отражения и опознания, так и операций, связанных с переработкой материальных и идеальных образов, с передачей и воспроизведением последних.

(3) Процесс обнаружения, накопления, изучения, оценки и использования следов и других доказательств относится к важнейшим видам познавательной деятельности в уголовно-процессуальном доказывании. Декодирование информации является сущностью процесса изучения следов и других доказательств, представляя собой специальный способ познания объективной действительности.

Практика показывает, что человек способен адекватно отражать объективную реальность, что правоохранительные органы в состоянии правильно отражать расследуемый факт преступления, т. е. познать объективную истину.

Методология декодирования информации криминалистического следа имеет значение как для совершенствования существующих, так и для разработки новых научно обоснованных методов, средств и приемов разыскивания, исследования и использования криминалистических следов.

Криминалистическая идентификация служит одним из важнейших способов декодирования информации криминалистического следа. Учение о криминалистической идентификации представляет собой специальную криминалистическую теорию, а криминалистическая идентификация служит специфическим методом криминалистической практической деятельности. Будучи специальной криминалистической теорией, учение о криминалистической идентификации служит методологической основой изучения и разработки средств, приемов и методик расследования и превенции преступлений. Будучи специфическим методом криминалистической практической деятельности, криминалистическая идентификация представляет собой способ декодирования информации следов и других объектов на уровне индивидуализации.

Сущность криминалистической идентификации заключается в установлении идентичности конкретного объекта по совокупности общих и особых идентификационных признаков.

В криминалистической идентификации существенным является абстрактное отождествление, а не диалектически логическое, ибо с абсолютным движением изучаемых объектов можно, как правило, не считаться а значимым становится относительное спокойствие, способствующее наличию системы взаимного воздействия и сохраняющее на протяжении определенного времени материальное образование ненарушенным, без изменений. Однако вовсе не считаться с естественным воздействием закона конкретной идентичности в криминалистической идентификации никак нельзя. С наличием известного, но не существенного изменения в состоянии объекта можно согласиться, которое, однако, не должно выйти за пределы возможности фактического установления абстрактной идентичности.

Криминалистическая идентификация отличается от идентификаций в других областях познания главным образом по своим объектам, процессуальной форме и общей тенденции. Гносеологическую функцию криминалистической идентификации следует рассматривать во взаимосвязи и обусловленности с остальными способами

познания, но нельзя отождествлять ее с гносеологической функцией уголовно-процессуального доказывания, так как она выступает только лишь элементом последнего.

Поскольку идентификация и дифференциация существовать самостоятельно одна без другой не может, то мы считаем неправильным выделять дифференциацию в качестве самостоятельного методического подхода к познанию.

Криминалистическую идентификацию, как экспертную, так и опознавательную, без сравнения объектов, т. е. без применения метода сравнения осуществить невозможно. Гносеологическая функция обоих идентификационных форм полностью совпадает, разница имеется лишь в субъекте познания, в методике сравнения а отчасти в объектах отождествления, в повторяемости процесса отождествления.

Субъектом криминалистической идентификации могут выступать не только эксперт (экспертная идентификация), опознающее лицо (опознавательная идентификация), но и правоохранительные органы, органы учета, органы безопасности и др. Субъектом криминалистической идентификации может выступать не только эксперт в области криминалистики, но и в другой сфере, поскольку, конечно, сведения этой сферы по своему целевому назначению могут служить индивидуализации соотношения между изучаемыми объектами.

Криминалистическую идентификацию нельзя сводить только к отождествлению объектов по их следам, так как и другие виды отражений, в частности сравнительный материал, служат в качестве средств отождествления.

Процесс криминалистической идентификации состоит, как правило, из двух стадий: общей стадии — установление общих признаков, т. е. установление групповой принадлежности объекта, и детальной стадии — установление индивидуальных признаков, т. е. установление индивидуальной тождественности.

Установление групповой принадлежности объекта в рамках процесса идентификации следует четко отграничивать от установления групповой принадлежности объекта, что является конечной целью познавательного процесса. Сущность этого процесса заключается в классификации объекта, производимой с применением физических, химических, биологических и других методов.

В криминалистике различаются два общих вида идентификации: 1) отождествление неразделенных объектов, 2) установление принадлежности частей к целому, т. е. отождествление объекта, разделившегося в процессе совершения преступления на части.

В качестве конкретного объекта криминалистической идентификации могут служить только отдельно взятые материальные объекты с единичными свойствами и подпадающие идентификации методом сравнения. Это — в частности, лица и вещи.

Криминалистическая идентификация является возможной, поскольку ее объекты обладают следующими свойствами: 1) неповторимая индивидуальность, 2) относительная устойчивость их индивидуальности, 3) способность отражать эту неповторимую индивидуальность в процессе взаимного воздействия с другими объектами.

Думается, что будет неправильным и что нет необходимости включать в понятие идентификации или даже в понятие криминалистической идентификации все имеющиеся формы и способы декодировки информации криминалистического следа.

Идеализированным или же абстрактным объектом криминалистической идентификации выступают отождествляемый и отождествляющий объекты. Отождествляемым объектом является объект, которого касается разрешение вопроса тождественности и который поэтому вступает в процесс криминалистической идентификации, с тем чтобы можно было изучить его свойства. Отождествляющим объектом является не подлежащий отождествлению объект, но отражающий свойства воздействующего

(отраженного) объекта, и поэтому могущий служить средством криминалистической идентификации.

Отождествляющий объект разделяется на две группы: 1. следы преступления и 2. сравнительный материал. Следы преступления суть объектами неизвестного происхождения, между тем как сравнительный материал (экспериментальный и естественный) определенно должен быть объектом известного происхождения.

Проверяемым объектом считается объект, о котором предполагается, что он может быть искомым объектом и поэтому включается в круг объектов подлежащих отождествлению путем криминалистической идентификации в целях уголовно-процессуального доказывания.

Искомым объектом считается объект, оставивший след в расследуемом происшествии и который может быть, но не обязательно, обнаружен среди отождествляемых объектов.

Отождествление объекта имеет место тогда, когда отношение идентичности между отождествляемым и проверяемым объектами, с одной стороны, и искомым объектом, с другой, окажется подтвержденным. Дело в том, что тем самым констатируется и факт наличия первоначально лишь предполагаемого отражения между отождествляемым и проверяемым объектами, с одной стороны, и отождествляющим объектом неизвестного происхождения, с другой, и между искомым объектом и отождествляющим объектом неизвестного происхождения.

В качестве идентификационных признаков подразумеваются такие признаки, которые могут служить отождествлению отдельно взятого объекта. Методологической предпосылкой правильного структурального анализа процесса идентификации служит разграничение отражаемого (свойств) и результата отражения (знаков). Сущность, цели и содержание отдельных стадий процесса криминалистической идентификации обусловлены познанием свойств отождествляемого объекта путем познания идентификационных признаков отождествляющих объектов. Признак — это материализованный образ, складывающийся в процессе взаимного воздействия объектов, отражает определенное свойство воздействующего объекта, сохраняя тем самым информацию о данном объекте на будущее. Различаются нами первичный признак в следе *in natura* и вторичный (воспроизводный) признак в копии следа.

Под идентификационным полем подразумевается круг определенного вида идентификационных свойств объекта, отразившихся в другом объекте в качестве идентификационных признаков.

Соотношение целого и частей — это особая форма соотношения идентичности на уровне индивидуализации или групповой принадлежности или же на обоих этих уровнях одновременно. На этом соотношении базируется как идентификация целого по его частям (путем изучения и сравнения внешних признаков частей целого), так и установление групповой принадлежности объекта (путем изучения и сравнения внутренней структуры субстанции частей целого).

Конкретный источник происхождения мы не считаем в качестве объекта криминалистической идентификации, а объектом, в отношении которого устанавливается групповая принадлежность.

Различаются идентификационные и другие взаимосвязи, складывающиеся в процессе взаимного воздействия факта преступления с материальной средой и человеческим сознанием.

Криминалистическая экспертиза подразделяется на идентификационную и неидентификационную экспертизу, иными словами — на экспертизу фактов.

Взаимосвязь обнаруженных на месте происшествия и факта преступления изменений обнаруживается путем познания: а) первоначального состояния объекта, б) всех

изменений неестественного происхождения, связанных с фактом преступления, включая так наз. фон преступления, в) всех изменений неестественного происхождения, не связанных с фактом преступления, и других неестественных изменений.

Все специфические формы понятия идентичность (эквивалентность, гомоморфизм, изоморфизм, автоморфизм, гомология, равенство и т. п.) суть специфическими формами адекватности, если рассматривать их в аспекте отражения. Указывается на значение отдельных этих форм для декодирования криминалистически значимых информационных следов.

(4) Метод отождествления лиц и предметов на базе следов в памяти и психического процесса „опознания“ считаем в качестве самостоятельной формы криминалистической идентификации.

Принцип кодировки и декодировки информации при данном способе идентификации вовсе не тот, каковой имеет место при экспертном исследовании, так как след в памяти невозможно воспринимать осязанием, глазами или вскрыть с помощью методов и средств естественных и технических наук, однако и здесь идентификация производится путем сравнения, т. е. типичным и неперменным методом криминалистической идентификации.

Следы в памяти нельзя сводить лишь к следам, которые могут служить целям криминалистической идентификации путем предъявления для опознания, так как из большинства следов в памяти можно извлечь информацию простым воспроизведением, т. е. дачей показания.

Думается, что наиболее общие вопросы проблематики следов входят в круг вопросов рассматриваемых криминалистикой как единой дисциплиной и относятся к ее общей теории.

Процесс формирования образа, переход от материального к идеальному осуществляются в предметно-материальной деятельности, которая по своему генезису является первичной по отношению к образу. Субъективный момент в отражении не исключает возможность адекватного, правдивого отражения объекта. Степень адекватности определяется соотношением объективного и субъективного в образе.

Более простой формой представления, имеющей место в связи с допросом и предъявлением для опознания в уголовном процессе, являются образы в памяти, воспроизведенные представления прежних восприятий обстоятельств факта преступления.

Память фигурирует как единство чувственного и рационального с самого начала формирования субъектом образа объекта.

Криминалистика и смежные научные дисциплины своими собственными методами и средствами способствуют проверке и оценке психических процессов личности человека в связи с выяснением криминалистически значимых фактов. Криминалистика прорабатывает научно обоснованные рекомендации по вопросам предупреждения возможности заполучения ошибочных и неправдивых информационных в процессе криминалистической практической деятельности, как-то: при допросе, предъявлении для опознания и в ходе других действий.

Различия между идентификационными связями в психике личности и отражением на уровне неживой природы состоят в том, что они, т. е. эти связи, перерабатываются человеком на базе прежнего опыта, практики и абстракции. Сензорные идентификационные связи суть дистанционные и контактные.

В процессе криминалистической идентификации путем предъявления для опознания в целях уголовно-процессуального доказывания могут быть самостоятельно использованы в основном лишь идентификационные связи зрения и слуха, тогда как осталь-

ные могут служить только подспорьем для сужения круга проверяемых объектов, для целей оперативного розыска лиц и вещей.

При допросе можно раздобыть сведения из всех идентификационных и других связей, сложившихся в сознании человека и относящихся к факту преступления, тогда как при предъявлении для опознания — только из тех идентификационных связей, из тех идентификационных полей, которые позволяют отождествление отдельно взятого объекта, отдельной личности или предмета.

Цель декодирования информации следа в памяти на уровне индивидуализации обусловлена характером декодирования, т. е. производится ли оно в порядке уголовно-процессуального действия или нет.

В случае процессуального предъявления для опознания цель действия может заключаться лишь в отождествлении конкретного отдельного объекта (лица или вещи), тогда как при непроцессуальном опознании и в установлении групповой принадлежности, имеющей значение для постановки оперативно-розыскных и следственных версий.

В отношении объектов опознания имеет силу сказанное в общем порядке относительно объектов криминалистической идентификации. По нашему мнению на проблематику опознания можно с некоторыми отступлениями распространить также терминологию, относящуюся к абстрактным объектам.

Общими для допроса и опознания являются некоторые закономерности формирования идеального образа. Разница между обоими действиями состоит в том, что при допросе на первый план выступает показание, т. е. воспроизведение, тогда как при предъявлении для опознания доминирует психический процесс узнавания (опознание). Предмет процессуального опознания по сравнению с предметом допроса весьма узок: установление тождественности объекта. Допрос можно прервать, дополнять и повторять, тогда как у предъявления для опознания в принципе это невозможно, так как психический процесс узнавания с точки зрения процессуальных целей непрерывен и неповторим.

Из положения абз. 2 § 93 УПК и рекомендаций, выработанных чехословацкой криминалистикой, проистекает, что предпочтение отдается симультанному узнаванию перед сукцессивным, которое в свою очередь больше практикуется в англосаксонских странах. Данные экспериментальной психологии указывают на более высокую надежность симультанного опознания. De lege ferenda рекомендуется закрепить процесс предъявления для опознания в качестве самостоятельного уголовно-процессуального действия, а не как разновидность допроса.

DIE DEKODIERUNG DER AUS DER KRIMINALISTISCHEN SPUR GEWONNENEN INFORMATION

RÉSUMÉE

(1) Die vorliegende Arbeit mit dem Titel „Die Dekodierung der aus der kriminalistischen Spur gewonnenen Information (Studie über die metodologischen Grundlagen der kriminalistischen Identifizierung)“ ist die logische Fortsetzung unserer letzten Monographie über die kriminalistische Spur.¹⁾

Das erste Kapitel behandelt die Problematik der Substituten der Originale in der Kriminalistik, ihre Arten, Einteilung und gnoseologische Bedeutung für die kriminalistische Praxis, die informative Seite des Substituten des Originals und die Hauptformen der Dekodierung der aus der kriminalistischen Spur gewonnenen Information, die Spur als Informationssignal, Wesen und Bedeutung des Modells und des Modellierens in der Kriminalistik. Die Ergebnisse des Kennenlernens dieser Problematik helfen uns bei der nachfolgenden Untersuchung der allgemeinen Fragen der Dekodierung der aus der kriminalistischen Spur gewonnenen Information, besonders in der Gestalt der kriminalistischen Identifizierung.

Im zweiten Kapitel werden die allgemeinen Probleme der kriminalistischen Identifizierung gelöst. Wir untersuchen die Dekodierung der aus der kriminalistischen Spur gewonnenen Information als Erkenntnisform der im Strafverfahren tätigen Organe, den Begriff und das Wesen der kriminalistischen Identifizierung, die Feststellung der Gruppenzugehörigkeit des Objektes, die Objekte der kriminalistischen Identifizierung, die Identifizierungseigenschaften, Merkmale und Felder, die Feststellung des Ganzen aufgrund seiner Teile, die Feststellung der konkreten Herkunftsquelle, die Identifizierungszusammenhänge, das sich verändernde Objekt und die Bedeutung des adäquaten Abbildes für die kriminalistische Identifizierung.

Das Erkennen der allgemeinen Probleme der kriminalistischen Identifizierung macht es uns möglich, sich im dritten Kapitel mit den Besonderheiten der Dekodierung der aus den Gedächtnisspuren gewonnenen Information zu beschäftigen. Hier werten wir vor allem die Beziehung der kriminalistischen Spur zur Dekodierung ihres informativen Inhaltes, die Bedeutung der Gedächtnisspur für die kriminalistische Praxis, die Objektivierung der subjektiven Erkenntnisse beim Verhör und bei der Rekognoszierung, die Entstehung, das Erkennen und die Auswertung der Identifizierungszusammenhänge in der menschlichen Psyche, das Ziel der Dekodierung der aus der Gedächtnisspur gewonnenen Information auf dem Niveau der Individua-

¹⁾ Siehe M. Protivinský: Kriminalistická stopa (studie o metodologických základech kriminalistické naky o stopách). Die kriminalistische Spur (Studie über die metodologischen Grundlage der kriminalistischen Spurenlehre). Univerzita Karlova, AUC Iuridica, Praha 1976.

lisierung und die abstrakten Objekte dieses Prozesses, die Beziehung der Dekodierung der aus der Gedächtnisspur gewonnenen Information auf dem Niveau der Individualisierung zum Verhör, das analytische und synthetische Wiedererkennen.

(2) In der Kriminalistik sind gnoseologischer Substitut des Originals, d. i. der Begebenheit der Straftat, die Ergebnisse des Abbildes ihrer Elemente, vor allem des Täters, der von ihm benützten Mittel u. ähnl., und zwar sowohl in der materiellen Umgebung wie auch im Bewusstsein der Menschen.

Das materielle Bild entsteht durch die gegenseitige Einwirkung materieller Körper und existiert als objektive Realität unabhängig vom menschlichen Bewusstsein. Es ist entweder ursprüngliches (materielle Spur) oder abgeleitetes Abbild (Kopie der Spur).

Das ideelle Bild entsteht als Bild der objektiven Realität, nämlich der Begebenheit der Straftat, im Gehirn, im menschlichen Bewusstsein.

Die Übereinstimmung des ideellen und des materiellen Bildes beruht darin, dass sie mit dem Original übereinstimmen, in der Erkenntnistätigkeit das Original substituieren, die Gewinnung der relevanten Information daraus analog verläuft und sie sich aufgrund derselben Merkmale von anderen Phänomenen unterscheiden, z. B. vom Modell und dem Verständigungsmerkmal.

Die materiellen und die ideellen Bilder können Informationen enthalten, die die Identifizierung des konkreten Objektes nach den einzigartigen Eigenschaften ermöglichen. Im Gegensatz dazu können Modelle nicht den Zwecken der individuellen kriminalistischen Identifizierung dienen.

Das Ziel der Arbeit mit der Spur ist die Ausgliederung der darin enthaltenen Information und das Erkennen ihrer Bedeutung für die Aufhellung des untersuchten Geschehnisses.

Die Information ist in der Spur in bestimmter Form enthalten, ist kodiert. Wir unterscheiden zwei Hauptformen der natürlichen Kodierung der Information: 1. die materielle Form, 2. die ideelle Form. Die erste Form lässt sich auf zwei grundlegende Arten dekodieren: a) aufgrund der Sinneswahrnehmung durch den Kriminalisten, b) aufgrund der Untersuchung durch Sachverständige. Die zweite Form kann auf zwei andere grundlegende Arten dekodiert werden: a) durch Analyse und Reproduktion, b) durch Analyse und Wiedererkennen.

Die materielle und die Gedächtnisspur ist ein Bild-Signal. Da sie die Information enthält, kann man sie das Informationssignal nennen. Das Informationssignal besteht aus dem materiellen Träger der Information und der Information selbst, die darin in bestimmter Form und auf bestimmte Weise natürlich kodiert ist. Das Informationssignal hat daher seinen Inhalt (die Information) und seine Ausdrucksform (den natürlichen Kode).

Das Wesen der Information über die Straftat ist der Inhalt der Veränderungen (der Spuren) und ihr Zusammenhang mit der abgebildeten Straftat. Der Zusammenhang der Veränderungen mit der Straftat existiert objektiv, die Art und Weise ihrer Feststellung ist aber immer subjektiv. Die Information ist das Mass des Zusammenhanges der Straftat und der dadurch hervorgerufenen Veränderungen in der materiellen Umwelt und im menschlichen Bewusstsein. Sie hat ihre quantitative und ihre qualitative Seite. Die Information kann man Beweisinformation nennen, wenn bei der Aufdeckung und beim Deschiffrieren ihres Kodes die strafprozessualen Vorschriften eingehalten werden.

Form und Art der Information und des natürlichen Kodes determinieren Form und Art der Dekodierung der Information. Die Dekodierung der Information wird in den zugehörigen Prozessdokumenten (Protokolle, Sachverständigengutachten und

ähnlich) festgehalten, damit die Information den Erfordernissen der Beweisführung im Strafprozess dienen kann.

In der belebten Natur und in der Gesellschaft haben die Abbildungsprozesse aktuellen, aktiven Charakter. Das Abbildprinzip wird konkretisiert und ergänzt durch das Prinzip der aktiven Ausgliederung der toten Information und der Ausschaltung von unbrauchbaren Informationen. Die Veränderung der potentiellen Information zur aktuellen Information erfolgt erst dann, wenn das erkennende Subjekt auftritt.

Das Modell ist ein Mittel zum Erkennen des Originals, falls zwischen beiden Übereinstimmung festgestellt wird. Unter Modellieren verstehen wir die Methode des vermittelten Erkennens des Objektes, wobei ein Modell benützt wird, das das zu erkennende Objekt vertreten und darüber informieren kann.

In der Kriminalistik lassen sich die Modelle einteilen in: 1. materielle: a) der Objekte, b) der Situation und des Milieus, e) der Prozesse und Tätigkeiten; 2. ideelle.

Zeichenmodelle (logische Modelle) oder Verständigungszeichen sind kein Signal-Bild, sondern ein Signal-künstlicher Kode. Die Kodierung und Dekodierung der im Zeichen enthaltenen Information dient auch in der Kriminalistik der Vereinfachung und Beschleunigung sowohl der Prozesse des Abbildens und des Wiedererkennens, wie auch der Operationen, die mit der Verarbeitung der materiellen und ideellen Bilder, ihrer Vermittlung und Reproduktion verbunden sind.

(3) Das Auffinden, Sammeln, Untersuchen, Beurteilen und Auswerten der Spuren und anderer Beweise gehört zu den vorrangigen Arten der Erkenntnistätigkeit im strafprozessualen Beweisverfahren. Das Dekodieren der Information stellt das Wesen des Prozesses bei der Untersuchung der Spuren und anderer Beweise dar, ist eine spezielle Art des Erkennens der objektiven Wirklichkeit.

Die Praxis bestätigt, dass der Mensch fähig ist, die objektive Realität adäquat abzubilden, dass das im Strafverfahren tätige Organ imstande ist, die untersuchte Begebenheit der Straftat richtig abzubilden, d. h. die objektive Wahrheit zu erkennen.

Die Methodologie der Dekodierung der aus der kriminalistischen Spur gewonnenen Information hat Bedeutung sowohl für die Vervollkommnung der existierenden, wie auch für die Erarbeitung neuer, wissenschaftlich begründeter Arten, Mittel und Methoden bei der Auffindung, Untersuchung und Auswertung kriminalistischer Spuren.

Eine der wichtigen Arten der Dekodierung der aus der kriminalistischen Spur gewonnenen Information ist die kriminalistische Identifizierung. Die Lehre von der kriminalistischen Identifizierung ist eine spezielle kriminalistische Theorie und die kriminalistische Identifizierung ist eine spezifische Methode der kriminalistischen praktischen Tätigkeit. Als spezielle kriminalistische Theorie ist die Lehre von der kriminalistischen Identifizierung die methodologische Grundlage für die Untersuchung und die Verarbeitung der Mittel, Vorgangsweisen und Methodik bei der Ermittlung und Verhütung von Straftaten. Als spezifische Methode der kriminalistischen praktischen Tätigkeit ist die kriminalistische Identifizierung eine Art der Dekodierung der aus Spuren und anderen Objekten gewonnenen Information auf dem Niveau der Individualisierung.

Das Wesen der kriminalistischen Identifizierung beruht in der Feststellung der Identität des konkreten Objektes aufgrund der Zusammenfassung der allgemeinen und der besonderen Identifizierungsmerkmale.

Bei der kriminalistischen Identifizierung ist wesentlich die formal-logische, nicht die dialektisch-logische Identifizierung, denn in der Regel kann die absolute Bewegung der untersuchten Objekte übersehen werden und von Bedeutung ist die relative

Ruhe, die durch das System der Wechselwirkung ermöglicht wird und eine Zeit lang das Materielle Substrat frei von Störungen, frei von Veränderungen bewahrt. Gänzlich lässt sich allerdings das Wirken des Gesetzes der konkreten Identität auch bei der kriminalistischen Identifizierung nicht beiseite lassen. Eine gewisse, jedoch unwesentliche Veränderung im Zustand des Objektes können wir zulassen, sie darf aber nicht die Grenzen der Möglichkeit einer sicheren Feststellung der abstrakten Identität überschreiten.

Die Identifizierung in der Kriminalistik unterscheidet sich von der Identifizierung auf anderen Gebieten der Erkenntnis vor allem durch ihre Objekte, ihre prozessuale Form und allgemeine Tendenz. Die gnoseologische Funktion der kriminalistischen Identifizierung ist im gegenseitigen Zusammenhang und der Bedingtheit mit anderen Arten der Erkenntnis zu beurteilen, darf aber nicht mit der gnoseologischen Funktion der strafprozessualen Beweisführung verwechselt werden, deren blosses Element sie ist.

Wir halten es nicht für richtig, die Differenzierung als besonderes methodisches Vorgehen beim Erkennen zu isolieren, denn Identifizierung und Differenzierung können selbständig, eines ohne das andere, nicht existieren.

Die kriminalistische Identifizierung, sowohl die sachverständige, wie auch die rekognoszierende, kann nicht erfolgen ohne Vergleichung der Objekte, d. i. ohne dass die vergleichende Methode zur Geltung gebracht wird. Die gnoseologische Funktion beider Identifizierungsformen ist evidenter Weise dieselbe, der Unterschied liegt im erkennenden Subjekt, in der Methodik der Vergleichung, teilweise in den Objekten der Identifizierung, in der Wiederholbarkeit des Identifizierungsprozesses.

Subjekt der kriminalistischen Identifizierung kann nicht nur ein Sachverständiger (Sachverständigenidentifizierung) und wieder eine erkennende Person (Rekognoszierungsidentifizierung) sein, sondern auch das im Strafverfahren tätige Organ, das die Evidenz im Sicherheitsdienst führende Organ u. a. Subjekt der kriminalistischen Identifizierung kann nicht nur ein Sachverständiger auf dem Gebiet der Kriminalistik, sondern auch aus einem anderen Fach sein, soweit natürlich die Erkenntnisse dieses Faches zielfördernd die Individualisierung der Beziehung zwischen den untersuchten Objekten unterstützen können.

Die kriminalistische Identifizierung kann man nicht bloss auf die Identifizierung der Objekte nach den Spuren beschränken, denn auch andere Abbilder, besonders das Vergleichsmaterial, dienen als Mittel der Identifizierung.

Der kriminalistische Identifizierungsprozess zerfällt in zwei Stadien: in das allgemeine Stadium, das in der Feststellung der allgemeinen Merkmale besteht, d. i. der Feststellung der Gruppenzugehörigkeit des Objektes, und in das Detailstadium, das in der Feststellung der individuellen Merkmale besteht, d. i. der Feststellung der individuellen Identität.

Die Feststellung der Gruppenzugehörigkeit des Objektes im Rahmen des Identifizierungsprozesses muss streng unterschieden werden von der Feststellung der Gruppenzugehörigkeit des Objektes, die das Endziel des Erkennungsprozesses ist. Wesen dieses Prozesses ist die Klassifizierung des Objektes, die mit physikalischen, chemischen, biologischen u. s. w. Methoden durchgeführt wird.

In der Kriminalistik unterscheiden wir zwei allgemeine Fälle der Identifizierung: 1. die Identifizierung ungeteilter Objekte, 2. die Feststellung der Zugehörigkeit der Teile zum Ganzen, d. i. die Identifizierung des Objektes, das während der Begebenheit der Straftat in Teile zerfallen ist.

Konkretes Objekt der kriminalistischen Identifizierung können nicht nur einzelne materielle Objekte mit einzigartigen Eigenschaften, die sich durch die vergleichende

Methode identifizieren lassen, sein. Es sind dies besonders Personen und Sachen.

Die kriminalistische Identifizierung ist möglich, wenn die Objekte folgende Eigenschaften haben: 1. unwiederholbare Individualität, 2. relative Beständigkeit ihrer Individualität, 3. die Fähigkeit diese unwiederholbare Individualität in der Wechselwirkung mit anderen Objekten abzubilden.

Wir halten es nicht für richtig und notwendig, unter den Begriff der Identifizierung oder gar unter den Begriff der kriminalistischen Identifizierung alle existierenden Formen und Arten der Dekodierung der aus kriminalistischen Spuren gewonnenen Information zu subsummieren.

Das idealisierte oder abstrakte Objekt der kriminalistischen Identifizierung ist das zu identifizierende Objekt und das identifizierende Objekt. Das zu identifizierende Objekt ist das Objekt, auf das sich die Frage der Identifizierung bezieht und das deshalb in den Prozess der kriminalistischen Identifizierung eintritt, damit seine Eigenschaften untersucht werden. Das identifizierende Objekt ist das Objekt, das selbst nicht identifiziert wird, aber die Eigenschaften des wirkenden (angebildeten) Objektes abbildet und daher als Mittel der kriminalistischen Identifizierung dienen kann.

Das identifizierende Objekt wird in zwei Gruppen eingeteilt: 1. die Spuren der Straftat, und 2. das Vergleichsmaterial. Die Spuren der Straftat sind Objekte unbekannten Ursprungs, wogegen das (experimentelle und natürliche) Vergleichsmaterial mit Sicherheit Objekte bekannten Ursprungs sein müssen.

Das überprüfte Objekt ist das Objekt, von dem wir voraussetzen, dass es das gesuchte sein kann, und das deshalb in den Bereich der Objekte einbezogen wird, die bei der kriminalistischen Identifizierung für die Zwecke der strafprozessualen Beweisführung identifiziert werden.

Das gesuchte Objekt ist jenes, das Spuren der untersuchten Begebenheit hinterlassen hat und das unter der zu identifizierenden Objekten sein kann, aber nicht sein muss.

Zur Identifizierung des Objektes kommt es dann, wenn die Beziehung der Identität zwischen dem zu identifizierenden und überprüften Objekt auf der einen Seite und dem gesuchten Objekt auf der anderen Seite sich bestätigt. Damit konstatieren wir nämlich auch die Existenz der ursprünglich bloss vorausgesetzten Abbildbeziehung zwischen dem zu identifizierenden und überprüften Objekt auf der einen Seite und dem identifizierenden Objekt unbekannten Ursprungs auf der anderen Seite, sowie zwischen dem gesuchten Objekt und dem identifizierenden Objekt unbekannten Ursprungs.

Unter Identifizierungsmerkmalen verstehen wir jene Merkmale, die zur Identifizierung des einzelnen Objektes dienen können. Die Unterscheidung zwischen dem Abgebildeten (den Eigenschaften) und dem Ergebnis der Abbildung (den Merkmalen) ist die methodologische Voraussetzung für die richtige Strukturanalyse des Identifizierungsprozesses. Das Erkennen der Eigenschaften des zu identifizierenden Objektes aufgrund des Erkennens der Identifizierungsmerkmale der identifizierenden Objekte determiniert auch das Wesen, das Ziel und den Inhalt der einzelnen Stadien des kriminalistischen Identifizierungsprozesses. Das Merkmal ist das materialisierte Bild, das im Prozess der gegenseitigen Einwirkung der Objekte entsteht, irgendeine Eigenschaft des wirkenden Objektes abbildet und damit die Information über dieses Objekt aus für die Zukunft aufbewahrt. Wir unterscheiden das primäre Spurenmerkmal in natura und das sekundäre (abgeleitete) Merkmal in der Kopie der Spur.

Unter Identifizierungsfeld verstehen wir den Bereich einer bestimmten Art von

Identifizierungseigenschaften des Objektes, die in einem anderen Objekt als Identifizierungsmerkmale abgebildet wurden.

Die Beziehung des Ganzen und des Teiles ist die besondere Form der Identitätsbeziehung auf dem Niveau der Individualisierung oder der Gruppenzugehörigkeit oder auch auf diesen beiden Niveaus gleichzeitig. Auf dieser Beziehung beruht einerseits die Identifizierung des Ganzen nach seinen Teilen (durch Untersuchung und Vergleichung der äusseren Merkmale der Teile des Ganzen), andererseits die Feststellung der Gruppenzugehörigkeit des Objektes (durch Untersuchung und Vergleichung der inneren Struktur, der Substanz des Teiles des Ganzen).

Die konkrete Ursprungsquelle betrachten wir nicht als Objekt der kriminalistischen Identifizierung, sondern als Objekt, bei dem die Gruppenzugehörigkeit festgestellt wird.

Wir unterscheiden Identifizierungs- und andere Zusammenhänge, die bei der Rückwirkung der Begebenheit der Straftat im materiellen Milieu und im Bewusstsein der Menschen entstehen.

Die kriminalistische Expertise teilen wir in die Identifizierungsexpertise und die Nichtidentifizierungsexpertise oder die Faktumsexpertise ein.

Die Zusammenhänge mit den am Tatort vorgefundenen Veränderungen und der Begebenheit der Straftat stellen wir so fest, dass wir erkennen: a) das Objekt im ursprünglichen Zustand, b) alle nicht natürlichen Veränderungen, die mit der Straftat einschliesslich ihres sogen. Hintergrundes zusammenhängen, c) alle natürlichen Veränderungen, die mit der Straftat nicht zusammenhängen und andere natürliche Veränderungen.

Alle spezifischen Formen des Begriffes Identität (Äquivalent, Homomorphismus, Isomorphismus, Automorphismus, Homologie, Gleichheit u. ähnl.) sind spezifische Formen der Adäquatheit, wenn wir sie vom Standpunkt des Abbildes aus betrachten. Wir verweisen auf die Bedeutung dieser einzelnen Formen bei der Dekodierung der kriminalistisch relevanten, aus der Spur gewonnenen Information.

(4) Die Methode der Identifizierung von Personen und Sachen aufgrund der Gedächtnisspuren und des psychischen Prozesses des „Wiedererkennens“ betrachten wir als selbständige Form der kriminalistischen Identifizierung.

Das Prinzip des Kodierens und Dekodierens der Information ist bei dieser Art der Identifizierung ganz anders als bei einer Sachverständigenuntersuchung, denn die Gedächtnisspur können wir weder mit dem Tastsinn noch mit dem Gesichtssinn wahrnehmen oder mit den Methoden und Mitteln der Naturwissenschaften und der Technik enthüllen, sondern die Identifizierung wird auch hier durch Vergleichung verwirklicht, d. i. durch die für die kriminalistische Identifizierung typische und unerlässliche Methode.

Die Gedächtnisspuren lassen sich nicht auf Spuren beschränken, die den Zwecken der kriminalistischen Identifizierung nur durch Rekognoszierung dienen können, denn meistens kann aus Gedächtnisspuren die Information durch blosser Reproduktion, d. i. durch die Aussage gewonnen werden.

Wir vertreten die Ansicht, dass die allgemeinsten Fragen der Spurenproblematik Sache der Kriminalistik als einheitlicher Disziplin sind und in ihre allgemeine Theorie gehören.

Der Prozess der Formung des Bildes, der Übergang vom Materiellen zum Ideellen wird in der materiellen gegenständlichen Tätigkeit, die in der Beziehung zum Bild genetisch primär ist, verwirklicht. Das subjektive Moment im Abbild schliesst die Möglichkeit eines adäquaten, wahrhaften Abbildes keineswegs aus. Der Grad der Adäquatheit wird durch die Beziehung des Objektiven und des Subjektiven im Bild bestimmt.

Eine einfachere Form der Vorstellung, die im Zusammenhang mit dem Verhör und der Rekognoszierung im Strafverfahren in Betracht kommt, sind die Gedächtnisbilder, die durch die Vorstellungen der früheren Wahrnehmungen bezüglich der Umstände der Straftat hervorgerufen werden.

Das Gedächtnis tritt als Einheit des Sinnlichen und des Rationalen von allem Anfang der Formung des Objektbildes durch das Subjekt auf.

Die Kriminalistik und die wissenschaftlichen Grenzgebiete leisten mit ihren eigenen Methoden und Mitteln ihren Beitrag zur Überprüfung und Wertung der psychischen Prozesse im Menschen im Zusammenhang mit der Aufhellung der kriminalistisch relevanten Tatsachen. Die Kriminalistik verarbeitet alle wissenschaftlich begründeten Empfehlungen dahingehend, wie in der kriminalistischen praktischen Tätigkeit es vermieden werden kann, beim Verhör, bei der Rekognoszierung und anderen Akten irrtümliche und unwahre Informationen zu erhalten.

Die Identifizierungszusammenhänge in der menschlichen Psyche unterscheiden sich vom Abbild auf dem Niveau der unbelebten Natur dadurch, dass die vom Menschen aufgrund der früheren Erfahrungen, der Praxis und der Abstraktion umgearbeitet werden. In der sensorischen Identifizierung gibt es Distanz- und Kontaktzusammenhänge.

Bei der kriminalistischen Identifizierung in Form der Rekognoszierung können zum Zweck des strafprozessualen Beweisverfahrens selbstständig im wesentlichen nur die das Sehvermögen, bezw. das Gehör betreffenden Identifizierungszusammenhänge benützt werden, während alle übrigen nur subsidiär der Einschränkung der Gruppe der überprüften Objekte, der operativen Fahndung nach Personen und Sachen dienen können.

Beim Verhör können alle Identifizierungs- und sonstigen Zusammenhänge, die im menschlichen Bewusstsein im Anschluss an die Begebenheit der Straftat entstanden, ausgewertet werden, bei der Rekognoszierung jedoch nur diejenigen Identifizierungszusammenhänge, jene Identifizierungsfelder, die es ermöglichen, das einzelne Objekt, die einzelne Person oder Sache zu identifizieren.

Das Ziel der Dekodierung der auf dem Niveau der Individualisierung aus der Gedächtnisspur gewonnenen Information ist davon abhängig, ob die Dekodierung als strafprozessualer Akt durchgeführt wird oder nicht.

Im Falle der Prozessrekognoszierung kann das Ziel des Aktes nur die Identifizierung des konkreten, einzelnen Objektes (Person oder Sache) sein, bei der nicht prozessualen Rekognoszierung jedoch auch die Feststellung der Gruppenzugehörigkeit, die für die Festlegung der Versionen der operativen Fahndung und Ermittlung von Bedeutung ist.

Von den Objekten der Rekognoszierung gilt das, was allgemein von den Objekten der kriminalistischen Identifizierung gesagt wurde. Mit gewissen Unterschieden kann unserer Ansicht nach auch die Terminologie der abstrakten Objekte auf die Rekognoszierungsproblematik bezogen werden.

Dem Verhör und der Rekognoszierung sind einige Gesetzmässigkeiten bei der Formung des ideellen Bildes gemeinsam. Der Unterschied zwischen beiden Akten besteht darin, dass beim Verhör die Aussage in den Vordergrund tritt, d. i. die Reproduktion, während bei der Rekognoszierung das Wiedererkennen dominiert. Der Gegenstand der Prozessrekognoszierung ist im Vergleich mit dem Gegenstand des Verhöres sehr eng begrenzt: die Feststellung der Identität des Objektes. Das Verhör kann man unterbrechen, ergänzen und wiederholen, während dies bei der Rekognoszierung grundsätzlich nicht möglich ist, denn der psychische Prozess des Wiedererkennens lässt sich vom Standpunkt der Prozessziele aus gesehen weder unterbrechen noch wiederholen.

Aus der Bestimmung des § 93 Abs. 2 StPO sowie aus den von der tsch. Kriminalistik ausgearbeiteten Empfehlungen ergibt sich, dass man dem simultanen Wiedererkennen vor dem sukzessiven, wie es im Gegensatz dazu in den angelsächsischen Ländern praktiziert wird, den Vorzug gibt. Die Erkenntnisse der experimentellen Psychologie weisen auf die grössere Verlässlichkeit des simultanen Wiedererkennens hin. De lege ferenda empfehlen wir, die Rekognoszierung als selbständigen strafprozessualen Akt zu regeln, nicht als Form des Verhöres.

ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE
IURIDICA 1978 - MONOGRAPHIA XXX

MIROSLAV PROTVINEK

DEKODOVÁNÍ INFORMACE Z KRIMINALISTICKÉ STOPY
STUPE METODOLOGICKÝCH ZÁKLADŮ
KRIMINALISTICKÉ IDENTIFIKACE

Refakultní rada (zapsáno):

prof. JUDr. Štěpán Luleš, CSc. (předseda);

prof. JUDr. Jaroslav Křiváček, DrSc., prof. JUDr. Ing. Eduard Křížek, DrSc.;

JUDr. Karel Malý, CSc. (tajemník); doc. JUDr. Bohumír Čížek, CSc.;

doc. JUDr. Jitka Švestková, CSc.

Vydala Universita Karlova, Praha 1978

Prorektor-editor prof. RNDr. Václav Prosecký, CSc.

Odpovědný redaktor doc. RNDr. Jitka Švestková, CSc.

Vedoucí univerzitní edice Prof. Jaroslav Václavík, DrSc.

Gratuluje signatář Jaroslav Prosecký

K nové řadě spisů přispěl Jaroslav Prosecký, CSc., knižní výroba a. s. p.

(První vydání)

Náklad 800 výtisků I. vydání Kčs 16--